Rbl. 1.40

O. LUTS · SÜGIS

Oskar Luts

SÜGIS

«EESTI RAAMAT»

OSKAR LUTS

SÜGIS

I ja II

Tootsi-lugude järg

Tallinn «Eesti Raamat» 1989

E
L90

Kujundanud Iivi Raudsepp
Kolmas trükk

L $\frac{4702700100-287}{901(15)-89}$ TL—8—13—87

ISBN 5—450—00682—9

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1988
© Kujundus. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989

Sügis
I

Sügis oma koltunud lehestikuga... Viimaks kõik need eluväsinud lehed langevad alla ning tiheda vihma saatel kleepub mõnigi su säärsaapa külge ega lahku sealt enne, kui ta ise lükkad minema sinnasamasse porri. Näib nii, et kogu maa ja maailm on hall ja troosti pole kuskilt leida. Tuleks ometi juba üks mõistlik talv oma sätendava lumega! Muidugi pole seegi suurem asi, aga ta ikkagi on märksa parem kui mõni räpane sügis, see kõige ilusa lahastaja. Talv vähemalt, kui ta tahab kanda oma tõsist nime, annab maa- ja linnainimestele kätte nende heinad ja põletuspuud, isegi mõne ehituspalgi sinna hulka.

Joosep Toots istub uue elamu tagakambris ja jutleb oma poja Leksiga, Aleksandriga.

«Küll sina, poiss,» ütleb muuseas, «oled maias nende sõjajuttude peale. Sõjajutud ju võivad olla nii, kuidas nad on, aga s õ d a i s e on hirmus. Pane seda tähele, väike lupard!»

«Mina ka lähen sõjaväkke,» nihutab väike Leksi enda isa põlvile.

«See veel puudub!» ümiseb Toots ja teeb justament nii, nagu tegi kogu oma patuseil elupäevil: mh-mh-mh, pup-pup-pup. «Minu issias juba on kasvanud räästani — kas sina, põngerjas, tahad endalegi saada sellist armast asjakest?»

«Mis, mis?» avanevad poisikese silmad suureks nagu karikad. «Mis asi see on iissias?»

«See on üks pikem jutt ja Abjast teine kõne,» naeratleb nüüd juba üsna tihedavurruline Ülesoo peremees. «Sellest räägime kunagi edaspidi, siis, kui saad vanemaks; praegu pole sul seda vaja teada.»

«Sina, isa,» häälitseb uudishimulik Leksi, «ütled alati: edaspidi. Mispärast sa ütled nii?»

Ülesoo vanarahvas on, justkui oleksid kahekesi kokku rääkinud, läinud surnuaiale ega pole lootagi, et nad sealt nõipea tuleksid tagasi. Sellal, kui Joosep oli sõdades ja mõlludes, tuli sealt ülalt Raja Teele ning omal käel kloppis üles selle uue koha, nagu ütles; muidugi mitte o m a l

käel, vaid ta ainult juhtis selle ehitamist — raha oli külluses, ja rahaga saab teha — kui just mitte kõik, siis üsna paljugi. Ehitusmeister Ploom, muidu alati lõbus kassinägu, kartis Teelet nagu tuld.

Nii see maja saigi valmis isegi pisut enne tähtaega. «Egas naistega ei saa!» loopis meister Ploom oma kilomeetripikkusi käsi sinna ja tänna, ning vanad töömehed, kes enam ei kõlvanud sõjaväkke, urisesid vastu: «Ega saa. Tuleb, sunnik, siia ja teeb niisugust trevoogat, et hoia alt!»

Umbes selline siis oligi lugu selle Ülesoo uue majaga. Ei, ega Raja Teele mõelnudki sealjuures midagi paha, ta ainult aeg-ajalt ütles pikasõralisele Ploomile: «Töö on selle jaoks, et seda teha, võimalikult ruttu ja hästi.» Siis ta kadus vanatarre, kuid üürikese aja pärast jälle oli ehituse juures.

Nagu juba öeldud, sündis see ajal, mil Ülesoo noor peremees heitles sakslastega ning, kaks korda haavatud, pikemat aega lamas hospidalis kuskil Lõuna-Venemaal. Siis ta üsna üürikeseks ajaks tuli koju, leidis eest uue pesa, kuid vanad linnud juba olid lennanud kaugele maale ja Raja omad ühes Kristjan Liblega ja teiste Paunvere elanikkude saatel olid nende maised jäänused viinud viimsele puhkusele.

Ent siis pidi Joosep Toots varsti jälle rühkima... seekord juba oma endiste sõjakaaslaste vastu, sest suurem osa Venemaa rahvast oli pööranud selja endisele korrale ning muutunud hoopis teiseks elemendiks.

Sellest poleks Joosepile olnud suuremat sooja ega külma, kuid et võõrad tahtsid tema kodumaadki kiskuda oma hõlma, siis ei kannatanud seda välja vana Kentuki Lõvi veri; läks välja juba esimese kutse peale, mis saadeti kodumaa saatuse juhtidelt. Oli siis jälle tublisti vehklemist niihästi idas kui läänes, vahel olid käes üsna kitsad päevad, kuid neist ometi saadi üle. Joosep Toots pääses sellest küll aukliku nahaga, aga siiski pääses, kuna mitmedki tema koolivennad olid lahingusse viinud oma viimse hingetõmbe. Nii olid sinna jäänud väike Jüri Kuslap, keda kihelkonnakoolis tunti Tiuksi nime all, Järveots, tõsine kangelane, kes mitmeis kokkupõrkeis vaenlasega oli teinud «hulle tükke», Peterson, kelle kaupmehekalduvused avaldusid juba koolipõlves ja arenesid edaspidigi, kuid siis ta, mehike, ikkagi ei mõistnud kaubelda surmaga. Peale nende ja teistegi oli heitlusväljale jäänud

ka rätsepmeister Kiire keskmine poeg Viktor, Joosep Tootsi silmis õieti kõige mõistlikum neist kolmest. Seevastu aga tuli Georg Aadniel koju tagasi, priske ja punane nagu maasikmari. Tema oma jutu järele ta küll oli loendamatuid kordi põlvini sulistanud veres, aga kus tegijaid — seal nägijaid: veres oli teda nähtud sulistamas ainult töökodades ja moonavoorides. Nüüd on ta kibedasti ametis seega, et venna elu eest vanemaile, see on endale, muretseda asunikutalu: «Kui kolmest vennast kaks on olnud lahinguväljadel, kus üks neist saab surma,» pajatab ta kõigile ja kõikjal, «siis ometi peavad ellujäänud selle eest ka midagi saama. Jah, muidugi oleks läinud noorimgi vend Benno, kuid see oli veel liiga noor.» Aga kui Aadnielilt küsitakse, kus siis on tema Vabadusest, kui ta sõjas oli selline «maru» mees, siis vastab, krimpsutades huuli: ta oleks selle võinud saada igal ajal, kuid pole tema selline mees, kes oma nina kõikjale ette topib.

«No, aga mis need Kiire omad selle asunikutaluga peale hakkavad, kui nad ta saavadki — kõik Kiired ju on antvärgid, rätsepad?»

«Nnoh,» tõmbab Aadniel õlgadesse, «pole see talupidamegi jumal teab milline kunst — küllap nad sellega toime saavad; ega selle põllupidamisegi juures ole vaja nõlasõnu ja soolapuhumist. Eks ole? Ja kui nad ise ei taha maad harida, siis ju võib selle krundi ära müüa.»

«Vaata, vaata!» pööravad siis päid ja kehitavad õlgu mõnedki põlised ja ka vasthakanud talunikud. Ei, egas Jorh Aadniel muidugi on kange mees, olgu kas sõjas või rahuajal, ja päris kena oleks vaadata, kui rätsepad veavad sõnnikut ja künnavad kesa.

«Kus juhmid!» kehitab Aadniel omakorda õlgu, mis nüüd enam pole nii kõhetud kui tema nooruspäevil, vaid on muutunud märksa ümaramaks. Kas iga aus ja ülesehitav töö pole kiiduväärt nähe? Mis nad õige arvavad? Eriti need, kes sellal, kui nemad olid vaenlastega rinnutsi koos, istusid oma soojades taredes, sõid sealiha kapsastega ja magasid rahulikult? Ei, ei siin pole midagi muhelda, kui asjaolusid tahetakse hinnata õiglaselt. «Ei tea veel,» lõpetab Kiir tavaliselt oma kõne, «mis oleks kenam vaadata: kas kündjat rätsepat või teid endid, kui poleks olnud vahvaid isamaakaitsjaid?»

Harilikult tekib siis vaikus ega pole seekord enam kellelgi midagi ütelda, sest lõppude lõpuks ju kõneleb Kiire

Aadniel sulatõtt. Ent tuli ainult ajutiselt jääb hõõguma tuha alla, et sealt mõninga aja pärast uuesti välja pursata. — Kõik olgu ja jäägu nii, kuis on, aga kuidas julgeb rätsep endki nihutada nende vahvate sekka? Vaata, tekib seal kuskil mõni endine frondisõdur kõnelejate sekka, endal «nokk» soe, patsutab Kiire õlale ja pahvatab hoolimatult: «Noh, sõber Aadniel, räägitakse, sa olevat seal kuskil Võru- või Petserimaal jumala ihuüksi võitnud vaenlastelt ühe nužniku — kas on tõsi? Vange sa pole võtnud, sest see asutus parajasti juhtunud olema tühi, aga siiski olnud sinu tormijooks nii äge, et kaaslased teinud suured silmad ja öelnud: «Näe, inimene jookseb lausa surma suhu!»

Siis muutuvad Aadnieli silmavalged punaseks ning suus tal on niipalju mürgiseid vastuseid, et kõik korraga ei mahu sealt väljuma. Aga summutatud naerukihin ja köha ümberringi selgesti räägivad oma keelt: meeste poolehoid kaldub uustulnukale. Ja kui viimane oma taskuraamatu vahelt või rahakotist võtab sini-must-valge paelaga risti, siis hakkab Kiir piiluma ukse poole. Ah, kui tore oleks temalgi kuskilt tõmmata midagi niisugust ja susata sellele häbematule nina alla! Aga kui ei ole — siis ei ole.

Jaan Imelik oli juba kodumaa sõja algupoolel saanud sügava kuulihaava kerre, oli olnud ajajärk, mil isegi optimistlik kirurg Reintal raputas pead, puhastades ja sidudes tema haava, aga näe, mehe võimas organism pidas vastu, tegi imet. Enam-vähem tervenedes ta tegi juttu uuesti frondile minekust, kuid sinna teda ei lastud; anti mingi kergem koht tagalas, — esialgu, nagu öeldi. Ja see «esialgu» kestis sõja lõpuni, sest mees oli ikka veel nõrgavõitu.

Vana tõhk, Tõnisson, oli koju tulnud hirmsate jooksjavaludega ehk krematismusega, nagu ta ise ütles. Põeb praegugi seda tõbe, määrib ja võiab oma ihu igasuguste õlidega ja piiritustega, kuid miski ei aita. Vihma ja sulailmade eel ei tule toastki välja; kas lamab voodis vaipade all või istub pliidisuu ees, ainult uriseb nagu tige peni. Kuivil päevil ta siiski on kõbus mees ja punetab tema tugev kael nagu muistegi; paljastab ülakeha, töötab kahe mehe eest. Aga aeg-ajalt juhtub selliseid lugusid, et, istudes kuskil pulma- või peolauas naabrite juures, äkki aietab ja hakkab triikima oma jalgu. «Noh,» ütleb siis, «võtke heaks või pange pahaks, aga homme tuleb vihma.»

Ja kui seepeale mõni lauakaaslane kahtleb selles — et ega ikka ei tule, vaadaku, milline ilus ilm väljas —, siis on Tõnisson valmis vedama kihla ükskõik mille peale, et tuleb. Lööbki käed kokku mõne kaugemalt tulnud mehega, kes veel ei tea või ei tunne küllalt hästi tema reumat, ning võidab alati. Mõnikord juhtub Tõnissoniga veidramaidki asju. — Jäädes purju, kahmab kinni mõne kõrvaltuja jalast ja hakkab seda masseerima sellise innu ja ohinaga, et naabril kipub vesi silma ning päästab teda ainult valju röögatus. Siinjuures peab tähendama, et sääraseil juhtumeil kuulub naabri jalg enamikult kellelegi natsolendile. «Ah, vabandust!» sügab siis kukalt. «Arvasin, et see on minu jalg.» Seletab siis veel natuke pikemalt, kuidas see kõik oli ja tuli ning tavaliselt lõpetab sellega: «Mis'nd, sõda — see on tühine asi. Aga vaadake selle tagajärgi! Vaadake kas või mindki. Kuhu ma nüüd enam kõlban, kui mu jalad valutavad nii hirmsasti, et ma enam ei suuda vahet teha oma ja võõraste koibade vahel.»

«Noh, ja mis nüüd?» tuleb Ülesoo noorperenaine vanatarest, kuivatades käsi põlle külge.

«Mis, mis?» kergitab Toots pead, silmad natuke vidukil, veidi hirmul, et jumal teab millise jutuga t a jälle tuleb.

Ja siis seisatab Teele läve juures nagu võõras, ning: «Kas me seda rukist veskile ei vii? Seal vanatare tagakambris oleks väga hea kuivatada pesu; nüüd seal on terad. Mina sinu asemel teeksin nendega midagi muud, kui lasta neid seal kas või idanema minna.»

«Oh,» hakkab Joosep plotskit keerama, «juba homme paneme rukkid kotti. Ma ainult ootan seda, seda . . .»

«Keda?»

«Lible-Kristjanit.»

«Imelik, sa ei saa ka midagi ilma temata!»

«Einoh, saab küll, aga . . .»

Oues ainult kaks korda haugatab koer, laisalt nagu moe pärast, tähendab — ta tunneb tulijat. Seepärast see haugatuski on selline pealiskaudne, otsekui: tere, tere! Seegi läheb rohkem peremehe meeleheaks — vaata, ma olen siin ja valvel, ja kas näe, ma tõesti olen siin.

Sisse astub Ülesoo tallu üks mees, keda järsku enam ei tunnegi. Nässu ja vanaks jäänud, üksnes see silm . . . Ei ütle seegi enam palju, kuid kes tunneb selle silma omanikku, see teab, kellega on tegemist. Justament nagu

kogu Paunvere rahvas, teeskleb temagi nägematust: «Tere, siitmaja omad!» ütleb. «Küll aga on vastik ilm!» Käed klõpsti kokku ning siis veel kord: «Tere!»

Aeg annab end tunda, aeg rõhub.

Mõni kannab seda raskust kergesti, otsekui ei peksakski teda issanda vitsad, kuid teine, priske ja punane, ähib ja puhib ning pistab sulle käe pihku: «Oh, jumal!»

Vaatad üles ja mõtled: «Mis ta pobiseb?»

Ent näe, ta p e a b kaeblema, sest keegi on tulnud ja olnud ja temale liiga teinud.

Tõstab siis see tulija oma karvase kärsa, nagu vanal heal ajal, vaatab toas ringi ning muidugi peab midagi ütlema.

«Kas lähme või?»

«Nojah, jah,» tõuseb Ülesoo Joosep pliidi suu eest, «eks me's lähe. Vaata, Teele!»

«Mida ma vaatan?»

«Noh, neid viljakotte. Lible ju sellepärast tuligi. Eks sa, Kristjan, toeta end veidi — senikaua kui ma ise ka lähen ja vaatan.»

«Mis ma ikka istun,» uriseb Kristjan, seekord täiesti ja üpris läbi nina. «Nohu on ja kõik... Kodus ka pole asi päris selge.»

«Kuidas pole selge? Mis seal siis on?»

«Naine, see vana Mari, krõbiseb nagu vähikott.»

«Haige või?» läheb Teele akna juurde. «Jah, ega need mehed hooli oma naistest! Seni kui neid on, ei hooli neist keegi, aga vaadake, kui nad kord lähevad hauda, siis... jah, jah! Meil kõigil on suus ilusad jutud...»

«Mes, mes?» raputab Lible sulgi... «Mes?»

«Ei midagi!» tõmbab Toots püksirihma kindlamini pandlasse. «See käis minu pihta.»

«Kuhu sa siis nüüd lähed, isa?» paneb see päris väike Toots, Leksi, käed seljale.

«Oh, kuhu ma ikka lähen...» raputab isa poisikese hõlma. «Läheme vanatarre, teri kotti ajama. Kui tahad, tule kaasa. Mulle meeldib see vana maja. Alati, kui lähen sinna, tunnen end nooremana, kas või sinusarnasena... nii umbes.»

«Tuleb maha kiskuda,» vaatab Teele porisesse õue. «Mistarvis ta seal seisab?»

«Vanad mälestused seisavad seal sees,» naeratleb Toots. «Ma küll kuidagi ei taha teda lammutada. Käsi ei tõuse selleks. Las vähemalt esialgu olla. Sügis juba ise teeb

meele kurvaks; kui nüüd seegi kaob, siis... noh, ma ei taha minna luuleliseks, aga mulle meeldib kõik vana, millega on ühenduses mu noorpõlve aastad.»

«Vaata, vaata, kas see pole öeldud küllalt luuleliselt?»

«Noh, olgu kuidas on, aga mina küll hoiaksin alles selle hütikese nagu muuseumi või ma ei tea, kuidas ütelda. Oi küll põles ja sai tuhaks palju sääraseid vanu maju, kui pidasime sõda! Ja ometi oli iga niisuguse katuse all oma ajalugu. Sina, Teele, oled noor — Sa ei tea... Mina tean. Kui ma praegugi hakkaksin kõnelema, siis...»

«Istu ja kõnele!» sõnab väikemees kuulamisvalmilt.

«Praegu pole aega, sõbrake. Küllap me õhtul kõneleme.» Ja Liblele: «Lähme siis!»

«Noo — neh,» astub kellalööja ukse poole.

Endine Raja Teele vaatab meestele järele ega saa lahti ühest mõttest, mis teda küll just ei rõhu, vaid nii häirib veidike juba mõnda aega. — Miks on Joosep nii apaatne kogu maailma elu vastu? Näe, seal on ajalehtki, mida mees ainult soris, kuid ei lugenud nagu kord ja kohus. Praegusel ajal on Paunveres iga mees poliitik, ajab tarka juttu, püüab parandada seda elu ja olukest, aga Joosep...? Nojaa, teda küll veel vaevavad ta haavad, nojaa, aga... mees siiski norutab liiasti. Kui majast on kadunud rõõmus meel, siis lõppude lõpuks kaob sealt ka ristiusk ja viisakad kombed. Näe, juba nüüdki sülgab vana Kentuki Lõvi tulle, vahel isegi põrandale, näol selline võõras naeratelu, mida temalt polnud näha endisil aastail. Ning järsku trügib pähe terve vihk mälestusi noilt päevilt, mil Toots veel oli tema peigmees. Ei, Teele ei igatse tagasi möödunud päevi, kuid praegune elu siiski pole see, mis nagu p e a k s o l e m a. Kõike on külluses, aga puudub see midagi, mis teeb elu mõnusaks. Osalt küll masendab seegi tema siseilma, et õde seal Rajal hakkab muutuma vanatüdrukuks. Tõnisson, jaa, on korduvalt teinud juttu naisevõtust ja nii edasi, aga tüdruk, näe, ei võta tuld; varsti läheb asi niikaugele, et sõsar enam isegi ei tea, mida või keda tahab. Oli ka kord keegi koolivend Luts, kes temaga kurameeris omal viisil — nüüd on seegi silmapiirilt kadunud.

«Ema!» puudutab Leksi teda käisest. «Mis sa mõtled?»

«Oh, las ma vahel mõtlen natuke. Sinagi mõtled.»

«Jah, mõtlen küll, aga praegu mul on igav.»

«Igav? Mine vanatarre. Isa ja Lible on seal — aita neid.»

Jah, seda võiks teha.

Võtab mütsi ja astub õue. Vaatab ringi, kõneleb koeraga — targasti, nagu tema isagi omal ajal kõneles koertega. Siis valib kõige suurema porilombi ning astub sinna, sulistab; vaatab, kas vesi kerkib üle säärte. Sulane Madis sõidab õue, köhib vankril ja manitseb: «Poiss, poiss, mida tempu sa teed!»

Aga need seal vanatares kühveldavad mahlakaid teri kottidesse. «Küll ikka on suur see jumala arm!» pühib Lible oma vesist silma.

«Kuidas sa seda siis nüüd nii korraga taipasid?» muheleb Toots.

Eks ta siis vaadaku ometi, milline kuldne rukis!

«Jah, rukis on ilus. Küll Teele annab sullegi ühe kotitäie.»

No ega ta's seepärast hakanud rääkima; ega Kristjan Lible pole mustlane.

«Einoh, hea'nd küll. Mis Paunveres uudist?»

«Uudist on küllalt. Pühapäeval on vallamajas koosolek.»

«Millal neid seal ei ole,» muheleb Ülesoo peremees. «Kas Jorh jälle astub ette? Tema ju nüüd suur kõne- ja asjamees. Ma ei tea, kust ta võtab need ilusad sõnad? Mina ei mõista kõnelda nii ladusasti. Aga tema nagu trükib.»

«Mis tal viga kõnelda: tal ju maailma patsakas raha pangas, asunikutalu tulemas. Katsugu kõnelda minusugune mees. Ei, kas teate, nüüd üldse on kõik hakanud kõnelema; ega nüüd muud, kui istu nurgas ja kuula. Kuid ühte ma pean ütlema: Kiire Jorh polegi väga loll mees. Tean, et tarkus tuleb ühes varandusega, jajah, aga tema... Noh, aga nüüd on kõige peale vaatamata siiski kimpus.»

«Mis kimpus? Ära sa'nd, Kristjan, jälle hakka ajama oma hundijutte; olgugi et me vanasti olime temaga natuke vastamisi, aga ma ei taha tühje jutte. Olen neid kuulnud juba nii palju, et kõrvad kumisevad.»

«Nagu nad mul ei kumiseks. Ei, peremees, seekord on vakt, mitte lori. Näe, seesama õmbleja-mampsel ei anna Aadniellikesele hinge- ega unerahu.»

«Mis ta siis tahab temast?»

«Ah mis ta tahab...?» pilutab kellamees silma. «Noh, eks te arvake, mis ta tahab?»

«Kust mina tean.»

«Raha tahab. Juba asi kohtus. Vaadake, kui me vanasti liugu lasksime, eks me siis pidanud kelgu mäest üleski tirima. Kiire-saks aga tahab ainult alla lasta; ülesviimine nagu polekski tema töö. Ja nüüd mul äkki kadus meelest üks sõna... Ali... ali...»

«Kas alimendid?»

«Noo-jah, jumala õige. Vaat, mis tähendab koolihariduS — teil kohe käes see sõna. Kas ma siis nüüd pean veel edasi rääkima?»

«Aitab sellestki, kui... see on õigus.»

«Einoh, jumala eest — õigus! Stoi, üks mees sõitis õue. Las ma vaatan.»

«See on Madis.»

«Ei, Madis tuli juba enne; see on keegi võõras. Noo — jah, kas ma ei ütelnud? — Köster!»

«Köster? — Mida imet see siia otsib? Selle ilmaga? Kas laseme ütelda, et meid pole kodus? Temal alati on hirmus pikk jutt. Parem, kui juba olekski tulnud sõber Kiir: teda ma pole enam ammugi näinud oma ihusilmaga.»

«Ärge te rääkige niipalju sellest vanast koogumehest — vaata, kui tuleb seegi. Nüüd ta just seda teebki, et ratsutab ringi mööda küla ja teeb politikat. Üks päev nägin teda koguni por— por— Näh, jälle läks meelest üks uus sõna — justkui vitsaga löödi. Ei, vanaks hakkan jääma, pole minust enam asja midagi. Aga tühja — tüdrukupirts on juba suur küllalt, et ennast ise elatada; las me Mariga läheme sinna, kuhu vaja.»

«Kas tead, Lible, mis ma siis teen, kui lähed s i n n a? See muidugi tuleb üksnes sel puhul, kui elan sinust veerand tundi kauemini. Ma ronin Paunvere kirikutorni ja löön kella... sinu matuseks. Sa oled juba nii palju tagunud seda instrumenti... las mina ka vahel... siis on Jorh Aadnielil jälle midagi rääkida. Mõni minut tagasi ütlesin, et ma ei salli tühje jutte, aga vahel... Issanda vägi — kuhu jäi meie köster? Aga ühte ma palun, Lible, ole mõistlik ja viisakas. Olgu minugi nimi kas Jaakub või Juudas, aga ta, see pagana köster, ikkagi oli mu... mu... Noh, aita nüüd sina mind — juba hakkan minagi natuke unustama.» Ning lastes pooltäidetud koti: «Vist küll hakkan minagi vanaks jääma. Ja siis see sügis... Jah, ma saan aru nii mõnestki asjast paremini kui enne — kas mäletad? — ega ma saa hästi leppida selle lõtvusega — olen ega ole, kuid olen siiski.»

Lible ei lausu seepeale sõnagi, ta vaid tõstab sõrme —

nüüd peaaegu oleks nuusanud jumala ilusa vilja peale! «Tuleb!»

«Kes?»

«Noh — köster. Uskuge, peremees, ma püüan olla viisakas. Ja kuigi ma ütlen mõne sõna, siis olge nii lahke ja koputage mulle selja peale — on üks osa inimesi, kes jäävad rumalaks just seljast. Üks neist olen mina ja teine... praegu tuleb uksest sisse. Ma olen viisakas, kui jumal aitab.»

Aga kuidagi ometi jõuab tarre enne köstrit väike Leksi. «Köster tuleb!» ähib, näost punane ja sõrm suus.

«No, las ta tuleb,» ütleb isa üle õla. «Kas sa teretasid teda?»

«Vaat, ei ole meeles, kas teretasin või ei teretanud.»

Samal hetkel avaneb uks ning tarre astub just see, kellest oli juttu. «Hee-hee, tere ja jõudu! Vaata, kui palju ilusat vilja on hakanud andma Ülesoo põllud!» Ja silmates Liblet: «Näe, sina, Kristjan, ka siin! Mis sa siin teed?»

«Eks ma natuke aita peremeest.»

«Noh, ega see pole paha; aita, aita. Ja kõige rohkem rõõmustab mind see, et sa täna oled kaine.»

«Millal ma siis pole olnud kaine?» uriseb kellamees, valvel see üksainus silm. Suus paha maik: ta ei salli orelivaevajat.

Ent köster ei pane tähelegi seda lõõpimist. «Joosep,» sõnab mahedal, otsekui õlitatud toonil, «ma tahtsin sinuga paar sõna kõnelda.»

«Miks mitte!» vastab Ülesoo peremees teenistusvalmilt.

«Aga kas sa «tere» ütlesid?» ripub Leksi ta kõrva küljes.

«Jäta mind rahule, poisike!» tõrjub Toots poja hellalt kõrvale. «Mine nüüd ilusti õue, lase vanemaid inimesi rääkida.» Ja köstrile: «Palun, olge nii lahke!»

«Ei, mitte siin,» näsib köster vurrusid, heites hapuka pilgu Lible suunas, «läki õue, seal ma räägin.»

«Noh,» tõstab Lible oma üpris karvase kärsa, «kui mina siin olen ülearune, las siis juba m i n a lähen õue — laps noorem, jalg kergem.»

«Ilus laps!» naeratab köster väljuvale Liblele järele. «Sääraseid lapsi ma juba tunnen ja tean. See on niisugune sort lapsi, et kui täna siin kuskil kõhatad, siis homme on Paunveres suurtükipauk. See kannab kõik laiali, mis ta iganes näeb ja kuuleb. Kuid vähemalt seda,

mis me nüüd räägime, ta ei pea kuulma. Ega ta, pagan, ometi pole siin ukse taga?»

«Oh, ei!» silitab Toots vurrusid. «On ta mis on, aga ta siiski on võrdlemisi aus mees. Ukse taga ta ei hiili.»

«Hea siis küll,» algab köster poolsosistades, «mul oli teie (teie!) poole üks palve. Õieti see ju on küll täiesti vormi asi, kuid peab täitma vormigi, eks ole? Lugu on niisugune, et ma kavatsen teha väikest maalaenu. Teie nimi maksab praegu palju — kui viskaksite selle sinna alla. Ei, ei, jumala pärast, ma tasun kõik ise, ainult see vorm. Nad on seal kõik nii pedantlikud, et lase aga olla. Räägin teile õigust, Joosep. — Käisin juba Kiire juures — ta pakkus mulle kohvi, aga allkirja ei andnud. Nüüd, armas Joosep, tehke teie seda oma vana kooliõpetaja heaks. Mulle on vaja seda laenu; ma ei tee seda kergemeelselt. Te teate väga hästi minu krunti — see tahab parandamist. Siin on see paber.»

Tootsi ihus äkki hakkavad valulema vanad, sõdades saadud haavad. Ei saa ütelda, et ta kramplikult ripuks elu küljes, aga valu on valu; ja see hirmus sügisene ilm; ja vähemgi ärritus loeb oma kohuseks tuua kaasa uue puntra valu. Vaene Kentuki Lõvi abitult vaatab enese ümber; kadunud on tema järsk ja päikesepestud otsustamisvõime: sõda sõi närvid. Jah, seal oldi vapper nagu Vibuane, aga see oli avanss tulevasele elukäigule; pärast pidi seda tagasi maksma valudega ja närvinõrkustega. Taoti, jah, purkles tema endine vaim, aga seda juhtus harva. Ära nabis saatus meie tugeva mehe, kellel jätkus nalja kõigile ja kõikjale.

«Tubli!» naeratab kohmetult. «Ma lähen küsin, kas tohib seda teha?»

«Kellelt?» teeb köster. «Egas ometi Liblelt?»

«Mispärast Liblelt...? Küsin oma naiselt. Enne olin mina siin nii enam-vähem elutark, nüüd on tema. Mis ma võin teha muud, paremat? Teid, härra kooliõpetaja, peaks viima sõtta, siis te näeks nii mõndagi ja kuuleks... Mina, näiteks, ei kuule enam hästi. Aga nüüd ma lähen.»

«Kas see tõesti on tarvilik?» krimpsutab köster nägu.

«Noh, ütleme nii... et nagu südame rahustamiseks,» naeratab Toots seekord juba natuke süüdlaselt. «Teile, auväärt kooliõpetaja, muidugi on teada, et Ülesoo talu sai selleks, mis ta praegu on, just Teele kaudu? Mis siin siis oli enne? — Ainult hunnik võlgasid. Oleks nagu vei-

der, kui teeksin midagi ilma tema teadmata. Kas te ei arva sedasama?»

«Jah, väga hea, aga kui Paunveres läheb jutt lahti, et...»

«Teele käest ei lähe midagi lahti,» heidab Ülesoo peremees käega. «Kui meil siin üldse on mõni täismees, siis see just on endine Raja Teele. Arvake ise: kui ta mult pärast küsib, mis köstri-isand siin käis — kas ma siis pean temale valetama? Tema on neid Ülesoo asju ajanud juba aastate kaupa — loomulik, et tal praegugi on õigus kaasa rääkida.»

«Hea küll, hea küll,» kehitab kirikumees õlgu, «minge siis Jumala nimel ja vaadake, et te mulle ei too pikka nina. Ma juba isegi kardan, et Kiir keedab kapsaid. See mehenatuke armastab kelkida.»

«Küll läheb kõik hästi,» väljub Toots, jättes oma endise hingehoidja üksipäini rukkihunniku juurde nagu vahiks, et seda vahepeal keegi ära ei tassi. Ent just samal hetkel, mil Toots astub eeskotta, kargab ukse juurest õue miski «asi», järsku, nagu kork, ainult on kuulda kõva kolksatust, mida k o r k tavaliselt ei tee.

«Tohhoo taevas!» hüüab Toots. — Ainult paar sammu temast eemal rähkleb Lible kõhuli porilombis. «Mis sa siin teed, Kristjan?»

«Eks te ise näe, peremees,» röhib Kristjan, «et võtan mudavanne. Aga ärge talle jumalapärast andke allkirja. Tema juba isegi on võlgades nagu siidimantlis. Ega temast saa maksjat.»

«Tähendab, sa siis kuulasid ukse taga?»

«No-neh,» ajab kellamees enda esiti istukile, siis jalule, märg ja porine nagu jõehobu, tilgub isegi vurrudest. «Vaadake,» seletab, «ma ei saa teisiti; see juba on mu vana tõbi. Aga uskuge või mitte: ma ei tee seda alati, kuid seekord oli mul paha aimdus; justkui üks hääl ütles mu kõhus, et ole valvel, Kristjan, sinu head sõpra tahetakse sisse vedada. Nojah, kuulasin, kuulasin ja kuulsingi, mis ta rääkis.»

«Oi, Kristjan! Ja mina alles nüüdsama vandusin kivide ja kändude nimel, et sina ei hiili uste taga. Vaata, nüüd jumal sind nuhtleski selle teo eest.»

«Ei tee viga — eks me siis nüüd ole jumalaga tasa,» raputab end porine mees. «Prr! Ma ei saa aru, mis pagana jalad mul on — näe libistusin trindi kõhuli ja siin ma nüüd olen.»

«Jah, siin sa oled küll, seda ma näen isegi. Aga tule siia, pagan, uude majja ja kuivata end, soojenda end. Isegi sõjas ma ei näinud niisuguseid koletisi.»

«Hea küll, ma tulen uude majja, kuid ainult ühe tingimusega: ärge andke Julk-Jürile allkirja! Muidu võtku mind see ja teine — ma hüppan uuesti porilompi ja lesin seal nagu oma sängis.»

«Ära lobise!» ütleb Toots pahaselt. «Tule ruttu!»

Läheb ees, kuna Lible aeglaselt longib järele.

Sulane Madis ja Leksi, kes näevad viimast sellises armetus seisundis, tõstavad valju ja kahjurõõmsat naeru. «Näe, misuke ta n ü ü d on!» irvitab Madis oma tulipunasesse habemesse. «Ei tea, kus ta küll käis?»

Sellal on Toots juba uues majas, käänab plotskit ja kõneleb Teelega. Nojah, öelgu siis nüüd, mis ta peab tegema selle köstriga?

«Einoh, kuidas sa tema ikka ära saadad ilma allkirjata!» arvab noorperenaine. «Ta ju oli meie mõlema õpetaja. Peab kirjutama.»

«Ärge kirjutage!» kobistab Lible kambrisse. «Ärge tehke seda!»

«Näh,» mõmiseb Toots, «sa jälle kuulasid ukse taga!»

«Jah, täna juba on niisugune päev,» istub kellamees pliidisuu ette. «No, egas ma, jumal tule appi, teile halba soovi! Mina tunnen köstrit juba mitukümmend aastat, ja ma ei ütlegi, et ta e i t a h a tasuda oma võlgu; ta lihtsalt ei jõua neid tasuda. Nii on see asi.»

Ja köster saabki Joosep Tootsilt ilusa vastutuse oma maaparanduselaenule, sest on ju täiesti ükskõik, kas paberile kirjutab alla mees või naine, kui nende varandus pole lahutatud; sest miski muu kui õ i g u s maksab niihästi siin kui seal. Just sel allkirja andmisel meenub Kentüki Lõvile, kuis ta kunagi, natuke pärast maailma loomist, mangus allkirja või niinimetatud žiirot vanalt rasvaõualt Tõnissonilt. — Jumal tänatud, nüüd enam pole vaja selliseid käike! Nüüd õiendab kõik niisugused asjad Teele, kui Ülesoo omad neid üldse peaksid tarvitama. Aga arvatavasti pole neil üldse enam vaja käia vaatamas võõraste näppude allkirjade peale — Raja rikas talu!

Köster, see juba kaunis mossi jäänud isand, saab selle, mis ta tahtis. Ent saab selle uues majas, millal Lible on kadunud nagu uss mättasse; ta on kogu oma aurava riietusega tõmbunud vanasse tarre, istub seal kuskil nur-

gas ja närib vurrusid, lõdiseb, ohkab, aga ei suitseta: tubakakott ja tubakas on märjad nagu kõik teisedki asjad, mis läbimärjad. Köstriga ei taha ega kõlba tal istuda ühes ja samas ruumis.

Just see asjaolu puutub Tootsile silma. «Kus on meie hea sõber Lible?» küsib oma noorelt ilusalt naiselt Teelelt.

«Ei tea,» vastab noorik. «Ära ta siit kadus, aga kuhu ta jäi, seda ma ei tea.»

«Ega ta loll ometi läinud koju? — Meil töö alles tegemata!»

«Las ta pagan,» vannub köster kurja — võib-olla et esimene kord elus — «läks sinna, kuhu tahab! Ons meile teda tarvis?»

«Siiski,» tõuseb Toots vaikselt ja nii umbes vabandava naeratusega oma istmelt, «ta oli mu üpris tragi abimees, kui mul olid rasked ajad, enne sõda. Ta oli mulle abiks nõu ja jõuga. Ega ma teda ometi pea heitma kõrvale nagu lõhkist pada, kui Ülesool nüüd on kõik asjad korras?»

«Ega ma ei räägi sellest!» heidab köster käega, kuid koguni ei ütle, millest ta siis õieti tahab rääkida. Mõlemad, niihästi Ülesoo peremees kui ta nainegi, saavad asjast aru, naeratavad vastamisi vaevaltmärgatavalt, kuid vaikivad — köster, olgu kes ta on, siiski veel elab nende mälestuses suure, suure isandana kogu Paunveres.

«Lähen minutiks välja,» võtab Toots ukselingi; «sa, Teeleke, keeda kohvi ja anna köstrihärrale veidi maitsta me koduveini.» Ja käsi lingi küljes: «Või tee nii, kuidas arvad. Aga kui sul selleks tõesti pole aega, siis . . .»

Väljub tasa, otsekui kirikust — üldse on «sügis» tema peale mõjunud masendavalt, ajuti pole tundagi endist meest — ning sammub vana maja poole, saapasääred porised, üks õlekõrs ikka endisis käharais õlekarva juustes. Tüdimus. Ja valu jalus. Pole enam see mees, kes oli enne. Tahaks nagu tahaks teha noorpõlvenalju, aga need naljad jäävad rippuma suunurkadesse.

«Kas teretasid teda?» küsib poeg Leksi, säärilt sama porine nagu ta isagi.

«Mh-mh-mh,» naerab Ülesoo noorperemees läbi punakate vurrude, «kuidas ma siis muidu sain?»

«Kas patsi lõid ja pai tegid?»

«See jääb laste jaoks, kallis Leksike. Mina olen selleks juba liiga vana.»

«Kui vana sa siis õieti oled, isa?»

«Ole siin nüüd ilusti vait,» ütleb isa. «Mängi! Ma tulen varsti tagasi, siis räägime edasi; praegu mul pole aega. Lähen vaatama, kas Lible on veel siin.»

«Siin, siin!» kilkab poisike. «Ta on seal vanatoas. Ta vist magab. Istub nurgas ja . . .»

«Ja? Ja mis ta siis veel teeb?»

«Vannub köstrit ja sind.»

«Nii, või mind kah? Mispärast ta siis vannub m i n d?»

«Ütleb, et sina olevat lambapea.»

«Hea küll, aga mis sina arvad, Leksike, kui kõigil lammastel võetakse pea, mis neile siis järele jääb?»

«Mina ei tea, aga villad vist jäävad järele.»

«Mine kambrisse, ära külmeta!» käratab Toots. «Sinust vist küll saab samasugune võrukael kui minustki,» uriseb endamisi, lähenedes vanatarele. Ja veel kord seljataha: «Mine kambrisse, Leksi, ilm on väga halb. Ema kutsus sind!» valetab.

Astub vanatarre — kõik on vana viisi; ainult nurgas teeb Lible mingisugust inisevat häält, nagu Toots seda ennemalt on kuulnud vasikailt. «Noh,» küsib viimaks, «kas andsite kätte?»

«Mis asja?» ajab Toots silmad pungi. «Kellele?»

«Julk-Jürile?» puudutab Kellamees oma sinkja ninaga terahunnikut. «Kas andsite Julk-Jürile oma allkirja?»

«Jah,» vastab Toots vaikselt. «Teele andis, egas mina.»

«See ju on tubli kupatus ja ajab veriseks isegi sõrmeküüned, aga ühte ma teile ütlen, armas pererahvas, et selle asjanduse te ise ostate välja, ja veel suurte protsentidega.»

«Noh, mis siis?» vaatab Toots aknast välja. «See on Teele asi. Tema varandusest annab paljuga välja maksta.»

Tekib võrdlemisi pikk vaikus, millal üks on maoli seal, kus ta on, kuna teine vahib aknast välja, pealtnäha ükskõikne, aga tagamõttes: «Kes teab milline ilm on homme?»

Sellal uustoas juuakse seda ja teist. — Köstril on käes, mida ta tahtis. Räpane Leksigi jookseb väljast laua juurde ja ütleb:

«Ema, anna mulle kah!»

«Mis asja?»

«Ükskõik mida — mul on külm ja süüa tahaksin kah.»

Toots ise tuleb uude tarre tagasi ja ütleb ainult kaks sõna: «Jah, jah!» Ja needki on peaaegu ühtemoodi.

*

Sel pühapäeval on Paunvere seltsimajas suur pidu: kõne, koorilaul ja lõpuks loomulikult tants. Nii vähemalt seisab kuulutuslehil. Rahvast tõttab seltsimaja poole üsna mehiselt. Maantee on tahenenud, kuid mõningad porilombid on siiski veel ilustamas meie ilusaid maanteid. Arvatavasti kõik jalgrattad on väljas, sest on ajastu, kus iga kahe inimese jaoks on ostetud kolm jalgratast, järelmaksu peale ja nii edasi. Aga kui korraga sellest kuivavast porilombist kargab läbi üks mototsüklett, siis jalakäijail — keda muidugi on harva, nagu kodukäijaid — näod ja rõivad täis poriplekke.

Seltsimaja sees on kõik täiesti korras. Ainult seltsimaja ise on natuke veidravõitu: tema väliskülge pole vist küll värvitud ei enne tema saamist ega ka pärastpoole. Luitunud nagu vana prussakanahk.

Kuid näe, sinna tormavad Paunvere elanikud sel sügispäeval, sest Paunvere elanikel tõesti pole kuhugi minna oma töövaheaegadel.

«Joosep, läheme kah,» ütleb Teele oma mehele, «täna on Paunveres pidu.»

«Võiks ju minna,» kergitab mees õlgu, «kui mu õlad ja jalad ei teeks vigureid.»

«Oh, kulla Joosep,» meelitab Teele, «võta süda rindu ja lähme, vaatame natuke aegagi, mis seal tehakse.»

«Madis! Kuhu põrgu see Madis jäi? Pangu hobune ette — me, vana Teeluška, sõidame sinna nagu kunagi suured saksad, ikka viimasel minutil, kas või tantsuks, eriti hästi tantsin mina oma vindunud jalgadega.»

«Pole sul häda midagi,» surub Teele endale pähe moodsa kübara, mille muuseas kinnitab pika nõelaga juuste külge. «Sa lihtsalt oled viimasel ajal jäänud liiga loiuks. Liigu, tee motsiooni, küll näed, et tervis läheb paremaks.»

Väike Leksi tuleb tuppa, räpane nagu ikka, ning: «Kas te hakkate ära minema? Madis pani hobuse ette.»

«Jah, me läheme emaga veidi Paunveresse,» vastab Toots, «ja vaatame, kuidas see asi seal välja näeb. Küllap me sulle midagi magusat kaasa toome. Jää siia Madise seltsi, ole mõistlik, ega meie jää kauaks.»

Niisiis sõidabki võrdlemisi sõbralik abielupaar Ülesoo õuest välja, võttes suuna Paunvere seltsimaja poole.

*

Nojaa, õuevärava juurde jääb töinama ainult Leksi.

«Mis sa, narrike, nutad!» troostib teda ema. «Küllap me tuleme varsti tagasi. Ega sa siia jää üksi — Madis ja Tilde ka jäävad koju.»

«Aga tooge mulle sealt kaasa üks suur jurakas!» luksub poisu.

«Mis asi?» imetlevad niihästi ema kui isa.

«Üks suur vorstijurakas.»

«Jah, hea küll; küllap me toome.»

Maantee on enam-vähem tahenenud — vahepeal on olnud paar selget ilma nagu isa silma —, kogu teeäär on jalgrattasõitjaist otsekui üle külvatud. Sõidavad nooremad m e h e d, aga ka nooremad naised. On saabunud selline ajastu, mil igal täiskasvanul p e a b olema oma jalgratas; ta jätab ostmata ülikonna ja kõik muu, ta istub kas või ihualasti oma jalgratta selga, kuid tal olgu see. Ülesoo omadest vuhiseb mööda koguni paar autot ja üks tsiklett — vaata aga ette, et hobune ühes vankri ja sõitjatega ei hakka kraavi sügavust mõõtma!

Pidumaja ümber on kaunis tublisti kihavat elu. Õieti oleks ettekannetega juba ammugi pidanud alatama, aga kui maategelaste kombeis pole säilinud muud, siis kindlasti küll see igavene venitamine pidu algusega kahe kuni kolme tunni võrra.

Ent pole nüüd enam ühegi meespidulise kaelas näha kaelarätti nagu vanasti, nagu enne maailmamöllu, nüüd on maksev ainult krae ja lips. Isegi vanemad, tõsised talunikud on võtnud omaks selle kombe. Ja vanad taadikesed muidugi ei tulegi peole; need põevad kodus haigeid konte ja siunavad uusi aegu, uut rahvapõlve, millest ei suuda aru saada nende taip. — On olemas üksnes kaks võimalust: kas on noored liiga targad või on nemad ise jäänud ogaraks?

Näe, naised toovad isegi sukki linnast ja siidriideid, kübaraid ... kes seda enne nägi?

Mehed tassivad majja kõiksuguseid mänguriistu — on nagu leierkast, aga ei ole — pole vänta küljes; ja peaasi: keegi ei mõista nendega midagi teha. Jah, harva siis läheb mõni sinna juurde — teeb näo, justkui teaks midagi — tõstab kaane ja teeb plinn-plinn; ja see on kõik. Ootad, ootad, et küll nüüd läheb lahti, aga mitte kui midagi ei tule enam.

Egas neile, vanadele, enam midagi räägita ega olda, nad vahest nii kõrvalt kuulevad, et säende kast (ilma vändata) maksab oma seitsekümmend, kaheksakümmend ja koguni sada tuhat ruublit või marka või kuidas nende nimed nüüd on . . . Aga Jumal tule appi — mis neist kasu?

«Plirtsti!» sülgab seepeale naabri lumivalge taat seal kuski vanatare eeskambris. «Ega see head tähenda, vana Jürike. Nüüd oleks meil mõlemail päris paras aeg pugeda mulla alla, ja hästi sügavale, et enam ei kuuleks ega näeks seda praeguse aja möllu ja mässamist.»

Nii umbes mõtleb sellest praegusaja elust vanarahvas. Ja seda vanarahvast juba keegi enam ümber ei tee. Ning noorem põlv muidugi ei püüagi nendega otsida vähematki kokkulepet. Vanal ajal pojapojad kuidagi ehk veel kugistasid nende jaoks sõna «vanaisa», kuid nüüd on needsamad taadikesed nende silmis ainult vana, roostetanud raud. Ning seepeale jälle uus plirts eeskambri põrandale.

*

Toots seob hobuse lasila külge, aitab Teele vankrilt maha ja vaatab ringi, otsekui otsiks kedagi. Tõelikult tal küll pole kedagi oodata ega otsida, aga selline juba on maarahva harjumus, kes kuhugi tulid hobusega — ikka kõigepealt ringi.

Ent vaata, vaata — ta siiski nagu oleks kedagi oodanud: endise kõrtsi poolt läheneb rätsepmeister Kiir oma . . . mitte just noore, vaid nii . . . oma naisega, kelle aastad kalduvad sügise poole. Selle naise pärast on Georg Aadniel omal ajal heidelnud küll veriseid, küll veretuid heitlusi. See pole keegi muu kui endine õmbleja-mamsel sealtsamast Paunvere lähedusest, keda tol ajal nimetati Jaamaülema Abiks tema tulipunase kübara tõttu. Algul oli onu Kiir küll armunud oma praeguse abikaasa õesse, Maalisse, lüheldasse ja matsakasse ning rõõmsameelsesse mamslisse, aga mine'nd tea, kuidas see meelemuutus tuli, kuid asjaolud on praegu just niisugused, nagu nad on.

Joosep Toots vaatab kõrvale — ta ei taha kõnelda oma armsa koolivennaga —, aga on juba hilja, teda on nähtud. Kellel siis veel peaksid olema teravamad silmad kui ühel rätsepal?

Kuidas kujutella endale pimedat või poolpimedat nõelurit?

Ja kohe seepeale hüüabki Kiir:

«Oi, sa armas aeg! Näe, Ülesoo pererahvas ka siin!»

Tuleb lähemale, kätleb Teelet, kätleb Tootsi, ja: «Ei, kas tead, Joosep, sinagi peaksid astuma meie pillikoori. Jumala õige! Ega see tee midagi, et sul on kõva kuulmine, kui sul seda üldse on —, küllap harjud. Meil oli sõjaajal ka üks niisugune umbkõrvamees, aga vaata, pärast ometi õppis trummi lööma. Väga hästi lõi trummi . . . just nagu vana karu. Ja praegu me just vajame säärast karu.»

Toots nohiseb ega vasta sõnagi. Tal oleks kümme terasteravat ütlust vastuseks sellele solvamisele, kuid ta ei taha hakata vaidlema ühe Kiirega, sest see isik on tema meelest nüüd veel palju tühisem kui enne Suurt Sõda. «Lähme siis,» puudutab Teele käist, «ja vaatame, mis seal on. Aga me ei jää kauaks — Leksi ootab kodus.» Ning tasa, kummardudes peaaegu naise kõrva juurde: «Aga kust pagan me saame selle j u r a k a, mille endale tellis Leks?»

Ülesoo perenaine turtsatab, kuid meeleldi sammub mehega ühes seltsimaja ukse poole. — Küllap einelauast saab, ega Leks ilma jää. Kiire peale ei panda mingisugust rõhku, olgugi et viimane vaatab neile järele avasui: nojaa, ootas Tootsilt mingisugust vastuhakku, et siis endise koolivenna naha arvel ja paljude juuresolekul näidata oma teravmeelsust.

Maanteel suruvad k ü l a kraadepoisid nagu hilised kihulased, tehes märkusi möödaminejaile — vahel kaunis kahemõttelisi —, kuid esialgu kaugemale ei lähe; rohkem nääklevad isekeskis. Ent ometi on nemadki välja «töötanud» omavahelise žargooni, millest vanemail sugupõlvil polnud aimugi.

Olgu nüüd kõige muu eeskavaga kuidas on, aga tantsuga ei saa meie sõjapõdur kangelane Joosep Toots kuidagi sõprust luua. Uus muusika, võhivõõras tants ja veel palju niisuguseid asju, millest Tootsi haiged jalad hakkavad veelgi rohkem huugama ning välja ajama otsekui pinde.

Aga kohe on nende juures Georg Aadniel, teeb Teelele linnasaksa kummarduse ning palub teda tantsima.

Teele on kahevahel.

«Ega sa ometi mõtle minna?» müksab Toots naist küünarnukiga. «Pole siin vana polkat, pole vana valtsi, siin

pole muud kui üks päris harilik nühkimine. Kas see on tants?»

«Oi, oi, Joosepike,» raputab Kiir kahetsedes oma pruunikat pead, «küll oled aga sina ajast maha jäänud!»

Jällegi ei vasta Toots temale midagi, vaid ainult oma naisele: «Lähme koju!»

Ja ongi Teele sellega nõus. «Lähme!» ütleb. «Pole enam meie aeg.»

Ja on Paunveres Maailmasõja päevist saati tõesti palju muutunud. Alga kas või kiriku torniga, mis endale on saanud uue, plekist katte (endine oli luitunud puulaastudest), ja lõpeta uue «linnaosaga» kabeliteel.

Ent iga alguse ja lõpu vahel, nagu alati, on veel midagi. Nii siingi: uus, enam-vähem ajavaimukohane õpetaja, remonditud kirik, suurendatud meierei, õlle- ja peenviinade kauplus ja paar koopakest, kuhu pääsevad ainult head tuttavad ühes oma ustavate kaaslastega. Et elanikel näib olevat rohkesti raha, siis lendleb Paunveres ja selle armsa kohakese ümbruses igasuguseid agente, fotograafe ja «manufakturiste», kes ülikonnariiet müüvad enamasti niinimetatud k u p o n g i d e s. Endiste räbalakaupmeeste, tökatimüüjate ja sahariiniga sahkerdajate kaadri asemel on siginenud ning valgunud laiali hoopis uus element, hoopis asjalikum ja energilisem kui see endine. Võõbatud savikauss ja piilupart on läinud moest; nüüd, olge nii lahke, kas te ei soovi osta jalgratast, grammofoni, õmblusmasinat, raadioaparaati? Muidugi järelmaksu peale — tasumistingimused on ülisoodsad. Asuniku- ja muidki pangalaenusid sajab niivõrd heldel käel, et meel läheb härdaks; sõber kirjutab sõbra vekslile alla, ilma et õieti vaatakski, kui suur on summa, mille katteks vajutas oma vapi piklikule, ilusale, vikerkaarevärvilisele templiga paberile.

Valitseb üks kuldne ajastu.

Väga võimalik, et neid on rohkemgi, kuid kindlasti on Paunveres ü k s isik, kes oma kaaskodanikkude peale vaatab umbes samasuguse pilguga, nagu kord vaatas härra Herodes — Juudamaal sündinud esiklastele. Vahe on vaid selles, et üks oli Juudamaa kuningas, kuna teine on Paunvere rätsep, Georg Aadniel Kiir. See vähe iseenesest küll pole kuigi suur, vähemalt aunimede poolest, sest mõlemad on kanged mehed: üks on nõelakuningas, aga teine... võta'nd kinni, kuidas teda nimetada? Eks ole parem, kui tema täpsema tiitli leidmise jätame mõne oma

«Sügise» lugeja hooleks. Jõuab's üksainus inimene teha kõik?

Kuid loo raskuspunkt ei seisa mitte korrapäraste tiitlite leiutamises, vaid...

«Kuule sina, Juuli,» hõõrub Kiir ühel ähmasel hommikul oma praegupestud näokest, mis ikka veel on veidi tedretäheline, «kas sa tahad olla mu naine? See tähendab: minu h e a naine?»

«Mis küsimine see on?» peatab noor perenaine plõgiseva õmblusmasina, vaadates mehele suurisilmi. «Millal's ma olen olnud paha?» Ning osavõtlikult, peaaegu nutt kurgus: «Kas nägid halba und, Jorh?»

«Einoh,» pöörab küsitav pea viltu, «jätame uned ja kõik niisugused kraamid kus see ja teine, aga... Ei, tõsi, halba und nägin kah, kuid sina hoia täna minu eest päkka!»

«Päkka?» vaatab noor abielunaine abiotsivalt ringi. «Kuidas seda tehakse? Ja... ja mistarvis?»

«Täna on vallamajas peaaegu viimane maajagamine vabadussõjalastele; kui ma ei saa täna oma noosi, siis võib-olla, et ei saa enam kunagi — need vemblad on juba ära sikutanud kõik paremad tükid. Ja ometi olin minagi üks neist, kes —»

«Kui kõrgele tõusis vaenlaste veri, kui sa võitlesid lahingus?» küsib noorem vend Benno, pealtnäha päris ilmsüütult, kuid pole just raske tähele panna, et selle lõhvardi sisimas itsitab pool tosinat kodukasvatatud kuradikesi. «Külarahvas räägib, et veri tõusnud sulle põlvini? Kas on õigus?»

«Ei,» väristab Georg pead, «see veri, see tõusis sinu ninani. Kahju, et sa sellesse ära ei uppunud!» Ning visates käterätiku tulikuumale pliidile: «Ütle, molkus, kas sa oled sõjas käinud?»

«Mispärast ma siis just pidin minema sinna, kus isegi juba sinutaolisi vahvaid mehi ees? Sellal, kui sinule tõusis vaenlase veri kurgulõõrini, mina rekvireerisin eesti sõjaväele omameeste hobuseid, sedulgarihmu ja kõike, mis kätte sain, ning hea hinna eest ostsin kokku katkenud ja Maailmasõjast saati veriseid sineleid. Nii et justament võid näha, et minulgi oli tegemist verega. Ah jaa, samuti oli tegemist hallitanud jahuga. Jumala eest — me maksime head hinda, ja mis jäi võlgu, seda tasume praegugi veel paremate protsentidega.»

Nüüd tõmbab Georg selga oma sõjaaegse frentši, ei

vaatagi enam oma noorema venna poole, vaid susiseb ja vusiseb üle õla:

«Kes sulle ajas säärast loba? Ma löön maha selle mehe!»

«Oi, Aadniellike, siis sul tuleb tappa ja taga ajada palju mehi, aga kuis sa neid kõiki kätte saad?»

«No sinu, sunniku, igatahes saan kätte!» astub Georg pullvihaselt venna poole. «Katsu sa mul . . !»

«Lapsed! Lapsed!» kargab elatanud emand Kiir vendade vahele. «Kas te's enam kuidagi teisiti läbi ei saa? Mõtelge ometi oma kadunud venna Viktori peale, kes tõesti . . . Mõtle ainult, Jorh, sinagi lähed saama seda asunikutalu tema nimel. Ise sa poleks saanud midagi.»

«Mina? Mina?» turtsub poeg vihaselt, koputades endale rinnale. «Mina juba ammugi oleksin pidanud saama mõne rüütlimõisa südame.»

«Nojaa,» ümiseb noorveli, «rüütlile rüütlimõisa süda ja . . . saba kah pealekauba.»

«Ei joo!» pöörab Georg emale selja, kui viimane teda kutsub kohvilauda. «Mina niisuguse jõrnikuga nagu Benno ühe laua juures ei istu.»

«Armas Jumal!» paneb pereema käed risti rinnale. «Nüüd, kus me ühisel jõul saime jagu välisest vaenlasest, et me just nüüd hakkame kisklema isekeskis! Näe, Viktorike läks ära ja . . .»

«Jah, justkui meie üksi kiskleks!» kahmab Aadniel pliidilt kõrbeva käterätiku. «Seda'p ma tunnen, et kange kärtsahais. Selle muidugi pani siia Benno minu kiuste. Ma ei tea,» jõllitab vanemate poole, «kuidas te ometi tegite ja toimetasite siia maailmasse säärase eluka!»

«Noh, eks me teinud kah . . .» pühib emand Kiir silmanurki. «Või ta siis . . . Eks ta ikka ole meie oma laps ja sinu vend. Mis seal's . . ? Mitte ei taipa, mispärast sa peale seda sõda oled meie kõigi vastu nii kihvtine? Egas meie pole süüdi, et sulle ei anta maad. Ja mis sa, kulla Jorhikene, õieti teekski selle maaga?»

«Kuula nüüd seda jora!» sügab puruvana rätsepmeister Kiir oma purupaljast kolu. «Istuks siin, õmbleks . . . mis õmmelda on, ja misjaoks see igavene jamelemine? Esialgu on maa peal rahu, ja see on üle kõige.»

«Jorh tahab saada Kuramaa härtsogiks,» irvitab noorem veli, ronides õmbluslauale, «aga et ta pole saanud kirvest ega kirvevartki, sellep ta nüüd norib ükskõik kellega, kes talle aga parajasti ette juhtub.»

Lonad!» käratab Georg Aadniel. «Kui siin kellelgi on midagi ütelda, siis olen mina see. Kui poleks olnud mind, mis siis oleks saanud teist kõigist?»

«Kas siis meid enam polegi olemas?» küsib isa vaikselt. «Mis sa tormitsed? Mina ja su ema olime need, kes su üles kasvatasid ja kuidagi ehitasid selle maja — hütikese. Mis oled s i n a teinud? Et sul on pangas mõni kopikas — noh, eks seegi ole saadud meie varal. Jah, jah — ära põrnitse! — just meie varal. Kadunud Viktor . . . tõesti oli mees, tema pärast ma nutan tänase päevani, aga . . . Mis sa oled teinud sellesama Juulikesega?»

«Mina pean päkka hoidma!» nuuksudes laskub noorperenaine õmblusmasinale. «Jumala õnn, et teiegi, vanad, olete mulle head, muidu ma . . . juba ammugi oleksin . . .»

«Jäe nüüd sinagi vait!» põrutab Kiir oma õrnahingelisele naisele. «Kas sa ei näe ega kuule, et siin, pagana majas, on küllalt kraaksujaid ilma sinutagi? Ja päkka võid hakata hoidma alles kella kümne paiku.»

«Ütle minule, mis tahad,» vastab Juulikene nutuselt, «aga jäta vanemad rahule. Millist kurja on n e m a d sulle teinud? Egas nemad pole maajagajad.»

«Mina ei räägi sinuga üldse enam sõnagi,» klähvib vihane Aadniel, «vaid lähen kõrtsi; joodan nad kuradid täis — eks näe, mis siis saab. Mina olen käinud seal ja teal Venemaal ja tean, mis venelased niisugusel korral ütlevad . . . Kui sa ei määri, siis sa ei sõida. Nüüd ma lähen ja määrin neid volinikke nii, et tükid taga. Mis see mulle maksab? Sea s . . . ja saepuru!»

«Noo — jah,» venitab Benno õmbluslaualt, «aga vaata, et sa iseennast ei määri selle sea värgiga.»

«Pole see sinu mure, va tuustik! Lase endal juukseid lõigata — vaata peeglisse, missugune välja näed! Hernehirmutis! Ütle, sunnikunahk, millal sa viimati puhastasid oma hambaid?»

«Kas hambaid ka peab laskma lõigata? Siis küll oleks kõige õigem, kui laseksid lõigata oma keelt — liiga teravaks on sul läinud see masinavärk.»

«Molkus!»

«Seda ma kuulen täna juba teist korda; ime, et sa oma suure tarkusega vahepeal pole mulle leidnud mõnda teist aunime. Kroonult varastatud raha taskus ja nüüd — kelgib! Häbi sul peaks olema. Kas sa tõesti arvad, et me sinu hilpharaklust võtame tõsiselt? — Ei võta!» väristab pead, selg venna poole. «Ei võta! Mina küll olen noor, aga

niipalju viisakust ja veel midagi muud mul on oma isa ja ema vastu, et ma neid ei solva iga sõnaga.»

«Aga mis sa tegid siis, kui käisid koolis, sina, närukael?»

«See oli siis, aga nüüd on n ü ü d! Mõnel tuleb aru pähe aastatega, aga teisel see just kaob.»

*

Nojaa, nii et siis volikogu koosolek Paunvere vallamajas...

Aga enne seda ütleb valla käskjalg ehk kasakas Jakob Tüma oma naisele, et tehku see tänaseks hommikueineks midagi krehvtisemat või nii; et mine tea, kui kaua kestab koosolek ja kas tema saabki aega lõunat süüa.

«Või nii,» muheleb proua Tüma. «Et täna on koosolek, seda ma tean, aga mis asi see k r e h v t i n e on, selle olen ära unustanud. Kord sa vist küll ütlesid midagi sellesarnast, aga mitte pole enam meeles, mida see tähendas.»

«Ära vigurda!» sõnab abikaasa tõsiselt. «Seni kui ma pingid saalis korda sean, tee valmis.»

«Jah, aga mis asi?»

«Küpseta sinki ja löö muna peale — see on krehvtine küllalt ja on üsna mõnus võtta kohvi alla.»

«Ah, nii!» venitab proua Tüma pikalt.

«Jah, nii,» uriseb pereisa, väljub oma korterist, läbib eeskoja ning astub niinimetatud kohtusaali, nagu seda ruumi nimetatakse vana usu peale, olgugi et seal nüüd peetakse peaasjalikult koosolekuid. Ka on saali ühte nurka vallasekretäri abi, noormees Säbri, asutanud midagi abikantselei taolist, sest mistarvis peaks iga tühise asja pärast tülitama härra sekretäri ennast, kui seda võib toimetada siinsamas.

Tüma saali astudes ongi abisekretär juba platsis, sorides mingisuguseid pabereid oma lauanatukesel.

«Tere hommikut, noorhärra!»

«Tere, tere, härra majavaim!» sõbralikult noogutab Säbri vastuseks. «Kuidas käsi käib?»

«Päris kenasti, muudkui tapa tagant.» Aga endal kogu aeg meeles praetud sink munaga.

«Tohhoo pagan!» tõrjub abisekretär õigele kohale oma valkja juuksekahlu. «Keda te's tapate, ja veel tagant?»

«Noh...» kehitab «majavaim» õlgu. Aga nüüd ta küll peab noorhärrat veidi eksitama. Ennekõike vaja pühkida põrandat ja siis pingid valmis seada — täna on volikogu koosolek.

«Pingid küll — see on õigus; koosolek läheb ka nii kuidagi, aga põranda pühkimine on lollus.»

«Kuidas nii?»

«Aga miks siis mitte, kui nad siia tulevad oma poriste saabastega ja toovad saasta kaasa; niikuinii peab pärast kasima.»

«Seda'nd küll, aga ma siiski natuke tõmban luuaga.»

«Tõmmake, tõmmake, kui tahate teha tähtsaks enda isikut. Minupärast kas või peske seda põrandat, poonige ja poleerige.»

Käskjalg ja majavaim teeb ruttu oma töö. «Nii,» ütleb, «nüüd ma esialgu jätan teid rahule. Nüüd vaja...»

Rohkem ta ei ütle — mistarvis kõnelda maitsvast einest, kui see ei puutu asjasse.

Abisekretär ehk lihtsalt a b i, nagu teda nimetab vallarahvas, jälle jääb üksi oma paberitega. Ta on üks neid noormehi, kes on linnas sündinud, linnas kasvanud ja koolis käinud ning siis, asjaolude sunnil, peaaegu pisarsilmi tulnud maale. Aga oli punnimist ja kangutamist sellegi koha saamisega, sest kandidaate oli tihedasti nagu liiva mere ääres; ja poleks tal Paunvere kandis olnud mõjukaid sugulasi, kes teab, mis siis oleks saanud. Jah, siin pigistab ränk üksindus ja igavus tema noort hinge, eriti nüüd, sügisel, kuid mitte midagi pole parata: ei või ta ometi aastate kaupa elada oma kehvade vanemate kulul. Vanadel Säbridel juba isegi oli küllalt maadlemist, et teda aidata keskkooli lõpuni.

Ainuke, mis talle nüüd pakub veidi lohutust töövabadel tundidel, on raamatud kohalikust rahvaraamatukogust. Lohutus muidugi on nõrgavõitu, sest uuemat ilukirjandust tilgub kogusse otsekui läbi nõelasilma. Nojaa, ajalehed... Ilma nendeta võiks surra. Lähemaid tutvusi ta siin pole soetanud, kuigi neid võiks leida päris ohtrasti, sest ta ikkagi on a b i. Aga siis ta peaks tihedamini käima «sõbrapoes» ja võtma osa neist istungeist, mis seal peetakse päevast päeva. Seal käib jõukaid talunikke, kes endale on ehitanud moodsad elumajad, ostnud uue korterisisustuse ühes klaveri ja raadioga, seal lõbutseb isegi üks kõrgema haridusega isik, aga see õhkkond hästi nagu ei sobi noormehele, ja teiseks...

Teiseks ütles tema päevinäinud isa, kui noor Säbri lahkus kodunt:

«Vaata ette, poiss! Ma tean, et sul maal esialgu on igav, sest seal ju pole kuhugi minna: pole teatrit, pole kino ega kohvikut, pole omasarnaseid kaaslasi. Vaata, et sa igavusest ei hakka pummeldama! Niisuguses vallaametis, kuhu sa nüüd lähed, on säärane hädaoht eriti suur. Pakkujaid ja mehkeldajaid kindlasti leidub külluses. Omal ajal elasin minagi maal ja nägin, mis sai mõnestki tublist mehest, niipea kui valiti kas vallavanemaks või kohtumeheks. Mõnigi ilus talu läks vett vedama otsekui koera naeru eest ja endine omanik lõpetas oma elupäevad kuskil saunahurtsikus või koguni vaestemajas. Seepärast ole ettevaatlik!»

Needsamad sõnad alati meenuvad noorele «Abile», kui ta läbib Paunvere aleviku ning kuuleb sealt kuskilt kõvemaid hääli ja laulujoru. «Muidugi,» mõtleb muiates, «pole mul veel maad ega puud, aga ma võin veel saada mõlemad, kui . . . Egas vanataat muidu ei jutlustanud.» Ja kui teda siis vahel, kas poes või mujal palutakse astuda natuke tahapoole, siis mõnikord nihkubki sinna, kuid jääb üsna lühikeseks ajaks, pole võimalik olla kauemini, töö ootab.

*

Ent sellal, kui ta nüüd kohtusaalis nokitseb paberite kallal ja auväärt isand Tüma maitseb oma lemmikrooga, tegutseb üks Paunvere elanik kibedasti ning pigistab endast välja selle viimase.

Georg Aadniel Kiir istub mõningate volikogu liikmete seltsis «sõbrapoes» ja ohtrasti kostitab oma armsaid sõpru. Koosviibijate ees laual on klaasid, mõni pudel harukordselt maitsvat limonaadi, kuhi leivaviilukaid ja paar poolikut, ilusasti rohekaks tõmbunud, leemendava nahaga vorstirõngast. Rätsepmeister ise õhetab nagu tulikuum keris, aeg-ajalt pühkides higi laubalt. «Noh, võtke, võtke, sõbrad!» nihutab klaase ja vorstirõngaid. «Ärge laske külmaks minna! Varsti niikuinii peame minema vallamaja juurde ja vaatama, mis seal saab. Eks siis näe, kas on veel õigust Paunvere-mail või on seegi välja rännanud kuhugi Argentiinasse või Brasiiliasse. Mis sa ootad, Jüri? Mis sa vahid, Jaan? Ja üldse kõik, kes me

siin oleme? — Laskem käia nii, et tuline jutt taga! Einoh, peale koosolekut saame jälle, aga enne seda peab tublisti kinnitama keha. Kuule, Vääna Mart, sa ei võta mitte sugugi — mis kometit sa mängid?»

«Oh, Kiire-saks,» pobiseb Mart vidusilmi, vaevu pöörates keelt, «ma-ma võtsin juba küllalt. Juba nagu . . .»

«Ah, mis küllalt! Parem vatsa venitada, kui hüva rooga üle jätta.»

«Õigus küll, aga . . . hõkk, hõkk.» Ja sakiline Vääna Mart, kel iga juukse- ja habemekarv kipub omale poole, raskelt laskub käsipõsekile, näritud vorstijupp nina all, millele nüüd poetab paberossituhka nagu parimat maitseainet.

«Oi, pagana pihta!» korraga hüüab Kiir, heites pilgu porisele maanteele. «Minu vana koolivend Tõnisson sõidab mööda — mis te arvate, kas kutsume sisse?»

«Sisse ikka!» vastavad hääled. «Las vana rasvatünn teeb omapoolt kah paar särtsu.»

«Ei, mitte sellest pole jutt!» vehkleb Georg Aadniel kätega, tõtates ukse poole. «Ma niisama tahtsin temaga rääkida — ta üsna arukas mees.»

Tõnisson teeb «trr» ja peatab hobuse. «Noh, mis seal's on?» pöörab oma tüseda kere vankris poolküljeli.

«Tule sisse!»

«Mida otsima?»

«Einoh, niisama . . . ajame paar sõna juttu. Seal sees on veel teisigi peremehi.»

«Mine potilaadale!» mõmiseb Tõnisson, vinnab enese jälle istukile ja sõidab edasi.

«Vaata, kus kuradi mühakas!» kärsutab rätsepmeister nina. «Täissöönud siga — ei viitsi vankriltki maha ronida! Uhke, sunnik. Näe, temale ei kõlba teised Paunvere omad!» Imelik küll, et sellisele jõmmkärakale anti rist selle väikese kriimustuse eest, mille sai sõjas. Jah, räägitakse, ta olevat saanud raske kuulihaava, aga see muidugi on tühi lori. Kuid rist jääb ristiks — sinna pole midagi parata. Oi, kui temalgi, Jorhil, oleks rist! Siis ta . . . ohhoo! Nüüd, pagana pihta, on isegi veidi piinlik tagasi minna nende priijoodikute juurde: nähti ju ometi, et Tõnisson ei pannud tema kutset millekski.

Aga minema peab — egas niisugust asja või jätta pooleli, kui kord on alustatud. «Tooge siia veel paar pudelit!» käratab vaprasti, tross hinges ja vimm südames. Aga mõttes: «Mis see väike kulu mulle ikkagi teeb, kui kaalul

on suured asjad.» Igatahes on vähemalt need mehed, keda ta siin praegu poputab, t e m a mehed. Ja vahel piisab ühestki heast lõuamehest, et läbi viia mõnda otsust, mille peale algul ei või olla päris kindel. Proosit! Elagu õiglus niihästi Paunveres kui kogu maailmas!

«Proosit, proosit!» põrisetakse joomalaua ümber. «Elagu!»

Lõpuks aga jõuab asi siiski niikaugele, et on viimane aeg minna koosolekule. Kiir, taskukell näpu vahel, timbib jalalt jalale, ergutades minekule oma armsaid sõpru; varsti on terve tund möödas, mil volinikud pidid olema vallamajas. Koosoleku algus muidugi viibib nagu alati, kuid ometi pole see kunagi viibinud õhtuni. Ei, jumala õige jutt, et peab liikuma; sinna pole midagi parata.

«Kui liikuda, siis liikuda,» urisevad mehed, tõustes laua tagant, kus oli nii päris mõnus istuda ja juba vägisi kiskus lauluks. Segaduse katte all, mis tekkis lahkumisel, tahab Podari Karla teha pisut «era», kahmab laualt pika vorstiotsa ning topib endale suhu, kugistab. Kuid mis liig — see liig: ebamõõdukas pala jääb mehele kurku kinni ja minutiks või teiseks muutub Karlake näost niisama roheliseks kui see vorstitükk, mille, kaaslasist nägemata, tahtis endale pista hinge alla. Pilt on masendav. — Kui nüüd lahkub siit maailmast üks mees, kes on oma paremais aastais ja kellelt võiks veel paljugi loota! Ent kriis laheneb: pool sellest noosist tuleb välja, aga teine pool ikkagi jääb sisse, ja kui Kiir oma purjus löökrühmaga hakkab sammuma vallamaja poole, siis on Podari peremees jälle kange poiss, ainult pisarad nirisevad ta punsunud silmist.

*

Ja kui see elurõõmus kamp läheneb vallamajale otsekui sõjamõttes, siis isegi hobused teritavad kõrvu: eks näe, kes sealt nüüd j ä l l e tuleb?

Pole midagi imestleda, kui sel päeval ja tunnil on Paunvere vallamaja õues laat; seal on peaaegu samapalju hobuseid ja vankreid nagu Siioni sõjaväes. Kibe tööaeg on möödas — paljudki volinikud on siia kokku sõitnud, et lihtsalt vaadata ja kuulata, mis tehakse mujal maailmas. Näe, isegi vana Raja taat on platsis ning vestleb Saare omaga. — Einoh, kos sa sellega, egas...

Noojah, nüüd siis muidugi on see asi niikaugel, et... Ei, mis seal's ikka...

Endiselt noor ja värske Jaan Imelik peatub siin ja seal, kahju ainult, et tal pole kaasas oma kannelt, muidu lööks lahti mõne lõbusa lookese, mis teeks rõõmu südamele. Silmates Joosep Tootsi, kes aeglaselt jõuab pärale, tahab vana koolivenda nii umbes nagu sülelda. — Oh, sa Joosepikene, kas sa ikka veel elad?

«Elan küll,» naerab Ülesoo peremees, «aga elan halvasti.»

«Mis sul's viga on, vana kangelane?»

«Ära aja lori — kangelane! Ütle seda sõna Kiirele, temale vahest ehk meeldib see rohkem; minule on üksköik. Mina meeleldi tahaksin olla mitte midagi... kui see ainult oleks võimalik.»

«Mis sinuga siis õieti on?» küsib Imelik sinisilmi, mis tal on võtta nii-öelda omast käest. «Ega sa ometi pole mõni, mõni... ma ei tea, kuidas sind nimetada.»

Raputab koolivenda käiseist, abivalmis.

Aga rohkem nad ei saagi isekeskis vestelda, sest otsekui surnukas äkki tekib nende juurde pruun koolivend Kiir. «No tere kah!» ütleb magushapult.

«Tere, tere!» vastab Jaan Imelik, kel jätkub lahkust kõigile. «Noh, kas sinagi tulid koosolekule?»

«Ei tulnud,» raputab rätsepmeister pead, «ma pole volinik. Ma tulin niisama... vaatama. Aga mis seal tühja salata — see ju niikuinii on juba kõigile enam-vähem teada — eks ma tulnud selle krundi pärast, mille, kõige tõe ja õiguse nimel, peaks saama minu vend, kes langes Vabadussõjas.»

«Ütle nüüd, Jaan,» muheleb Toots, «see endine sõna; tead küll.»

«Ei, lase'nd olla!» müksab Imelik koolivenda. Ja Kiirele: «Aga eks sinu kadunud vennal juba olegi käes oma krunt?»

«Seda küll, kuid tema pärijaile ka ometi peaks midagi osaks langema. Ega sa, Imelik, ometi arva, et see on palju, kui mu vennakese vanemad oma poja elu eest saavad väikese asunikutalu?»

«Ma nüüd esialgu ei tea, kas seda on vähe või palju, aga seda ma siiski tean, et sinu venna vanemail on veel kaks sirget poega, kes neid võivad ilusasti toita. Ja mis hakkavad vanakesed peale asunikutaluga? Ons neist töötajaid aasal või nurmel?»

«Ai, kurat!» surub Jorh Aadniel kõhtu ning tõmbub kööku.

«Mis on?» küsib Imelik osavõtlikult.

«Kange valu lõi sisse,» kaebleb Kiir, pööritledes silmi. «Oi sa kuradi hing! Oodake siin natuke, ma käin ära. Juudas teab, mis nad mulle seal talurahvakaupluses sisse söötsid!»

Läheb minema nagu värten, ja täiesti arusaamatul kombel ta esijoones ei tõtta sinna, kuhu tarvis, vaid viskub otseteed kohtusaali sekretäri abi Säbri juurde, justkui tahaks sellelt küsida nõu ja abi oma kõhuvalu vastu. Algul näib, et ta isegi on sellest üllatatud kogu oma lodeva kehaehitusega. — Milleks ta, pagana pihta, just nimelt ronis s i n n a? Ent mingisugune mõttesidestus ikkagi pidi olema — ilma selleta ei veere ükski asi siin maailmas. Tema hästiõmmeldud püksid rappuvad nagu tuules, nagu koolipõlves, kui ajas sassi ja segamini õiglasmeelsete koolivendade tegevustikke.

«Seltsimees Säbri,» peatub abisekretäri laua ees, «andke mulle üks paber.»

«Paber?» vaatleb noormees tulnukat. «Missugune paber? Kas . . . templiga või ilma?»

«Oh,» oigab Jorh, «mulle on täiesti ükskõik, kas nii või teisiti. Peaasi on see, et andke ruttu. Mul on . . .»

«Mis teil on? Kas mõni äriasi?»

«Jah,» pigistab Kiir kintsud kokku, «jumala puhas äriasi.» Aga tunneb, et juba tuleb. Võtku pool tosinat sarvikuid seda saja-aastast, vikerkaarevärvi vorsti!

«Mõne puhta paberilehe ma teile muidugi leian,» siblib Säbri oma paberihunnikuis. «Silmapilk . . . Võtab natukese aega. Aga . . . vahest ehk istute?»

«Ei,» vaatab Kiir selja taha, «mis ma ikka istun — pole aega.»

Saab kaks puhast paberilehte ja taandub poolpõiki; ning tema auks ja äraseletamiseks peab ütlema, et ta ei unusta tänamast.

Uksel põrkab kokku käskjalg Tümaga, kes ikka veel kannab vurrudes munaroa killukesi ja millegipärast on veidi pahane.

«Kurat!» vannub viimane, ilma et vastaks rätsepmeistri tervitusele. «Just praegu pühkisin puhtaks kõik põrandad, aga nüüd tuleb siit vastu niisuke hirmus hais, nagu oleks keegi enda täis teinud.»

«Einoh,» pomiseb Jorh, «tuul lööb pilved alla.»

Ja siis ta läheb sinna, kuhu ta oleks pidanud minema juba enne; järel tugev aroom nagu kõis. Vajutab sinna oma aluspüksid ning vaatab neile järele, otsekui tahaks ütelda: «Rahu su põrmule!»

Ent sellest veel poleks suuremat midagi — sellised asjatoimingud jäävad iga isiku enda asjaks —, aga jaole satub see igavene väänkael Kristjan Lible, kellel muidugi pole midagi otsimist vallamajas, aga . . . Aga kus ta siis kunagi puudub, kui kaks või kolm või ka üksainus on koos mingi skandaali puhul? «Oi, sa sunnikunahk!» vidutseb oma ainsat silma. «Või siis nii luuaksegi seda uut maailmakorda, et kui minnakse pingile, siis aetakse püksidki jalast! Minu vanaisal,» jätkab, «ta oli minust natuke vanem, oli hobune Manni; ja seda ta siis hoidis nagu karu oma kelli, ja kui siis seesama Mannike kas teel või veel tahtis pissile, siis vanaisa otsekohe võttis tal looga pealt. Aga laseme selle jääda sinna paika. Kuid seda ma veel pole näinud ei unes ega ilmsi, et inimene koorib enda puhtaks nagu porgand, kui läheb asjale. Hee-hee, Kiire-saks, ega te ometi siia tulnud sporti tegema?»

«Ole vait, Lible!» sosistab rätsep. «Ära räägi sõnagi — eks sa ise tea, et vahel läheb asi halvasti. Näe, see saadana vorst: vaata, kuidas võttis ihu lahti.»

«Jah, jah,» ümises Lible vastuseks. «Õigus ta ju on.»

Seejuures ta riputab oma sõbra pealispüksid ainsa roostetanud naela külge, mis on kullakambri seinas. «Kuid nüüd,» poriseb, «mine siit natuke kaugemale — ka minul on siin veidi asju ajada; ma ei saa õiendada seda värki, kui mõni teine vaatab pealt. Ole nii lahke ja mine välja.»

«Aga mu püksid?» ahastab Kiir. «Alumine sats läks sinna, kuhu ta läks, kuid need pealmised? Kuhu jäid need? Anna kätte, pai sõber!»

«Ah, mis neist pükstest!» heidab Paunvere kellamees käega. «Egas püksid tee meest; õige mees ise teeb püksid. Mine, mine!» tõukab poolalasti rätsepa ukse taha nagu kure.

«Armuvägi ja kõik sepasellid!» hüüatab Imelik Tootsile. «Vaata ometi sinna! Kiir käib vallamaja õues püksata! Kas sa kunagi enne oled näinud seesugust lugu?»

«Mh-mh-mh, pup-pup-pup,» naerab Toots. «Ega ole näinud. Kes teab, millised uued tuurid tal jälle on sees. Võib-olla, et just sel kombel arvab kergemini kätte saada oma asunikutalu. Mh-mh-mh.»

Varsti seepeale ilmub vallamaja trepile sekretäri abi nagu kehastatud käskotsus ning kõlistab kella: koosolek algab. Ja siis juba on rätsepmeister Kiirel püksid jalas ning on ta igapidi krapsti-poiss; ainult see väike asi, et ta peab jääma ukse taha — ta pole volikogu liige. Ent kuulata ikkagi võib, mis räägitakse seal sees, kohtusaalis, abikantseleis ja nii edasi.

Koosoleku juhatajaks valitakse kangesti kräbe mees, nagu seda võib otsustada juba tema hääle järgi. Ses hääles on võim ja vägi ning oleneb sellest nii mõnegi Paunvere kodaniku heaolu. Kärbitakse palkasid, kus seda iganes teha laseb, sealsamas aga lisatakse mõnele o m a - m e h e l e juurdegi: elagu ja olgu — tal on palju tööd; egas see ole naljaasi, kui inimene...

Protokolli kirjutab sekretär i s e, ja tema juba ei jää hätta. Kui keegi käremeelne pops kipub rihvima tema palka, siis saab vastulauseks sellise vinge kõne, et kõigil volinikel hakkavad kõrvad jooksma mäda.

Viimaks siis tuleb arutlusele ja kangele kaalumisele see Georg Aadniel Kiire palve, mille ta juba on kirjalikult sisse andnud kolm korda. Kõiki häid asju on kolm, nagu ütleb rahvasõna.

«Jah,» võtab sõna seesama Vääna Mart, «eks ta nüüd kuluks ära igaühele see asunikutalu, aga siin on vaesemaidki mehi, kes sõjas panid mokka oma tervise... Peaks nagu vaatama nendegi peale.»

«Vaata, kus kurat!» puurib Kiir Lible kõrva. «Ise joob enda minu kulul täis nagu kaan, aga nüüd teeb lamenti! Ma lähen ja löön ta maha.»

«Kuule sõber,» takseerib kellahelistaja, «sa haised.»

«Las ma haisen, aga selle mehe ma löön maha; mu hing ei pea vastu.»

Justkui sõge, kogu oma köiega, tormab kohtusaali ning põrutab otse eesistuja nina all: «Kas ma saan selle krundi või ei saa? Minu vend...»

«Palun teid siit lahkuda!» teeb juhataja kerge viipe. «Teie ei kuulu siia.»

Noh, Kiir seda asunikutalu muidugi ei saa ning hirmsa hingekibedusega ta põletab otsekohe koju, mõeldes teel: «Nüüd on küsimus — kes meist on totter, kas mina või need saadanad seal vallamajas?»

Ja mõnedki äsjased joomavennad tulevad välja volikogu saalist, sülitavad plirtsti sinna, kuhu juhtub, ning

küsivad üksteiselt: «Kuhu jäi see Kiire-saks? Ta ju lubas meile veel midagi külge teha pärast koosolekut.»

Ent Kiire-saks sellal juba on kodus, mühisedes ja kohisedes tõttab oma magamistuppa.

«Kuule, Jorh,» praguneb Benno otsekui ülikond traageldusest lahti ning läbi poolavatud ukse: «Eks sa, Jorh, siis vähemalt ütle, kuidas sul läks vallamajas?»

«Sa, vana harakas, mine küsi nende endi käest, kes sorgivad mu suppi. Mitte kuidagi nad ei taha mulle anda mu võidetud maa-ala.»

«Millist maa-ala sa mõtled, armas vennas? Kas Türgimaad? Seal olevat palju suuri maalahmakaid, mis ainult ootavat kangeid põllutöölisi.»

«Sa viimane tõbras!» undab Jorh kusagilt sisemisest ruumist, mis muuseas ei ole kuigi kaugel, sest Kiirte siseruumid polegi nii väga laialdased.

Nüüd puhkeb nutma Georg Aadnieli armas abikaasa: näeb, et tema kallis mees on hoopis tasakaalust väljas, et temaga tõesti on juhtunud midagi erakordset; kaunis kena eluke kipub minema otsekui sõrmede vahelt. Milles see asi tõeliselt seisab, seda ei taipa tema praktiline töövaim. — Jah, ühest tellitud kleidist ta saab aru, aga millisel põhjusel nüüd ühtelugu mürab tema seaduslik mees, seda ei võta kinni tema taip. Sakiliseks on läinud see mees. Nüüd olevat ta Maalikesegi nii kaugele viinud, et rahvas räägib... Kes võis temast seda arvata?

Täiesti ootamatult lõgistatakse välisukse linki ning kõik seesolijad jäävad vaikseks.

«Kes seal peaks tulema?» küsib emand Kiir, levitades kanget köögilehka. «Minge ometi ja vaadake, kes seal on.»

«Silmapilk,» uriseb Benno, ronides töölaualt alla.

Benno saatel tuleb töötuppa keegi keskealine härra, kelles kodakondsed tunnevad ära Arno Tali.

«Issand Jumal!» kilkab proua Kiir haruldaselt heleda häälega, «ega te ometi pole Saare Arno?»

«Jah, see ma olen küll. Tulin paariks päevaks vaatama, mis teevad Paunvere omad. Esialgu näen, et vähemalt siin on kõik korras.»

Vana proua Kiir pühib põllega puhtaks ühe tooli ja pakub võõrale istet. «Istuge, härra Tali!» ütleb heatahtlikult. «Kuidas siis teie siia saite?»

«Oh, mis seal saada, paar päeva puhkust — tulin vaatama, mis tehakse Paunveres; astusin teie poole sisse, et

natuke jalgu puhata ja küsida, kuidas käib teie käsi. Ei, ärge kartke, ega ma jää siia kauaks, ma varsti jälle lähen edasi,» istub pakutud toolile. «Kas Jorhi polegi kodus?»

«Kus ma siis pean olema?» tärkab noorem rätsepmeister ukselävele. «Oo!» hüüab natuke kähiseva häälega. «Või sind, armas koolivend, ka näha nii üle harva aja!»

Läheneb koolivennale, kätleb ning on näha, et ta tõeliselt rõõmustleb koolivenna tuleku puhul. «Noh, kuidas teil seal Tallinnas elatakse?» küsib veidi virila suuga. «Meil siin pole see asjandus kuigi vahva. Näiteks tänagi käisin vallamajas saamas veidi maad oma sõjas langenud venna Viktori eest, aga välja visati. Kas sina, armas sõber Tali, ei võiks seal Tallinnas veidi kosta minu heaks?»

«Mina...» naeratab Tali, «olen niivõrd nõrk agraarpoliitikamees, et ma ses suhtes ei või midagi lubada; ma ei võta enda peale kohustusi, mida ma ei jõua täita. Aga... kõnelda ma ju võin siin ja seal — tutvusi mul nii enam-vähem on. Kuid niipalju kui mina asjast aru saan, peaksid sellised asjaajamised saama alguse just siit, kohapealt.»

«Siit nad juba ammugi on saanud alguse,» vastab Kiir, «aga kohalikud võimud ei võta heli sisse. Tuleb nii välja, et minu õiglasel jutul pole jume.»

«Hea küll,» koputab Arno Tali väsinult lauale, «eks ma tee sinu heaks kõik, mis ma võin, kuid anna mulle kirjalikke andmeid. Kahe päeva pärast ma jälle trügin Tallinnasse; siis juba on mõõdas need niinimetatud klistiiripühad, nagu neid nimetab keegi Tartu kirjanik, kes meile mõlemaile on väga hästi tuntud.»

«Ei, ega ma oma jonni ei jäta,» kergitab Georg Aadniel pükse, kusjuures üks traksinööp ei pea paika ning kõrisedes veereb meistrite töölaua alla.

Jälle lõgiseb välisuks. Oieti ju ei kohku keegi, kuid väike erutus siiski tekib seesolijais.

«Kes seal siis jälle on?» viskab Benno käärid käest. Nõel suus, ta tõttab ust avama, mis neil kahtlastel aegadel tavaliselt on haagis. Olgugi et veel pole pime õhtu — Jumal teab, kes võib tulla.

Seekord pole põhjust mingisuguseks ahastamiseks, sest lõgistaja pole keegi muu kui Paunveres ammugi tuntud kellamees Kristjan Lible.

«Ah sina!» astub Benno sammu kõrvale ja laseb külalise sisse.

«No tere Jorh! Miks sa sealt vallamajast nii ruttu ära pooksid? Pärast ju kõik läks sinu heaks.» Ja siis alles: «Tere, siitmaja-rahvas!»

«Mis läks minu heaks?» ajab Jorh silmad pungi.

«Kõik!» vehkleb kellamees oma krobeliste kätega. «Kõik läks hästi. Ainult pagana häda, et sa haisesid. Olgu ma kolm korda neetud, kui teaksin, kust sa võtsid selle põrguliku haisu!»

«Aga siis ütle ometi, sunnik, mis seal siis lõpuks tehti ja oldi?» krõhvitseb noor-rätsepmeister oma kõhtu.

«Kõik on korras,» väänab Lible harilikku roikajämedust plotskit. Ja siis oma ainsa silma selginedes ta silmab oma vana sõpra Arnot. «Issand Jumal!» vajub köhmakile, «kas sa tõesti oled Arno?»

«Nojaa, ikka mina,» vastab Tali naeratelles. «Kuhu ma siis pidin jääma? Või soovisid mu surma? Ma ju pole teinud sulle midagi halba, vana Kristjan.»

«Armas taevas!» püüab kellamees suudelda Arno Tali kätt. «Kes on seda kunagi öelnud, et sina... teie... mulle olete soovinud halba? Mu süda lausa pakitseb rõõmust, et jälle kord näen teid siin meie mail... või üksköik kus. Olen teid näinud uneski.»

«Võid mind üsna rahulikult praegugi sinatada, sest me ju o l i m e sinasõbrad, noh, siis... Kas mäletad veel, kui ühel jõuluõhtul käisin kellatornis?»

«Oh, armas härra Arnoke, miks ei mäleta!» vesistab Lible ainus punane silmake, mida hõõrub määrdunud palituvarrukaga. «Miks ma ei peaks mäletama? Muidu ma ju olen jäänud päris tublisti totraks — seda ütleb kogu Paunvere rahvas —, aga mälu näib mul olevat selge. Ma ei tea, Arnoke, tahaksin nagu veel midagi ütelda selles esimeses rõõmus, aga... Luba, las ma musutan su kätt!»

«Ära mine veidraks, Kristjan!» peidab Tali oma käed selja taha.

Ja vanade tuttavate jutt keerleb edasi, kuni lõpuks ütleb Georg Aadniel Kiir selle suure sõna:

«Nüüd, kurat, põletan pealinna.»

«Noh, hea,» kostab Arno Tali, «siis sõidame ühes.»

«Sõidan Tallinna,» kordab koolivend, «ja vaatan veel järgi, kas tõesti pole olemas tõde ja õigust siin maailmas; kui seda siiski on, siis ma võtan tal sarvist kinni ja nihutan enda poole, aga kui teda pole, siis jätan sinna paika kõik selle prahi ja puru.»

Ja mida rohkem Kiireke räägib oma vennaga ja oma abikaasaga, seda tigedamaks läheb tema hing ja vaim; ja kui jõuab kätte aeg, mis on ära tähendatud kalendris, siis ta haarab nurgast vihmavarju, tõmbab kulmud õige kipra ning ütleb:

«Las ma siis õieti nüüd lähen ja vaatan!»

«Jorh läheb Petserisse põrsaid ristima,» hüppab Benno töölaualt. «Küll oleks tore vaadata, kuidas ta neid asju ajab, kuidas saab kätte oma normaaltalu, mille ta võitis oma rinnaga. Oh, ime vägi, küll tahaksin olla seal juures, kui Jorh ajab oma asja tõe ja õigusega.»

Aga Jorhi abikaasa paneb käed risti ja Jumal ise teab, mis mõtleb tema tasane meel. — Mees läheb, see on kindel, aga kuhupoole nimelt, seda ta ei tea kunagi kindlasti.

*

Georg Aadniel Kiir jõuab koos Arno Taliga vaksalisse, hirmsa vihaga küsib pileti otsemat teed Tallinnasse ja rongis, oma kaasreisijate keskel, tõstab häält.

«Kas see on mõni kord?» küsib kähiseva häälega, ilma et vaataks kellegi otsa. «Praegu ma sõidan Eesti pealinna, suurte ja võimsate asjaajajate juurde — ma ei tea, mis minust saab, kuid ma otsin ainult tõde ja õigust.»

Arno Tali kuulab koolivenna juttu, kuid ise räägib vähe vahele. Kiir ei pane seda tähelegi, kuna tal on oma plaanidega palju tegemist sel tähtsal sõidul.

Issandal Jumalal on palju hommikuid ning üle oma töölaua ulatab ta ühe sellise ka Kiirele kätte, kui see jõuab Tallinna vaksalisse. Seal siis unine ja tusane Kiir ronib ühes Tali Arnoga rongist välja, läheb puhvetiruumi ja joob klaasi kuuma teevett. — Oot, oot, nüüd ta alles teeb maamõõtjaile alla selle kibeda!

Umbes tunni aja pärast meie vanad sõbrad lahkuvad; Arno Tali läheb oma teed ja Kiir lubab «litsuda» otsekohe Toompeale. Ning sõjasangar Georg Aadniel Kiir asubki liikuma kesklinna poole... nagu ikka, üks külg ees. Minek on aus, aga sinna, kuhu ta juhib oma sammud, ta ikkagi ei leia teed nii kergesti; teel ta uriseb ja annab endale mingit märku — oli's talle tarvis selliseid sõite ja käimist?

Jõudes Toompeale, meie pealinna pühamasse paika, on

meie rändur niivõrd väsinud, et peab istuma pingile. Kootlapsed ja kroonuametnikud mööduvad temast ning kergitavad kulme. «See frukt on provintsist,» mõtlevad kõik, tarkadena ja salakavalatena.

«Noh hea küll, kuhu teie siis soovite minna?» küsib korraga üks hääl.

«Mina?» tõstab Kiir oma vinge kärsa. «Mina tahan nüüd minna selle kõige kõrgema võimu juurde; ma tahan näha, kas ma saan kätte oma asunikutalu — või ei saa ma seda mitte?»

«Miks te siis ei peaks saama — ma olen pärit sellestsamast majast — küllap ma teile välja muretsen asunikutalu ja veel natuke peale selle.»

Kiire meel läheb lahkeks. Südames ta juba seab kõnegi valmis, mille peab kõrgele riigiametnikule, kes jagab asunikukohti.

Suur asjamees läheb minema, tõuseb ikka kõrgemale ja kõrgemale ja Kiir, Palamuse rüütel, hiilib talle poolpõiki järele, et pagan teab, kaugele teine ikka läheb.

Seal ülal ta saab kätte ühe väga suure ja raske härra. Millegipärast hakkavad värisema tema püksid — see sõit Paunverest Tallinna oli tühine asi, kuid seistes kõrge härra ees pole see mitte enam nii lihtne, nagu esialgu näis.

Suur härra võtab taskust ühe pika paberossi, kinnitab selle veel pikema pitsi otsa ning lausub meie Kiirele:

«Dokumendid, dokumendid, mu armas härra!»

Nüüd mugib Georg Aadniel suus ühte sõna, otsekui tahaks seda peenemaks närida, kui see tõeliselt oli. Viimaks siiski saab kätte ühe aunime, mis ei tahtnud väljuda tema suust.

«Lähme!» ütleb kõrgeauline k a p t e n, «ma vaatan läbi teie asja.»

*

Sellal kui Kiir läks Tallinna pidama suurt ärijuttu maasaamise mõttes, oli vana Lible-purask või keegi teine ajanud Paunveres hundijuttu: «Härra Georg Aadniel olevat läinud Tallinna ennast pooma, sel juhtumil, kui temale ei anta maad.»

Jaamaülema Abi, tema abikaasa, see punasevärvilise kübaraga tubli noorik, nuttis vaiksesti, kuuldes Lible juttu,

millest ta sai väga hästi aru, sest see naisterahvas polnud kaugeltki rumal; ainult kurvaloomuline oli ta, tasane ja tark hing. Kui eelmisis andeis olime tema kohta heitnud natuke nalja, siis peame selle nüüd tasahilju võtma tagasi, sest nii mõnigi inimene on palju rohkem väärt, kui pakub meile esimene mulje.

Aga nüüd näitab end noor Benno oma täies suuruses. «Mis sa pirised!» hüüab õmbluslaualt. «Väga võimalik, et Jorhistki saab asja, kui ta kord enda ära mässab; ja kui ei saa, siis on kah asi.»

Vana ja elutark papi Kiir muheleb sinna ja tänna ja viimaks ütleb temagi paar sõna sekka. — «Nojaa, ega tal raipel viga ole, aga ta on liiga äge.»

«Keda sa nimetad raipeks, ega ometi oma lihast poega?» küsib emand Kiir. «Ta toob sulle Tallinnast terve talu ja on selle juures väga rõõmus, kui see tal korda läheb.»

Suur lõrisemine hakkab akna taga: noor meister on kuskilt kinni püüdnud ühe koera ja sellega ta nüüd mängib — koer on näljane ja Bennol on taskus nii mõndagi söögipoolist. Ja kellega on koer veel leplikum, kui just inimesega, kel on midagi söödavat taskus.

Nüüd aga longib sellest rätsepa majast mööda keegi poollombakas mees, kelle nimi on Joosep Toots. Nende ridade kirjutajal pole enam meeles, mis ta seal luusib, aga seda ta näeb oma kahe silmaga, et Joosep Toots on jalle platsis: vist küll mõni vana vimm Kiirte vastu. Benno, see avalikem kõigist Paunvere meesterahvaist, võtab kinni ta ühest hõlmast, koer teisest, ja nii peavad ta paigal; ning vana soldat Joosep Toots ei ehmu põrmugi, vaid naerab oma harilikku naeru: mh-mh-mh-pup-pup-pup. «Ei, ma tulen sisse küll,» ütleb, «aga viimasel ajal ma ei näe enam oma sõpra ja koolivenda Georg Aadnieli. Kuhu ta jäi?»

«Mine võta kinni...» kehitab noor rätsep õlgu. Ning peletades koera eemale: «Lubas Tallinna sõita.»

«Või nii,» muheleb Ülesoo peremees. «Seda ma kuulsin jah juba Paunvere poes, et on sõitnud sinna ennast... noh, kuidas'nd öelda... ennast üles pooma.»

«Üles pooma!» teeb Kiirte noorim võsu suured silmad. «Ei, kodus ta sellest küll ei rääkinud sõnagi. Ta tahtis minna maad kuulama, et kuidas saaks kätte selle asunikutalu. Minu teada pole poomisest juttugi. Ja lori kõik: ei poo see mees ennast, ennemini ta püüab silmust kaela ajada kellelegi teisele.»

«Muidugi. Tont teab, kes säärase loba välja mõtles. Ja kui ta end just tahtis oksa tõmmata — misjaoks pidi ta selleks nimelt Tallinna reisima. Ei, ei, sinu vennasel on visa ja vintske hing — tema juba niisugust rumalust ei tee; võib-olla, et kuskil poetas säärase sõna ainult naljaviluks.» Ning vaadates selja taha: «Kas see on teie koer?»

Ei ole. Mis peaksid nemad tegema niisuguse karvatuustikuga. Kolab teine niisama ringi, hulgub. Või mine tea... Väga võimalik, et Jorh ise muutus peniks, kui ei saanud maad.

«Hmh-hmh-hmh, pup-pup-pup... Seda juttu peaks nüüd jälle kuulma mõni Paunvere sõnumitooja — küll siis saaks nalja!» Aga kuidas siis Kiire rahvas muidu elab?

«Päris kenasti... kui Jorh pole kodus. Kuid niipea kui see majja astub, siis ei saa keegi rahu, närib, arvab, et kogu maailma rahvas on tema vaenlane. Mis ta seal vallamajas tegi? Jälle on kuulda, et olevat teinud päris pööraseid tükke...»

«Oh, polnud midagi suuremat,» heidab Toots käega. «Sinu velleke ainult võttis natuke päikesevanne.»

«Jah, aga ta olevat vallamaja õues patseerinud ilma püksata? Ei, teie, härra Toots, olete mulle küll vähe tuttav, aga nii omavahel öeldud: ma arvan, et Jorhil pole täit aru peas. Kui ta oleks sõjas saanud põrutada, siis see oleks päris kindel, aga ta ju istus seal nagu vanajumala selja taga.»

«Jaa,» venitab Toots pikalt, «nii on see maailma elu. Aga... aga..» viipab siis maantee poole, «vaata, Benno, kes sealt tuleb!»

«Kes? Kus?»

«Noh, seal.»

«Hm,» vaatab noormees tähendatud suunas, «see ju ongi Jorh, kui ma ei eksi. Kuid ega ma eksi — see on tema ise. Ootame, las kõmbib pärale, küllap siis kuuleme, milliste trianglite ja vilespillidega ta seal Tallinnas vastu võeti. Aga esialgu teda ei maksa tõgada, muidu ta ei ütle meile midagi.»

«Kas pole parem, kui ma ära lähen?» süütab Ülesoo Joosep paberossi.

«Oh, mis parem see ikka on. Ega ta suuremat salli meid kumbagi. Aga on ju kohe näha, missuguste trumpidega ta sealt suurte sakste juurest tuleb. Pange tähele, kui ta kõvasti nohiseb, siis ei tähenda see midagi head.»

Tulija läheneb ja nähtavasti on juba Tootsi ja Bennotki silmanud — tahab end maja teispoolsest küljest õue nihutada.

«Ehei, külamees!» hüüatab Benno. «Kuhu sa tõttad?» Tule siia!»

«Mis sa lõugad seal?» küsitakse maanteelt.

«Ei lõuga midagi. Tule siia ja kõnele, kuidas sul Tallinnas läks.»

«Puh!» teeb Georg Aadniel. «Ma vaevalt seisan jalul. Tulge tuppa, eks ma seal kõnele, mis mul kõnelda on. Tere, Joosep! Tule sisse — mul on kakskümmend tilka šnabilivopskit taskus — paneme selle kinni suhkruveega. Puh, puh, mu jalad on nii väsinud, et heida kas või siiasamasse porri pikali. Tulge sisse!»

«Lähme, lähme, kui kutsutakse!» kiirustab Benno. «Vennas näib olevat võrdlemisi heas tujus. Üsna võimalik, et tal vedas.»

«Võib ju minna,» kehitab Toots õlgu. «Oleks päris kena kuulda, kui ta tõi häid sõnumeid või s õ n a, nagu ta ise ütles vanasti.»

Kõnelejad astuvad õue, kuna Georg Aadniel parajasti majja komberdab. Kui ta ei vigurda, siis tõesti näib olevat väga väsinud.

«No tere kah, Ülesoo pärisperemees!» paneb pruun reisisell käe Tootsi õlale, kui viimane on jõudnud kambrisse. «Saab sindki näha üle harva aja!»

«Mind . . .» naeratab Joosep. «Mind saab alati näha, aga sind ennast polnud kuskil näha. Nüüd kuulsin Bennolt, sa olevat sõitnud pealinna.»

«Jah,» laskub koolivend roidunult toolile, «see on jumala õige jutt; vähemalt seekord ütles see põnnats õigust. Just Tallinnast ma praegu tulin.»

Noo-jah, aga mis head ta seal siis kuulis?

«Head!» raputab Jorh pead. «Kes sulle ütles, et ma seal kuulsin just nimelt häid asju? Istu, armas Joosep, — see on pikem jutt. Oh, las ma tõmban veidike hinge tagasi; südagi peksab nagu pöörane.»

«Sina, Jorh,» võtab nüüd noorem veli sõna, «nimetasid mind põnnatsiks, aga luba siis sel põnnatsil küsida, kas sina tõid kaasa selle hirmsa koera?»

«Missuguse koera? Mis sa jaburdad!»

Noh, tulgu siia akna juurde ja vaadaku.

Georg Aadniel on puruväsinud, aga siiski, uudishimust aetuna, lohistab enda kere akna juurde. «Pole ma elu-

linnas näinud seokest koletist,» raputab pead. «Mitte mineski pole näinud.»

Või nii. Aga tema juba arvas, et vennas tõi selle kingiks kodurahvale.

«Ole vait, Benno!» sõitleb vanaperemees. «Las Jorh räägib, mis ta nägi ja kuulis seal kaugel.»

«Jah,» istub Georg uuesti toolile, «mis ma tühja ikka nägin ja kuulsin. Niisama hästi kui Tallinnas võib siin Paunvereski tuult rusikaga taga ajada ja sõelaga vett kanda. Hõkk!»

Alles nüüd märkab Toots koolivenna jutust ja toas levinevast viinalehast, et Aadnielike on veidi jommis. Peale selle on ta riided tublisti kortsunud, juuksed sarvis ning jalatsid määrdunud nagu porikäiad.

«Kas sa siis ei saanud teada mitte midagi?» küsib mammi Kiir aralt.

«Mitte kui midagi!» toetub poeg toolileenile. Ning pärast lühikest vaheaega: «Jah, seal oli küll terve tosin kapteneid ja suuri isandaid, aga mis kasu ma neist sain? — Kõigil üks ja seesama jutt: toogu paberid, dokumendid; et niisugused asjad, nagu asunikukoha saamised, peavad võtma oma alguse kohalikult omavalitsuselt. Nemad seal ainult kaaluvad seda värki, ja kui leiavad, et kõik on korras, siis kinnitavad. Ja kogu aeg neil ikka üks ja seesama jutt, otsekui nõuaksin mina e n d a l e seda normaaltalu o m a sõjaliste teenete eest! Mina seletan küll, et asi pole sugugi nii, et see krunt läheks minu vanematele oma sõjas langenud poja eest; aga ei midagi palju targemat. — Olgu paberid, dokumendid, volitused ja ma enam ei mäletagi, mis veel. Ja kui nad mulle veel püüdsid selgeks teha, et neil olevat maasaajate asjus midagi kümme kategooriat või järjekorda, siis läks minu pea päris segi. Oh seda käimist ja sekeldamist! Ruumid kah seal nii soojad, et võttis naha leemendama. Lahkeid sõnu ja viisakust küll ja küll, aga tõde ja õigust ja arusaamist inimese seisukorrast — seda mitte põrmugi. Hõkk!»

Jutustaja sülgab laias kaares ning jätkab:

«Kohalik omavalitsus! Ptui! Eks te tea, mis kohalik omavalitsus minuga teeb. Sinna on üks kamp enda sisse söönud ega lase muid piiksatadagi. Pole see mingi o m a-valitsus, vaid on a i n u valitsus. Kas tead, Toots — nüüd ma räägin päris avalikult —, kui niiviisi hakkad mõtlema, siis küll oli vanasti palju lahedam elada. Ei sa tunnud maksusid ega mitte midagi, elasid oma vaikset elu nagu

vanajumal Prantsusemaal. Võid seda edasi kõnelda, kui soovid.»

«Kes võib seda edasi kõnelda?» küsib Ülesoo peremees. «Ega sa ometi arva mind? — Ei, kulla Jorh, mina rohkem kuulan kui kõnelen kaasa. Ega ma enam pole Paunvere kihelkonnakoolis.»

«Einoh, laseme olla pealegi,» teeb koolivend Kiir käega lepitava liigutuse. «Ah jaa,» kobab põuetaskus, «kuhu see pudel jäigi? — Näe, siin ta on.» Ning noorikule: «Too, Juuli, meile sealt üks pitsklaas, aga sellest suuremast sordist!»

«Tohoh,» kortsutab vana rätsepmeister kulme, «mis ajast sa, Jorh, oled hakanud pudeleid taskus kandma?»

«Pole midagi parata — peab tegema kahjuliiku. Oleks need olnud ainult sõidukulud, mis ma kaotasin, aga sinna tuli veel igavene lahkam juurde. Üks tõbras imes enda mulle külge nagu kaan, et küll tema aitab õiendada kõik need asjad, et temal suured tutvused ja nii edasi . . .»

«Noh, kas siis õiendas?»

«Jah, seda küll! Kõik, mis ta mulle hambasse puhus, oli lausa s . . . ja saepuru.»

«No midagi ta ikka tegi, egas . . .»

«Seda'nd küll — hulk raha pani mul nahka. Sõi ja jõi minu kulul nagu elajas.»

«Kes see's oli niisugune saks?»

«Kas mina tean!» heidab Aadniel tülpinult käega. «Aga juurde ta mulle köbis, kui söögimajas või trahteris kõnelesin tõest ja õigusest.»

«Oi, oi, Jorh!» raputab vanataat oma valgete udemetega kaetud pead. «Kui sa niiviisi ajad oma asju, siis küll varsti jääd paljaks nagu peopesa. See ju on peaaegu samasugune pauk, nagu sul kord oli seal Venemaal.»

«See tuli kõik sellest,» püüab poeg naljatada ja naeratab virilasti, «et Juuli ei hoidnud minu eest päkka. Jajah, küllap ma juba tean.»

«Oh, jumal!» surub noorik käed silmile ja ruttab teise tuppa. «Nüüd olen veel mina süüdi, et sul läks halvasti!»

Benno hüppab õmbluslaualt ja läheb talle järele. Aga lävelt vennale: «Küll sa, Jorh, oled vilets mehike!» Ja Juulile tagakambris: «Mis sa, narr, nutad niisuguse nadikaela pärast! Kas sa's seda veel ei tea, et ta kõik, mis tal kunagi läheb halvasti, veeretab teiste kaela? Püüa sellega harjuda, ja kui sa seda ei saa, siis lihtsalt mine ära tema juurest. Nõelud siin hommikust õhtuni . . . ei

tea, kellele? Jorh ise aga mängib suurt härrat, reisib mööda maailma ja puistab raha. Päh, see mõni mees või asi! Kas sõda või mingi muu asjaolu on ta pea päris segamini ajanud. Ära nuta! Parem vilista.»

«Kas kuuled?» võtab noorik käed oma nutuselt näolt. «Kes kraabib ja niuksub seal ukse taga?»

«Oh, see on seesama hulkuv koeranäss. Las ta . . .»

«Hulkuv koer meie ukse taga! Oi, Benno, see ei tähenda midagi head.»

«Tühja kah! Ons sel mingisugune tähendus?»

«Oijah, see kuulutab halba, väga halba.»

Ärgu ajagu lapsejuttu! Parem kuulaku, millest pajatab Jorh eeskambris.

Ja vanem veli, kes juba tühjendanud teise klaasi ja küsinud Tootsilt suitsu, pajatab hääle laienedes nõnda:

«Ah, tühja kah! Mis see täpe mulle tähendab! — See tähendab ainult niipalju, et inimene peab lootma iseenda peale ega tohi abi manguda t e i s t e l t. Nii on see asi. Pange tähele, mina ise o s t a n talu, kui seda ei anta õiguse nimel.»

«Mis?» kummardub vana rätsepmeister ettepoole. «Sina ostad talu? Kust sa ostad selle talu? Ja millega?»

«Pole viga, küllap ma veel näitan Paunvere rahvale, mis võib teha minusugune mees! Ärgu nad mul irvitagu ühti. Kas ei ütle juba vana rahvatarkus, et kes naerab viimasena, see naerab kõige paremini? Mis sina, Joosep, arvad selle kohta?»

«Mis mina tean arvata,» pahvib Toots paberossi.

«Sina ju oled muidu alati see tark ja kaval. Einoh, siin lähemas ümbruses küll pole veel müüa talukohti ja asunikutalusid, aga seal veidi kaugemal — oo, paraku! Seal juba vaaguvad paljud hinge: muudkui ole hea mees ja võta.»

«Mina ei saa aru,» uriseb isa, «mis talunälg sul õieti on? Kust sa võtsid selle mõtte?»

«Ah selle mõtte? Noh, korraga, nii üleöö, see mõte muidugi ei tulnud. Esiteks, ma tahan kolida kuhugi eemale sellest neetud Paunverest — ma ei salli siinseid inimesi. Alati mul on tunne, otsekui tahaksid nad mind ära neelda. Jah, viina ja õlleklaasi juures nad küll on su sõbrad, aga niipea kui pöörad selja, siis . . . Teiseks, ma ikkagi olen eestlane. — Kas see on mõni kiiduväärt asi, kui endised parunid ja vonnid ja teisedki sakslased ostavad kokku maalahmakaid, et neist soetada uusi mõisasid? Kas pole

parem, kui mõni tükike maad ja metsa jääb ka eestlaste kätte? Mis te arvate? Mina... mina olen praegu küll pisut nokastanud, aga küllap ma tean, mis räägin. Tallinnast tagasi sõites ma sain jutule ühe väga tõsise ja arusaaja mehega — see seletas mulle kõik. See mees ei tahtnud mult kostitamist ega mitte midagi, vaid rääkis puhtast südamest. Küsisin, miks ta ei kirjuta sellest ajalehes? Vastas, et ongi juba kirjutanud.» Ning tagakambrisse: «Kuuled sa, Benno, lase oma nimekaim sisse! Ta kraabib ukse taga oma küüned lahti.»

«Eks see lase, kes ta endaga kaasa tõi,» hüüab noorem vend vastuseks.

Tekib rõhuv vaikus; ei ees- ega tagakambris ütle keegi sõnakestki.

Ent siis hakkab vana pereemand ise kõnelema. «Nüüd, Jorh,» alustab, «luba, et ka mina poetan mõne sõnakese selle jutu vahele. Ega ma tee sulle etteheiteid, et oled hakanud jooma ja suitsetama — see su enda asi. Oled juba täiskasvanud mees ja pead ise teadma, mis teed. Mina igatahes ei mõelnud kunagi, et satud seokestele kommetele, mis hävitavad tervist ja raha. Aga olgu'nd peale — see on juba niisugune aeg, kus sa enam ei tea midagi karta ega kahetseda...»

«Ah, mis sa segad, ema!» hüüab poeg kärsitult.

«Oota'nd ikke oota, imelik inimeseloom! Mis sa tormad! Tahtsin sulle ütelda ainult niipalju ja anda emalikku nõu, et jääksid siiasamasse oma koju, kus sündisid ja kasvasid üles. Sina ei kõlba meist kaugemale, kuhugi võõrasse nurka, võõraste inimeste sekka.»

«Kuis nii? Kas tahad mind mähkmetesse siduda?»

«Einoh, mis sa, pojake, seokest juttu ajad! Kas sa siis ise ei näe, et sul kõik äpardab, mis sa võõras kohas ette võtad? Käisid Venes, käisid Tallinnas — ikke ja ikke äpardused... Küll oleks hea, kui nüüd rahulikult jääksid koju ja jätkaksid oma endist tööd! Midagi paremat ma ei oska sulle soovida.»

«Sina ei oska!» vastab poeg mõrudalt. «Kui sina ei oska, siis oskan ma ise. Tänapäev hakkan ringi vaatama, kus siin on müüa asunikutalu.»

«Kes teab, kas sellega maksab nii väga tõtata?» tähendab Toots vahele. «Olgugi et nüüd juba on platsis kõiksugused masinad ja värgid, on põllutöö siiski veel küllalt raske, eriti neile, kes sellega pole harjunud.»

«Oo, nüüd lööd sinagi, Joosep, ema kampa!» jõllitseb

Georg Aadniel. «Viimaks tahad mulle veel kord teha kondi proovi nagu tookord, enne Maailmasõda?»

«Ei, ma ei taha midagi,» ütleb Ülesoo koolivend vaikselt. «Mis ma ikka enam proovin teiste kontidest, kui mu omadki kondid logisevad.»

«Jah, aga sa o m e t i pead talu, ehitad maju, teed uudismaid ja küllap sul on mõni hea kopikaski tagavaraks.»

«Nojaa, kuid eks sa tea väga hästi, kuidas oli lugu «nende» majadega; kas siis minu enda jõud...?»

«Ma tean küll, aga siiski...» Ning tasa, kõõritades tagakambri uksele: «Olingi kuradi loll, et võtsin vaese naise nagu aiateiba! Mis ma nüüd teen säärasega?»

«Noh, aga nüüdsama ütlesid, et inimene ise aidaku ennast; ärgu lootku teiste peale.»

«Oo, kulla koolivend, see on hoopis teine asi — võõrad ja oma naine on kaks erisugust numbrit. Kas tead, Joosep, põletame kohe praegu Paunveresse — vahest ehk kuuleme seal midagi.»

«On juba küllalt kuuldud.»

«Ei, ei, selles talu asjas.»

«Jätame edaspidiseks!» sõnab kutsutav loiult. «Olin juba täna Paunveres — aitab. Luud-kondid valutavad. Tuleval suvel vaja ühes Tõnissoniga sõita kuhugi mudavanni tervist arstima. Saab siis näha, kas tuleb osaltki tagasi endine tervis.»

«Tähendab, sa siis ei tule?»

«Ei ma täna tule ühti; vaja katsuda, kuidas koju saab.»

«Pole sinulgi, Jorh, täna enam vaja kuhugi minna!» sõnab ema juba märksa käredamalt kui enne. Ning lähenedes oma ettevõtlikule pojale: «Anna siia oma pintsak ja püksid!»

«Nonoh?»

«Pole siin midagi «nonoh»,» hakkab rätsepaemand Jorhi lahti rõivastama. «Täna jääd ilusti koju. Küllalt sellest ulamisest!» Ja teise tuppa: «Tulge siia, Benno ja Juuli, aidake mind seda purjus meest lahti koorida!»

Appitulijad vaatavad seda «koorimistoimingut» esiti vaikselt pealt, siis kraaksub Benno: «Kuhu ta oma traksid on jätnud? Kuhu sa oma traksid jätsid, Jorh?»

«Kas mina tean, kuhu nad jäid,» uriseb vend tigedasti. «Kui neid ei ole, siis tähendab, et ei ole.»

Toots ajab enda püsti, soovib rätsepa omadele head päeva ning teeb minekut.

«Aga homme lähme Paunveresse, eks ole?» hüüab Georg Aadniel koolivennale järele.

«Eks näe... kui tervis lubab,» köhatab mineja lävelt. «Vaadake nüüd, head inimesed, misuke tubli mees on saanud Ülesoo Joosepist!» ütleb vana pereemand peaaegu pühalikult, kui võõras on lahkunud. «Mässas ta koolis ja noorpõlves, mis mässas, aga nüüd seoke tõsine mees, et päris lust vaadata.»

«Jah, päris lust vaadata...» pomiseb Kiir, tuikudes läbi eeskoja niinimetatud o m a tuppa. «Päris lust vaadata...niisugust logisevat kondipuru.»

«Olgu mis ta on, aga näed ise, et ta on jätnud kõik oma vigurid. Sina alles algad oma tükkidega.»

«Jah, jah, kulla emake — nii, et lust on vaadata.»

Rätsepmeistrite majakeses algavad sellised päevad, mida õieti ei tahagi kirjeldada, sest nad on kurvad; näib nii, et noorperenaise Juuli ennustus läheb täide: võõra peni kraapimine ukse taga ei tähenda head.

Georg Aadniel töötab loiult, enamasti istub voodiserval ning mõtleb ja mõtleb. Sõit Tallinnasse läks nurja — vähemalt sellele enam ei taha mõteldagi —, ja mis saab edasi, seda vaevalt teavad jumala lokkispeadega inglidki taevas. Ainult üks kavatsus on kindel Jorhikese kuumendavas peas: ta p e a b saama selle talu, mingu pooleks kas või kogu maailma nuiad. Kõigil tema koolivendadel on oma ilusad kohad — alga kas või sellesama Tootsiga ja lõpeta Tõnissoniga; kõik tunnevad rõõmu o m a s t maast, üksnes temal on see väike majaputka sealaudaga ja sedagi ta ei või nimetada täiesti omaks, sest isa-ema ja Bennost võrukael elavad veel. Ei, kui ta nüüd ei astu kindlat sammu, siis ta muutub Paunvere rahva naeruks; seda kila ja kola tema isiku ümber on juba isegi küllalt; kui nii läheb edasi, siis parem ära näita nägugi inimeste sekka.

Endine viril-vireldav, kodukasvatatud jonn on ses pruunikas peas muutunud kinnismõtteks: o m a m a a l a - p i k e! Tulgu siis pärast millised ajad tahes, aga temal, näed, on midagi. Ent just selles ongi küsimus, kust ja kuidas saada seda maad?

Võtab siis jalad alla, läheb abisekretär Säbri juurde, teeb juttu ühest kui teisest ja lõpetab Riigi Teatajaga... et seal nagu ka on mõningaid sõnumeid sellest maailma asjakäigust.

«Kas tahate midagi vaadata?» kergitab abisekretär oma sarvprille.

«Jah, oleks nagu midagi...»

Nojaa, Särbi on nii enam-vähem asja kursis, ta ehk teab ütelda p e a s t, ilma et oleks tarvis pahnata kõhukaid köiteid.

Ei, õigus küll, aga ta siiski vaatab ise.

Olgu nii lahke.

Georg Aadniel siblib ja sorib pakse raamatuid, aga targemaks ei saa. Kui siin nüüd oleks käepärast näiteks Arno Tali — see vahest ehk leiaks selle õige koha, aga ta, loll, ju mängis käest sellegi mehe, kui käis pealinnas rusikaga taga ajamas tühja tuult. Noh, hea küll, on veel teisigi lehti, milles ehk leidub midagi tema jaoks.

«Kas leidsite?» küsib Säbri heatahtlikult.

Jah, ta leidis nii... enam-vähem. Aga mõttes: «Kurat neid Siiraki Tarkuseraamatuid! Neist ei saa aru isegi pärispurask.» Jah, nii ta on, ega Säbri tea mõnda müügilolevat talu või asunikukohta?

«Talu või asunikukohta?» vaatab abisekretär lakke, otsekui lootes nõu sealt ülalt. Aga endal meeles ainult oma armas kodulinn, sõbrad, kohvikud, kinod, naisolendid; mässamas noor linnaveri, kui ta just kindlasti pole oma töö juures. «Ei tea,» sügab kõrisõlme.

«Aga kui vahest ehk kuulete, siis...»

Einoh, tingimata. Tema ju selleks siin ongi, et olla rahva teenistuses. See, oma ülemuselt tihti kuuldud sõna on temalegi tunginud niivõrd lihasse ja luusse, et tuleb nagu iseenesest.

Longib siis jälle meie Kiireke Paunvere küla vahel ja oleks valmis tegema ei tea mida, kui ainult kuidagi leiaks head nõu. Seal ja teal teeveerses majakeses kerkib kardinaserv — ja teda silmitsetakse nagu imekometit, aga astu sisse, siis küll tehakse lahke nägu ning võetakse sind vastu nagu oodatud külalist ja ristiisa. Vastik küla! Kui siit pääseks kuhugi kaugemale! Kõigil läheb siin hästi, üksnes temal mitte. Ei, mis rääkida külast — isegi kodus ei anta temale hingerahu. Milline kasu on sellestki, et ta käib kirikus ja palub jumalat, vahel vägagi härdasti? Jajah, tihti tekib palve sekka teisigi mõtteid, aga egas, einoh... Kui õige pööraks sisse siiasamasse sõbratuppa, vaataks korra üle harva aja, mis n a d seal j ä l l e teevad, kas on temast jälle lahti mõni hundijutt? Nad küll suu

sisse ei ütle, aga eks nende kõverastki kõnest saa aru nii üht kui teist.

Imelikul kombel pole sel päeval nõndanimetatud sõbraja heas naabritoas kedagi peale pererahva enda ja ühe mehe, kes pole pärit Paunverest. Kiir nagu... natuke oleks näinud seda väikese sõõrhabemega isandat, kel ürgpikad põsenukid ja niivõrd ladus jutt, et kõige oma mossis näoga kuula teda kas või ise. See võõras isik on oma võrdlemisi raskest seljapambust räpasele lauale ladunud ilusaid asju: välgumihkleid, nõelu, sõrmkübaraid, nuge, kahvleid, tasku- ja sulenuge ja... mine loetlema kõiki neid asjakesi.

«Ohhoo!» sügab säärt seesama võõras ja vaatab üsna teraste silmadega alt üles. «Keda ma näen! Istuge manu — väga võimalik, et teilegi siit meeldib midagi. Kas te mind siis tõesti enam ei mäleta? — Kippel! Mitte just nii päris läbikukkunud ärimees, aga ütleme, et ta on poolel teel... noojah, kuidas te nüüd just soovite. Istuge, palun, lähemale, ajame mõne sõna juttu.»

Nooja-noh, nüüd muidugi meenub Kiirele üks tükk aega, eriti üks talvine öö siinsamas Paunvere lähedal, kus...

«Kas te müüte neid?» küsib. «Ma et... vist küll ostan mõne asja, aga miks te oma kaubaga hakkasite käima nii halval ajal? — Talv käes, tee konarlik ja lund nagu ei olekski — nüüd pole lusti käia.»

«Härra Kiir!» sõnab ärimees Kippel niivõrd mõjukalt, et isegi prussakas peatub pliidiraual ja jääb kuulatama, mis öeldakse edasi. «Härra Kiir! Teie kas ei taha mind enam tunda või tõesti ei tunne; aga kõige konarluse peale vaatamata ma siiski olen seesama Kippel, endine Nossovi ärijuht. Just praegu on kõige parajam aeg käia maal ringi oma kaubaga. Mis te tahtsite ütelda? Teie ärge ärritage ennast — see on tervisele kahjulik.»

«Ei, mis'nd...»

«Lubage, härra Kiir — te juba olete kuulus isik oma sõbra ja koolivenna Lesta kaudu —, lubage, et ma natuke täiendan oma ütlemist. Lubage, et ma... Nojaa, just nüüd ongi see õige käimine. Praegu on jõulueelne aeg, rahvas kodus, raha taskus, just nüüd ostetakse midagi. Jõulueelsel ajal tulevad pulmad, neile vaja nuge ja kahvleid, aga kellele ma müün oma kaupa suvel, kui rahvas on nurmel ja heinamaal? Jah, õigus: käik on raskevõitu, aga kõik taluinimesed on kodus — midagi võetakse, ma

ei salga. Vaadake välja, härra Kiir, lumekübemeid sajab, ja väga võimalik, ehk teiegi ostate midagi.»

Noh, kindlasti. «Aga, härra Kippel, te nüüd käite maid ja radu... kas te... pole näinud..? Ühe sõnaga: mina hakkan teiega ühes sammuma mööda neid konarlikke teid; ma isegi aitan kanda teie pampu. Tulen! Andke siia oma käsi!»

Einoh — ilmtingimata.

Ja sõbramees see-ja-see saab oma armsalt naiselt veel kord ilusasti läbi tehtud, läbi pargitud, läbi põimitud ning...

Ning siis läheb Kiir ühes Kippeliga vaatama Eesti asunikutalusid.

Aga enne minekut peab Kiir siiski kodus ära käima ja omastele s õ n a v i i m a, et ta jälle läheb matkale, muidu võidakse teda hakata otsima politseiga.

«Mis seal's on!» nõustub Kippel sellega otsekohe. «Ma tulen kaasa, ja siis teie kodus ehk valitegi minu kaubast, mis teile just meeldib. Nagu ma näen sõrmusest — olete abielus, niisiis aitab valida teie prouagi; loomulikult on daamidel oma erisoovid.»

«Jah, jah.»

Nüüd pole Georg Aadnieli meel enam pooltki nii hapu nagu alles üürikese aja eest: nüüd tal vähemalt on väljavaateid asunikutalu leidmiseks. Ja peaasi: ta enam pole üksi ses neetud ringis, millest ei näinud mingisugust väljapääsu. Ärimees Kippeli seltsis ta kindlasti purustab selle võru ja rõnga, mis ähvardas hoopis lämmatada tema ihu ja hinge.

«Nii,» ütleb, jõudes koju, «nüüd laduge välja oma kaup, härra Kippel, siis räägime edasi.»

Ärinik meeleldi täidab seda käsku.

«Vaata, Juuli! Vaata, ema!» sõnab Kiir tähtsalt. «Ei, tulge kõik siia lähemale ja valige igaüks endale välja, mis kellelegi meeldib! Mina maksan.»

Benno kõõritab töölaualt venna poole: Jorh on millegipärast kahtlaselt heas tujus, sest muidu ta pole maksmisega kunagi väga ohter. Kas ta jällegi pole purjus?

Ei paista olevat, või kui ongi, siis üsna vähe. Vaja siis tõesti astuda lähemale ja vaadata neid imeasju seal teisel laual. Nojaa, see luupeaga taskunuga igatahes kuluks talle ära nagu marjaks. Isa vaatab nõelu ning on nii enam-vähem huvitatud välgumihklist ja habemenoast, ema ütleb, et ta ei mõista siit võtta midagi, ja noorpere-

naine Juuli üldse ei taha midagi. Lõpuks ta ikkagi nõustub vastu võtma paar sõrmkübarakest ja mõne rulli niiti.

Georg Aadniel tingib kaunis jonnakalt ja maksab raha. «Noh,» ütleb seepeale, «nüüd siis võime minna.»

«Kuhu siis sina kipud?» küsib ema, aimates paha.

«Kes? Ah mina või?» kortsutab poeg kulme. «Lähen kaupmehehärraga ühes, vaatan natuke ringi.»

«Mis asja sa vaatad?»

«Noh, vahest ehk on ripakil mõni asunikutalu; üksi on igav käia.»

«Kuule, Jorh, kas sa's ikka veel pole pääsnud sellest jaburast mõttest? Mis valu sul on selle asunikutaluga?»

Jätku ema teda täiesti rahule — see mõte pole jabur. Tema, Jorh, on seda asja kaalunud igast küljest ja jõudnud kindlale otsusele, et see mõte ja kavatsus on õ i g e. Kas nad siis tõesti kuni surmani peavad siin istuma, tagumik tagumiku küljes kinni — pole õiget eluruumigi. Ei, tema meeleldi tahaks näha, et neil kõigil oleks veidi lahedam elada.»

«Näh,» uriseb vana meister pahaselt, «enne kõlbas siin elada kõigil, aga nüüd enam mitte. Mis sa laiutad? Ei mõista sa ise talutööd, ei mõista ka Juuli. Kas sul pole meeles, mis toona ütles Ülesoo Toots? Kas ta ei öelnud, et talutöö on raske?»

«Toots, hmh . . . võib-olla, et kõneles kadeduse pärast. Mis sina arvad, Juuli?»

«Ei mina tea midagi arvata,» ohkab noorik. «Tee kõik nii, nagu pead paremaks.»

«Aga kuidas sulle meeldiks olla taluperenaine?»

«Mulle meeldib kõik, mis mind tegema pannakse.»

Ent nüüd juba muutub vanaperenaine ägedaks. «Oled ka sina, Juuli, üks põrandalapp!» tänitab. «Mis abielunaine sa oled, kui ainult kiidad järele, mis see tuulispea sulle ette ütleb? Näita ometi kord, et sinulgi on sõna kaasa rääkida! Ütle Jorhile, et näe, ma ei liigu paigastki, osta endale kas või kaks talu. Küll ta siis hakkab kartma ja jätab oma lollused. Aga seni sa muud pole teinudki, kui alati jah ja aamen, mis tema sulle iganes ette laulab.»

«Jah, noh, mis ma talle ikka ütlen; ega ta enam pole mõni nooruke.»

«Ei, härrasrahvas,» süütab Kippel sigarijunni ja võtab omakorda sõna, «mina olen siin majas küll võõras, aga niipalju ma siiski luban endale tähendada, et hea talu on

kullaauk. Mina isegi hakkaksin talupidajaks, kuid olen selleks juba liiga vana. Aga härra Kiir — see on hoopis teine asi. Meesterahvas paremais aastais — see muidugi pole minu asi —, kuid ma ei taipa, mispärast vanahärra ja vanaproua teda keelavad astumast uuele eluteele?»

«Ei, las läheb, las läheb,» põrnitseb Benno, «siis tõesti tuleb siia lahedam elu. Mingu või põrgusse, siis on ta seal vähemalt üksi; praegu aga oleme kõ i k põrgus.»

«Ah nii?» põrutab Georg Aadniel rusikaga vastu lauda. «Kas niisugune ongi sinu tänu selle ilusa taskunoa eest?»

«Võid ta kohe tagasi saada. Säh!»

Väits kukub kolksatades vanema venna nina alla lauale.

«Armas taevas!» paneb vanaperenaine käed risti. «Nüüd hakkavad jälle!»

Aga Georg Aadnielil on visa ja sitke hing ja ta ei jäta oma jonni. Ta läheb Kippeli seltsis reisima.

*

«Küll oleks tore,» ütleb Kiir, jõudes maanteele, «kui meil nüüd oleks kaasas veel keegi kolmas.»

«Näiteks — kes?» kohendab Kippel oma seljapampu.

«Noh, kas või . . . kas või seesama Toots. Ta on vaheajal muutunud väga mõistlikuks meheks; minu ema ainult temast räägibki!»

Kippel seisatab äkki ja annab endale tubli plaksaka vastu laupa. «Oh mind halli lambapead!» õhkab. «Just tema juures jäi käimata! Ja ometi on härra Toots minu vana kunde, ta juba kord ostis minult kaupa . . . enne suurt sõda. Kindlasti oleks ta seda teinud tänagi, aga mina, vana tohman, ei läinudki tema tallu. Unustasin. Kas ma tõesti juba hakkan vanaks jääma? Ei peaks olema: alles paari aasta pärast saan kuuskümmend. Mu vaim on selge, ja liha pole nõder — kurat teab, kuidas ma unustasin härra Tootsi?»

«Oh, see laseb end veel heaks teha,» arvab rätsepmeister.

«Kuidas see laseb end heaks teha?»

«Torkame Ülesoole. Toots on praegu tipp ja topp; kehaliselt küll mitte, aga ta vaim on selge, nagu te nüüdsama tähendasite enda kohta.»

«Pagan teab . . . ? Kui õige tõesti torkaks Ülesoole. See küll läheb tükk tuldud teed tagasi, aga mis sellest —

ühte ja samasse jaama jõuame kord kõik. Kas pole õigus, härra Kiir?»

«Te vist kõnelete surmast, härra Kippel? Kas teate: olgu see elu nii hapu kui ta on, aga surra ma ei taha. Ei, uskuge, ma räägin päris õiglaselt. Las kiitleb mõni teine, et ta ei karda surma, aga nii, nagu ma siin seisan: mina kardan.»

«Põletame Ülesoole!» jälle kohendab ärimees pampu. «Egas meid seal ei oota surm. Kui arvate, et minagi otsin ja ootan surma — siis te eksite. Meie paremad päevad on alles ees. Jah, vahel tulevad niisugused jändrikud mõtted, aga . . . einoh . . . Eriti tuleb siis pähe säärane tohuvabohu, kui sulle kipuvad kallale külakoerad, naksavad reiest; siis tekib niisugune tunne, otsekui oleksid ülearune s i i n maailmas. Aga see möödub. Lähemast metsasalust lõikame endile head kasekepid. Põletame härra Tootsi juurde! Aga ootame veel natuke — las see vanamees läheb mööda; see, kes sealt tuleb.»

«See . . . hehee . . .» itsitab Kiir, «on ju meie vana sõber ja ladrakai Lible. Ta ju on, mis ta on, aga selles vanaduses ta enam pole hädaohtlik. Ootame, eks näe, kuhu ta trügib.»

Nad ootavad. Ärimees Kippel süütab kustunud sigariotsa ja koputab oma säärsaapaid vastu maantee konaraid, kaabib veidi, nagu noor täkk, olles sõiduvalmis. Lühikese jopiga ja pruuni läkiläkiga varustatud kellamees läheneb.

«No tere-terekest, meistrihärra!» sõnab juba eemalt. Tema silm näeb veel üsna hästi.

«Tere jah, Kristjan!» vastab Aadniel. «Kuhu nüüd?»

«Ah mina või? — Lähen Ülesoole.»

«Noh, vaat, kui tore! Lähme siis kõik ühes koos ja ühel meelel. Seda härrat sa muidugi tunned Tootsi pulmadest saadik — see on härra Kippel, kaupmees Tartust.»

«Oih, või veel!» äigab kellamees üle oma vesise silma. «Mäletan väga hästi. Ma ei saa aru, kuidas ma, vana mõga, tookord ometi võisin mööda kihutada linnasakstest!»

«Noh, sa veel küsid — kuidas? Muidugi olid purjus.»

«Küllap ma natuke ikka vist olin — pulma aeg.»

Kippel ja Lible kätlevad teineteist üsna sõbralikult ja siis algab teekond Ülesoole.

Otsekui võidujooksul ajavad tinakarva pilved üksteist taga, ainult harva vaatab kahvatu päikesesilm nende

vahelt. Konarlikul maanteel lendlevad kerged ja kõhetud lumehelbed, justkui otsides endale sobivamat paika, kus kauemini peatuda. Raagus puud raputavad oma mustendavaid käsivarrekesi, ja telefonitraadid undavad nii kaeblikult, nagu oleks neilgi tegemist algava talvega.

«Nii palju toidumoona võtsite maale kaasa, härra Kippel!» puudutab Lible kaupmehe seljakotti. «Nagu meil siin maal enam sugugi poleks söögipoolist . . .»

«Hee,» naeratab Kippel, «kust te teate, et ses kotis on just ainult toidumoon? Siin võib olla ka midagi muud.»

«Jäta järgi, Lible,» manitseb Georg Aadniel, «küll sa Ülesool näed, mis on selles kandamis. Ega siis kõik maailma inimesed ei mõtle ainult söögi ja joogi peale nagu sina.»

«Noh, hea küll,» nõustub kellamees, «ma pean suu. Palun andeks, härra Kippel, mul kahjuks juba on niisugune komme toppida oma nina isegi sinna, kuhu sugugi pole tarvis.»

«Oh, mis'nd sellest!» heidab rändkaupmees käega, naeratades heatahtlikult. «Mis'nd sellest — seda teeme kõik . . . nii enam-vähem.»

Väikese teekäänaku tagant tuleb neile vastu väike seltskond: kaks veel üsna rohelist noormeest ja üks keskkasvuline plika. Kõik kolm on prisked ja punased nagu paremat sorti kompvekid Iru poes. Poistel on kraed kaelas, lipsud ees, tumerohekad jopid seljas ja mõlema pükstel on terav viik. Neiu on riietatud täiesti moodsalt; niihästi tema kübara, mantli kui ka lakk-kingade kohta ei saa ütelda midagi laitvat, kui keegi just ei taha lausa norida. Tema suured ja selged lapsesilmad vaatlevad vastutulijaid uudishimustelles, muud nad ei ütle õieti midagi. Peaaegu võiks ütelda, et kõik kolm on linlased, aga nagu varsti selgub, pole asi siiski nii; nad on pärit siitsamast kuskilt ümbruskonnast, igatahes maainimesed, sest . . .

«Noh, kuhu sa nüüd tüürid, vana kellatila?» küsib üks noormeestest, kel vaevu märgatavad karvakesed nina all.

«Möh? Mis?» uriseb Lible kurjalt. «Mis sa ütlesid?»

«Küsisin, et kuhu sa lähed, vana kellatila?»

«Ahah, vaata, kui terane! Nagu oleks see sinu küsida, kuhu ma lähen? — Lähen sinna, kuhu ise heaks arvan. Aga sina, kollanokk, enne kui hakkad rääkima vanema inimesega, ütle: tere. «Kellatila» peale ma ei pane rõhku —

s e e on mu sõber —, sest kirikukella helistasin ma juba siis, kui sind veel polnud olemaski.»

«Noh, noh?» astub noormees Liblele paar sammu lähemale. «Lase aga edasi, küll siis näeme, mis sust järele jääb.»

«Ma ei tea, palju minust järele jääb, aga sinust küll vist mitte midagi. Oi, oi, küll annaksin sulle siinsamas tubli keretäie, aga ma ei taha tütarlapse nähes teha mingisugust spektaaklit.»

«Vana joodik!» sülgab ilusa näoga noormees, kellest tema vanemail võiks olla rõõm. «Seisa vahel kodus, ära teota Paunvere alevit, vana siga!»

«Noo!» silitab kellamees vurre. «Kas sa ei teeks seda asja natuke tasemini; siin on naisterahvas. Kui oleksime omavahel, siis . . . nnoh . . . eks siis näeks ja oleks.»

«Mis? Mis?» käratab õitsev noorur, astudes Liblele veelgi lähemale.

«Ei midagi!» heidab kellamees käega. «Meie läheme o m a teed. Aga kuhu t e i e lähete, see küll oleks huvitav kuulda.»

«Võidki kuulda, vana ühesilmaline jeekim: läheme seltsimajja.»

«Voheh? Mida sinna?»

«Näitemängu proovile.»

«Näitemängu proovile?» läkastab Lible. «Nüüd, päise päeva ajal? Niisuguseid asju ma seni veel kunagi pole kuulnud ega näinud; harilikult ikka on nii, et kõik harjutused ja proovid tehakse õhtuti. Lubage, pai härr, minulgi on natuke aimu seltsielust.»

Aga nüüd tõstab häält isegi Georg Aadniel, astudes noormehele otse nina alla. «Mis sa, Leo, tahad Liblest? Kui ta on joodik, siis olgu, ega ta pole joonud s i n u raha. Mis ta teeb, see on tema enda asi. Egas iga kökimöki pole temale ettelugeja.»

«Lõuad!» puristab noormees, suunurgad natuke vahul. «Nüüd tuleb siia vahele veel keegi rätsepa-koi! Teistele mõistab õmmelda pükse, aga ise käib ilma püksata vallamaja õues! Kas see on ilus?»

Nüüd aga alahindab noorur, vaeneke, kellest pärastpoole võiks saada mõistlik mees, Georg Aadnieli. — Keskealine, vaimu ja keha poolest tublisti kange mees annab rohelisele haukujale sellise kena kõrvakiilu, et viimane tukerdab, tukerdab ja siis kukub kraavi. Neiu kiljatab, paneb käed kõrvade juurde ja jookseb Paunvere poole.

«See oli hästi antud!» süütab ärimees Kippel uue sigari. Kahju, et ma sedasama ei teinud mõne Nossovi pojaga . . . siis, kui oli paras aeg. Praegu muidugi on hilja; praegu käi siin, kott seljas, nagu sant. Küllap ma juba taipan, et olen käinud alla apra tublisti, aga mis teha? — Elama peab.»

«Kas siis Leo enam ei tõusegi kraavist?» küsib teine noormees murelikult, lapselikud huuled naljakasti prunts, justkui oleks praegu sündinud.

«Küll ta . . .» tahab Kippel midagi ütelda, kuid samal hetkel lendab rusikasuurune kivi Kiire käsivarrele.

«Ai, kurat!» karjatab rätsep, silitades valutavat kohta.

«Lähme edasi!» kehitab Kippel õlgu. «Igatahes ja ilmtingimata me nüüd teame, et ta elab, sest koolnud inimesed ei pillu kividega.»

*

«Ohoi!» hüüab Ülesoo Joosep, kes parajasti seisab õues, kui matkajad jõuavad pärale. «Keda ma näen!»

Ta ei tee ses õues õieti mitte midagi, vaid seisab niisama, käed seljal, nina taeva poole, otsekui uurides käesolevat ja tulevat ilmastikku. «Siis ütelge ometi, armas rahvas, kuidas te nii ühel meelel sattusite siia kolkasse?»

«Kuidas me sattusime . . ?» pöörab Kiir kaela kõverasse. «Just sel kombel, et tulema hakkasime ühel meelel.»

«Noh, väga ilus, et tulite!» kätleb peremees külalisi. «Mis Paunveres uudist?»

«Sellest las kõneleb Lible,» käänab rätsepmeister pea teisele poolele, «tema teab seda asja kõige paremini. Mina ei mõista muud kui kakelda.»

«Mis jutt see siis jälle on? Kellega sa kakled?»

«Kõigiga, kes parajasti on käepärast.»

«Ega sa ometi minule kallale tule,» taandub Toots naeratelles. «Minu ajad on möödas; mina kaklesin enda juba nii ilusasti v ä l j a, et mitte enam kunagi ei tahaks ajada niisuguseid asju. Kõik need sõjad ja värgid tegid mu luud-kondid nii sõredaks nagu sõelapõhja. Aga lähme sisse, kaua me siin seisame vinges tuules! Olge nii lahked, härra Kippel, Lible ja koolivend Jorh!»

«Tubli, lähme sisse!» patsutab Kippel peremehe õlale. «Muuseas on mul teie juurde natuke asja. Mina just olingi see isik, kes härra Kiire siia vedas. Kellamees, niipalju kui kuulsin tema jutust, oleks tulnud niikuinii.»

«Kas mõnda allkirja või . . ?»

«Mis allkirja? Mina'nd tulen teilt allkirja manguma! Hea küll, lähme tarre, seal räägime. Kas proua on kodus?»

«Kodus, kodus.»

«Ai, ai, milline tore loss teil!» seisatab ärimees ja paneb käed puusa. «Ei, nagu ma näen, hakkab maa linnale järele tulema ehituste suhtes. Aga . . . ega ma pole kade, härra Toots — andku jumal. Mul endalgi oleks võinud olla niisugune maja, aga mõnda inimest närivad asjaolud. Püüad, püüad, aga kaugemale ei saa ega saa, kui oled.»

Meeste kambrisse astudes teeb Raja perenaine sellise liigutuse, otsekui tahaks end peita võõraste eest, kuid seda ta oleks pidanud tegema veidi varemini — praegu on juba hilja. «Oh, oh,» punastab tihedasti ja pühib käsi põlle külge, «ma olen nii korrast ära ja räpane! Mul polnud vähematki aimu, et siia tuleb mõni võõras.»

«Jätke niisugune jutt, proua Toots,» heidab Lible käega. «Egas te ometi kogu eluaja kavatsenud kanda pruudikleiti! Me kõik oleme tööinimesed ja . . . töö ei ole häbi.»

«Noh, olgu kuidas on,» taandub noor perenaine teise tuppa, aga ma siiski . . . Ma tulen kohe tagasi.» Ning abikaasale: «Sa, Joosep, paku võõrastele vähemalt istetki!»

«Nojah,» on Toots kohe nõus, «istuge, istuge head inimesed; puhake jalgu! Praegu kah niisuke halb tee, et . . .»

«Oi, kulla Tootsi-härra,» võtab Kippel pambu seljast ja istub laua juurde, «praegu on kuldne tee: pole enam seda hirmsat pori ega . . .»

«Jah, selles mõttes'nd küll,» kehitab Ülesoo peremees õlgu. «Aga eks ta ole konarline. Istuge, istuge, sõbrad! Las perenaine kohendab end veidi, siis ehk keedab meile klaasikese kohvi.»

«Jäta, Joosep, kõik sinnapaika,» arvab Georg Aadniel, «ära piina perenaist! Egas me tulnud jumal teab kui kaugelt, et meid kohe on vaja puputada. Tulime siia mitte kohvi jooma, vaid hoopis teise asja või õigemini: t e i s t e asjade pärast. Ega sa, kulla koolivend, pole veel midagi kuulnud?»

«Kuulnud? Millest?»

«Noh, ikka sellest asunikutalust või nii . . . ?»

«Asunikutalust . . . ? Hm . . . Kas sul's veel nüüdki on peas see mõte? Seekord, kui tulid Tallinnast, siis küll kõnelesid, et nii ja naa, aga ma arvasin, et noh, sõber on

natuke pehme, et eks tal varsti möödu see tuju. Aga nagu ma kuulen . . . Ega sa's ometi tõesti?»

«Ei, tõesti, tõesti, armas Joosep. Ma just nende kiuste . . .»

«Noh, ainult teiste kiuste ennast hoopis võõrale alale viia — seda ei maksaks teha. Ja nagu ma seekord märkasin, on sinu vanemadki selle vastu.»

«Vanematel pole siin midagi ütlemist!» mühatab Kiir tusaselt. «See on minu oma asi, mis ma teen. Ja kui mina juba olen käsile võtnud mõne asja, egas mina seda jäta.»

«Jajah,» pilgutab Lible silma, «seda ma kuulsin jah, et Kiire-saks tahab asunikutalu osta.»

«Mis asi see on, mida sina ei kuule? Sina kuuled neidki asju, mida üldse pole olemas. Nojah, tahan jah osta talu — mis siis sinul sellest? Hmh?»

«Ei, mitte midagi. Egas ma räägi halva mõttega. Ostke, ostke, Kiire-saks; nagu mäletan, oli teil juba ammugi niisuke tung . . . maad harida või nii. Oi paraku, kui minul oleks raha, ma ise ostaksin endale maalapikese ja elaksin igatahes paremini kui praegu, vähemalt poleks mul siis tarvis sekeldada kirikisandatega. Ja see raha mul juba oleks võinud olla, kui . . .»

«— kui see poleks kõrist alla läinud,» noogutab Kiir pead.

«Jajah, täiesti õigus!» kinnitab Lible. «Ses tükis ma küll olen täieline masuurikas. Näen isegi ja saan aru, et teen halba endale ja oma perekonnale, aga mitte midagi ei saa parata; justkui vamm on sehes. Ja kes mind nüüd enam parandab! Oh, jah!»

«Kas tead, Jorh, kus on Nõve küla?» küsib Toots äkki.

«Nõve küla . . . ?» surub rätsep käe laubale. «Jah, tean küll: see on siit nii umbes viis-kuus versta. Mis siis on selle Nõve külaga?»

«Seal Nõvel on üks Paaveli-nimeline isik ja tahab müüa oma asunikukohta.»

«Ohoh! Kust sa tead, mis tehakse meist nii kaugel?»

«Ta ise rääkis Paunvere poes. «Hea meelega müüks ära teise raipe,» ütles, «aga kus see ostja on!» Ega mina seda meest isiklikult ei tunne, ma ainult kõrvalt kuulsin, kui ta kaupmehele nii rääkis.»

«Oi, härra Lible,» kerkib Kiir toolilt, «siis laseme kohe sinna! Eks ole?»

«Noh, egas ometi nii äkki!» naeratab Toots ja silitab vuntse. «Egas need ostjad seal ometi sabas seisa. Selli-

seid asju ei aeta käkaskaela ega umbropsu. Kes juba ostab talu, see enne kaalutleb seda asja igapidi.»

«Aga näe, endised saksa mõisnikud nabivad kohe kinni, kui on saadaval mõni niisugune pala.»

«Kah enamasti ainult siis, kui neil seal lähedal juba enne on krunt, nii et on võimalik ühendada uut ja vana maatükki.»

Siis tuleb Ülesoo perenaine teisest kambrist, nägus ja naeratlev, nii et lust on teda vaadata. Ikka seesama endine Raja Teele, ainult kehavormidelt märksa tüsedam kui aastate eest; ja silmanurgis just n a g u oleks veidi õrnu kanavarbaid. Nüüd ta juba kannab pühapäevast k l e i t i ning rätsepmeister Kiir mõõdab teda väga teravate pilkudega. Meistrimees võrdleb teda oma Juuliga ja muidugi neab oma vaevalist saatust. — Vaata, kas seesama Teele ei võiks praegu olla t e m a naine: siis oleks majas rohkesti ilu ja rikkust ja õnne. Aga näe, inimeste saatus on justkui metsaline — ajab kõik segi: endisel vemblal ja praegusel haigel kondihunnikul Tootsil on selline tore ja matsakas Teele, et päris suu paneb vett jooksma, aga temal, etse kae, on naiseks midagi luuavarre taolist, kes muud ei mõista teha kui nutta . . . Ja nüüd, kas näe, mitte kuidagi ei antud talle asunikutalu. Öeldakse küll — isegi piiblis on sellest juttu —, et issanda teed on imelikud, aga nii imelikud nad siiski ei peaks olema.

Ta arutleks veel edasigi, aga vaja ometi kuulata, mis teised kõnelevad.

«Noh, härrased,» alustab noor perenaine, «nüüd kindlasti saab kuulda palju uudiseid niihästi linnast kui maalt.»

«Oi proua Toots,» hüüab isand Kippel särasilmi, «linna uudiseid võite isegi näha.»

«Ohoh?»

«Jah, just nimelt. Teie olite vanasti minu hea kunde või ostja, ega me nüüdki jäta tegemata väikest äri. Silmapilk, prouake, ma kohe avan oma seljakoti.»

«Tubli. Seni kui te seda teete, ma panen tulele tilgakese kohvi. Täna säärane niiske ja vali tuul — puhub päris üdini; just häda pärast peab võtma midagi kuumemat hinge alla. Suuremat talitamist väljas küll ei ole, aga niisugusel ülemineku ajajärgul on ihu eriti arg ja hell.»

«Noh,» mõtleb Kiir, «kui juba sinusuguse tünsu ihu on arg ja hell, mis peab siis küll ütlema minu ahjuroop, Juuli?»

Tuppa tuleb väike perepoeg Leksi ja sulane Madis. Mõlemad jäävad ukse lähedusse seisma nagu vaesed patused, näost punetaval poisikesel sõrm suus.

«No tulge, tulge, tahapoole,» süütab Toots paberossi. «Ärge häbenege ühti. Kiire- ja Lible-onusid te ometi tunnete ja see kolmas härra ka pole mõni murdja. Tulge vaadake, kui palju ilusaid asju on sel linnaonul kaasas! Mine tea, võib-olla, et ostame temalt endilegi midagi.»

Madis ja Leksi lähenevad areldi suurele perelauale, kuhu ärimees juba on jõudnud laduda terve rodu oma kaupadest.

«Kuulge, härra Toots,» sihib Kippel üle prillide noort perepoega, «kui ma ei eksi, siis on see väikemees teie troonipärija. Kas on nii?»

«On küll.» Ja Leksile: «Tule, poisu, tereta linnaonu!»

«Jajah,» pajatab Kippel, «seda ma vaatan jah, et palju tuttavaid näojooni; isa mis isa, ja ema mis . . . Noh, ühe sõnaga: o m a vanemate laps, nagu öeldakse. Tule siia, poisike, ma kingin sulle, vaata, selle pisikese sulenoa; kui lähed kooli, siis on sellega väga mõnus pliiatsit teritada.»

Leksi silmad löövad särama. Oi, milline tilluke ja ilus, sinaka peaga noake justkui väike viidikas! «Aitäh!» kilkab valjusti, lüües lahkele linnaonule patsi.

«Võta heaks, võta heaks, poisuke! Vaata aga, et sa teda ära ei kaota: ta on pisike ja üsna kergesti libiseb taskust välja.»

Oh, ei kaota Leksi seda, ilusat noakest — kus sa sellega! Vaadaku emagi, kui naljakas on see väike asjake!

«Oijah, on küll! Vaata, kui hea on see linnaonu!» Ning tulles laua juurde: «Voheh, siin on ju päris kauplus lahti löödud! Siin on niipalju asju, et silmad lähevad kirjuks.»

«Noh, proua Toots, seda kaupa oli tublisti rohkem, kui ma linnast välja tulin; palju on teel juba ära müüdud.»

«Jätkub meie jaoks!» naeratab Teele. «Aga mis me siis ostame, Joosep?»

«Hm . . .» mühatab küsitav. «Tosin nuge ja kahvleid, nagu seekord . . . pulmadeks. Mis sa arvad? — Need on tarvilised asjad igas majapidamises.»

«Nojah,» on perenaine kohe nõus. «Jääb sellega: tosin lauanuge ja kahvleid. Jah. Aga siis on mulle veel vaja niiti ja nõelu ja õmblusmasina nõelu ja . . .»

Perenaine nopib endale Kippeli kaubast päris kenakese

pakikese ja alles siis kuulutab, et nüüd olevat seekord kõik.

«Tänan, proua Toots!» kummardab Kippel viisakasti.

Toots muheleb; tal on hea meel, et noorik on täna nii ladusas tujus. Otse südame teeb soojaks, kui «kodurahvas» on leplik. «Noh, mis sina ootad, Madis?» küsitab sulast. «Osta sina ka midagi!»

«Jah,» sügab sulane kaenlaauku, «eks ma ostakski, aga pühapäeval sai kõik rahakene Paunveres nahka pandud.»

«Noh, hea küll,» sõnab Toots otsustavalt, «ma laenan sulle palga arvel — vali välja!»

Madisel polegi vaja valida; ta meeleldi võtaks ainult selle taskunoa. Vana ei kõlba enam kuhugi.

«Tehtud! Aga sina, Lible?»

«Denjgi neetu,» väänab kellamees endale roikajämedust plotskit.

«Mis seal — denjgi; eks ma laena sinulegi.»

«Kallis Tootsi-isand,» vidutab kellamees silma ja naeratab nigelasti, «ega mulle pole midagi vaja. Minu taskunuga —»

Ah, ärgu janditagu! Kaupmees üksiti siin ja . . . ja kõik. Egas temast muidu saa millegi ostjat, kui talle koju kätte ei tooda. Nojah, on ju küll üks ollus, mida ta ostab kaunis tihti, aga mh-mh —, ega see pole see, mis on vajalik.

«Noh, olgu siis pealegi! Võtan kaks lauanuga ja kaks kahvlit. Aitab! Teen ka oma vanamoorile natuke headmeelt. Ma tean küll, et see on ainult ahvimäng, aga noh . . . las olla; eks seda ahvi ole ennemaltki mängitud.»

Toots kõhatab ja vaatab aknast välja. «Sinust, vana Kristjan,» ütleb otsekui enda ette, «siiski ei saa täiesti aru: oled, oled just nagu päris kenasti läbipaistev, aga sealsamas . . .»

«Mes? Kuidas?»

«Oota! Küllap ma sulle räägin kunagi . . . Kui oleme kahekesi. Aga kuidas jääb sinuga, Jorh? Kas sinagi ei hakkaks külge mõnele asjale?»

«Mina juba ostsin kodus.»

«Jah, jah, härra Kiir juba ostis kodus,» kinnitab ärimees Kippel. «Olen tänase päevaga täiesti rahul, ja kui mult täna enam ei peaks ostetama nõela silmagi — ka siis ma oleksin rahul.» Ja väristades habet: «Jaa, egas muidu ei räägita, et Paunvere on üsna jõukas nurk, et seal elatakse ise ja lastakse teistelgi elada. Ja nagu ma näen, on sel jutul jume.»

«Noh,» nohiseb Georg Aadniel, «ise ehk elatakse küll, kuid egas siin sellepärast lasta teisi elada. Aga hea küll, ma ei ütle rohkem enam midagi. Nüüd, härra Kippel, nihutame endid Nõve külla ja otseteed selle Paaveli juurde, kes tahab müüa oma talu.»

«Ärge lobisege, härra Kiir!» sõnatab perenaine köögist. «Ilma kohvita te ei lähe kuhugi! Ja, härra Kippel, nüüd ehk panete kokku oma kauba — ma toon lauale natuke südamekinnitust.»

«Ah, mis tühja siin enam ongi kokku panna!» aevastab ärimees. «Minu pamp on juba jäänud kergeks nagu udusulg või nagu patukoorem, mida on kanda nii . . . kas kannad või ei kanna.»

Lauale tuuakse aurav kohvikann, tassid, värsket leiba, võid, sinki ja muud vajalikku. Kogu see toiming läheb Teele osavates kätes nii ruttu ja libedasti, et rätsepmeister Kiir ei saa teisiti, kui jälle peab võrdlema s e d a perenaist oma naisega. — Siin kiire ja elurõõmus teotsemine, kui seal, kodus, alati ollakse justkui alles praegu unest virgunud. Ei, selle abiellumisega ta sai tublisti mööda pükse — seda ei maksa nüüd enam põrmugi salata. Kui ta ei mõistnud teha muud paremat, siis vähemalt oleks pidanud jääma kindlaks esialgsele kavatsusele ja võtma selle teise õe, Maali; tol inimesel on eluvaimugi s e e s. Ent kellele sa kaebad, et tegid mitte nii, vaid naa?

Algab mõnus kohvijoomine, millest sunnitakse osa võtma isegi sulane Madis. Ja s u n n i t a k s e punahabet seepärast, et mees vägisi trügib välisukse poole. «Oh, mis'nd mina!» vehkleb oma pikkade kätega nagu aerudega.

Nüüd on mõtlemisjärg Tootsi käes. — Kas Teele enne sõdu ja suuri pöördeid oleks kutsunud oma lauda mõne sulase, pealegi ühes külalistega?

«Ah, kui maitsev sink!» matsutab Kippel suud. «See ju päris sulab suus. Ei linnas saa säärast pala miski hinna eest. Kui ma ei eksi, siis on see sink saunas suitsutatud, eks ole?»

«Just nii, härra Kippel,» vastab Toots. «Sööge aga mehiselt, siis jõuate käia. Niisama sina, Jorh, ja Kristjan ja Madis ja . . . ja kõik.»

Ja peale lühikest vaikust sõnab noor perenaine vaikselt ja otsekui muuseas:

«Või siis koolivend Kiir ikkagi tahab hakata põllumeheks?»

«Jah,» pöörab kõnetatav pea viltu, «nagu oleks küll

see nõu ja tahtmine. Praegugi asutame endid härra Kippeliga sinna Nõve poole . . . vaatama.»

*

Siis väljuvad kaks matkajat, Kiir ja Kippel, Ülesoo uuest tarest nagu kaks tähte Jakobist. Lible jääb Ülesoole midagi tegema, nagu ütleb, aga jumal seda teab, kas talus täna üldse midagi teha ongi. See Ülesool käimine on temale juba saanud nii-öelda harjumuse asjaks ning istub tal sügaval kontides või seal kuskil.

Ouevärava1 tuleb reisilistele vastu Ülesoo naisteenija Tilde, punane ja ümmargune, justkui oleks praegu võetud õunakorvist.

Kiir tervitab nii . . . moka otsast, ja Kippelile: «Halb õnn! Naine tuli esimesena vastu.»

«Phh!» teeb ärimees. «Kui tuli, siis tuli. Ega see polnud mõni vana naine. See oli noor, ilus tüdruk nagu ubin. Nihuke vastutulek just toobki õnne. Kas teate, härra Kiir, kui mina paneksin sellele rõhku, kes mulle kunagi vastu tuleb, siis ma küll ei saaks paigastki liikuda.»

Mõnikümmend sammu edasi seltsib nendega must karvane koerarisu, kes ajab teist külge ees, tagumine kehapool haletsemisevääret töllakil, peaaegu maas kinni. On ju teada, et kõik koerad käivad poolviltu, aga see eksemplar siin liigub hoopis risti. Nähtavasti on loomakest kas kõvasti löödud või visatud suurema kiviga.

«Ah, nüüd sa oled juba siin, vana raip!» käratab Georg Aadniel. Ning haarates maast kivi, kavatsedes visata: «Kas saad minema!»

«Laske olla, isand Kiir!» manitseb ärimees. «Ärge visake! Las tuleb kaasa, kui tahab — kolmekesi seltsim käia. Teda, vaesekest, vist on purenud mõned külakoerad.»

«Hmh, külakoerad! Kust te teate, et temagi on pärit just nimelt linnast? Mis ta, saadan, käib kraapimas meie ukse taga!» Ja noogutades pead: «See on number teine. Esimene oli Ülesoo tüdruk. — Uskuge, härra Kippel, meie asi läheb vett vedama.»

«Ah, ärge ajage vananaiste juttu, isand Kiir! Vaadake, seal lendab vares üle tee: kas siis seegi ennustab midagi halba? Poleks arvanud, et olete nii ebausklik! Lähme aga edasi — küll näete, et kõik läheb hästi nagu lepase reega.

Kui ma täna veel veerandi osagi niipalju müün kui Ülesool, siis —»

«Jumal paraku, ma ju ei mõtlegi teie nuge-kahvleid ja kõgu teie kribu-krabu. Mulle on tähtis ainult asunikutalu Nõvel.»

«Küllap saate sellegi: kes midagi müüa tahab, see müübki; egas ta, seesama Paavel või kuidas selle mehe nimi oligi, muidu jookse mööda küla ringi ja nuhi ostjat oma talule! Ja siis, kulla Kiire-saks, on ju veel küsimus, kas see kotus meeldibki teile, kas seda maksabki osta? Aastatelt te küll pole enam eilne poisike, aga ma siiski näen, et te ei läbe oodata asjade loomulikku käiku. Nii jah. Rohkem mul pole teile esialgu midagi ütelda, kuid ilmtingimata on õigus see kullaväärt rahvasõna, et: seitse korda mõõda, üks kord lõika.»

Rätsepmeister poriseb midagi vastuseks, aga mis nimelt, seda ta vist ei kuule isegi; ta üksnes mõtleb kuuldavalt.

Nad jõuavad metsavahelisele maanteele, kus tuulelõõska on tunda märksa vähem kui lagedal. Kippel süütab uue sigari ja suunab pilgu üles, taeva poole, kus pilved aiva tihenevad ja võtavad tumedama värvingu. Muidugi on see kaupmehele täiesti ükskõik, mis «nad» seal taevas teevad, ta ainult jõuab otsusele, et kui tuul nüüd peaks vaikima, siis küll hakkab raputama tihedamat lund.

«Ptüi raisk!» kirub Georg Aadniel äkki ja sülgab.

«Mh?» veidi jahmub Kippel. «Mis seal jälle on?»

«Kas te siis ei näe, et sealt eemalt jälle venib meile vastu üks naine?»

«Jah, jah,» võtab ärimees sigari suust ja vaatab vidusilmi, «on küll naine. Aga mis siis sellest? Las inimesed liiguvad, egas veel pole viimnepäev. Ega te ometi või nõuda, et kogu maailma rahvas muutuks soolasambaks, kui teie lähete Nõvele mõisat ostma?»

Armetu peninatuke liibub kõneleja jalule, aimates vaistlikult, et ainult sellelt härralt ta ehk võib veel loota natuke armu ja halastust, enne kui poeb kraavi põhja ja kooleb.

Kippel võtab taskust tüki vorsti ja lõikab sellest paar viilukest nälginud koerale. «Kas näete,» viipab Kiirele, «see loomakegi tahab veel elada ja liigub . . . nii viletsasti kui ta ka liigub.»

Vaheajal on naine lähemale jõudnud. Ja kui ta jõuab veelgi lähemale, siis märkab isegi rändkaupmees, et tema

kaaslase nägu tõmbub hapuks. Vana ja elukogenud mees taipab kohe, et siin on midagi «käest ära», kuid ei lausu sellest sõnagi. «Näe,» kõneleb hoopis teisist asjust, «linnas kõneldakse, et Eestis polegi enam metsi, aga vaata: siingi mets kahel pool teed nagu müür.» Ning ohates: «Jah, jõuad sa, hing, kõigi meele järgi olla! Üks tahab nii, teine — teisiti. Kaks meest — kolm arvamust. Kas pole õigus, härra Kiir?»

«Ah,» heidab meister käega, «olge nüüd vähemalt niigi kaua vait, kuni see naine meist mööda läheb!»

«Väga hea! Miks te's juba enne ei öelnud?»

Naisega kohakuti jõudes puudutab Kiir kergesti oma mütsiserva ja tahab vastutulijast mööduda niisama kergesti nagu Ülesoo Tildest. Ent see plaan äpardub.

«Oota, Jorh,» ütleb naine, «peatu natuke, mul on sinuga vaja veidi kõnelda.»

Öieti see polegi veel n a i n e selle sõna tavalises mõttes, vaid on alles piiga vanemast aastakäigust või siis ehk keskeale lähenev n a i s t e r a h v a s, lüheldane, matsakas, punapõseline, täis tervist ja jõudu.

«Mis seal's oli?» seisatab Georg mossis näoga. Ja Kippelile: «Palun vabandust! Minge tasahiljukesi edasi, küll ma tulen järele.»

«Ei ole midagi!» eemaldub ärimees. «Ma lähen metsa ja lõikan endale reisikepi. Ärge rutake — aega on.»

Kiir vaatab minejale järele, ja kui seltsiline juba on teatavas kauguses, siis küsib uuesti: «Mis seal's oli?»

«Mis seal oli . . ?» kordab naisterahvas. «Kõigepealt ometi teretagi, armas õemees!»

«Ma juba teretasin.»

«See'nd mõni teretamine! Anna kätt kah, siis on alles see õige tere.»

«Ära jaburda, Maali!» tõmbab rätsepmeister mokad krimpsu. «Ütle ruttu, mis sul ütelda on — eks sa näe, mind oodatakse.»

«Kes see niisuke on, kes sind ootab?»

«Oh, see on üks kaupmees linnast.»

«Ja kuhu sa siis nüüd lähed temaga?»

«Lähen sinna Nõve poole . . . Oli natuke asja. Küll ma tulen kas homme või ülehomme sinu poole, siis toon sulle sõna ja räägin kõik; praegu tõesti pole aega.»

«Oi, paraku!» naeratab Maali pisut kurblikult. «Kas neid homseid ja ülehomseid tulekuid veel on vähe olnud? Sa ju ei pea sõna, sa ei tule kunagi.»

«Küllap näed — nüüd pean sõna, tulen.»

«Jajah, tule tingimata: mul on sinuga veel s e l l e asja pärast vaja pikemalt kõnelda.»

«Missuguse s e l l e asja pärast?» teritab rätsepmeister kõrvu, kuigi vaatab hoopis teisale, metsa poole.

«Noh, kulla Jorh, nagu sa ise ei teaks! Tulin praegugi mööda teed ja murdsin pead, kuidas ma ometi võisin minna nii kaugele? — Ei, ega ma ikka pole muud midagi, kui üks häbemata kergemeelne põrandalupard. Malka oleks mulle vaja — vaat, mida!»

«Ah, mis'nd sellest siin maanteel . . . !» nohiseb õemees. «Küll ma tulen sinu poole, siis räägime.»

«Nojah, aga tule nimelt; ja mida varem, seda parem . . . kui siin üldse veel saab olla midagi paremat või pahemat. Ega ma sult, kulla Jorh, muud ei tahagi, kui et aitaksid pidada nõu, sest sina ju oled ainuke inimene, kes teab sellest asjast. Tead, Jorhike, ma kunagi pole olnud mõni nutunaine, aga nüüd küll olen vahel päris meeleheitel.»

«Hea küll, hea küll,» kätleb Kiir naiseõde, «ma tulen sinna, siis peame aru, kuidas teha ja olla. Mine nüüd ilusti koju ja ära . . . ära . . .»

«Jah, jah, ma ootan sind,» naeratab Maali läbi pisarate, mis talle on tekkinud silmi kas vinge tuule mõjul või mingil muul põhjusel. «Kuidas sa Juuliga läbi saad?» küsib lõpuks.

«Noh, pole just viga. Elame kah nii . . . päevast päeva.»

Viimaste sõnade juurde küll kõlbaks Kiirele nii umbes küünrapikkune habe ja piip lõugesse, siis päris ohtrasti annaks välja mõne pikatoimelisema talutaadi mõõdu. Puuduks üksnes veel see: «Kuidas omapool elate?» milline sõna on käibel juba tollest ajast, kui vanapagan alles oli poisike.

«Nojaa-noh,» hakkab Maali Paunvere poole nihkuma, «ega siis muud kui head tervist!»

«Head tervist, head tervist!» vastab Kiir kähku, rõõmustelles, et pääses nii hõlpsasti. Ja muuseas — ütle, mis sa ütled — on seesama Maali siiski palju etem naine kui tema Juuli oli. Oi, millist piripilli lööks viimane, kui ta praegu oleks õe asemel ja õe nahas! Jaa, ei, oleks päris kena, kui saaks eluaseme kuhugi kõrvalisse kohta — seal võiks s e d a g i asja lahendada üsna vaiksel viisil.

Ja korraga läbib Kiire aju üks uus mõte, hiilgav ja sätendav nagu rakett . . .

«Kes see daam oli?» küsib Kippel, tulles metsast kahe

reisikepiga ja koeraga, kes krõbistab mätaste vahelt leitud jääkillukesi.

«Ah see . . . ? See on minu naise õde — õmbleja Paunveres.» Ning muiates: «Nii et ta siis ei olegi väga suur d a a m.»

«Noh, kuidas keegi asja peale vaatab. Praegusel ajal öeldakse igale karjatüdrukule «preili», miks siis ei või üht täiskasvanud naisolendit nimetada daamiks? Aga võtke nüüd kepp; valige, kumb teile rohkem meeldib.»

«Oh, see on ükskõik. Aga nende keppidega näeme küll välja nagu lihunikusellid või hobuseparisnikud. Jah, kord mul oli tõesti ilus kepp, aga kuri loom sõi selle ära, nagu räägiti Joosepist piibliloos. Pärast seda esimest ja toredat oli mul veel paar odavamat, aga pagan teab, kuhu vend needki sõja ajal tassis.»

«Kepp on kepp, eriti maal; peaasi, kui ta kaitseb kurjade koerte eest. Ja sedasorti loomastikuga on mul kokkupuutumist peaaegu iga päev. Mõni, sunnik, ei tee enne häältki, kui naksab pükstest. Hea küll, sammume aga edasi. Kes teab, kui kaugel see Nõve asundus siit veel peaks olema?»

«Noh, minu teada peaks pool maad juba käidud olema.»

Metsa serval ja metsa läheduses kükitab mõni madal majake. Kohe võib näha, et hooned on ehitatud alles hiljuti, sest enamik neist veel ei kanna voodritki; ja need, mis ongi vooderdatud, need on värvimata. Suvel muidugi on siin rõõmsam, kuid praegu haigutab kogu ümbrusest vastu ainult ääretu igavus ja mahajäetusetunne.

«Kuulge, härra Kippel,» ütleb Kiir võrdlemisi erksalt, «kas needki siin pole asunikutalud? Mis need inimesed siin muidu konutavad lagedal väljal? Ja et neis majades elavad inimesed, seda juba ütleb korstnaist tõusev suits.»

«Einoh, võib olla küll, et siin elavad asunikud, kuid pean tunnistama, et nii luitunud nurka ma veel kunagi pole sattunud oma reisidel. Pole kuigi raske ütelda, et siin elab ainult poolpaljas rahvas, kes mult ei osta nööpnõelagi.»

«Egas polnudki juttu nööpnõelast; minule on tähtis teada, kas siin on müüa mõni krunt.»

«Nojaa, nojaa . . . Aga kas te, isand Kiir, tõesti koliksite siia, kui siin olekski müüa mõni krunt . . . kas või seenehinna eest?»

«Miks mitte; eriti siis, kui ma tüki maad ja majakese saan hästi odavasti.»

«Oi, jumal!» raputab ärimees pead. «Mina pole küll mine tea kui jõukas, aga siia elama siiski ei tuleks mitte ilalgi. Vaadake ometi seda halli lagendikku — ei puud ega põõsast majakeste ümber! Ma ei tea, kuis on lugu teiega, aga mina küll ilmtingimata läheksin nõdrameelseks ses maanurgas juba seitsme päeva jooksul. Siin ju on punkt samasugune olukord, kui oli enne maailma loomist.» Ja pärast lühikest pausi: «Küll ikka võivad olla väikesed mõne inimese nõuded elu vastu!»

«Kuidas keegi asja peale vaatab,» kehitab Kiir õlgu. «Nii te ju ise ütlesite alles hiljuti. Ma ei mõtlegi teiega hakata vaidlema, sest tean, et see oleks veekandmine söelaga. Teie olete kogu oma eluaja elanud linnas, sekeldades igaveses rahvarüsinas; mina aga olen läbi ja läbi maamees; meie pole kaugeltki paras paar. Mind näiteks pormugi ei kohuta see maakoht või, nagu te jälle ise tähendasite: hall lagendik. Esiteks, ta on hall ainult hilissügisel ja varakevadel. Talvel ta on valge, suvel roheline, ja varasügisel kollane. Mõtelge, härra Kippel, ainult seepeale, et me sattusime siia kõige troostitumal aastaajal. Ja mis puutub puudesse ja põõsastesse majade ümber, siis ju võib neid sinna istutada. Egas see ometi nii ei jää, nagu on praegu. Mina igatahes jalamaid asutaksin siia ükskõik missuguse maja juurde viljapuuaia, istutaksin ilupuid ja nii edasi. Ja kuulge, kuulge, härra Kippel, ärge unustage, et siinsamas käekülje all on ilus kuusemets!»

Kui nüüd keegi Kiire koolivendadest kuuleks Georg Aadnieli kõnelevat nii arukalt, siis see kindlasti paneks käed risti ja vaataks taeva poole: millist tarka ja veenvat juttu ajab punapea!

«Muuseas,» jätkab rätsepmeister, «on minule peaaegu ükskõik, kuhu ma kolin; peaasi, kui aga saaksin eemale sellest neetud Paunverest. — Mina enam ei mõista elada Paunvere inimeste keskel.»

«Noh,» süütab ärimees kustunud sigari, «mis on siis lihtsam, kui astume sisse kas või siiasamasse esimesse majja — egas küsija suu peale lööda.»

«Jah lähme, vaatame!» nõustub Kiir otsekohe. «Mina oleti pole näinudki asunikutalusid seestpoolt.»

Nad peatuvad väikese majakese juures, millel pole isegi õueaeda, mis siis veel rääkida puudest ja põõsastest. Sellestki hütist näib elamiskõlvuline olevat ainult üks pool, kuna teise osa aknaavaus on kaetud pindlaudadega. Elamu kõrval on aadik või laut või ka mõlemad kokku. Kõige

tõenäolisem näib olevat just viimane oletus, sest samadest pindlaudadest ja poolest saadik õlgedega kaetud kõrvalhoonest kostab sigudikkude kiunumist ja vasika unine inin. Väga võimalik, et see õhuline osmik peavarjutab hobustki, sest mis asunik see on, kel pole sedagi vajalikemat kodulooma.

«Oi-joh!» väristab Kippel pead. «Või siis niigi elatakse siin maailmas!»

«Aga näete, et siiski elatakse,» vastab Kiir peaaegu kiuslikult.

Samal silmapilgul avaneb majakese laulev välisuks ja õue astub kaks sasipeakest — poisike ja väike tüdruk. Mõlemad on õhukesis riidehilpudes, kriimus nägude ja paljaste säärtega, jalas pruunid päternad (riidest õmmeldud tuhvlid).

«Tere, lapsed!» ütleb Kippel julgustavalt naeratades. «Kas isa ja ema on kodus?»

Lapsed kohkuvad, ei vasta sõnagi, panevad sõrmed suhu ja tagurpidi poevad kambrisse tagasi. Nende asemele tekib lävele hall, mustavöödiline peni, ning, silmates võõraid, kohe tõstab suurt kisa.

«Noh, vaadake nüüd, härra Kiir,» muheleb rändkaupmees, «kui ta ei näeks meie käes neid keppe, siis ta kohe tuleks külge; kodus ja koguni kodu lävel on koerad eriti kuraasikad. Mis me's nüüd teeme?»

Õnneks järgneb neile kahele etteastele veel kolmas — sealsamas lävel, mille kõrvale on mahutatud räästani küündiv haovirn. «Kššt, mis tänitad, Muri!» manitseb keegi mustavöödilist elukat ja lükkab ukse pärani lahti. See on pikk keskealine, sümpaatse näoga mees, peas hallisegased juuksekahlud, lõug natuke habemes, kuid vurrud siiski pügatud ehtsalt inglise moodi; jalas tal on rohekad «kalifeed» ja rasked kotad.

«Tere!» kergitab Kippel mütsi.

«Tere, tere!» vastab mees lävelt. «Kas soovisite siia sisse tulla?»

«Jah, oli nagu natuke asja.»

«Olge head! Olge head!» astub mees mõne sammu võõrastele vastu, ilma et paneks rõhku lõikavale tuulele, olgugi et ise on ainult vestiväel. «Tulge aga tulge julgesti, küllap ma koera eemale peletan.»

Ning kohe märkab ärimees, et siin pole tegemist mõne tavalise mühakaga, vaid inimesega, kes tunneb peenemaid kombeid; näiteks juba seegi, et ta laseb võõrad ees sisse astuda ja alles siis tuleb ise.

Kippel ei arvesta õigesti selle t e i s e läve kõrgust ja otsekui hüppab tillukesest eeskojast elutoa muldpõrandale. Mõneks hetkeks ta jääb sinnasamasse ukse juurde seisma, jalad harkis, habe kikkis; alles siis hakkab üksikasjalisemalt nägema poolpimeda kambri ülilihtsat sisustust ning astub paar sammu edasi. Nojah, majakese kehvale välimusele vastab ka selle sisemus. — Akna all pukkidega laud mõne värvimata puutooliga, ühes nurgas pliit, teises kaks magamisraami, samuti pukkidel; seina ääres, akna ja ukse vahel, madal kapp — arvatavasti vähemate toidutagavarade hoiukoht.

Ja see ongi kõik, mis esialgu silma hakkab.

Ent Kiire-saks, nähes seltsilise äpardust lävel, on vägagi ettevaatlik: enne kobab kepiga põranda «sügavust» ja alles siis sirutab oma pika koiva üle uksepaku.

Lõpuks tuleb p e r e m e e s k i sisse, sulgedes ukse enda järel. (Sest kes ta muu võib ollagi kui peremees.) «Jah, eks ta ole küll kogu see elamine ja olemine siin esialgu üsna viletsavõitu,» ütleb otsekui vabanduseks, «aga mis teha? Olge head, võtke istet!»

«Suur tänu, küll saab!» kummardab Kippel kergesti, võttes mütsi peast ja pambu seljast. «Ah jaa,» sirutab käe peremehe poole, «minu nimi on Kippel, pudu- või väikekaupmees Tartust.»

«Rõõmustav!» pigistab peremees Kippeli kätt. «Minu nimi on Liping, endine sõdur ja praegune... noh, eks te ise näe, mis ta on... asunik või pops või kuidas soovite.»

«Einoh, mispärast pops!» teeb väikekaupmees peaga nõksaku. «Ikka: asunik, sest nii ju kõneldakse ja kirjutatakse teiesugustest meestest. Ja see härra siin,» viipab Georg Aadnielile, «on minu hea tuttav Paunverest, isand Kiir, rätsepmeister.»

«Rätsepmeister Kiir Paunverest!» hüüab asunik-hiiglane nii valjusti, et koer teises toas hakkab urisema.»

«Kas see on võimalik? No tere siis ja saagem p ä r i s tuttavaks! Liping on mu nimi.»

Seejuures ta pigistab ja raputab vaese Aadnielikese kätt nii kõvasti, et viimane on põlvili langemas. Ja pääsenud selle hirmsa pihi vahelt, ei saa kohkunud mees esialgu sõnagi suust; ent ta võtab end kärmesti kokku ja ütleb siis veidi kaeblikult:

«Aga härra Kippel unustas tähendamata, et minagi olen endine sõdur.»

«Seda ma ei teadnud,» põristab asunik, «aga nii... muidu... tunnen ma teid juba ammugi. Hoo-hoo, juba mitu head aastat!»

«Teie tunnete mind?» taganeb Kiir sammukese. «Ma võin vanduda, et pole teid elus veel kordagi näinud.»

«Mina teid ka mitte; aga ometi ma tunnen teid. Uskuge!»

«Ei saa uskuda niisuguseid asju!» raputab rätsepmeister pead. «Kui me kunagi pole teineteist näinud, kuidas siis võite mind tunda?»

«Kas teate, härra Kiir,» ütleb hiiglane rõhuga, «mina tunnen teid ühe raamatu kaudu, mille kirjanik Luts kirjutas juba enne Maailmasõda. Hoo-hoo!»

«Ah nii, nojaa...» langeb Jorhi mokk ripakile. «Raamatu kaudu küll, aga see ikkagi pole isiklik tutvus. Egas te ometi kõike seda usu, mis Luts oma «Kevadetes» kokku luiskas?»

«Noh, kirjaniku asi — või ta siis tahabki seda elukest just täpselt kopeerida. Aga ma siiski arvan, et neis «Kevadeis» ja «Suvedes» on ka omajagu tõtt. Aga, mu härrad, võtke'nd ometi istet! Ärge vaadake ühti seepeale, et siin on veel nii a l g e l i n e seisukord või kuidas ütelda. Palun, palun, võtke platsi!»

«Pagana pihta!» uriseb Kiir, laskudes toolile. «Seda «Kevadet» jätkub kah igale poole! Näe, nüüd tuntakse mindki kogu Eestis nagu kirjut koera ja valget varest. Kas seda on vaja?»

«Ah, mis te'nd nurisete, isand Kiir!» istub ka peremees ise laua juurde. «Teie igatahes olete populaarne isik ja võite sellega lausa uhkustada. Mis olen näiteks mina teie kõrval? Või härra Kippel?»

Asunik vaikib järsku, pigistab silmad pooliti kinni, otsekui püüaks midagi meenutada, trummeldab sõrmedega vastu lauda. Siis äkki pahvatab naerma ja, surudes oma mehise labida äritseja kondisele käekesele, küsib nii:

«Vabandage, härra Kippel, kas... kas pole teiegi seal kuskil Lutsu kirjades?»

«Või veel!» muheleb küsitav natuke hapult. «Kelle hingekese see mees rahule jätab? Ta ei ütle küll midagi halba, aga head ka mitte. Aga kui juba oli juttu kirjust koerast ja valgest varesest, siis olen minagi üks neistsinatseist. Mõtelge ainult: «Ärimehed», «Tootsi pulm» ja

nii edasi. Ning on veel teadmata, millal ta minuga teeb lõpuarved.»

«Küll on tore!» koputab asunik sõrmenukkidega vastu lauda.

«Jah, mis seal ikka toredat on?» nohiseb Kiir. «Jälgib sind igal sammul nagu paha vaim, ja siis kõik kirja, muidugi suurte liialdustega; paljusid asju ta pole ise näinudki.»

«Ei,» toonitab peremees, «tore on see, et Tootsi-lugude kuulsad tegelased mulle tulid külla! Kas ma võisin seda uneski aimata!»

«Noh, päris k ü l l a me just ei tulnud,» krõhvitseb Kippel habet, «meil ikka oli natuke asjagi. — Võtsin linnast kaasa natuke kraami, mis on hädavajalik igas majapidamises. Vahest ehk läheb teilegi tarvis mõnda asjakest, mille pärast te just ei taha joosta Paunveresse või veel kuhugi kaugemale? Siin pambus nad on,» müksab seljakotti.

«Ega teil ometi pole kaasas mõnda Engelsvärgi nuga?» küsib asunik Liping üpris heatujuliselt.

«Miks mitte. On küll.»

«Oo, siis olen mina kohe ostja.»

«Vabandust, mu härrad,» närvitseb rätsepmeister, «kas poleks parem, kui esialgu jätaksime kõrvale selle Engelsvärgi pudi-padi ja asuksime ühe teise, palju tähtsama asja juurde?»

«Mis siis on veel tähtsam kui...?» tekib asuniku näole pettunud ilme.

«Vaadake, härra Liping ja auväärt sõjakaaslane, ma nimelt tahtsin teilt küsida, kas te ei tahaks ära müüa oma krunti ja seda majakest? Jah, just seda ma tahtsingi küsida.»

«Müüa... oma krunti ja seda majakest?» muutub peremees tähelepanelikuks. «Mispärast? Kui ma alles nüüdsama, nii paari aasta eest sain selle maatüki ja suure hädaga togisin siia üles oma logukese? Kuidas te tulite sellisele mõttele?»

«Noh, päris lihtsalt — on ostja.»

«Ostja? Kes siis? Ega te, isand Kiir, ometi pole hakanud vahekauplejaks?»

«Oh ei!» heidab Kiir põlglikult käega. «Mina'nd mõni vahekaupleja! Mina i s e ostaksin endale teie asunikutalu, kui peaksime saama kaubale.»

«Mis?» tuksatavad vana sõjalase naerumusklid. «Mis

te ütlesite? — Teie ostaksite endale minu asunikutalu?»

«Jajah, jumala õige jutt!» noogutab rätsepmeister tõsiselt.

Nüüd ei jõua peremees enam pidurdada, vaid jälle hakkab suure häälega naerma. Hoo-hoo-hoo! Haa-haa-haa! Teie ja — põllumees! Ärge tehke Tootsi nalju! Tootsile need olid nagu enesestmõistetavad, aga teile nad ei lähe.»

«Ma ju ei mõtlegi naljatada!» hüüab Kiir peaaegu pahaselt. «Tahan ära tulla Paunverest; ma enam ei salli seda nurka silmaotsaski.»

«Hm... Kas sa näe! Hea küll, kui ma müüksingi teile selle koha — mis te siin siis tegema hakkaksite?»

«Sedasama, mida teiegi seni tegite. Jajah.»

«Hoo-hoo! Vaevalt usutav! Esiteks see, ja teiseks: mis hakkan siis m i n a peale oma naise ja lastega, kui ma selle kohakese teile ära müün? — Mind ei võetaks talusulasekski, kui mul on kolm inimest sabas. Pealegi pole ma enam isegi jumal teab kui suur töömees; kibedamaks tööajaks alati pean palkama suvilise.»

«Nonoh, mis teil siis viga on?» kostitab Kippel peremeest sigariga. «Näete ju välja nii nooruslik ja õitsev, et rõõm on vaadata.»

«Jajah, nooruslik ja õitsev... Aga eks saanud minagi neis suurtes ja väikestes sõdades omajagu obadusi. Vaadake mulle veel kord teraselt otsa ja ütelge siis, mis te näete.»

Alles nüüd märkab Kippel, et asunik Lipingu pea liigub alatasa; see tähendab, pea just ei l i i g u, aga väriseb nagu mõnel vanal tudikesel. «Teie peaga on vist midagi juhtunud,» ütleb tasa ja kaastundlikult.

«Jah, just nii, härra Kippel; täiesti õige: ma olen niiöelda peast põrunud. Ja mitte ainult pea, vaid kogu mu keha on põrutatud. Sõda! Oh, kätel-jalgadel on veel peale selle oma vead, aga need ei häiri mind niivõrd, kui just see igavene väring peas. Ma küll ei tea, kumb meist on hädisem invaliid, kas Toots või mina, aga tõsised töömehed me pole enam kumbki.»

«Kuidas?» hüüab ärimees. «Te siis tunnete ka härra Tootsi Ülesoolt?»

«Ja kuidas veel! Olime ühes rühmas kogu Vabadussõja, muidugi maha arvatud need ajajärgud, mil üks või teine lamas hospidalis ravimisel.»

«Noh, siis mul enam ei maksa edasi rääkida,» ohkab Kiir.

«Miks mitte?» imestub peremees. «Rääkige, rääkige!»

«Ei, sellest kohaostust.»

«Ah nii. Nojaa, sellest küll ei maksa enam teha pikemat juttu. Mul ju tõesti on siin kaunis raske, peale selle veel võlad ja nii edasi, aga kuhu ma mujale lähen? Kus mind oodatakse? Ei mõista ma mingisugust käsitööd, samuti pole vähematki aimu kaubandusest. Minu koht on ainult siin, ja kui taevataat ka minu heaks sekka lööb, siis jäängi siia, kuni... noh, isegi teada.»

«Nojah, eks me siis jäta selle küsimuse täiesti kõrvale. Aga teie, härra Liping, vahest ehk olete kuulnud, kas siin teie naabruses pole müüa mõni teine asunikukoht?»

«Ei ole kuulnud midagi sellesarnast,» raputab hiiglane oma värisevat pead. «Praegusel ajal ma küll üsna harva puutun kokku oma naabritega, aga vähemalt viljakoristamise ajal ei kõssanud mulle mitte keegi selliseist asjust. Aga mine tea, võib-olla et nüüd, kus vili juba käes, on mõni mees tulnud müügimõttele. Eks te või minna ja küsida — kaugel nad's siit on.»

«Noh,» muigab Kippel, «aga enne, kui läheme mujale, ma kähku avan oma pambu ja... eks siis näe, mis me sealt leiame.»

«Jah, laduge aga välja,» naeratab peremees, «küll midagi ikka leidub. — Engelsvärk ju olevat pagana suur firma.»

«Nojaa — Engelsvärk...» laob ärimees oma kraami pukkjalgadega lauale. «Egas mina pole mõni Engelsvärk; mina olen ainult väike osake sellest maailmafirmast.»

«Ühe sõnaga: väike pambumees,» turtsatab Kiir pilkavalt.

«Noh, mispärast just nii?» kergitab endine sõdur Liping kulme. «Amet kõik, mis ausat leiba annab. Eks ole nõnda?»

«Ah,» heidab Kippel käega, «las'nd härra Kiir ütleb, mis ta soovib, ega see minu küljest tükki ära võta; pealegi, kui rätsepmeister pelgab isegi vareseid, siis ei või tema jutul olla kuigi suurt kaalu. Noh, vaadake, härra Liping, siin on kogu see minu tavaar.»

«Nii, nii,» tõmbab asunik oma tooli lauale lähemale, teraselt silmitsedes pakutavat kaupa. «Neli sööginuga ja neli kahvlit pange kohe kõrvale — need ma ostan. Oieti küll aitaks kahest ja kahest, aga las õpivad minu notsud kah inimese kombel sööma.»

«Notsud?» ajab Kippel silmad pärani.

«Nojah, minu notsud: poiss ja tüdruk, keda te ennist nägite väljas. Aga rohkem ma tõesti ei mõista siit midagi valida. Oodake, palun, üks silmapilk; ma kutsun perenaise — vahest ehk on temale midagi tarvis.»

«Jah, jah, olge nii lahke, paluge perenaine siia. Aega on. Ja kutsuge lapsed kah — mul on nendegi jaoks midagi.»

Asunik Liping läheb teise tuppa, mida arvatavasti nimetatakse tagakambriks, ja kõneleb seal. Irvakile jäänud ukse vahelt ei näe ärimees küll peaaegu rohkem midagi, kui et sel toal on laudpõrand ja toa seina ääres väike kummut, aga piisab sellestki; egas ta pole mõni kohtupristav, kes tahab näha kõike, mis on maja ees ja maja sees. «Vaadake, isand Kiir,» ütleb, «neli paari nugekahvleid on juba müüdud; äri läheb.»

«Jah, eks ta ikka lähe,» põrnitseb rätsepmeister altkulmu, «aga te ütlesite härra Lipingule praegu, et a e g a on.»

«Noh, eks meil olegi aega.»

«Mis aega meil ikka on. Tarvis minna edasi.»

«Seda me teemegi, kuid ei või ma siin oma kaupa ometi pooleli jätta ja ära putkata! Olge päris rahulik — teie asi on juba õiendatud.»

«Mis õiendatud ta on! Kas te ei kuulnud, mis mulle öeldi?»

«Nojaa-noh,» tõmbab Kippel pea õlgadesse ja laiutab käsi, «iga äri on pooltäit õnne-asi. Ja siia me sattusime täiesti juhtumisi; meie peasiht ju oli Nõve. Sõge soov, et juba esimene asunik, kelle juures peatute, teile oma taluga sülle jookseks! Eks ole?»

«Ah, ärge noomige ja õpetage mind igal sammul! Ma pole enam mõni titake. Mina olen juba kaks sõda läbi teinud, eks ütelge ometi, mis teie sel ajal tegite?»

«Hea'nd küll, jätame vaidluse võõras kohas! Selleks on väljas ja maanteel aega küllalt.»

Kiir jääbki vait; ta ainult nohiseb kurjakuulutavalt. Juba see esimene ebaõnnestunud samm uue elukoha otsimisel on mehe rööpaist veidi välja löönud ja nüüd viilib kadedus tema hingekest, et Kippelil n i i h ä s t i läheb.

«Tule nüüd tule, Roosi,» põristab asunik tagakambris, «ära ole pentsik! Need on minu vanad, head tuttavad — ega nad sind ära söö. Ja tulge teie kah, lapsed. — Kaupmees ütles, et tal teiegi jaoks on midagi. Lähme, muidu näeb nii välja, otsekui me pelgaksime inimesi!»

Ja siis tulebki peremees tagakambrist oma abikaasa saatel. Nende järel hiilivad lapsed ja kõige järel hall, mustavöödiline peni, saba turris.

«Noh, vaata,» julgustab peremees oma brünetset kõrgekasvulist abikaasat, «siin nad ongi. Lubage, härra Kippel ja härra Kiir, et ma teile tutvustan oma naist, üht olendit, kes minuga päris vabatahtlikult tuli ühes siia maapakku või nii.»

Kippel tõuseb ruttu püsti ja teeb viisaka, elumeheliku kummarduse. «Väga rõõmustav!»

Hoopis tõlbimalt toimetab rätsepmeister; aga noh, ta kord juba on säärane lihvimatu jeekim, eriti siis, kui on halvas tujus.

«Vali nüüd välja, Roosi, mis sulle vaja on,» julgustab peremees oma noorikut. «Kas nõelu või niiti või . . . ? Näe, siin on küllalt kaupa,» viipab lauale.

«Eks nõelu ja niiti lähe alati tarvis,» ilmub nõrk naeruvine perenaise tõmmukale egiptlanna-näole. «Jah, eks te andke sealt . . .»

Ta nimetab niidirulli numbri, vaatleb õmblusnõelu ja pesunööpe, aga ei puuduta käega ühtki asja. «Käärid on meil ka juba päris viletsad, aga . . . eks uued ole kallid.»

«Oh, mis kallid ühed käärid'nd ikka on. Ja kui vaja — siis vaja. Võta aga võta, Roosi!»

«Tubli!» sõnab Kippel kaupmeheliku hooga. «Ma annan teile need viimased oma paremast sordist. Nendega, kulla proua, võite töötada mitu ja mitu head aastat. Võib-olla ehk soovite veel midagi?»

«Ei, tänan,» raputab perenaine aeglaselt pead. «Seekord küll pole mulle enam mitte midagi tarvis.»

«Nojah, jääb sellega. Täiesti õige! Egas muidu ütelnud keegi tark kirjamees või kes ta oli, et: «Kui me ostame tarbetuid asju, siis varsti peame müüma neid, mis on tarvilised.» Ja eks see nii olegi? Aga kuhu jäid teie lapsed? — Ahaa, tulge aga julgesti lähemale, noorrahvas! Vaata, poisuke, siin ma kingin sulle selle väikese sulenoa — ole aga ettevaatlik, et sa seda ära ei kaota; kui lähed kooli, siis hakkad sellega pliiatsit teritama. Ja sina, väikepreili, võta see sõrmkübarake. Küllap ema varsti õpetab sulle õmblemist — siis läheb tarvis.»

«No vaata!» paneb asunik käed vaheliti oma vägevale rinnale. «Aga nüüd ometi tänage lahket külaonu. Kas te ei tea, mis öeldakse?»

Lapsed pomisevad midagi ja siis madinal jooksevad

tagakambrisse, koer kannul, otsekui tahaks temagi lähemalt vaadata, mis nimelt kingiti pererahva lastele.

«Näe, nüüd said kõik midagi,» võtab peremees sõna, «ainult mina jään ilma. Egas noad-kahvlid loe — need jäävad nii-öelda perekonna üldiseks omanduseks. Aga oleks päris kena, kui saaksin midagi ainult enda isiku jaoks.»

«Enda isiku jaoks...?» kordab Kippel. «Mis see küll võiks olla? — Üks hea taskunuga?»

«Ei, see mul juba on. Selline mehine riistapuu — kogu sõja tegi minuga kaasa.»

«Ahhaa!» hüüab ärimees äkki. «Mis te arvate ühest paberossipitsist? Vaadake, ühest niisugusest?»

«Õigus! Seda on vaja, ning teiseks jääb see mulle mälestuseks härrade Kippeli ja Kiire käigust minu hütti. Nii. Võtke nüüd arve kokku, ja siis ehk oled sina, Roosi, nii lahke ja tood meile natuke suupistet.»

«Ei, jumala pärast!» tõrjub Kippel kahel käel vastu. «Me alles hiljuti sõime Ülesool nii ohtrasti, et raske oli käia. Kui me nüüd veel natuke peale võtaksime, siis me enam ei jõuaks liikuda paigastki. Olge terve pakkumast, aga mis ei lähe — see ei lähe.»

«Noh, kuidas arvate,» kehitab peremees õlgu ja maksab ostetud kauba eest raha, ilma et teeks vähimatki katset tingida.

«Ega siis tea, kas maksabki minna mõnesse teie naabertallu?» küsib Kiir kõheldes ja tõuseb toolilt.

Asunik Liping tõesti ei tea selle kohta midagi ütelda. Aga eks nad või mõnest majast küsida: vahest ehk teatakse seal rohkem, kui teab tema.

«Nojaa, lähme siis, isand Kippel!» kiirustab rätsep kaaslast.

«Silmapilk!» seob ärimees kinni oma seljakoti ja upitab selle endale turjale. «Nii. Nüüd võime minna. Ja palju, palju tänu pererahvale lahke vastutuleku eest! Kui jumal aitab, siis ehk näeme üksteist veel kunagi. Head tervist!»

«Head tervist!» vastab pererahvas. «Ja head teed!»

Kiir teeb ainult vaikse kummarduse ja avab ukse eeskotta. Aga just samal hetkel, kui avab ukse, tormab temast rüsinal mööda vöödiline peni ja tõukab pahase meistri kõhuli uksepaku otsa.

«Muri! Muri!» hõikab omanik. «Kuhu sa lendad, saadanahing?»

Ent Muri ei pane seda tähelegi; juba ta ajab enda välis-

ukse najale püsti ning avab selle oma võimsate käppadega. Kas on tal endisest meeles või nuuskis ta alles mõnd välja, et õues on võõras koer, kellega peab lähemalt tutvuma. Ja vaevalt jõuavad reisisellid majaesisele, kui Muri juba pureb ja tuuseldab väikest haiget koera nagu musta koonalt.

«Oi, sa kuramus, vaata, mis ta teeb!» haarab Kippel kepi kaenla alt ja tõttab viletsakesele appi. Kuid on juba hilja — mustavillane tombuke ei liigutagi enam. Muri taandub küll eemale, aga tema töö on tehtud.

«Valmis!» puudutab kaupmees väikest pundart kepiotsaga.

«Vaata, kus kurat ometi!» tuleb peremees õue ja ähvardab rusikaga oma mustavöödilist kiskjat. «Kas s e e oli teie koer?»

«Ei olnud; ta jooksis meiega niisama ühes. Lubage mulle labidat, ma kaevan talle augu.»

«Oh, kui ta polnud teie oma, küll ma siis õiendan ise selle asja; ega see pole meie mõrtsukal esimene näputöö vähemate koerte kallal.»

*

«Noh, vaadake nüüd, härra Kiir!» ütleb ärimees, lähenedes järgmisele majale.

«Mis ma pean vaatama?»

«Vaadake, millise haleda lõpu leidis see väike karvatuustik!»

«Ah, mis raipest enam kõnelda! Hea, et tast lahti saime. Aga vaat, mis: see jällegi on halb ettetähendus. Võibolla, et on parem, kui me ei lähegi sinna naabertallu. Mis te arvate?»

«Ah teid oma ettetähendustega!» viskab kaupmees maha viimseni lühikeseks põlenud sigariotsa. «Minul näiteks pole enam tükil ajal olnud niisugust head müügipäeva kui täna. Ja raha taskus on palju kergem kui see trään seljakotis.»

«Ei, lubage, ega ma räägigi teie müügipäevast; mul on rohkem mõttes oma o s t u päev.»

«Küll jõuab kord teiegi kätte. Trügime aga edasi! Väga võimalik, et just ses teises talus läheb meil mõlemail hästi.»

Veidikese aja pärast nad juba peatuvadki lähema maja-

kese juures, mis pealtnäha pole parem ega halvem asunik Lipingu omast. Ainult õue piirab hagudest tehtud väeti aiake.

«Noh, mida muud kui kargame sisse!» kohendab Kippel oma kandamit.

«Jah, jah, aga minge ees. Võib-olla, et siingi on mõni verejanuline hunt nagu Lipingul.»

«Hm... Tähendab siis, et minu elu on odavam kui teie oma. Aga hea küll, eks ta võigi olla odavam — mina ju teist palju vanem. Eks mingem taas!»

Vaprasti avab eesukse, läbib pimeda eeskoja ja koputab siseuksele. Rätsepmeister järgneb temale tasa ja ettevaatlikult, kikivarbail, südames ainuke soov: «Küll oleks tore, kui sellele pagana harjukesele kargaks ninna mõni penivolask! Mis ta räägib alati ainult endast ja oma ärist, just nagu mind ei olekski!»

Kambrist ei vasta esialgu keegi, ainult hääli on kuulda kuskilt eemalt, võib-olla, et teisest ruumist. Aga kui ärimees koputab teist korda, ja juba kõvemini, siis lähenevad uksele kolksuvad sammud. «Kes kurat seal klopib?» küsib kare mehehääl. «Tule sisse, kui oled õige inimene!»

Kippel astub kambrisse ja kohe tunneb, kuis talle lööb näkku hapukas-läpatanud lehk. Tema ees seisab habemesse kasvanud, jässakas mees, turi kumeras nagu ahvenal.

«Tere!» ütleb ärimees.

«Tegje!» vastab habemik. «Mis oli?»

«Kas pererahvas on kodus?»

«Pegjegahvas... Noh, mis siis, kui ta ongi kodus? Mis te tahte pegjegahvast?»

«Tahtsin neile müüa natuke kaupa.»

«Ah kaupa müüa!» uriseb mees. «Mmh, seda ma juba agvasin. Niisuguseid väsmakaid käib siin peaaegu iga päev oma kaubaga — tunnen juba neid isandaid. Üks kugadihing, näe, gjääkiski mulle augu pähe, määgjis kaela jalggatta ja õmblusmasina. Pidi olema pooltäit ilma, aga nüüd maksa iga kuu, nii et silm valge. Ise muudkui nägji silku ja gjiitsi lõssi, siis neil vagganägudel hea pummeldada. Ei, ei, põle siin mingisugust kaubitsemist ega külgetegemist — olen juba küllalt saanud pookida; aitab sellestki.»

«Aga lubage, peremees: m i n u kaup on siinsamas seljakotis, ja selles ometi ei kanta niihästi jalgrattaid kui ka õmblusmasinaid. Minul on pakkuda ainult peenkaupa:

nõge, kahvleid, niiti, nõelu, nööpe ja nii edasi, ühe sõnaga pudukaupa, mis on vajalik igas talus ja tares.»

«Pole vaja midagi. Kõik, mis meile tagvis läheb, seda võtame Paunvegest.»

Alles nüüd julgeb Kiir avada ukse ja nihkuda üle läve. Ning julgeb seda teha just sel põhjusel, et seltsilisel läks halvasti, nagu ta ukse taha kuulis. Noh, ja kui vanal Nossovil läks halvasti, siis peaks temal minema paremini.

«Kas sa näe!» astub karvane asunik sammu tagasi. «Sealt tuleb veel üks — kes teab, mida see tahab? Ee-hee, nüüd ma saan agju: te tulite üheskoos. Üks tuli sisse, teine jäi välja luugjama, kas keegi ei tule õuest. Küllap teil, saksad, on mõni kugji nõu. Aga seda ma teile ütlen otsekohe, et niipea kui te siin hakkate tegema oma tükke, siis ma kohe põletan. Olgugi et teil on kepid, egas mina, vana soldat, teid sellepägast veel kagda.» Ja teise tuppa: «Linda, too kähku siia minu gevolveg — siia tulid paag kahtlast isikut!»

Kiir on sellise jutu peale niivõrd ehmunud, et ei mõista teretadagi.

«Armas jumal!» paneb Kippel käed kokku. «Kuidas te tulite säärasele mõttele, et meil on mingisugune kuri nõu? Hoidku meid kõik taeva väed kurja nõu eest! Mina olen rändkaupmees Tartust, ja see, minu seltsiline, peab rätsepaametit siinsamas Paunveres. Vahest ehk olete isegi kuulnud, et Paunveres elab rätsepmeister Kiir? See siin on tema vanem poeg, kah endine sõdur.»

«Nõnda jah,» noogutab asunik pead, «küllap te kõnelda mõistate! Linda — gevolveg!»

Aga juba seisabki paks, leemendava näoga ja krässus juustega Linda tagakambri lävel, «gevolveg» käes. «Siis tule neist ometi eemale, vana tölp!» kriiskab mehele. «Mis sa topid ennast neile just nina alla! Ärgu nad arvaku — hädakorral võin minagi siit kõmmutada.»

«Ärge ärrituge, kallis pererahvas! Me pole sugugi need, kelleks te meid peate. Muuseas on meil isikutunnistusedki kaasas.»

«Ah, teie isikutunnistusi! Need võivad olla kuskilt näpatud. Aga ütleme, et teie, pambumees, olete Tagtust ja pakute müüa oma tühja gämpsu, kuid seletage mulle siis ometi, mida mõlgib see gjätsep gjingi... kui ta on tõesti gjätsep?»

«Tema tahtis küsida, kas te ei taha müüa oma asunikutalu.»

«Oi, õnnis!» kilkab relvastatud perenaine. «Vaata, mis nemad tahavad!»

«Kes teid saatis just nimelt siia?» küsib asunik mõrult.

«Mitte keegi; me ise tulime... täiesti omapead.»

«Aga enne siiatulekut te ikkagi kuskil sees käisite?»

«Mitte ainult k u s k i l, vaid oleme täna käinud mitmeski kohas; aga mitte keegi ei ähvardanud meid laskeriistaga.»

«Hea küll, laske aga jalga! Kõik see teie logji ei maksa kahte pennigi.»

«Muidugi laseme jalga. Mis meile siis muud jääbki teha, kui te meid nii hullupööra kahtlustate. Head päeva!»

Tahab kähku astuda üle ukseläve, aga juba on Kiir seal robinal ees, et mitte jääda viimaseks väljujaks.

«Ahah!» irvitab asunik neile järele. «Niipea kui nägid gevolvgit, nii oli minek lahti kas või teineteise seljas!» Ja naisele: «Oi sa kugamus küll! Ma ikka tegin halvasti, et ei andnud kummalegi paag tükki vastu vahtimist.»

«Eks sa siis mine neile järele ja tee nad tümaks,» soovitab perenaine ilge naeratusega. «Säh, võta revolver kaasa!»

«Ei, ma lasen siitsamast õuest ühe sumaku õhku, teen neile jalad alla, nii et nad teist kogda siia enam ei näitaks oma nägu. Mis, kugat, gjätsep'nd mõni taluostja! Kes seda enne on kuulnud?»

Jookseb õue ja teebki selle «sumaku».

Kiir, kes oma seltsilisega on jõudnud ainult paarkümmend sammu eemale sellest kohutavast majast, laskub maoli maha. Ta on liinisõdureilt omal ajal kuulnud, et vaenlase tulistamise ajal olevat väga soovitav laskuda pikali; nii ta nüüd teebki. «Heitke maha, Kippel!» sosistab «lahingukaaslasele». «Heitke ruttu maha, muidu ta laseb teid surnuks!»

«Ah, mis ta s... ikka surnuks laseb,» võtab ärimees uue sigari taskust. «Ja kui lasebki — mis siis sellest? Eks ma ole maailmas juba elanud küll ja küll. Ja kui te alles hiljuti ei hoolinud minu elust, misjaoks siis nüüdki hädatseda. Aga kuramus võtku,» vaatab ringi, «siit kuskilt tuleb hirmus paha haisu. Ei tea, kas ma olen enda kuskil ära määrinud või...?»

Vaatab oma külgi ja sääri, püüab vaadata isegi oma selga, aga kuidas sa seda ikka teed, mis on võimata. «Olge hea, härra Kiir,» ütleb lamajale, «vaadake mu selga,

kas see on millegagi koos, mis haiseb nagu inimese väljaheide!»

«Jätke rahule!» iniseb rätsepmeister. «Ma ei taha veel tõsta oma pead selle hirmsa tule all.»

«Pole ju enam mingisugust tuld. Selle kärtsaku laskis asunik meile ainult aupauguks... meie lahkumise puhul.»

Ärimees nuusutab õhku, tõmbab nina kirssu ja kehitab õlgu. «Ei, kas teate, isand Kiir, mulle tundub just nii, nagu tuleks see hais teie poolt. Oota, ma seisan pealpoole tuult — eks näe, kas ma siis tunnen niisamuti. Oot, oot! Ei, nüüd enam ei ole; on küll praegugi natuke, aga mitte nii tihe kui enne. Mis see tähendab?»

Samal ajal jookseb asunik majja, surnukahvatuna seisatab keset tuba ja kähistab naisele:

«Kas tead, Lindake, mis ma nüüd tegin?»

«Mis sa's tegid? Kas andsid neile tublisti?»

«Jjah!» ohkab mees raskesti. «Aga kahjuks ma andsin neile l i i ga tublisti. Teise lasin kogemata maha... selle noogema, kes pidi olema Paunvege gjätsep.»

«Ma kuulsin jah, et käis üks pauk, aga egas ma teadnud, et sa nende pihta lased. Ise lubasid lasta õhku, kuidas sa siis...?»

«Oh, jumal küll, ma ei saa isegi agu, kuidas see nii läks! Ma ju ei sihtinud nende poolegi. On ainult kaks võimalust: kas väägatas mu käsi või sattus kuul sinna gjikošetiga, aga niipea kui see pauk käis, nii oli mees kummuli maas. Ei, gjikošett see ei võinud olla: ei põgka ometi kuul t a e v a s t tagasi või kuhugi kõrvale. See oli ikkagi nii, et väägatas minu haavatud käsi. Oh, Linda, Linda, mis kugadi pägast sa küll pistsid mulle pihku selle gevolvgi! Nüüd tuleb mul mitu pikka aastat istuda! Või ehk lastakse mindki maha? Kes teab?»

«Mis lori see on? Kes sind maha laseb või kinni paneb! Seletad lihtsalt, et sul polnud mingit põhjust lasta n e i d, vaid ainult tahtsid proovida oma revolvrit: kas see veel töötab. Ära ole napakas!»

«Jah, kes seda usub, mis ma gäägin?» õhkab mees. «Oleks ta olnud üksi, siis veel, et... Aga see ellujäänud kaupmees ju tunnistab kohe, et me neid juba siin, kambgis, ähvagdasime gjevolvgiga. Ei, ei, kulla Lindake — mõkkas on minu elu! Ja kus ometi oleksime võinud ilusti ja gahulikult elada! Oi, oi, oi! Võib-olla, et olid needki pägis gahulikud isikud, aga meie togmasime neile kallale nagu hullud koegad.»

«Mis sa ähid ja puhid! Parem lähme vaatame ukseprao vahelt, mis see kaupmees nüüd teeb oma kõngenud sõbraga.»

«Jah, mis see vaatamine enam aitab!»

Siiski talutab vapper naine oma ahastava mehekese eeskotta, lükkab välisukse praokile ja vaatab vargsi välja. «Kus nad sul on siin?» küsib sosistades.

«Siinsamas aia taga.»

«Mh... Ei mina küll näe seal elavaid ega surnuid.»

«Aga nad o n seal!» pühib asunik hirmuhigiga kaetud laupa.

«No tule näita, kus nad on!» avandab Linda-emand ukse laiemale väljavaatele.

«Nad on seal, seal...» näitab mees väriseva käega ja viimaks ometi saab niipalju julgust, et temagi vaatab välja. «Noh, mis see tähendab?» küsib krobeda häälega. «Neid tõesti enam pole seal. Kas... kas siis kaupmees nii guttu jõudis ta äga tassida? Imelik küll!»

«Mh, mida imelikku sa siit leiad? Kas tahad näha, kus on sinu kaupmees ja surnud rätsep praegu?»

«Mes, mes?»

«Vaata sinna, va töllmokk!» näitab naine käega.

Asunik pingutab silmi ja näeb, kuis kaks meest — juba kaunis kaugel nende majast — kiiresti sammub maantee poole.

«Noh, mis sa siis nüüd ütled?» paneb perenaine käed puusa. «Kas pole nüüd just paras aeg, et ma sulle endale annan paar tükki vastu su rumalat larvi? Mis sa hirmutasid mind!»

*

«Oodake mind siin,» ütleb surnust tõusnud Kiir vinge näoga, kui nad on jõudnud maanteele. «Ma pean metsa minema.»

«Jah, minge, minge!» noogutab Kippel. «Ja tehke seal kõik, mis vähegi võimalik, sest n i i küll milgi tingimisel ei tohi minna inimeste sekka. See on raibe kraam. — Oleks nüüd lundki rohkem! Aga seal on külluses rõsket sammalt.»

Kes teab, kas rätsepmeister kuulebki oma kaaslase viimaseid sõnu, kuna ta juba kiirel käigul vehib metsa poole. Kippel võtab koti seljast, asetab selle kraaviservale ja võtab ise sealsamas istet. «Hmh!» turtsatab siis, ajab

habeme kikki ning suure mõnuga sügab oma kõrisõlme ja kaela. Seepeale ta tõmbab taskust tengelpunga, et näha, kui suur on juba tema rahatagavara. «Pole viga!» pomisseb. Ning mõttes: kui tema äri veel päeva kaks-kolm püsib samas tempos, siis üsna rahulikult võib Tartusse tagasi pöörda, puhata reisiväsimusest ja täiendada oma lõtva seljakotti uue kaubaga. Pole viga — asi susiseb!

Mööda kõrgekonarlikku maanteed lokerdab lähemale keegi talumees, kotid vankril. See muidugi t u l e b veskilt, sest nii hilja enam ei m i n d a veskile; varsti on videvik käes.

«Tere, külamees!» hüüab Kippel kraavikaldalt. «Kas võite ütelda, kui kaugel on siit Nõve küla või asundus või...?»

«Ah, Nõve asundus?» lükkab veskiline kuklasse oma halli läkiläki ja peatab hobuse. «Noh, versta kolm ikka annab kõmpida; ega ta just siin käe-külje juures ei ole. Kas lähete sinna?»

«Jah. Oli natuke asja. Mina ise tahaksin seal pakkuda natuke oma kaupa, ja minu seltsiline, kes praegu on metsas, olevat kuulnud, et seal keegi asunik tahab müüa oma talu.»

«Või nii. Kas siis teie seltsimees, kes on metsas, tahab osta seda talu?»

«Jah, üsna kibedasti. Käisime siingi küsimas, aga siin pole müüdavaid krunte. Võib küll olla, et siiski on, kuid meie ei tea seda — me ei käinud kõigis majades.»

«Nojah,» kõhatab mustavurruline, helepunaste põskedega ja paksuvõitu külamees, «aga kas sel teie seltsilisel on ka niipalju raha, et jõuab osta üht korralikku asunikutalu?»

«Mina seda just kindlasti ei tea, aga küllap tal siis ikka on, kui käib kuulamas neid kohti. Ei taha uskuda, et ta niisama, tühja taskuga kolaks ringi.»

«Ei, ärge pange pahaks, et ma seda küsisin. Lugu on niisugune, et mina ise just elangi Nõvel, kah asunik. Ja kord oli minulgi see plaan, et müün õige ära oma talukese ja kolin linna; et kaua ma siin, maal, ennast ikka tapan. Ei, mina ise ehk veel punniks kuidagi läbi, aga naine ei anna mulle hingerahu — vägisi kipub linna. Aga... lubage veel küsida, kes on see ostja?»

«Noh, teda te vahest ehk tunnetegi või vähemalt olete temast kuulnud. — Paunvere rätsepmeistri Kiire vanem poeg Jorh ja veel A a d n i e l pealekauba.»

«Mis? Mis te ütlesite?» hüppab Nõve asunik vankrilt ja läheneb kraavikaldale. «Rätsep Kiire poeg Jorh tahab osta asunikutalu?! Minu vanad sõdurikõrvad on küll harjunud õige mitmesuguse värgiga, aga niisugust asja pole ma veel enne kuulnud.»

«Jah,» kehitab Kippel õlgu, «aga nii see on. Nüüd peavad teie paljukuulnud kõrvad harjuma sellegi sõnumiga.»

«No ütle mis sa ütled! Või Jorh Kiir otsib talu? See on küll suur mõistatus. — Mis teeb temasugune mees taluga... inimene, kes kogu oma seniseil elupäevil on ainult õmmelnud pintsakuid ja püksе? Ja kust võtab ta osturaha?»

Jällegi kehitab ärimees õlgu. «Peaksite kõnelema tema endaga; eks igaüks tunne ja tea oma asju ise kõige paremini.»

«See'nd on õigus küll, aga kus ta i s e on? Mis ta teeb seal metsas nii kaua?»

«Mine võta kinni. Läks ja jäi. Väga võimalik, et eksis ära ja läks maantee asemel hoopis teise külge. Ta oli minnes natuke ärritatud.»

«Hm...» teeb külamees. «Aga palun vabandust, ma pole end teile veel esitlenudki. Minu nimi on Paavel.»

«Paavel!» kargab ärimees püsti nagu vedrudel. «Just teie juurde me pidimegi tulema. Minu nimi on Kippel.»

«Väga rõõmustav! Aga ütelge ometi, mispärast pidite tulema m i n u juurde?»

«Noh, ikka sellesama koha pärast.»

«Mh... Kuidas te teadsite, et mina kavatsen müüa oma kohta?»

«Seda kuulis Kiir alles täna Ülesoo peremehelt, härra Tootsilt.»

«Kas sa näe! Mina isiklikult ei tunne seda Tootsi-isandat, aga kuulnud olen tast küllalt. Nojah, tema oli jalaväes, mina suurtükiväes; me ei puutunud kokku. Olevat sõjas olnud vahva mees nagu Kentuki Lõvi kunagi. Hee-hee! Aga kust sai Tootski teada, et —»

«Teie ise olevat rääkinud kaupmehele Paunvere poes.»

«Aa, vaata, kui ruttu levivad jutud meilgi siin maakolkas! Justkui raadio kaudu. Ei, siis näib Kiirel küll tõsine ostumõte olevat. Ent ma jälle ei taipa, mispärast see mees tahab Paunverest ära tulla?»

«Räägib, et ei salli enam silmaotsaski omanurga rahvast; tahab kolida kuhugi eemale, o m a katuse alla.»

«Või nii. Einoh, raha tal ju võib olla: kogu sõja kestes ta tiirles moonaladudes. Mine tea... Võib-olla, et saame kaubale, kui minu naisel veel pole möödunud see linna-tuju. Aga kuhu see Kiir siis jääb nii kauaks? Vahest ehk juhtus mehega mingisugune õnnetus?»

«Ah, mis õnnetust siin ikka võis juhtuda!» heidab Kippel käega. «Egas siin metsas pole hunte ega karusid ega muidki kiskjaid loomi. Küll ta tuleb välja.»

«Loodame, et tuleb. Aga nüüd, härra Kippel, lubage mulle veel üks küsimus.»

«Jah, palun!»

«Kas... kas teie kah olete naisemees?»

«Oi heldeke! Pole mul kunagi olnud naisevõtmise mõtteid, ja nüüd, kus ma ühe jalaga juba hauas — nüüd säärast tuju muidugi enam ei tule tulemaski.»

«Peaaegu võiksin teile sel puhul soovida õnne ja ütelda, et tänage jumalat! Jah, kui keegi saab mõne hea ja rahuliku naise, see siis võib elada ja olla õnnelik; aga kui äpardub, siis... Oh-oh-hoo!»

«Kuidas te nii äkki tulite just s e l l e küsimuse peale?» naeratab ärimees.

«Ah, küllap saate isegi aru: ma ju kõnelen iseendast, ja sinna ma jõudsin üsna lihtsa mõttesidestuse kaudu. Jutt ju oli minu kohamüügist, eks? Jah, naine lööb mulle küll keksu takka, et müüme ja müüme, aga kui meil pärast seda läheb halvasti, siis muidugi olen m i n a süüdi. Juba müüdki kõhkleb mõnikord, et ei tea, kas maksabki müüa, ehk on parem, kui ajame siinsamas läbi. Noh, saa siis targaks! Ja nii see on vähemaiski asjus — iga kahe tunni jooksul tal on kolm tuju; just praegu räägib ühte, aga sealsamas otse risti vastu.»

«Vaata, kus lahtise südamega mees!» mõtleb Kippel, pakkudes nõvelasele paberossi. «Juba pärast esimest tutvust hakkab kirjeldama oma abielu. Haruldane lugu!»

Ent see haruldane lugu selgub kohe, niipea kui veskiline istub kaupmehe kõrvale kraavikaldale. — On tunda viina lehka.

«Noh,» pajatab seepeale endisest märksa kergemal toonil, «ise olete suurtükimees, aga ei saa'nd jagu oma abikaasast! Te liialdate!»

«Ei, härra Kippel, ma ei liialda mitte sugugi. — Vaadake, suurtükk või kahur laseb end pöörata, kuhu ma tahan, aga niisugune vintske verega naine ei lase end pöörda mitte kuhugi poole; ta ehk on endamisi suga

nõuski, aga ta siiski räägib vastu. Ütled, näiteks, et see ja see ese on valge, aga tema, näed, p e a b vastu vaidlema ja kinnitama, et ese on must. Tee, mis tahad! Aga . . . pastoi, mul ju peab siin põuetaskus olema üks pudelike külmarohtu. Ma ei saa aru, kuis ma täna nii juhm olen ega märka pakkuda sellestki piskust, mis mul on? Kas see's mõni Nõve veskiline, kes Paunverest ei võta tilgakest kaasa! Ahhaa, siin ta ongi — palun, härra Kippel!»

«Noh . . . kes'nd teab, kas . . . ?» muigab ärimees.

«Jah, klaasi mul ei ole, see on õigus, aga laseme käia niisama — vanade veteraanide asi!»

«Olgu siis pealegi,» tõstab Kippel pudeli suu juurde, «teie terviseks, härra Paavel!»

«Terviseks!»

Kluk-kluk, teeb pudelikael, ajades justkui mullikesi jooja suhu; aga kui Nossovi endine ärijuht lõpetab selle tegevuse, siis sõnagi lausumata vahib enda ette ja matsutab suud. «Prrr!» teeb seepeale, väristades õlgu. «Kuulge, teie,» ütleb, «see ja polegi harilik viin, vaid piiritus!»

«Seda parem. Seda rutemini ta mõjub. Muidu külmate siin kondiks oma õhukeses palitus. Terviseks!» võtab pudeli enda kätte ja teeb juba palju põhjalikuma töö kui parajuslasest linnamees. «Häh,» teeb, «läks nii, et tuline juga järel!»

«Või veel!» rõhatab Kippel. «Mina küll kogu oma kaunis pikal eluajal pole maitsnud nii kanget jooki. Prrr!»

«Aga see on kasulik, eriti siis, kui inimene külmetab. Pange tähele, härra Kippel, nüüd teil pole homme nohu ega köha ega mõnda haigust, kui te end pärast uuesti ei külmeta.»

«Ei, ega käies polegi külm,» vaatab ärimees seljataha. «Ahaa,» tõstab häält, «viimaks ometi tuleb meie sõber Kiir.»

«Ah, seal ta siis on,» vaatab Paavelgi tulija poole. «Aga mispärast ta käib nii veidrasti, poolviltu? Või on minu silmad juba viltu? Hei, isand Kiir,» hõikab, «tulge ometi rutemini. Ega te tule lahingust, kuul keres!»

Lõdisev ja näost kohutavalt sinine rätsep peatub istujaist paari sammu kaugusel. «Ku-kuidas . . .» suudab kogelda ainult sellesama ühe sõna.

«Ah, ärge ajage pikka juttu!» käratab veskiline. «Teie olete Jorh Aadniel Kiir Paunverest, ja mina — Ants Paavel Nõvelt, ja asi ongi ants. Võtke siit ruttu üks tubli lonks, muidu teil ju on justament niisugune väljanäge-

mine, otsekui hakkaksite praegu minema jumala palge ette. Tehke kähku, enne kui on hilja!»

«Jah, aga . . .» võtab Kiir pudeli kõheldes vastu, «aga mis siin sees on?»

«Ah, kui see kõlbas juua härra Kippelile ja minule endale, küllap siis kõlbab teilegi! Egas teile pakuta mürki.»

Rätsep veidi umbusklikult silmitseb pudelit, loksutab vedelikku, aga viimaks siiski kulistab temasuguse mehe kohta üsna tubli sõõmu. «Ai, kurat!» karjatab äkki. «Mis te andsite mulle? — See ju on puhas lõnga-eli.»

Need sõnad suust kuidagi v ä l j a kugistanud, hakkab mehike nii koledasti köhima ja läkastama, et kaupmehel tuleb päris hirm nahka. — Täna juba teist korda on tema reisikaaslane lausa surmasuus!»

«Ei ole viga midagi!» teeb asunik käega rahustava viipe. «Küllap see läheb varsti mööda. See on ainus abinõu, mis ta päästab kopsupõletikust.» Ning karates püsti: «Oi, ärge te pudelit maha pillake! Selles veel on mõnigi kena suutäis seda head märjukest.»

«Oh, sa tuline!» pühib Kiir vesiseid silmi. «Küll kõrvetas ja kõrvetab praegugi.»

«Pole see asi sugugi nii hull!» võtab suurtükimees pudeli enda kätte. «Vaadake siia, isand Kiir!»

Ja siis näeb juba toibunud paunverelane, kuis Nõve asunik kummutab endale sisse vähemalt kaks korda niipalju, kui võttis tema; ja suurim mustkunst: ta ei köhatagi peale seda lõmakat!

«Oi, oi!» tõmbab Kiir pea õlgade vahele. «Kuidas te küll võite nii? Teil vist on tinutatud kõri.»

«Ei midagi — päris harilik kõri,» paneb asunik pudeli taskusse ja süütab paberossi. «Aga hakkame nüüd liikuma, härrased! Nõveni on veel tükk maad, õhtu juba käes ja tee halb. Küll me minnes kõneleme. Ma ei ronigi enam jahukottide otsa, siis hobusel kergem vedada.»

«Aga ma ei tea veelgi . . .» itsitab Kippel endale habemesse, «vahest ehk tahab härra Kiir veel kord tagasi minna siiasamasse asundusse?»

«Käige kus kurat s e l l e asundusega!» uriseb rätsep vihaselt.

*

«Noh, nõõ! Mis sa vahid seal!» paneb asunik hobuse käima; ja siis sammub kolm meestki mööda kitsast, kuid

jalakäijaist siledaks tallatud maanteeveert Nõve küla sihis. Nad on sunnitud käima üksteise järel, sest kõndimine konarail on üpris ebamugav ja isegi veidi hädaohtlik: võib nikastada jala, purustada saapa. Kõige ees kõmbib Kippel oma pambuga, siis asunik Ants Paavel, ja järelväena tilpneb mossis näoga rätsep Georg Aadniel Kiir, süda pakitsemas mitmesuguseist muredest.

Nüüd on maastik veelgi troostitum kui mahajäänud asunduse juures; ainult hallid õhukeste lumeribadega kaetud põllud ümberringi — see on kõik. Jah, üsna eemalt küll paistavad väikesed puudesalgad ja mõned üksikud talumajad, kuid ega seegi suuda parandada sügavsügist meeleolu. Nüüd meeleldi tahaks Kiir olla kodus, vahetada ihupesu ja vinnata sängi oma väsinud keha tülpinud vaimu. Mõni teine kord, kui läheks vaatama asunikutalusid, palkaks küüdimehe ja sõidaks nagu härra. Et see pagana Nossov ka just täna pidi temale jalgu jääma!

Aga teisest küljest on Kippel siiski päris kange vanamees: ta pole pelglik, ja näe, nüüd ta kepsutab minna nagu kahekümneaastane poisike.

Aga videvik muutub aiva tihedamaks ja eespoolt majades juba süttivad tulukesed nagu kellegi tundmatu kutsuvad silmad.

«Oleks ta, kuramus, nüüd puistaks lund!» ähib asunik Paavel, pühkides higitilku laubalt. «Siis ometi saaks hõlpsamalt liikuda. Aga näe, t a pinnib neid vaeseid maaelanikke nii kaua kui veel vähegi saab.»

«Jaa, jaa,» vaatab ärimees üle õla tagasi, «aga teil ju on nüüd võimalus kolida linna. Kohaostja käib teie enda kannul.»

Kiir võpatab ja kikitab kõrvu.

«Jah, seda'nd küll, aga mine tea . . .»

Siis ei jõua rätsep enam pidada oma keelepaelu. «Ka-kas teie oletegi s e e härra Paavel, kes Nõvel tahab müüa oma asunikutalu?» küsib millegipärast veidi arglikult.

«Nojah, mina neh,» vastab küsitav. «Justament ja elusuuruses. Ega Nõvel polegi teisi Paaveli-nimelisi.»

«Oi, siis ju on päris kena, et me teiega juba siin kokku puutusime!»

«Tänage mind, isand Kiir!» viskab ärimees seljataha, tasandades sammu. «See olin mina, kes härra Paaveliga kõnelema hakkas. Teie olite metsas, ega polnud teil aimugi, et Nõve peremees sealt mööda sõidab.»

«Nooh, küllap oleksin ta niikuinii üles leidnud!» suunab rätsep.

«Jah, mis seal leida ongi,» kohendab asunik ohje vankri külge. «Kui juba kord olete Nõvel, siis ütleb teile iga laps, kus on Pihlaka talu ja Ants Paavel.»

«Ah siis Pihlaka on teie talu nimi?» libiseb mahe naeratus üle Kiire näo — temale meeldib see talunimi, olgugi et meenutab hapusid marju. Tema kartis hoopis pahemat: näiteks Sivvu, Supsi ja Susi . . . ja kuis neid vahel siinseal leidub. Aga kui toredasti kõlab nende kõrval Pihlaka! Väga armas oleks kuulda, kui kord öeldakse: Pihlaka peremees K i i r!

«Jah, nii ma ta ise ristisin. See on tükk endise Riisemanni mõisa maad, ja kui ma sain omale selle tüki, siis ju võisin seda nimetada omaenda äranägemise järele. Kas pole õigus?»

«Einoh, miks mitte!»

«Aga teid ehk huvitab, mispärast valisin just Pihlaka?»

«Jah, see on küll huvitav!» hõõrub paunverelane oma punetavaid kõrvu, mis värvingult samuti meenutavad varstivalmivaid pihlamarju.

«Vaadake, sõbrad, lugu oli niisugune, et mina oma nooremas põlves väga armastasin pihlaviina ehk nalivkat, nagu seda jooki tookord nimetati . . . Noh, sain siis riigivalitsuselt selle normaaltalu ja murdsin pead, et milline nimi talle õige tuleks panna? Ja näe, korraga tulid mulle meelde need vanad ajad, ja oligi käes — Pihlaka. Ja veel samal päeval, mil olid ristsed, istutasin oma poolvalmis häärberi juurde neli ilusat pihlakat. Vaat, nii oli see asi; nüüd juba teate natuke minu talu ajalugu, olgugi et talu ennast veel pole näinudki. Aga sealt ta juba paistabki; see tähendab: ta paistab üksnes minule — teie ju ei tea vaadata. Rühime aga lähemale, küllap siis näete.»

«Ega tea, kas me enam kaugemale tulemegi . . . ?» piriseb Kiir ootamatult.

«Noh, mis jutt see on?» seisatab Pihlaka peremees. «Ise ju kavatsete osta mõnda asunikutalu? Tahtsite tulla Nõve külla, nagu mulle rääkis härra Pik-Pik . . . ei, härra Kippel? Imelik, kuidas siis nüüd nii korraga . . . ?»

«Pole siin midagi imelikku. Saime teiega isiklikult kokku ja eks see ole ükskõik, kas küsime siin või seal: kas te olete tõeline müüja?»

«Kuidas — tõeline? Mis see tähendab?»

«Noh, et kas see on teie tõeline mõte: müüa oma talu? Muidu ju tuleme sinna päris ilmaasjata.»

«Jah, mina olen tõeline müüja,» lööb Paavel kannad kokku ja annab Kiirele sõjamehelikult au. «Aga seda ma ütlen teile küll, et võileiva eest oma krunti ja ehitusi e i müü, sest kui see on normaaltalu, siis pean saama ka normaalse hinna.»

«Egas keegi himustagi teie talu võileiva eest. Mul on raha, mille olen kogunud virga tööga ja korraliku eluviisiga.»

«Nii peabki olema. Ja just sellepärast peategi lähemalt nägema minu maid, elumaja ning kõrvalhooneid. Kes siis ostab põrsast kotis? Ja eks oma silm ole alati kuningas. Lähme aga lähme edasi, näe, hobune ja isand Pik-Pik... ei, Kippel juba tükk maad ees. Mul ka maailma raske kasukas seljas, rõhub õlgu nagu pöörane. Aga enne küll võtame ühe väikese tropi.»

Seda öeldes toob pudeli päevavalgele ja pakub seda Kiirele.

«Ei, ei,» tõrjub rätsep kahel käel vastu, «mitte miski hinna eest! Te makske mulle kas või kuldraha, ega ma siiski võta; ma juba tean, kuidas maitseb teie märjuke.»

«Noh, wie können Sie so kena sein! Võtke natukenegi!»

«Ei,» taganeb Kiir, «mitte tilkagi!»

«Pole midagi teihha; siis ma võtan ise.»

Kulistabki need tropid ega tee mõrudat nägugi.

«Nüüd jääte purju,» võngutab Kiir kahetsevalt pead.

«Ei ole midagi; ega säärast hüva asja saa igapäev. Nõnda. Ja nüüd padavai järele härra Kippelile!»

Umbes poole tunni pärast nad saabuvadki Nõve külla ehk asundusse. Juba pealiskaudselgi vaatlemisel võib näha, et siin elab hoopis jõukam rahvas kui eelmises kohas, kus asub Liping ja see mõrtsukas, kes tahtis kahte rändurit külmaks teha.

«Noh, siin me olemegi,» ütleb Paavel, viibates käega. «Siin ongi minu armas Pihlaka, ja seal, näete, on ka need kuulsad pihlakad. Päris kahju oleks siit lahkuda, kui kord p e a k s i n lahkuma. Oi jah! Üks silmapilk — ma avan värava.»

Siirduvad õue, mis on külavahelisest teest eraldatud korraliku latt-aiaga. Paremat kätt on üsna kenake elamu väikese rõduga, pahemal kaks kõrvalhoonet, ja mitte mingid ajutised ehk hädaehitused nagu ses asunduses metsa-

[illegible], vaid sellised, et neid rahuliku südamega võib paremadada kas või järgmisele põlvele.

«Oot, oot,» sõnab peremees, «ma ajan hobuse aida ette, kuni sulane tirib kotid sisse. Nii. Lähme nüüd majja.»

Aga enne kui nad jõuavad madala trepini, avatakse uks seestpoolt, ja esimene, kes neile tuleb vastu, jällegi on urisev peni.

«Vait, Ponso!» kurjustab asunik. «Katsu, et minema saad!»

Koera järele ilmub kambrist mees põleva laternaga ja valgustab eeskoda. «Tere õhtust!» ütleb sõbralikult.

«Jah, tere õhtust, aga olgu Mart nüüd hea mees, tõstku need jahukotid aita ja rakendagu hobune lahti. Tema, peremees ise, on nii väsinud ja näljane, et ei taha täna enam midagi teha.

«Oh, küll mina teen,» vastab sulane. «Minge aga sisse, ma näitan valgust.»

«Tubli. Jääb sellega. Kui seal valmis saad, siis ma annan sulle pitsi viina.»

Meeste kambrisse astudes tuleb teisest toast noorevõitu, jumekas, poisipeaga naine, riietatud koduselt, näol veidi ebasõbralik ilme.

Kippel lööb oma toredad purakiid (kõva voodriga säärsaapad) naksudes kokku ja teretab aupaklikult. Kiir ümiseb niisama... et olgu siis pealegi see tere või nii.

«Noh, mammi,» sõnab asunik lärmikalt, «kas ma pole kodus? Astu lähemale, ma tutvustan sind nende härradega. Üks, see vanem isand, on kaupmees Tartust, teine kavatseb osta meie talu.»

Tütsakas «mammi» nihutab end eeskambrisse ja pooliti vastu tahtmist kätleb võõraid.

«Jah, jah,» täiendab peremees seda toimingut, riputades palitu varna otsa, «härra Kippel ja härra Kiir.»

«Nii kaua ollakse veskil!» paneb perenaine siis käed risti. «Terve õnnis päevake!»

«Jah, kulla Liisi, egas mina jõudnud sinna esimesena. Ja eks sa tea: kes ennem tuleb, see ennem jahvatab. Vett ka nüüd, talvel, vähe — logiseb ainult kaks paari kive.»

«Küll sa vabandust leiad! Aga mis sa selle kohta ütled, et jälle oled pehme?»

«Kuidas nii? Palun, ära hakka jälle peale oma näägutustega! Kui ma võtaksingi paar suutäiekest — mis sellest siis on? Mine välja, vaata, misuke ilm. Säärane kõle tuul,

et kisub kas või mütsi pèast.» Ja võõrastele: «Võtke aga võtke palitud maha ja riputage siia nakki; siis saate rutemini sooja.» Ning siis jälle naisele: «Ja sina, Liisi, too meile kärmesti süüa! Olen näljane nagu hunt, ja ega külalistegagi pole lugu teisiti.»

«Peate ootama, kuni soojendan suppi,» vastab noorik pahuralt, minnes pliidi juurde.

«Ah, pagan, alati muudkui oota ja oota! Kas ma veskil veel vähe ootasin? Nüüd oota koduski.»

«Näh, ei võinud ma ometi sulle supikausiga veski juurde järele tulla!»

«Siis anna meile seniks tükk leibagi lauale. Ja ära õrise! Ma ei tulnud lustisõidult, vaid veskilt.»

«Kas veski on selletarvis, et ennast seal purju juua?»

«Jäta järele!» ütleb asunik vihaselt. «Vähemalt häbene võõraid inimesi!»

«Sina ise peaksid häbenema, va joodik. Nii kui jalad kuhugi viib, nii imeb enda täis.»

«No kurat võtku!»

«Jätke, jätke, härra Paavel!» manitseb Kippel tasa ja paluvalt ning paneb käe peremehe õlale. «Ärge ärritugel Paneme õige sigarid põlema — see rahustab.»

«Mis ta's närib nälginud ja väsinud inimest. Käigu ise veskil.»

«Küllap võiksin minagi käia,» öeldakse pliidi juurest. «Ära ikka nii uhkusta oma käimistega!»

«Ole vait!»

Pliidiraudade äge kõlin. Siis tõstetakse üht pada ja mürtsudes visatakse lauale kàntsakas leiba.

«Noh, leib on õnnelikult pärale jõudnud,» kortsutab asunik kulme, «aga kus on nuga?»

«Kas sa ise ei tea, kus on noad?»

«Hmh!»

«Oijah,» mõtleb Kiir, kelle süda tunneb rõõmu sellisest abielurahva sõnelusest, «ei meie Juulike küll julge minuga niiviisi lõõpida. Ta küll on pikk ja õsjas nagu lipuvarras, aga vastuhakkamist ei ole. Mis kasu sellest on, kui siin, ses kenas välimuses, on õel vaim?»

Muidugi ei jää temast seegi tähele panemata, et Pihlakal on palju rikkalikum majasisustus kui seal... Lipingul ja selle röövmõrtsuka juures. «Kas te võiksite mulle ütelda,» pöördub peremehe poole, «kuidas on selle asunduse nimi seal metsaservas, kust me mööda tulime?»

«See...? Jah, seda ma ei tea. Kas tal üldse ongi õ i g e t nime? Rahva suus ta on Pilbaste.»

«Mühüh, Pilbaste.»

«Kuidas sattus sinna säärane tore ja vahva mees nagu Liping?»

«Mine tea. Ta vist jäi veidi hiljaks oma maasaamisega.»

«Oh, hea seegi,» ohkab rätsep kaeblikult. «Minul sai vend sõjas surma, aga vanematele ei anta mitte midagi. Küll käisin ja olin, aga kõik läks luhta. Hirmsad inimesed seal Paunveres!»

«Ah nii. Vahest te ehk ei hakanud õigest otsast peale?»

«Võib-olla. Kuid mitu otsa siis niisugusel asjal üldse on?»

«Noh, neid ikka on.»

«Mingu siis põrgu kõigi oma otsadega! Parem ma o s t a n talu, kui jandan nendega.»

«Nojah, ostke, ostke! Vaadake siin homme kõik ilusti järele ja...»

«Homme? Miks mitte juba täna?»

«Täna ei saa enam midagi. Mis te siin pimedas näete? Muidugi ööbite siinsamas — meil ruumi jätkub. Võtame nüüd enne natuke leibagi, küll varsti saame ka suppi. Ah jaa, mul ju on veel seda...»

Tõuseb, läheb nagi juurde, kobab palitu taskus ja toob piiritusepudeli lauale.

«Ärge seda näidake!» sosistab Kippel, surudes peremehe käsivart. «Pange ära!»

«Miks?»

Kippel teeb pealiigutuse ja annab silmadega märku pliidi poole: perenaisele ei meeldi see.

«Ah, pole midagi!» Ning naisele: «Sa, Liisi, anna meile kruusiga vett ja üks klaas või tass ja võta ise kah natuke veskipäeva liiku.»

«Oo!» vaatab käsutatav söögilaua poole. «Või siis kojugi on kaasa võetud seda armast joomaaega ja nüüd kutsutakse mindki sellest osa saama. See veel puudub, et minagi hakkaksin pummeldama! Küllap siis läheks su talukene varsti minema.»

«Einoh, minema läheb meie taluke niikuinii. Kas sa ei kuulnud, kui ma ütlesin, et teine neist härradest on taluostja?»

«Ta võib seda ollagi, aga purjus peaga ei aeta niisuguseid asju. Söö enne ja maga ennast välja, siis räägime

edasi. Supp ongi kuum, ma kohe toon kausi ja taldrikud lauale.»

Kohe märkab päevinäinud kaupmees, et perenaise kõnetoon on muutunud leplikumaks, kui oli alguses. Võib-olla meeldis talle jutt kohaostjast? — See oleks kasulik temalegi oma kaubamüügil, sest pahane inimene mõtleb ainult enda peale.

Varsti kannab perenaine meeste ette suure liuatäie isuäratavalt lõhnavat suppi, kuna laial taldrikul lebavad tublid lihakamakad.

«Tead, Liisi,» käratab asunik, «nüüd sa hakkad mulle meeldima! Jumala õige jutt!»

«Ah sinu õiget juttu!» juba naeratabki noorik moka otsast. «Sinule ei meeldi praegu miski rohkem kui lõmakas viina ja hea kõhutäis süüa.»

«Einoh, need kah, aga sina oled ikkagi üle kõige.»

«Söö, söö, ära lobise nii palju! Ja jäta Mardilegi natuke viina.»

«On juba lubatud,» vastab mees, terviseks! rüüpab tubli sõõmu tembitud piiritust ja hakkab siis õhinal sööma. «Pagan võtku,» pomiseb. «Eks ole siiski õigus, et nälg on kõige parem kokk siin maailmas!»

«Ilmtingimata!» kinnitab ärimees seda tarka sõna, helpides samasuguse hoole ja innuga.

*

«Nüüd siis,» algab Kippel, kui söömaaeg on lõppenud, laud koristatud, peremees korralikult rõhatanud ja suitsud näkku pandud, «nüüd siis ehk lubab lahke pererahvas, et ma neile näitan oma kaubanatukest. Kahjuks mul enam küll pole täielist komplekti, aga ometi leidub ses seljakotis veel nii mõndagi, mis ei tohi puududa üheski majapidamises. Mis te arvate, aulik proua?»

«Noh, eks siis näidake, mis teil sa'l on.»

«Aga,» viriseb rätsep sinna vahele, «kas poleks loomulikum, kui esialgu kõneleksime talust? Härra Kippeli surimuri võiks jääda pärastiseks.— see pole kuigi tähtis; nõelu ja niiti võib alati osta, aga müüa talu — see on juba hoopis teine asi.»

«Jah, muidugi see on teine asi,» arvab isand Paavel, «aga kõnelda talust, nagu ma juba tähendasin, maksab üksnes päevavalgel; siis ainult võib meie jutul olla jume.

kind praegu...? Ütleme näiteks, et Pihlaka ja kogu Kõve asundus ei meeldi teile põrmugi rohkem kui Paunvere... Mis kasu oleks siis meie tänasest rääkimisest? Aga niipalju ju võin teile siiski ütelda, et Pihlaka talul on viisteistkümmend hektaari head põllumaad, umbes viis hektaari heina- ja karjamaad, ja metsa ei olegi. Sellest natukesest, mis ongi karjamaa serval, ei maksa rääkida; selle võib hea kass saba otsas ära viia. Noh, siis on meil, vähemalt minu arvates, täiesti korralik elumaja, ait, laut, tall ja viljahoone... seal veidi eemal. Heinamaal on üks küün. Mis puutub loomadesse, siis: kaks hobust, kuus lüpsilehma, neli siga, isegi mõni lammas ja väike kanakari.»

«Oo, siis ju on teil päris kõva värk!» noogutab Kippel pead.

«Mis ta'nd kõva või... Ütleme lihtsalt, et värk on korralik. Kui tahate näha mõnda «kõva» värki, siis peate minema Riisemanni mõisa südamesse ja selle lähedusse. Süda ise on küll ühe reservkoloneli valduses, aga läheb hästi alamailgi ohvitseridel selle ümbruses; see on n e i l, kes peavad lugu maast ja hoolitsevad oma majapidamise eest. Muidu on ju küllalt sedagi sorti rahvast, kes müüsid ära oma krundid ja hooned või jätsid nad ripakile.»

«Noh, aga siiski pidi teil, isand Paavel, juba enne krundisaamist olema tubli põhi all,» arvab Kiir. «Kuidas te muidu jõudsite selle lühikese ajaga ehitada nii palju hooneid, soetada karja, tööloomi, ja vajalikke põllutööriistu.»

«Jah, oli, oli... Aga ärge unustage asunikulaenusid ja üldse laenusid siit ja sealt pangast! Kui mul läheb korda Pihlaka ära müüa, nagu soovitab minu armas teinepool, siis muidugi taoksin kõik need laenud jalamaid kinni, aga murdes siin, läheks veel aastaid, enne kui vabaneksin võlgadest.»

«Räägi, mis sa räägid, Ants,» ütleb perenaine, «aga jäta rahule oma küljeluu. Mina ei öelnud teie jutu sekka mitte pooltki sõna.»

«Ei, praegu mitte, kuid seda rohkem oled kõnelnud müügist juba kauemat aega. Aga jätame pealegi — see ju ei taha olla mingi süüdistus! Parem vaatame õhtul, mis meile pakub müüa härra Kippel, küllap siis hommikul räägime tähtsamaist asjust. Avage jah, linnasaks, oma komps — päris huvitav vaadata, mis ta sisaldab.»

«Otsekohe!» hakkab kaupmees talitama oma seljakoti kallal ja tühjendama lauale selle sisemust. Nüüd nihutab

end perenainegi mehe kõrvale, uudishimulikult silmitsedes läikivat ja läiketa kaupa. «Jah,» ütleb, «siin on päris keni asjakesi! Ega teil pole kaasas riidekraami?»

«Ei, proua, seda mul küll ei ole,» naeratab ärimees süüdlaselt. «Kuis jõuab minu vana turi kanda nii suurt ja rasket kandamit? Riidekraami jaoks juba peaksin palkama hobuse ja vankri; aga see ei tasu end.»

«Aga puudrit ja näokreemi?»

«Kah ei ole. Neid artikleid nõutakse väga vähe.»

«Mis sa'nd jandad, Liisi, ja küsid kaupu, mida siin ei ole! Sa ju nägid, et härra Kippel ladus kõik välja oma kotist, ja siin on need asjad.»

«Jah, siin nad on küll, aga mina ei mõista endale nende hulgast õieti midagi valida.»

«Noh, mine ikka! Näe, siin on niiti ja nõelu, nuge ja kahvleid, tasku- ja habemenuge ja nii edasi.»

«Hmh, sa oled oma piiritusejoomisega hoopis sõgedaks läinud! Ütle siis ometi, mis teeb üks naisterahvas taskuvõi habemenoaga? Või on su vaesekese silmad juba nii kirjud, et näed mind habemes?»

«Kuule, eit, ära ole nii okkaline! Osta siis midagi muud. Näe, siin on sõrmkübaraid, kääre, vitselpaela ja mõni tükk peenemat seepigi.»

«Hea küll, osta mulle tükk seepi.»

«Ah, mis tähendab tükk! Säh, võta juba kaks, siis jääb härra Kippeli kandam vähekenegi kergemaks. Mina ise . . . ? Oigus jah: üks hea välgumihkel ja paar tosinat kive sinna juurde. Karbike haaknõelu kah. Ja mis pagan ma ärvisin osta juba ammugi? — Ah jaa, neid teil ei ole.»

«Mis see's pidi olema?»

«Oleksin endale ostnud paar uut raamatut ilukirjandust. Vanad on juba mitmele korrale läbi tuhnitud. Paunvere raamatukoguski pole enam midagi, mis mul oleks lugemata. Aga nüüd pikad õhtud ja ööd — mis nendega peale hakata? Isegi sadulsepatööd ma ei mõista, muidu parandaks hobuseriistu. Ainsaks ajaviiteks on purelemine naisega.»

«Vaata, kus ometi lobasuu!» pahastub perenaine ja taandub tagakambri poole. «Kas olen m i n a kunagi andnud põhjust purelemiseks?»

«See on esimene kord, kus minult küsitakse raamatuid,» teeb ärimees teist juttu, «kuigi ma juba teist aastat teen oma ringreise. Kõige sagedamini nõutakse püsside ja revolvrite laskemoona, aga sellega mul pole õigust kau-

bida. Võiks teha kenakest äri, kuid pole võimalik. Sahhaan . . . ka o l i moes; muidugi ma ei tohtinud kaubitseda sellegi artikliga. Oijah, mis minult kõik on küsitud, küll ebavalikult, küll salaja!»

«Mida siis veel näiteks?» vidutab asunik uniseid silmi.

«Ma ei saa siin nimetada asju, mida himustati nii . . . omavahel sosistades. Aga silmakivi, kirburohtu, täisalvi, ja juuda . . . ja nii edasi — neid tahetakse üsna tihti, justkui oleksin mõni rändav apteeker! Jõuad sa kõigi soove täita . . .»

«Jah, ega meil pole kerge kellelgi!»

Perenaine kaob ivakeseks ajaks tagatuppa, ilmub siis jälle eeskambri lävele ja ütleb: «Olge nii lahke, härra Kiir, tulge veidikeseks siia! Tahaksin teiega kõnelda natuke erajuttu.»

«Palun,» tõuseb rätsep kähku, «olge nii lahke!»

Asunik kergitab kulme, kehitab õlgu ja heidab Kippelile küsiva pilgu. «Mis see peaks tähendama?» pomiseb imestunult. «Milline jutt see küll peaks olema, mida tahetakse varjata meie eest?»

«Erajutt,» naeratab ärimees. «Ei, see Kiir üldse on mõnes tükis üsna veider mehike. Ma ju ei tunne teda kuigi palju, aga teel siiski märkasin temas paari riukat, mis mulle ei meeldinud. Praegu ta küll polnud selle erajutu algataja, aga ma nägin juba Jorhikese näost, et see oli vesi tema veskile.»

«Võib-olla, et tahab mind kohaostuga sisse vedada?»

«Oh, mis ta tühi ikka saab vedada; teete ju ostu-müügi asjus notariaalse kontrahi.»

«Igatahes, aga miskipärast ma siiski kahtlen, kas temast saab ostjat? Hah, see on peaaegu seesama, kui ta minult teel küsis, et kas mina olen t õ e l i n e müüja. Aga nüüd te, härra Kippel, kuulsite ja nägite ise ühe osakese sellest, milline tuulepööris on minu naine; nüüd te ei või ütelda, et ma teile seal Pilbaste küla juures luuletasin.»

«Ega maksa iga sõna südamesse võtta; naised, niipalju kui mina neid tunnen, on enam-vähem kõik nii . . . kergem element.»

«Aga see seal,» viipab asunik põidlaga, «kes Kiirega praegu istub tagakambris, see jälgib mitte üksnes minu sõnu, vaid isegi minu samme, iga liigutust. Kuid kui nüüd m i n a peaksin minema nende juurde ja küsima, et mis imeasi see niisugune on, mis peab jääma saladuseks

minu eest, siis ta tingimata tõstàks kisa ja ütleks mulle mõnegi hea tosina vängeid sõnu.»

«Noh, ega see erajutt jäägi saladuseks t e i l e; seda tahetakse varjata ainult minu eest.»

«Kes seda teab. Nojaa, sellepärast ma nii pooliti nõustusingi kohamüügiga ja kolimisega linna; et linnas on naise jaoks kinod, teatrid, tantsupeod ja nii edasi; las käib seal, siis ma pole tal alati jalus.»

«Hm, jaa...» vajub Kippel lühikesse mõtiskellu, toetades käe najale oma targa pea. «Aga eks seegi abinõu ole omal viisil kahe teraga mõõk,» arutleb siis.

«Kuidas nii?»

«Mis te ütlete, isand Paavel, kui teie abikaasa hakkab liialdama nende lõbustustega, mis tal linnas on nii kergesti kättesaadaval? Kino ei ütle veel suuremat midagi, kuid seda rohkem nõuavad teatrid ja tantsuballid. — Sinna vajatakse moodsaid kleite ja kingi, kuldehteid ja nii edasi. Mis see kõik maksab! Peale selle veel juukselokkimine, mingid, puudrid... Ja viimaks veel õpib suitsetamagi.»

«Jah, jah, selle peale ma olen juba isegi mõelnud. Ma nägin kohe, et olete elutark inimene ja teate, mida räägite; teil on tuline õigus. Aga no, kuramus, egas ma ometi pole nii loll ja rumal, et hoopis laseksin ohjad enda käest! Kui naine on kergemeelne — ja seda ta ongi —, ega siis minul seepärast veel pole igas asjas vaja tantsida tema pilli järele. Kas pole nii?»

«Nojah, eks igaüks tunne oma võimeid ise kõige paremini, nagu ma juba ütlesin seal metsaserval.

Välisuks lõgiseb ja kohe seepeale kostavad sammud eeskojast. Kambrisse tuleb pikk ja luine Pihlaka talu sulane, paljaks aetud näol heasüdamlik naeratus, justkui oleks väljas kellegagi puhunud mõnusat juttu.

«Ah see oled sina, Mart!» tõuseb peremees laua tagant ja läheb söögikapi juurde. «Noh, kas kõik on korras?»

«Just nii, härra kapten!»

«Tule siis siia ja tee üks kärakas. Ja siis tõsta endale ise suppi ja võta liha. Praegu peaks veel kõik soe olema — me siin alles hiljuti sõime. Leib pandi kappi.»

«Aitah, aitah! Küll ma leian.»

«Kas teil naisteenijat ei olegi?» küsib ärimees.

«Suviti on. Talvekuudel käib siit lähedalt üks vanamutt perenaisele abiks. See ööbib oma kodus.»

«Nii, nii. Aga nüüd ma vist küll võin oma kraami kotti tagasi panna?»

«Ei, oodake veel natuke: ma tahan siit Mardile midagi linkida — ta va tubli ja kuulekas vanapoiss.»

«Ah, peremees, mis te'nd minust...!»

«Ei, ei, too siia oma toit, söö ja vaata, mis sulle meeldib!»

*

«Aga ütelge ometi, härra Kiir,» küsitab Pihlaka perenaine paunverelast tagakambris, «mispärast te tahate ära tulla oma sünnikohast ja vanemate juurest?»

Rätsep seletab võrdlemisi pikalt ja laialt oma kurbtugu. — «Ei ole enam kuidagi võimalik elada ses tigedas maanurgas; parem läheks põrgu. Enne sõda sai läbi päris kenakesti, aga nüüd on seal kõigil saba nii rõngas, et ära mine ligi. Uskuge, proua, isegi maanteel aetakse mulle hambad külge!»

«Vaata, vaata!» nõksutab noorik pead. «Jah, eks need sõjad pööranud kõik pahupidi. Kas minagi konutaksin siin urkas ja kolkas, kui oleksid endised ajad!»

«Aga mis teil siis siingi viga on, kui küsida tohin?»

«Viga...? Te ei tea, mis tähendab linnainimesele talutöö! Ja kui siis selle pika ja raske tööpäeva järele veel oleks kuhugi minna, kus näeks inimesi! Siin on ju põrgulikult igav. Hea meelega ma sülgaksin suhu neile linlastele, kes lällutavad maaelu vaikusest ja rahust. Tulgu ja elagu siin enne mõni aeg, küllap nad siis teevad hoopis teist häält.»

«See on minu m e e s,» mõtleb Kiir ilma vähemagi kaastundeta; aga meeleldi ta süleleks ja suudleks seda mahlakat noorikut, kel on nii rõõsk näojume ja magusad lohukesed põsis.

Ent rätsepa meeled ei lähe segi nii kergesti, eriti siis, kui ees on rasked äriasjad. «Jah, eks ta ole küll!» pöörab pea nagu kahetsedes viltu. «Eks meil kõigil ole kanda oma rist.»

«Kas olete naisemees?» küsib perenaine eneselegi ootamatult. «Ei,» punastab, «ega ma sellega sugugi tahtnud ütelda, et teie abikaasa teile on ristiks. Ma... ei tea isegi, miks küsisin nii ebakohaselt.»

«Ah, mis te'nd! Ja õigust ütelda eks ta olegi mulle ristiks see naine.»

«Kas lapsi ka on?»

«Ei, neid küll ei ole. Minu naine... see on niisugune kintsviilakas... mine tea, kas ta üldse saabki lapsi.»

Ent siis äkki meenub talle see mõte, mis tärkas tema pruunis peas, juteldes oma naiseõe Maaliga. «Aga kes seda teab,» naeratab virilasti, «võib-olla, et saab kah.»

«Ei m i n a taha lapsi,» väristab pereproua pead. «Elan juba nüüd nagu vangis, mis oleks veel siis, kui lapsedki kräunuksid sabas! Nüüd vähemalt saan paargi korda aastas linna, aga siis... Oh, ei taha mõteldagi!»

«Jah, õigus, õigus! Minu oma küll on maainimene, tema ei kipu kuhugi, teie asi muidugi on teine. Jah, ma saan väga hästi aru teie seisukorrast. Aga, proua Paavel, kas te võiks mulle nii omavahel ütelda, kui palju teie mees tahab oma koha eest? Te muidugi teate.»

«Olen kuulnud küll, aga kui ma teile ütlen, siis jäägu see tõesti meie omavaheliseks asjaks; ma ei taha, et Ants märkaks, nagu oleksin temast püüdnud ette jõuda.»

«Oh ei, jumala pärast! Ei mina lausu talle sõnagi, enne kui ta ise ütleb. Seepeale võite täiesti kindel olla.»

«Ta räägib kuuestsajast tuhandest...»

«Mis? Kuussada tuhat?!» vajub Kiir kööku ja vaatab Pihlaka perenaisele hirmunult silmi; ning silmapilkselt haihtuvad ta mõtted naise rõõsast näojumest ja lohukesist põsis. Nüüd näeb mehike enda ees üksnes kohtumõistjat, kes talle kuulutas surmaotsuse. «Kuussada tuhat!» oigab valjusti, laskudes käsipõsekile.

«Tasa, tasa! Ta kuuleb eeskambrisse.»

«Ah jah!» ehmub Kiir ja vaatab ukse poole. Siis veel kord, kuid sosinal: «Kuussada tuhat! Oih, niipalju raha mul küll ei ole.»

«Noh, vahest ehk jätab maha, kui kauplete. Ja osa ostusummast ometi võiks jääda võlgu; teete obligatsiooni või... või kuidas seda nimetatakse. Egas pole vist olemaski neid asunikke, kel pole võlgu kaelas, ühel vähem, teisel rohkem.»

«Jah, aga igapidi on raske. See igatahes on kohutav summa. Mina mõtlesin kogu aeg, et kui ta nõuab poolegi sellest summast, et siis juba oleks rohkem kui küllalt. Aga... ma ei tea, kuidas seda teile seletada... Nojah, kui teil on kindel soov kolida linna, siis küll peate mind aitama.»

«Kuidas saan mina teid aidata?»

«Kõnelge oma mehega isekeskis, püüdke hinnast maha

tingida niipalju kui vähegi võimalik. Muidugi võite seda teha alles siis, kui ta minule juba ise on nimetanud müügihinna ja mina pean seda liiga kõrgeks. Mitte enne! Muidu paistaks nii, otsekui mängiksite minuga kokku. Kas pole nii?»

«Einoh, seda ma võin teha, olgu see siis kokkumäng või mistahes. Küll ma talle seletan, et egas neid kohaostjaid praegusel ajal polegi enam nii palju. Jah, neid oli palju, kui mitmedki ohvitserid ja sõdurid müüsid oma autasukrunte seenehinna eest; kuid nüüd on asjaolud teised. Seda ta küll teab isegi, aga kui minagi takka upitan, siis loodame, et muutub järeleandlikumaks.»

«Nii jah!» ajab Kiire lõdvaks langenud vaim enda jälle sirgu. «Olge vahva — see on meile mõlemaile kasulik. Ja kui ma ütlen päris puhtast südamest, siis ongi kuussada tuhat selle talu eest liiga suur hind; seda ta ei saa kunagi. Ja kuigi peaks leiduma keegi, kes nõustub selle summaga, siis see isik kas nii või teisiti püüab teda tüssata. Mina aga olen aumees ja täidan täpselt kõik kohustused, mis ma kord enda peale olen võtnud. Selles ärge kahelge põrmugi, armas proua.»

«Ei, ma usun teid, härra Kiir.»

Aga siis juhtub asi, mis maakohal juhtub üsna harva: tagakambri ukse pihta koputatakse.

«Noh, mis kometimäng see on?» hüüab perenaine pahaselt. «Tulgu, kes on tulija!»

«Tahtsin küsida,» avab asunik ukse, «kas see erajutt varsti lõpeb? Asi on niisugune, et me oleme siin juba unised ja tahame magada.»

«Soo? Einoh, magama peab minema niikuinii, aga millisest erajutust sa räägid, seda ma küll ei tea. Istume siin härra Kiirega ja kõneleme niisama ühest kui teisest.»

«Näh, ise ju kutsusid härra Kiire just nimelt e r a j u t u l e?»

«Pole ma midagi sellesarnast öelnud. See veski jahutolm on sulle niivõrd pähe hakanud, et kuuled asju, mida pole olnudki.»

«Hea küll, aga võta nüüd vaevaks ja aita Mardil teha võõrastele magamisase.»

«Seda ma oleks teinud isegi, ilma sinu ütlemata.»

«Hmh,» teeb asunik, «sa ei lase mul suudki lahti teha! Ja ometi... hmh, ükstapuha!»

Taandub eeskambrisse ning on kuulda, kuis avab söögikapiukse.

«Kas jääb siis sellega,» ulatab Kiir perenaisele käe, «nii, nagu me praegu kõnelesime?»

«Jääb sellega!» pigistab noorik rätsepa kätt, ja nüüd jälle libistab paunverelast magus judin. «Jaa, jaa,» mõtleb, «kui üldse on loota p ä ä s e m i s t, siis on seda loota siit.»

Ruttu tehakse pinkidele ja toolidele asemed Kiirele ja Kippelile, pererahvas ütleb head ööd, siirdub tagakambrisse, ja siis tekib Pihlaka talumajas just säärane vaikus nagu jõuluööl. Ainult Kippeli ja sulase norskamine veidi häirib seda sügavat öörahu.

Üksnes Kiir ei saa nii pea und silma; isegi poolunes jälle ja uuesti kerkib ta silme ette kohutav number 6 oma viie nulliga. Kust, kurat, ta võtab selle raha, kui Paavel ei jäta tublisti alla sellest summast?

*

Hommikul on kõik jälle jalul, ent Kiirele ei tundu see kaugeltki tavalise argipäevahommikuna — eel seisab võitlus «elu ja surma peale».

«Noh,» ütleb peremees pärast ühist kohvijoomist, «kui nüüd saksad soovivad, siis võime minna ja lähemalt vaadata Pihlaka maid ja puid. Puist küll ei maksa teha pikemat juttugi, sest neid on vähe — nagu ma juba eile tähendasin —, aga peaasi on maad. Siiski vaatame kõigepealt elumaja, kõrvalhooneid ja loomakesi.»

«Jah, see oleks väga huvitav,» vinnab Kippel endale selga oma pambu. «Aga ma võin juba ette ütelda, et teie talu vaevalt jääb maha Ülesoost. Mul küll pole öökulli silmad, aga siiski ma nägin õhtulgi, et . . .»

«Eks näe, kuidas ta teile meeldib. Oma koti ehk võiksite esialgu siia jätta, mis tast asjata tassida.»

«Oh,» kohendab kaupmees õlarihmu, «ma olen oma kompsukesega nii harjunud, et ei mõista ilma selleta käiagi; ja nüüd ta pole enam kuigi raske. Jah, linnast teele asudes, siis küll andis vedida.»

«Kuidas soovite. Nojah, vaatame siis maja, enne seest, siis väljastpoolt. Noh, siin kohe on tagakamber ehk naisetuba, nagu öeldakse; praegu veel küll natuke korratu, aga . . .» Peremehe pilk langeb naisele, kuid mitte just v ä g a etteheitvalt, nii . . . nokkivalt muheldes. Kiir pigistab ühe silma kinni ja sihib teisega koristamata voodit: jajah, siin siis magabki nägus perenaine Liisi, tema mõtlejakaaslane. Kippelit ei huvita voodi ega sangaline pott voodi all, tema silmitseb ainult kenakest riiulit, millel on üsna rohkesti köidetud ja köitmata raamatuid. Nojaa, mitte ilmaaegu ei küsinud Paavel temalt eile lugemismaterjali.

«Ja siin,» läheb peremees edasi, «on veel kaks väikest tuba. Neid me ei kütagi; siin on esialgu niisama tühja koll. Ainult suveti, kui tuleb mõni võõras, siis kraamime teise või ka mõlemad elamiskõlvuliseks. Ja see on kõik. Tähendab: neli tuba, sahver, eeskoda ja selle kõrval veel üks poolpime urgas . . . jumal teab, misjaoks. Nii. Läki nüüd õue. Vaatame lauta, talli ja aita.»

«Einoh, suurepärane!» kiidab Kippel, kui nad needki kohad on läbi vaadanud.

«Jah, aga —» tahab Kiir midagi ütelda, kuid saab sõnasabast kinni; peaaegu oleks välja pursanud selle hirmsa k u u s s a d a t u h a t.

«Mis — aga?» küsib Paavel naeratades.

«Oh, ei midagi! Mõtlesin niisama.»

«Tubli. Lähme siis nüüd ja vaatame seda talu tuuma, põldusid, heinamaad. Kas tuled kaasa, Liisi?»

«Ei, mis mina sinna. Mina olen neid küllalt näinud.»

«Siis, armuline proua,» kummardab Kippel, «lubage, et jätan teid jumalaga ja tänan ülilahke vastuvõtu eest! Sest kes teab, kas ma enam siia tagasi tulengi. Ma ei tea, kuidas on lugu härra Kiirega, aga mina igatahes astun sisse veel mõnesse naabertallu — ehk saab midagi müüa. Jääge terveks! Tänan südamest teie lahkuse eest!»

«Sedasama teen minagi!» surub rätsep perenaise kätt ja vaatab perenaisele paljuütlevalt silmisse, mis muidugi tähendab seda, et: «Jääb siis nii, nagu rääkisime! Pidage meeles!»

Niisiis väljubki üks pambuga ja kaks pambuta meest Pihlaka õuest, takseerima talu nurmi ja aasu.

Põllud on tõesti kiiduväärt, siledad nagu laud, ilma suuremate kivideta, ilma kändudeta. Heina- ja karjamaa samuti. See tükike raba ei tähenda midagi — ka seda võib tulevikus muuta kas põlluks või heinamaaks.

«Noh,» seisatab Kiir südame valjusti põksudes, «ja kui palju te kõige selle värgi eest nõuate?»

«Ah kui palju ma nõuan . . . ?» vaatab asunik veidi kõrvale. «Kuussada tuhat marka.»

«Kuussada tuhat!» raputab rätsep aeglaselt pead. «Siis on küll kõva hind.»

«Noh, aga eks talugi ole kõva.»

«Ega ma laidagi talu, aga . . . mis liig, on liig. Kas selle summaga on kari, hobused ja põllutööriistad ühes arvatud?»

«Ei. Liikuv varandus on peale selle.»

«Oi — oi — oi!» teeb Kiir hädise näo.

«Mis on?» naeratab omanik. «Kas käib üle jõu?»

«Miks ei käi. Aga te ju jätate alla ja annate muist võlgu?»

«Ega seda küll saa. Ma ju pean talu eest saadud rahaga midagi ette võtma, kauaks seda summakest jätkub, kui ma jalad seina peale panen ja sellest elama hakkan? Kas pole õigus, mu härrad?»

Kippel noogutab nõus olles, aga ei ütle midagi.

«Õigus küll, aga . . .» tammub rätsep jalalt jalale, «aga igaüks peab end sirutama oma vaiba pikkuse järele. Minule igatahes on selline hind liiga suur.»

«Teist siis ei saa Pihlaka ostjat?»

«Eei, seda ma just ei ütle; aga jätke maha, küllap siis näeme.»

«Hea küll, palju siis teie pakute?»

Kiir ei tea esialgu midagi pakkuda, enne ta peab minema koju ja sõna viima nii ühele kui teisele. Aga seni mõtelgu härra Paavel hästi järele, kaalugu seda asja igast küljest ja tehku oma viimane hind. Siis ühel päeval — ütleme kas või nädala pärast — tuleb tema siia tagasi ja ütleb kas e i või j a a; tema, Kiir, armastab ainult puhast vett ja selget rehknungi — nii on see alati olnud. Ent kõigepealt ärgu peremees lasku silmist, et praegusel ajal on vähe ausaid kohaostjaid. Ja ega siis — jumal paraku! — härra Paavel kui Vabadussõja kangelane ometi hakka müüma oma kohta mõnele endisele mõisnikule! Sellesama maalapi eest on Pihlaka peremees valanud oma verd, kuidas ta siis nüüd annab selle tagasi oma endisele vaenlasele?

«Ega ma seda mõtlegi teha; aga niipalju ma selle võidetud maalapi eest ikkagi pean saama, et enam-vähem rahuldavalt võiksin korraldada oma tulevast elujärge.»

«Seda te saategi. Kuid egas te oma tulevase elujärje korraldamiseks vaja just nimelt kuussada tuhat?»

«Ei, härra Kiir, ma tahan veel rohkemgi: liikuv varandus on eraldi.»

«Seal on see asi!» kehitab rätsep nõutult õlgu. «Aga mis me praegu asjatult vaidleme. Umbes nädala pärast ma tulen tagasi, siis räägime edasi. Mina igatahes võtan seda asja tõsiselt ja loodan, et teie teete niisamuti. Ja nüüd, palun vabandust, ma putkan Paunverre, muidu arvab kodurahvas, et jumal teab, kuhu ma kadusin. Isand Kippel muidugi jääb siia veel pambutama ja sahkerdama oma Engelsvärgi krempliga — meie teed lähevad nüüd lahku.»

«Küll mina endaga toime saan,» sügab kaupmees muheldes habet, «aga katsuge, kuidas teie Pilbaste metsa vahelt läbi saate. Jajah, seal võib veel midagi juhtuda.»

«Mis?» jõllitseb Kiir. «Mis seal võib juhtuda?»

«Kas minagi seda täpselt tean, aga ähvardamas ta seal maantee ääres käis.»

«Kes? Kes käis ähvardamas?»

«Noh, ikka seesama Pilbaste mees, kes eile paugutas gevolvgit ja meid peaaegu oleks ära tapnud.»

«Meh-meh . . .» kogeleb noormeister kahvatades. «Millal ta käis maantee ääres?»

«Siis kui teie metsas olite; just natuke aega enne härra Paaveli tulekut.»

«Ja mi— mis ta ütles?»

«Mis ta ütles . . . ? Ütles, et las ta aga tuleb see Paunvere rätsep veel kord siia lähedusse — küll ta siis näeb. Või seoke vander tuleb minu kohta endale nuiama!»

«Aga mis ta siis tahab minuga teha?»

«Kas minagi tema hinge sisse nägin? Vihane ta igatahes oli nagu sõnn. Eks te näinud-kuulnud isegi, kui käisite tema juures, et sel inimesel on südame asemel seatapmise nuga. Ja seda nägite niisama hästi, et ka tema armas naisuke pole püha Jenoveva.»

«Härra Kippel,» iniseb Kiir peaaegu paluvalt ja värisevi huuli, «vanduge jumala nime juures, et see on tõesti tõsi, mis te räägite.»

«Jumala nime juures!» muigab kaupmees põlglikult. «Selle väikese asja puhul! Kas te ei tea, isand Kiir, et Jumala nime ei tohi kurjasti pruukida. Aitab sellestki, kui ma teile teatan, et ta minult ostis võrdlemisi kalli taskunoa. Ei, ega ta minu vastu ei kannagi viha; ainult teie, teie olete tal pinnaks silmas: noojah, et püüate laostada tema majapidamist või nii.»

«Tohoo, kurat! No, ütelge ometi ise: millal ja kuidas olen mina püüdnud laostada tema räpast majapidamist? Me ju üksnes küsisime ja küsisime päris viisakasti, kas

ta ei taha müüa oma kanakuuti ja paari ribakest põldu.»

«Einoh, seda küll. Aga ma ei tea, mis tema sisse on tükkinud? Igatahes pole see midagi head; ja just sellepärast ma hoiatan teid nii... sõbramehe poolest. Ega ta lagedal maanteel teile midagi tee, aga see Pilbaste mets, see... Ühe sõnaga: olge ettevaatlik! — Seal ta võib teid luurata iga puu ja põõsa taga.»

«Vaata ometi kus tõbras!» vangutab Kiir pead. «Aga kui ma ei lähegi Pilbaste kaudu tagasi? Kui lähen kuskilt ringi? Kas siin siis ei ole mõnda kõrvalist teed?»

«Jah, kulla härra Kiir, seda ma ei tea; olen alles esimest korda siin maanurgas. Kui vahest ehk härra Paavel teab mõnda ringteed, siis on teine asi.»

Seda öeldes vaevaltmärgatavalt pilgutab Pihlaka peremehele silma, mida see siiski mõistab haruldase taibuga.

«Jah, härra Kiir,» ohkab Paavel, «siit viib koguni kaks teist teed Paunverre, aga sel puhul peate kas tegema kahekümne viie verstase ringi maanteed mööda või minema läbi soode ja rabade. Esimene on küll kindel, aga kole pikk, kuid teisel teel, kui te seda ei tunne, võite kas uppuda või eksida.»

«Oi, oi, oi!» ägab Kiir ja raputab pead. «Mis ma küll pean tegema? Kas teie, härra Kippel, ei tuleks minuga ühes Paunveresse tagasi?»

«Kuidas? Paunveresse tagasi? Mida otsima? Ei, see pole mitte milgi tingimisel võimalik. — Mina kolan siinsamas Nõve asunduses veel natuke ringi ja siis õigemat teed põletan Tartusse. Keda ma ajan taga oma tühja kotiga: mind ju naeravad siis välja isegi küla kanad ja kuked. Kuigi ma olen pambumees, aga siis peab selles pambus ka midagi olema, mitte ainult paar kirjakest nõelu, natuke niiti ja veidi muud kribu-krabu. Ei, Kiire-saks, mina küll Paunveresse enam niipea tagasi ei tule. Mina ilmtingimata pean linnas tugevasti täiendama oma kauba tagavarasid.»

«Aga kui ma Paunveres ostan ära kõik teie ülejäänud kauba?»

«Mispärast peaksite ostma ebatarvilikke asju? See oleks lausa naeruväärt.»

«Aga kui ma teile maksan niisama, puhtas rahas... saatmise eest?»

«Veelgi hullem! Esiteks ma pole kerjus, ja teiseks ma ei taha saada kuuli kerre, kui teid tulen saatma; sest on veel teadmata, kas see Pilbaste mees ongi nii hea laskja,

et trehvab just nimelt t e i d. Kes garanteerib, et tema kuulike ei hakka kõditama minu enda ribikonte?»

Rätsepmeister langetab pea ja nohisedes vajub sügavaisse mõtteisse. Ning viimaks: «Kas teie, härra Paavel, ise ei küüditaks mind koju — muidugi hea tasu eest?»

«Ei, ei!» raputab asunik pead. «Langeda sõjaväljal — see on auasi; aga nii uisapäisa joosta mõrvari püstoli ette — on kergemeelsus ja rumal keksimine.»

«Hm! No kurat sa tahad teha?» Ja üsna pika pausi järele: «Ei, kas teate, mu härrad, ma lähen siiski läbi Pilbaste metsa; küllap ma juba tean, kuis seda teha. Ja kuigi ta peaks mu tapma — las tapab. Igatahes teate siis teie, kes on mõrtsukas.»

Kuulutanud selle vahva otsuse, teeb Kiir mõlemale mahajääjale viisaka kummarduse ja lidub Paunvere poole, kergejalgne nagu hirv. Aga paarikümne sammu tagant Pihlaka peremehele: «Niisiis, härra Paavel... umbes nädala pärast ma jälle tulen siia ja ütlen, kas jaa või ei. Ma pean sõna. Mõtelge aga teie hästi järele ja tehke oma miinimum. Au revoir!»

Kippel ja Paavel muheldes vaatavad teineteisele näkku, kumbki ei lausu sõnagi, aga siis Paavel, see kapten:

«Mis jutt see siis nüüd oli?»

«Missugune?»

«Noh, eks ikka jutt sellest Pilbaste mõrtsukast.»

«Lori kõik!» süütab Kippel sigari. «Tahtsin seda nõelakuningat ainult veidi heidutada — ta kogu teekonnal muud ei teinudki kui näris mind; olgu talle nüüd seegi nii-öelda vastutasuks.»

«Ha-haa,» naerab asunik, «ma sain aru. Ent sel mehel vist küll pole kodus kõik tarvilikud peavärgid. Mis teie seekohta arvate, härra Kippel?»

«Ohoh, temal on kõik kodus, ainult ta on hirmus arg, kade ja kiuslik. Kas juba seegi pole üks näide sellest, et tema nagu ei saaks elada üsna jõukas Paunvere alevis?»

«Nojaa, aga mis te arvate tema kohaostmisest?»

«Pagan teab,» kehitab kaupmees õlgu, «võib-olla, et ostabki. Raha tal näib olevat — egas ta muidu poleks nii iseteadlik nagu täispuhutud põis.»

«Mina seda meest igatahes e i mõista. Mul on elus olnud läbikäimist paljude inimestega, ja peaaegu kõiki olen enam-vähem läbi näinud, kuid sellest rätsepmeistrist ma küll aru ei saa. Aga tühja kah, olgu kes ja mis

ta on, ega minagi pole eilne poisike, kes end laseb tüssata, kui tast peaks saama kohaostja.»

«Ei, mis'nd tüssamisest — te ju olete haritud inimene —, aga . . .»

«Noh?»

«Kas teil üldse maksabki müüa oma ilusat kohta? — See on peaküsimus.»

«Ah nii. Nojah, muidugi ei maksaks müüa, aga ma ju rääkisin teile, et naine närib mind nagu uss: müü ja müü. Mis elu see niiviisi on? Mõni kindlama harakteriga mees igatahes teeks nii, nagu ta i s e tahab, aga vaat just see kindlam harakter minul puudubki. Võin kamandada patareid, aga naisest ma jagu ei saa. Olen kümneid kordi püüdnud end maksma panna —»

«Aga ei saa?» naeratab Kippel kaastundlikult.

«Saan küll; kuid ainult viieks minutiks. Siis on kõik läinud. Kui sel Pilbaste mehel on südame asemel seatapmise nuga, nagu te Kiirele ütlesite, siis on minul sealsamas . . . kas tükk vaha või veel midagi pehmemat ollust. Ega te, härra Kippel, ei usu, et ma olen suurtükiväe kapten?»

«Mispärast ma ei peaks uskuma. Juba eile õhtul kuulsin, kuis sulane teid nimetas kapteniks.»

«Jah,» langetab Pihlaka peremees pea, «ma küll võin olla s õ j a mees, kuid mitte n a i s e mees. Aga,» heidab käega, «aitab juba sellestki nutulaulust, sest teab ju iga inimene, kes natukenegi tunneb iseend, et see, mis Jumal kellelegi on pannud hälli, see temale jääbki kogu eluajaks — sipelgu ja pööritagu silmi, niipalju kui soovib. Jah, saab ju end väikestviisi taltsutada, aga see on üliraske heitlus iseendaga. Nüüd küllalt! Kas teate, härra Kippel, mis me nüüd teeme?»

«Mina igatahes käin siin veel paaris kohas sees ja putkan siis lähemasse raudteejaama. Häbi on mõlkida nii napi tavaariga.»

«Hea küll, eks te ise tea, mis teete. Aga enne lahkumist lähme siia ühe popsniku juurde ja võtame midagi hinge alla.»

«Kuidas — hinge alla? Me ju alles sõime.»

«Oh, see on midagi teist. Vana Ants põletab päris kenakest kärakat.»

«Härra Paavel!» taganeb Kippel pool sammu. «Jätame seal käimata.»

«Ei me jäta. Tahan jälle vähemalt pool tundigi pidada

kapteniametit. Tulge! Te ei tarvitse maksta kopikatki.»

«Jutt pole sellest. Ma veel kunagi oma elus pole olnud kopikanärija. Ma ainult kardan, et teil kodus tuleb pahandus oma abikaasaga.»

«See tuleb niikuinii. Üks pahandus rohkem või vähem — kas see pole ükskõik. Tulge kaasa!» Ning naeratelles: «Ma käsen!»

Kippel viskab tüükani põlenud sigarijunni maha, sügab habet ja väga vastumeeli järgib kaptenile. Ja varsti algab popsnik Antsu viletsas tarekeses pikem jutlemine, mille sekka karvane ja poolpime hütiomanik aeg-ajalt kiunutab oma kandlenatukest.

*

Sellal pressib Georg Aadniel sitkes kiirmarsis Paunvere poole ja iga uue sammuga jõuab lähemale sellele igavesti neetud Pilbaste külale.

Hoolimata talvisest külmast niriseb mehe laubalt higi . . . peaaegu võiks ütelda v e r i n e higi, sest see hirmus Pilbaste mets ju lausa kubiseb mõrvareist, kes lausa ihuvad hammast tema hingekesele. Kahe silma asemel on rätsepal nüüd terveni neli — kaks ees, kaks taga: kes teab, kas «ta» valvabki teda just nimelt metsas; võibolla kükitab kuskil maanteekraavis, ühes käes laskevalmis tuliriist, teises Kippelilt ostetud väits. Viimaks poetab endagi maanteekraavi ja käib köökus nagu pugeja — mis kindlam, see kindlam. — Elu pole antud mängimiseks. Ja ometi oleks võinud teha selle kahekümne viie verstalise ringi — mis oleks temale tähendanud see tükike maad; ega ta pole Toots, kes vähemalt tund aega peab logistama oma koibi, kui tahab Ülesoolt minna Paunverre. Neetud, ja veel kord neetud! Ja nüüd see tuttav hädagi käes! Mis pagana sisemine värk temal küll on, et vähemagi hirmuga läheb «lahti»! Jube ja äärmiselt võigas lugu, kui see Pilbaste röövmõrtsukas ta kõmmutab maha just sel minutil, kui tema ajab oma asju. Ja näe, ega puudugi palju: ainult mõni samm temast eemal keksib üks jäneseraisk üle tee. «Nüüd ta mu tapab!» ahastab Jorh. «Kas see on kunagi tähendanud head, kui jänes jookseb üle tee?» — Ei, jumala pärast, asi on niikaugel, et kas või jookse Nõvele tagasi. Aga kus siis selle häbi ots! Ise tahtis end näidata südika mehena, ja nüüd

tule tagasi nagu nülitud peni! Võiks ju küll luisata, et temale tungiti kallale, aga ... aga kas nad seda usuvad? Ei, tagasi minna ei tohi. Kas tema üle veel vähe irvitati Paunveres, nüüd mine ja tee end koeranaeruks Nõvelgi! Ei!

Vaevalt õiendanud oma istungi, jälle köögutab metsa poole ja, jõudnud parajale kohale, mõne hiigelhüppega ta juba ongi metsas. Teeb lõpmatu pika ringi, hoidudes maanteelt võimalikult kaugemale, seisatab iga puu taga ja arutleb: «Saab siis nüüd näha, kust tuleb see esimene prahvakas?»

Aga justkui imekombel ei tule ühtki prahvakat. Mets on vaikne, ainult siin-seal kraaksub mõni nälgiv vares. Äkki langeb rätsepale pähe kuusekäbi. See süütu asjake kohutab mehikest nii koledasti, et ta isegi karjatab tasa ja siis hirmsa hooga ja vidusilmi pistab punuma veel sügavamale metsa. Pauku ta vist küll ei kuulnud, aga võib-olla kuulis siiski, kuid ei pannud seda tähele suures ärevuses. Kui kaua ta sel kombel leegitseb, seda ei tea keegi, aga ta ei peatu enne, kui komistab mätta otsa ja prantsatades kukub kõhuli. «Oeh, oeh,» ägab, «oli aga see üks kibe käimine! Ära tahtis tossu välja võtta.»

Alles paarikümne minuti pärast, juba tublisti jahtununa, avab silmad ja näeb, et on jõudnud metsa servale; läbi hõredate puude paistab lage, lumekirmetisega kaetud väli. Tasa ja ettevaatlikult ajab enda jalgele, pidades eriti teraselt silmas oma seljatagust. Siis nihkub metsast hoopis välja ning ohates silmitseb täiesti võõrast ümbrust. Paunvere küll nagu peaks olema, vasakut kätt, aga mine'nd tea: ei maju ega maanteed pole näha niikaugele, kui ulatub silm. Aga ei, sealt üsna kaugelt siiski paistab üks korsten ja natuke katuseharja. Hädakorral muidugi kupataks sinna, kuigi selle käiguga võiks sattuda õigelt teelt veelgi rohkem kõrvale.

Metsast kostab nõrk prõgin. Välkkiirelt pöördub Jorh oma võdisevail telgedel, kuid ei näe midagi kahtlast. Oieti peaks ta nüüd juba täiesti rahunema, aga egas see rahunemine pole võtta nii-öelda oma käega. Ei tee paha, kui veel nii umbes veerand kilomeetrit teeb ladusat törki (jooksu) mööda konarlist põldu. Peaasi: ainult eemale, eemale sellest mõrtsukalikust metsast, saagu siis pärast mis saab!

Ohoi, mis ta nüüd näeb! — Umbes poolteise kilomeetri kaugusel lokerdab aeglaselt üks hobusemees mööda ...

muidugi mööda m a a n t e e d, sest sel aastaajal ei sõida ükski inimene põldudel. Edasi! Kui nüüd saaks kätte selle mehe, siis oleks kõik hästi! Vähemalt ta siis saaks teada, kus ta nimelt on ja küsiks õigemat teed oma koduküllа. Press peale ja kaks maratoni!

Kiire auks peab ütlema, et ta, hoolimata oma aastaist, tõesti võib võidu sibada mõne nooruriga. Jah, ähkima paneb, silmadki ajab punni, keele teeb kuivaks, aga jalad on kerged ega tunne vähematki väsimust. Jooksja ei näe hobusemehe nägu — see on poolenisti kaetud luitunud läkiläkiga —, ja misjaoks tal ongi vaja näha mehe nägu: eks inimene ole inimene, egas kõik inimesed pole mõrtsukad nagu see seal Pilbastes ja Pilbaste metsas.

«Ehei, külamees!» hõikab lähenedes. «Ole hea inimene, pea natuke kinni, ma tahan sult midagi küsida. Tere hommikut!»

«Trr!» peatab sõitja oma kondise, lohkuvajunud seljaga traavli ja vaatab seljataha. «Tege, tege!»

Kiir muutub telefonipostiks, sest nüüd ta n ä e b seda nägu. — Jesse arm! See ju pole keegi muu kui seesama Pilbaste asunik, kes teda alles eile tahtis saata teise maailma. Nüüd, näe, ta ise jooksis sülle sellele hirmsale inimesele! «Meie Isa, kes Sa oled taevas!» pobisevad õnnetu rätsepa sinised huuled, nähes surma mõne sammu kaugusel.

«Mis te tahtsite minult küsida, hägga ... hägga Kiig, kui ma ei eksi?»

«Mitte midagi!» kogeleb Kiir ja laseb kiiremas kiirmarsis maanteed mööda tagasi.

«Hägga, hägga!» hüüab asunik talle järele. «Nooghägga! Lubage siis ometi, paikene, et mina teilt midagi küsin.»

Rätsepmeister viskab pilgu seljataha ja peatub aupaklikkust äratavas kauguses. «Mis on? Kas jälle tulid mind tapma nagu eile?»

«Tapma?! Jeesus Kjistus! Mispägast peaksin mina teid tapma?»

«Visake jalamaid maha oma püstol!»

«Issand Jumal!» surub asunik käe südame kohale. «Mul pole gaudnaelagi taskus. See, mis oli eile, see tuli naise hässitusel ja minu gabedast meelest. Ja egas ma ometi sihtinud teie pihta, hägga Kiig. Ma niisama lasksin ühe paugu õhku.»

«Ah nii?» jälgib rätsep iga liigutust, mis teeb asunik.

Aga mingi sisemine hääl ütleb talle, et see mees polegi nii kardetav, kui näis eile; ta võib küll olla veidi puudulik, kuid mitte ohtlik.

«Kas sa ostsid eile noa sellelt pambumehelt, kes oli minuga kaasas?»

«Noa? Ei, ma ei ostnud temalt mitte midagi. Ma ei näinudki teda pägast seda, kui te meilt äga läksite.»

«Mis kurat see siis tähendab?» vannub Jorh poolvaljusti. «Ei, ärge valetage! Teie ostsite temalt noa kraavikaldal. Ja seejuures olete lubanud mind ära tappa, kui ma veel siia näitan oma nägu.»

«Taevane Jumal olgu mu tunnismees! Kuivagu mu käed ja jalad, kui mulle kunagi oleks tulnud mõttesse niisugune higmus asi. Ma ainult lasksin õhku ühe paugu, ja kui te siis seal lamasite, siis pidin hulluks minema, et vahest ehk kuidagi kogemata tabasin teid. Kes teile, kallis nooghägga, gjääkis niisugust koledat juttu?»

«Rääkis, kes rääkis — see on ükskõik. Aga et sul olid kurjad mõtted — see on kindel.»

«Agmas taevas! Jah, ma vahel küll teen gumalusi, aga inimest tapma — oh heldus! Tulge, nooghägga, otsige mind läbi, ja kui te minu juurest leiate mõne kahtlase asja, siis ma poon enda esimese puu külge.»

«Noh, ega ma nii kergesti ikka tule,» taganeb rätsep paar sammu.

«Kas te siis ka ei tule, kui ma enda võtan ihualasti ja viin oma giided siit sammu kolmkümmend eemale?»

«Siis... hm... Noh, hea küll, koori ennast paljaks, vii riided põllu peale ja tule vankri juurde tagasi!»

«Jah, kohe, hägga Kiig.»

Aga see «lahtikoorimine» ei lähe sugugi nii ruttu, kui rätsep arvas: asunikul on külma ilma tõttu palju kulunud mässakuid seljas — neist koguneb peaaegu pool vankritäit.

«Kas saapad võib jalga jätta?» küsib lõdisedes.

«Võib. Aga enne siiski võta nad maha ja näita, et neisse pole peidetud nuga ega revolvrit; siis võid nad jälle jalga tõmmata. Nii. Nüüd vii oma täitanud krempel põllule, ja kui tagasi tuled, siis tõsta käed üles, et ma näeksin, kas sa sealt midagi ühes ei tassi. Noh, marššš! Kaua ma sinuga siin pean jändama?»

Ja lähebki õnnetu asunik põllule oma riietepuntraga, kehakatteks ainult särk, saapad ja koidest puretud talvemüts. Eilsest südikast mehest pole säilinud vähematki

jälge; ta on kõigiti alandlik ja kehaliseltki näib nõrgem; kui peaksid Kiirega käsitsi kokku minema, siis kindlasti oleks viimane Pilbaste mehikesest kaugelt üle.

Nüüd tuhnib rätsep kõigepealt asuniku vankris: võibolla peitis see «rüblik» sinna oma relvad? Aga vankris pole midagi peale väikese heinakarsi, väheste õlgede ja takuse, räbaldunud vaibakese. Siis tuleb külmast lõdisev asunik vankri juurde tagasi, käed ikka veel õieli.

«Lase nüüd käed alla!» käratab Kiir. «Ma juba nägin, et sul pole midagi peos; teine asi on su riietega. Ja Issand ise olgu sulle armuline, kui ma sealt leian mõne relva!»

«Pole seal mingisugust gelva,» langetab Pilbaste mees käed ja katab end näruse vaibaga. «Aga kulla-pai nooghägga, ega te ometi kaeba mu peale — mul isegi pägis agmetu elu ja olemine.»

«Mis jutt see on?»

«Noh, ega te kaeba mind kohtusse, et ma eile lasksin gevolvgit?»

«Ah, see?» naeratab Georg Aadniel võiduröömsalt. «Eks näe; ei tea veel midagi.»

«Oi, kullakene!» paneb asunik sõrmed risti ja ajab mokad toruli. «Ägge kaevake! Jumala pägast ägge kaevake!»

«Noh, võib-olla, et ma ei kaeba... kui ma su riietest ei leia revolvrit ega nuga. Seisa nüüd siin, seni kui ma lähen ja vaatan. Aga ütle mulle enne, kuhu sa tahtsid sõita?»

«Paunvegesse.»

«Kas siis see tee viib Paunveresse?»

«Viib küll. Mina teist teed sinna ei teagi.»

«Mis sul on asja Paunverre?»

«Ega muud asja polnudki, kui tahtsin teilt andeks paluda eilase lolli paugutamise pärast. Naisele küll valetasin, et lähen vallamajja, ega tema poleks mind lasknud teie jutule — temal on suug süda. Ja teie, hägga Kiig, kunagi ägge kagtke mind, vaid ennemini kagtke teda: ta on väga tige inimene; ta kjatsib teil silmad peast, kui peaks kuulda saama, et teie mind tee peal läbi otsisite. Mina sellest muidugi ei hinga, aga võib ju olla, et jutt läheb välja kuskilt teisalt. Aga minge nüüd kullakallis nooghägga ja otsige guttu läbi minu giided, mul on väga külm.»

«Tubli, ma lähen, aga vaata, et sa kuhugi minema ei kihuta!»

«Kuhu ma kihutan — alasti nagu poggand! Ja minu setukas ei jõuagi joosta.»

Kiir läheneb riietepuntrale, vaadates tagasi iga viie sammu järele; kas see kuramuse asunik viimaks ei torma temale kallale seljatagant? Igatahes on tal oma tihedate kulmude all väga kavalad silmad; ja rusikasuuruseid kive on sel põllul külluses.

Siis ta puistab Pilbaste mehikese kehvad riidehilbud päris korralikult läbi, ikka üks silm piilumas maantee poole. Kõige otsimise peale ta ei leia asuniku taskuist midagi peale piibunosu, tubakakoti, vasekarva välgumihkli, äärmiselt määrdunud taskurätiku ja noaaegse rahakoti üsna vähese rahaga. «Ei, kurat,» pomiseb läbi nina, «see mees on täiesti süütu, kõik oli ainult selle linnavanderi häbematu vale.» See tahtis teda ainult hirmutada. Aga oodaku nüüd see tõbras — küllap tema, Georg, selle petise ja närukaela kord kätte saab!

Kahmab asuniku riided sülle ja jookseb maantee poole, kus asunik, hoides kinni vankri peelepuust, hilpneb naljakasti nagu nöörile kuivama pandud aluspesu, et saaks natukenegi sooja tardunud ihuliikmeile. Aga mis ta veel peale selle näeb, see põrmugi ei rõõmusta tema südant. — Metsa poolt sõidab parajat traavi keegi härrasmees läikivas vedruvankris. «Kes saadan see peaks olema?» krimpsutab nägu. «Mis ta, raisk, just nüüd siin ringi luusib?» Ning asunikule: «Säh, tõmba kähku riided selga ja katsu et koju saad! Aga tee õige kähku, muidu annan sulle pähe!»

«Jah, kuidas ma kähku saan, häggakene, eks ma ole kange ja ülmanud nagu kont. Noh, kas leidsite midagi mu taskutest?»

«Tee ruttu, ära plära!»

Aga asunik pole veel poolitigi riietunud, kui läikiv vedruvanker juba peatub nende juures ja tore sõiduhobune puristab Kiirele otse kõrva sisse.

«No mis näitemängu siin mängitakse?» küsib härrasmees, laskudes poolküljekile oma uhkele sõidukile. Ja kohe seepeale:

«Sina, Kiir? Mis tsirkust sa siin teed selle palja ja sinise mehega?»

«Ei midagi, armas koolivend Tõnisson. Me niisama. See on minu vana tuttav sõjaseltsiline, asunik . . . asunik . . .»

«Noh — vana tuttav ja sõjaseltsiline, aga ise sa ei tea ta nimegi.»

«Ei, ma tean küll, aga järsku ei tule meelde.»

«Minu nimi on Juugik, aus hägga. Olen asunik seal metsa taga.»

«Hea'nd küll, kui asunik, siis asunik, aga mis asju te siin ajate poolalasti, talvise külma käes?»

«Oh, hägga,» nuuskab Juurik nina ja pühib vesiseid silmi. «See pole veel midagi, et pgaegu olen poolalasti. Alles nüüdsama olin pägis paljas.»

«Mispärast?»

Asunik jutustab oma loo algusest lõpuni ega püüagi salata, et ta eile tegi ühe väga rumala tüki ja et nüüd otsis hägga Kiig läbi tema giided. «Ta kagtis, et mul on kaasas mõni sõjagiist ja tahan teda maha lasta.»

«Ja seni kui tema otsis sõjariistu, seisite teie siin ihualasti?»

«Jah, peaaegu ihualasti.»

«Kiir!» põrutab Tõnisson vihaselt. «Ei, ära nihuta end kuhugi kaugemale, küll ma su kätte saan — täna mu jalg ei valuta. Ja kui ma ei peakski sind saama kätte — ka see ei tee viga. Küll kohus seda asja õiendab; ära unusta, et mina olen tunnismees, kuidas sa seda inimest piinasid. Oota natuke, ma tulen vankrist maha ja kõnelen sinuga paar sõna.»

«Millest sa tahad minuga kõnelda, va . . ?»

«Seda saame kohe näha.»

Üsna kergesti hüppab vankrilt ja juba seisabki rätsepaga rind rinna vastu.

«Kas tead ka, kui palju sa säärase teo eest saad, kui asi läheb kohtusse? — No mina sulle ütlen: mitu head aastat sunnitööd.»

«Ära jama! Räägi, kus sa käisid, võta mind peale ja vii Paunverre!»

«Mina sind oma vankrisse!» muutub tüse koolivend näost tulipunaseks. «Ennemini ma võtan oma sõidukisse koorma sea s . . . . kui sind. Lojus!»

Ja ennekui rätsep teab oodatagi, ta saab kaks mehist kõrvalopsu — ühe paremalt, teise vasakult.

«Nii,» ütleb Tõnisson seepeale, «nüüd jäi sulle tasakaal alles, nüüd pole sul vaja kukkuda ei siia ega sinnapoole. Ja nüüd kasi jalamaid koju, muidu ma kolgin su nii läbi, et sust ei jää järele muud kui paha hais. Ning Pilbaste asunikule: «Kuhu te tahtsite sõita?»

«Õieti . . .» kogeleb mehike, «tahtsin minna hägga Kiigelt andeks paluma eilase põmmutamise eest.»

«Andeks paluma — sellelt! Las ta istub ära oma karistuseaja, küll siis näeme, mis me temaga edasi teeme. Riietuge nüüd ilusti, andke hobusele piitsa, sõitke koju ja jooge kuuma teed. Ja kui ta veel kunagi peaks tulema teie majjä, siis kihutage talle kuul tagumikku. Ärge peljake, ega ma teda niipea silmist ei lase; ma kihutan ta Paunverre nagu sea kesale. Seni olete teie juba ammugi kodus. Ja hoidke alati revolver taskus, sest kes teda kuradit teab . . . !»

«Oi, tänan, tänan, häggad!» pöörab asunik hobuse ümber, teeb Tõnissonile sügava kummarduse ja sõidab metsa poole.

«Noh, armas koolivend, hakka astuma! Ja kui püüad põgeneda, siis saadan sulle järele terve tosina tinaube.»

«Kas sa mind siis tõesti peale ei võtagi?» mangub rätsep.

«Ei. Käi hobuse kõrval! Varsti teeme traavi kah, siis edeneb see asi rutemini. Kaua ma niiviisi pean venima?»

«Ja siis vist pean minagi traavi jooksma?»

«Lase kas või galoppi, aga niipea kui sa poole sammugi hobusest maha jääd, nii annan sulle säru. Kirjuta see endale kõrvataha.»

«Hmh . . . Siis ütle ometi, mispärast sa mulle nii kuri oled? Mis ma olen sulle paha teinud?»

«Miks sa piinad teisi inimesi, nagu sedagi mannetut asunikku? Ega ta sinu pihta lasknud. Minagi kõmmutan kodus peaaegu iga päev — ega ma seepärast inimesi tapa.»

«Aga hirmutada ka ei tohi. Minul võttis kõhu lahti.»

«Sinul ta on alati lahti.»

«Ei ole alati; ainult siis läheb lahti, kui mind keegi hirmutab.»

«Vaat, kus tita — tema kardab revolvripauku! Ise käisid sõjas . . . Ah jaa, sa ju käisid sõjas nii, et ei kuulnud muud kui rottide närimist. Ma unustasin silmapilguks, missuguse sõjamehega mul tegemist on.»

«Ära lõõbi! Parem ütle, kus sa käisid, et enda nii toredasti oled ära viksinud?»

«Ah sedagi sulle tarvis teada! Olgu siis pealegi: käisin Lindeniuse mõisas.»

«Aa! Vist küll kosjas?»

«Muidugi.»

«Hm . . . Aga kus on isamees?»

«Isameest ei olnudki. Ei leidnud sind üles, muidu oleks

sina võinud isameheks tulla. Tule istu peale, kaua me nii kökerdame. Nii ma ei jõua õhtukski koju, ja sind ma silmist lasta ka ei või, muidu jooksed veel tagasi ja nokitsed ära selle Juurika või kuidas ta nimi oligi.»

«Aga seal Aisila juures lase mind maha,» köbib Kiir nobedasti vankrile. «Mul on vaja rääkida oma naiseõega.»

«Ega sa ometi t e d a paljaks võta, nagu tegid asunikuga?»

«Küll sa oled ropp!»

«Ei tea midagi, kui ropp ma olen. Lible teab sinust rääkida nii mõndagi.»

«Selle Lible peaks üles pooma!» sisistab rätsep mürgiselt.

«Ohoh! Kas sa seda ei tea: kus suitsu, seal tuld.»

«Lible suitseb ilma tuletagi. Küll on sel poolpimedal nadikaelal tegemist kõigi maailma inimestega!»

«Just niisama nagu sinulgi. Näe, oled hakanud isegi teeröövliks! Kes teab, kas vaese Juurika taskutesse jäigi midagi?»

«Kuradi paksmagu!» vannub Kiir, hüppab maanteele ja sealt kraavi teisele kaldale.

«Ha-haa!» irvitab Tõnisson. «Nüüd võid minna, kuhu tahad — ega sa asunikule enam järele jõua; ja et tal kodus on revolver, seda tead isegi.»

«Pea lõuad, vana jõmm!» näitab rätsep Kantküla mehele rusikat. «Küllap ma nüüd tean, kus sa käisid. See hobune ja vanker on varastatud. Varem sul niisugust värki ei olnud.»

«Oota, sa sunnikunahk!» peatab Tõnisson hobuse ja samuti hüppab vankrilt.

Kuid on juba hilja; juba leegib Kiir üle välja nagu viirastus.

Tõnisson ei astu põgenejale sammugi järele, seda enam, et tema tore hobu on kärsitu, kaabib teed ja võib iga minut punuma pista.

«Head teed!» hõikab pruunpeale järele. «Nüüd ma näen, et lähed Paunvere poole — Juurikat sa täna enam oma hõlma alla ei saa.»

Istub vankrile ja tasapisi sõidab kodukoha poole, hoides ilusa looma kapju, süda rahul: ega see «armas koolivend» ikkagi saa kätte vaest asunikku.

Aga Kiir, kes küll on kiire igapidi, lõhub üle künklike väljade Paunvere poole, sabas hirm ja häda. — «Kui nüüd, kurat, annabki mind kohtu kätte teeröövimise pärast?

Mis ma siis tiin? Kes saadan mind käskis teda sõimata vargaks, sest tõelikult ta ju pole varas; ta on jõukas mees ja võib endale osta kas või kaks troskat ja kaks traavlit! Võtaks põrgu seda lõõpivat suuvärki!»

Jõudes isamaja kohale, tahab sellest salaja mööda hiilida, aga juba on teda nähtud. See noor õhvake, Benno, vist küll muud ei teegi kui vahib maanteele. Näe, nüüd ta seisabki otse kraavi kaldal, juuksed sarvis, silmad ähmased. Säärane plõnn! Kuidas küll niisugune võis sattuda just nimelt t e m a vennaks?

«Kuhu siis nüüd, kulla Aadniel?» küsib.

«Mis sul sellega asja?»

«Minul küll mitte, kuid siin majas elab peale mind veel teisi inimesi, kel sellega o n asja; ära unusta, et sul on vanemad ja . . . naine!»

Nüüd võiks vanemalt vennalt oodata käredat vastust, või veel midagi muud, kuid imelikul kombel ei järgne seda ega teist; ainult vaevaltmärgatava irooniaga tähendab Jorh:

«Ja siis nüüd oled sina see vahemees?»

«Ka seda mitte, aga eks ole minulgi valus vaadata, kui sina päevast päeva ilma tööta ringi luusid.»

«Kuule, Benno, sa eksid. — Mina ei luusi ringi ilma tööta ega aja taga tühja tuult; minul on raskemad päevad ja tunnid, kui võid arvata.»

«Mis pagan see's tähendab? Olen peaaegu kindel, et see jälle on mõni hundijutt.»

«Ei ole. Käisin Nõvel. Seal on üks Paaveli-nimeline mees, kes tahab müüa oma asunikukohta. Koht on nagu paradiisiaed, ainus viga on üksnes see, et ta on liiga kallis. Ta muidugi jätab hinnast maha, aga mine sa tea, kui palju?»

«Kui kallis ta siis on? Sul ju raha küllalt.»

«Jah, küllalt, küllalt . . . ! Seda on kerge ütelda, aga kladi välja kuussada tuhat; peale selle veel liikuv inventar.»

«Jajaa, summa on aus. Aga pane käsi südamele ja ütle mulle veel kord, mis valu sul on selle asunikutaluga?»

«Ah mis valu . . . ? Tahan Paunvere rüblikutele näidata, et olen mees, aga mitte kört räbala sees.»

«Noh, jonnipunn sa ju oled, seda ma tean, aga mis sa selle kohaostuga ikka näitad? Sul on oma amet, on raha taskus — mida paremat sulle veel vaja? Töödki on päris tublisti, just nüüd, enne jõulusid. Ja kui sa nii ikka käid ja käid, siis me enam ei saa vastu võtta ühtki tellimist.

Tead ju väga hästi, et vanamees on poolpime ja pole tast suuremat asja. Palju mina üksi jõuan? On veel õnn, et Juuli mind tublisti aitab. Aga tule nüüd sisse — mul on külm.»

«Ei, praegu ma ei tule. Pean minema Paunverre . . . Ei, näh nüüd, mis ma lobisen! Tahtsin minna Maali juurde.»

«Hmh, mida sinna?»

«Kui ma'nd sulle ütlen jumala õigust, siis usu või ära usu: tahtsin Maalilt küsida, kas ta saaks mulle raha laenata?»

«Maalilt raha laenata! Oled küll muutunud päris lapsikuks — kas siis Maalil on mõni raha! Vaene õmblejake, kes elab peost suhu! Kui sul raha vaja on, siis mine ometi mõne m e h e juurde. Sul ju küllalt rikkaid koolivendi . . .»

«Kus nad on?»

«Noh, või veel! — Seal rikas Ülesoo Toots, seal võib-olla veelgi rikkam Tõnisson ja . . .»

«Tänan! Tänan nõu andmast! Küllap ma tunnen neid mõlemaid. Olgu veel lugu Tootsiga kuis on, aga see jõmmkärakas Tõnisson — ptüü! Ennemini lähen vargile, kui selle täissöönud sea juurde.»

«Hea küll, tee nii, kuidas tahad, kuid ega see Maaligi sul eest ära jookse; kui tahad minna vähilt villu otsima, siis mine. Aga enne võta aru pähe ja vähemalt tule ja näitagi end kodurahvale. Mis see siis tähendab? — Ema nutab, Juuli nutab, ja vanamees istub voodiserval nagu jõll; ei lausu sõnagi; aga kui ütlebki midagi, siis tunnen, et mu juuksekarvad tõusevad püsti.»

«Mis ta's ütleb?»

«Lubab hulluks minna. Ja võib-olla, et lähebki. Näe, Viktor sai surma, nüüd teed sina oma vempe — mis tast sel kombel järele jääb?»

«Vaata, vaata, sa ju räägid nagu v a n a mees!»

«Miks ma ei peaks rääkima? — Mul on kahju neist kõigist neljast. Ma ei saa aru, mis süda s i n u l on? Tule kohe sisse, istu natuke, aja mõni sõna juttu ja mine siis, kuhu tahad. Mina ei või siin väljas enam seista; ma külman kringliks.»

«Tubli!» paneb Jorh käe venna õlale. «Läki sisse — egas minagi pole mõrtsukas. Aga ütle mulle enne, ja ütle mulle päris õiglaselt, kui palju s i n u l raha on?»

«Noh, natuke on; asunikukohta ma igatahes ei saa osta oma rahaga.»

«Seda polegi tarvis. Küll mahud sinagi Pihlakale. Sinna mahume kõik. Elumaja on kaks korda suurem kui meie lõsu.»

«Kuhu Pihlakale?»

«Nii on selle talu nimi, mille tahan osta Nõvel.»

«Pihlaka,» kordab noormees. «Mispärast mitte Toominga?»

«Pole mina ristinud seda talu. Läki sisse! Ja vaata sa, Benno, et hoiad minu kanti!»

*

«Noh,» viib Benno oma vellekese töötuppa, «vaadake nüüd terasesti ja ütelge siis, kas tunnete seda meest?»

«Oi, Jeesus, see on ju Jorh!» kilatseb vanaproua Kiir.

«Jeesus pole kunagi olnud Jorh,» istub poeg töölauale, müts peas, palitu seljas.

«Kus sa siis nüüd jälle käisid?»

«Kuidas — jälle? Praegu käisin Nõvel, ostsin talu. Sinna varsti läheme kõik elama. Seal on suur asundus ning seal leidub tööd meile kõigile; kes tahab õmmelda, see õmmelgu; mina ise hakkan põllumeheks. Selle krempli müüme siin ära ja eemale Paunvere põrgulistest!»

«Mis jutt see's nüüd on?» tuleb vana Kiir tagakambrist, prillid laubal, valge habemetüügas turris. «Või siis muudkui minema Paunverest! Kuhu? Mis asja? Ei mina liigu siit. Siin ma olen sündinud, siin ma surengi.»

«Oi, armas aeg!» lööb vanaperenaine käsi kokku. «Nüüd jälle tuleb tüli.»

«Ei, ole'nd rahulikum, ema!» ütleb noorem poeg, Benno. «Mispärast mitte kolida Nõvele, kui seal on hea talu ja suur asundus. Mis siin Paunvereski head on? Kui me asja peale ikka päris tõsiselt vaatame, siis peame küll ütlema, et Jorhile on siin liiga tehtud.»

«Ah sina kah veel?» käratab vanameister, kortsutades kulme.

«Jajah, mina kah veel. Egas Jorh alati pole niisuke tuisutaat nagu ta v a h e l on.» Ning vennanaisele: «Mis sina sellest arvad, Juuli?»

«Mina? Mis on minul arvata?»

«Noh, aga siiski?» võtab Georg Aadniel mütsi ja muigab heatahtlikult.

«Mina olen kõigega nõus.»

«Näe, sa siiski oled hea inimene, kuigi ma sulle mõnikord olen olnud tige. Tule sinna, meie kambrisse, ma tahan sinuga natuke rääkida nelja silma all; on asju, mis peavad jääma ainult meie kahe teada.»

«Tehke, mis tahate, aga mina oma majahütikest küll ei müü!» põrutab vanameister jalaga ja läheb tagatuppa.

«Ei,» raputab Kiire-mammi pead, «mina ka ei tahaks minna Nõvele — Jumala võeras nurk. Mes meil siin häda on?»

«Kuula sa Jorhi loba!» toriseb vanataat teisest kambrist.

«Oodake, oodake,» võtab nüüd noorrätsep Benno sõna enda kätte, sest Jorh ja Juuli on juba teisel majapoolel, «seekord see polegi loba. Miks see Jorh peaks hoidmagi oma p u h a s t raha, nagu öeldakse? Kes teab, kuidas veel võivad muutuda rahakursid ja nõnda edasi? Aga kui tal on oma ilus taluke, siis tal on igal ajal midagi kindlat.»

«Ostku endale kas või kolm talu,» uriseb vanameister tagatoas, «aga jätku minu hing rahule. Minule on vaja ainult ühtainsat talu Paunvere kabelisse. See juba ongi ostetud — teisi mulle pole vaja. Või siis mina, oma surmalaupäeval, peaksin hakkama ühes keksima mõne lollaka tuhnijaga? Ei tule ette! Sina, Benno, küll oled tema poolt, aga seda ma sulle ütlen: nüüd lähevad vanade ja noorte teed lahku. Las ma olen siin, nagu olen — kui ma päevas paikan paarigi pükse — küllalt! Aga paigast ma ei liigu. Ja oma vaevaga kogutud kopikaid ma ei anna temale koguniste. Ei, vanaeit, tule seia ja ütle, kas mul pole õigus? Jõuluks tapame sea, keedame sülti, joome kalja peale — mis meil viga on? Peaksin küll olema poriloll, kui läheksin veel kolama kuhugi Nõvele või jumal teab kuhu.»

«Kuule, ätt,» vastab vanaperenaine, «ega see Jorhki pole päris poriloll. Ta on küll . . . noh, natuke atsakas, aga ega ta sellepärast veel pole . . .»

«Hea küll, hea küll,» köhib vanamees, «tehke, mis tahate, aga vähemalt mina ei liigu siit paigast. Niisukesi noori lolle on sigitanud ainult sõjad ja möllud. Kes vanasti . . . hoo, jumal!»

«Mis sa, isa, siis nüüd nii kibedasti asud selle asja

kallale!» püüab Benno vaigistada taadikest. «Egas Jorh veel pole kuhugi läinud. Ootame!»

«Küllap ma teda juba tunnen!» kostub mõmin tagakambrist. Ning kohe seepeale, üsna selge häälega: «Jah, jah, tee veel lapsi ja kasvata neid! Aita nad aga jalule, siis viivad sul endal jalad alt!» Ja köögutsedes voodijalutsil: «Las mind minna, las mind minna . . . !»

Just samal ajal on noorrahva jutt seal teispoolel üsna lühike.

«Ega sa, Juulike, pole unustanud seda kõnelust töötoas?» küsitleb Kiir õrnalt oma abikaasat.

«Missugust kõnelust?»

«Noh, et ma ostan talu ja nii . . . ?»

«Kuidas ma võisin seda unustada! Kõik on meeles sõna-sõnalt.»

«Väga hea, aga mis sa selle kohta arvad?»

«Seda ma ütlesin sulle juba seal.»

«Tõsi küll, kuid seda sa siiski veel ei tea, mispärast ma seda teen?»

«Ei tea.»

«Kuula siis . . . Aga ei! Oota, ma käin enne Maali juures, siis saad kõik teada.»

«Mis sul asja Maali juurde? Ikka Maali ja Maali!»

«Maaliga on juhtunud õnnetus. Jajah, teisiti ei saa seda nimetada.»

«Armas Jumal!» haarab naine mehe käe. «Mis on temaga juhtunud?»

«Oota, oota, Juuli! Ma käin seal ära, siis saad kõik, kõik teada.»

«Jeesuke! Ega Maali ometi pole surnud?»

«Jah, see veel puudub! Maali on priskem kui kunagi enne; nägin teda alles eile.»

«Aga mis õnnetus see siis on?»

«Ma ütlesin sulle: oota!»

*

Ja kohe asutab Aadniel end minekule.

«Ega sa ometi kauaks jää, Jorh?»

«Noh, ütleme, tunniks või paariks, mitte rohkem.»

Ning sammubki väsimatu noorrätsep Paunvere poole.

«No tere, Maali!» hüüab naiseõele. «Kas ma ei öelnud sulle, et tulen varsti? Kas ma ei pidanud sõna?»

«Jah, seekord pidasid küll, kuigi ma seda sinust ei uskunud. Istu ja jutusta kohe, mis sa seal Nõve pool nägid ja kuulsid?»

«Oh, Maalike, see on üsna lihtne asjake; tahan Nõvele osta talu. On müüa suur ja ütlemata ilus talu. Aga selle asja juures on oma konks. — Tead, mul on seda rahapoolist natuke vähevõitu. Pane käsi südamele ja ütle, kas saad mulle laenata?»

«Laenata . . . ?» punastab õmbleja. «Mul ju on natuke raha, aga kas see sind palju aitab, see on küsimus.»

«Ükskõik, olgu niipalju kui on, mulle on nüüd tähtis iga mark.»

Noh, eks võtku siis — Maali on valmis Jorhile andma oma viimse seeliku, aga . . . mis saab s e l l e s t asjast?

«Just s e l l e asja pärast ma tahangi osta seda asunikukohta, siis saame Paunverest eemale ja sina võid seal oma asju ajada, ilma et see kellelegi puutuks silma või kõrvu.»

«Armas aeg!» paneb Maalike käed kokku otsekui palves. «Kas sa, Jorhike, siis tõesti ainult minu pärast tahad osta seda kohta?»

«Jah, just sinu pärast, Maalike. Kellele on seda uut kilakola siia Paunverre veel tarvis? Olen selle asja peale mõelnud küll nii, küll naa, aga paremat pääsu ma ometi ei leidnud.»

«Aga sinu omaksed, vanemad, Juuli ja Benno? Kuhu need jäävad?»

«Need tulevad kaasa — küllap ma nendega toime saan.»

Maali ohkab ja vajub sügavaisse mõtteisse. — See asjalugu näib talle selleks liiga kirevana, et teha rutulist otsust. «Aga kas poleks lihtsam, kui läheksin linna ja katsuksin seal kuidagi . . . ära poetada või nii?»

«Ei, ei, seda ma ei luba. See oleks seadusevastane tegu ja sellega võiksime mõlemad väga rängasti sisse kukkuda: mina kui nõuandja, sina kui tegija. Jäägu rääkimata niisugune jutt! Ja ole nüüd üsna vait, kuula terasesti, mis ma sulle ütlen. — Sa ju tead, Maali, et minul Juuliga ei ole last; aga nüüd s a a b Juuli lapse. Ei, ära kohku: sinu lapse võtame meie Juuliga omaks; sina jääd vahelt hoopis välja.»

«Jah,» paneb Maali käed rüppe, püüdes naeratada, «aga kuidas Juuli niisukese toimetuse peale vaatab?»

«Juuli on kõigega nõus. Nagu ma juba ütlesin, jäta kõik need kodused asjad täiesti minu hooleks. Ja ära ole

narr: egas ma ometi Juulile ütle, et see asi sinuga juhtus m e i e vahel! Juulile ütleme lihtsalt nii, et oli keegi Paunverest, aga kes ta oli — ons meil sellest vaja kõnelda? Sa ometi saad minust aru, Maali?»

«Miks ma aru ei saa, kulla Jorh, kuid see plaan on nii võõrastav, et ma veel tükk aega pean mõtlema, kuni ma sellega harjun. Poleks võinud uneski arvata, et keegi tuleb niisukese mõtte peale.»

«Pole siin vaja mingisugust peamurdmist, sest asi on küps; looda aga minu peale, küll mina teen kõik nii, nagu on vajalik. Teisiti pole võimalik. Sina päästad oma naha, ja Juulile ei tohi keegi ette heita sigimatust.»

«Aga . . .»

«Pole seal enam mingisugust aga't! Nüüd ainult ütle, kui palju sul raha on?»

«Ma ei tea isegi, kui palju seda on; küll ma annan ta kõik sinu kätte — loe ise.»

«Ei, Maali,» raputab noormeister naiseõe käsivart, «sa oled päris kena tüdruk, sinust saab asja!»

Veel tükikese aega vestlevad mõlemad, siis keedab Maali teevett, mis tõesti on kosutav jook sel võrdlemisi külmal ajal, sest käes ju on sügav sügis. Seepeale surub Georg Aadniel rätikunutsakusse seotud rahad oma põuetaskusse ja läheb koju.

«Noh, Juuli, tule nüüd jälle sinna teise tarre, mul on sinuga veel midagi rääkida,» hüüab töötuppa.

Juulike, kuulekas nagu ta ikka on olnud, täidab käsku seekordki. «Noh, mis seal's on?»

«Pole mitte midagi iseäralikku, ainult nüüd varsti kolime Nõvele ja seal sa saad endale lapse.»

«Lapse!?» kiljatab noorperenaine. «Kuidas? Mina vist küll kunagi ei saa last.»

«Aga nüüd saad; Maalike on teinud natuke untsu, ja mina ei mõista teha midagi paremat, kui võtta enda hooleks tema teose.»

«Jeesus! Kas siis Maali on juba niikaugel? Kuidas see küll võis juhtuda? Mõtle ometi — Maali! Kas ta siis tõesti . . .?»

«Niisuguste asjade üle ei kõnelda pikalt. Ütle mulle kõigepealt, kas sa oled Maali õde või ei ole? — Võid ütelda, mida soovid, kuid ma tean, et sa o l e d tema õde, ja mistarvis siis nüüd hakata pikalt-laialt arutlema seda asja? Mis on, see on. Maali laps jääb meile.»

«Ei-noh, mis sellest, aga siiski . . . Kas sa, Jorh, pole

pisut segane? Kui sa kunagi kuskil käid, siis alati tuled tagasi niisukeste sõnumitega, mis ajavad ihu kananahka.»

Nüüd laskub noorperenaine kummuli väikesele lauale ja puhkeb nutma. «Vaat,» nuuksub, «kuis ma kohe aimasin, et selle koera kraapimine meie ukse taga ei tähenda head.»

«Jah, aga mis seal siis halba on?» kehitab Kiir õlgu ja kobab oma põuetaskus, muidugi katsudes, kas Maalilt saadud raha on alles.

Raha on alles, ja see on noormeistri arust esialgu peaasi. Ei-noh, ütlemist ju tuleb niihästi siin kui seal, aga milline asi nihkub paigast ilma ütlemisteta? Benno igatahes on temaga nõus, kuid need vanad, vanad — nendega küllap vist tuleb natuke löömingut. Kuid egas neid pole vaja pühendada asjaolude sisimasse. Laps jääb täiesti kõrvaliseks asjaks, kuna peaosa mängib koht. Küllap ta kõigist jagu saab, ja pärast lakkugu teda Paunvere rahvas just sealt, kust heaks arvab.

Ah jaa, veel üks tähtis punkt: Egas vanemad ja Benno tarvitse enne kolidagi Nõvele, kui Maali seal oma asjaga valmis on.

Kõrvaltoas tekib pikk ja sumbne vaikus. Kumbki ei lausu enam sõnagi. Kiir on enda juba täiesti maha rääkinud, ja tema naine üldse räägib vähe. Viimaks üsna, üsna õrnalt embab noorrätsep oma naise pihta ja küsib sosistades: «Kas nii, Juulike?»

«Jah, jah, mis ma ikka muud pean ütlema.»

*

Veebruari algupoolel peetakse Tartus niinimetatud küünlalaata. Laadast endast pole kesklinnas suuremat midagi märgata, aga siiski on linnas palju maainimesi, kes juba on teinud oma müügid-ostud või alles kavatsevad seda teha.

Raekoja lähedal põrkab kaks meest peaaegu ninapidi kokku. Üks neist on endine Nõve asunik Paavel, ja teine — ärimees Kippel.

«Oi, pardon,» kergitab viimane oma uut, läikiva nokaga mütsi, «keda ma näen! — Teie, härra Paavel, kah linnas selle halva teega?»

«Kui ma ei näe viirastust,» naeratab kapten natuke kohmetult, «siis on mul tegemist oma sõbra Kippeliga?»

«Jah, härra kapten, muidugi on teil tegemist justament minuga.»

«Kas teate, härra Kippel, mina juba ammugi elan linnas ja maitsen siin nii-öelda linnamõnusid; olen nüüd juba mitu nädalat läbi ja läbi Tartu elanik.»

«Aga kuidas jäi taluga? Kas müüsite Kiirele?»

«Jah, juba läinud! Kes jõudis kauemini kannatada seda naise pirinat! Muud ma ei kuulnudki kui: müü ja müü! Hinnast pidin jätma alla... noh, kas või kolmandiku.»

«Noh, aga... kas olete siis siin õnnelikum kui maal?»

«Ah, mis õnnelik ma olen! Teil, härra Kippel, oli jumala õige sõna, kui mind hoiatasite selle müügi eest. Ma ei mõista linnas õieti mitte midagi peale hakata; ainus pääsetee näib olevat, et minagi võtan pambu selga ja lähen maale kaubitsema.»

«Oh, härra Paavel, ärge tehke nalja! Jätke seesugune amet minusuguste vanade kontsude hoolde, kes enam kuhugi mujale ei kõlba. Aga kui tahame natuke pikemalt vestelda, siis, kui olete nii lahke, lähme siia kuhugi sisse ja võtame pudeli saradževit kuuma teega; mul küll pole teile jutustada mingisugust uudist, kuid eks seda enam ole teil jutustada minule. Paunvere — see on üks huvitav nurk. Tähendab siis, et rätsepmeister Kiir siiski ostis teilt talu?»

«Jah, seda ta tegi... kahjuks,» kehitab kapten õlgu. «Ei leidnud temagi seal õnne, niisama kui mina ei leidnud oma õnnepalukest linnas. Pihlaka... jah, Pihlaka... ma meeleldi läheksin sinna tagasi, kui see veel kuidagi oleks võimalik, aga näe, see pole enam võimalik. Minu ilus Pihlaka tõesti läks seenehinna eest; aga mis võisin mina sinna parata, kui naised...»

«Noh, oli mis oli, lähme nüüd ruttu siiasamasse kuhugi, võtame klaasikese grokki ning siis kõneleme edasi. Ega see pole suvi, kus uulitsanurgal võib seista kas või pool päeva; mul praegu veel pole külm, aga siiski ma koguni ei higista.»

Nii nad siis lähevadki tuntud asutisse, kus ärimees Kippel näib olevat o m a inimene. Ja seal siis küsitleb Kippel kaptenit üsna lihtsalt: «Kuidas siis käsi muidu käib?»

«Ma vist nagu juba ütlesin teile, härra Kippel, et minu käsi ei käi esialgu ei nii ega teisiti, ent ühte ütlen ma teile küll: Mul pole mingisugust põhjust tunda rõõmu oma elust. Ainuke troost on see, et siin on kättesaadaval igasugused raamatud. Kas mäletate veel, kui ma teilt tahtsin osta

raamatuid? Ma lihtsalt õgin neid, aga see teine osa minu elust ei meeldi mulle põrmugi. Naine...»

«Ma ütlesin teile,» noogutab Kippel pead, tempides grokki, «linn olgu linlaste päralt, sest üsna paljude maaelanikkude eest ta ei hoolitse põrmugi, ta ei vasta nende harjumustele.»

«Jah, härra Kippel, teie tunnete elu, aga mina... hm-hmh!»

«Kas siis teil, härra Paavel, läheb siin tõesti nii halvasti?»

«Mitte just, et väga halvasti, kuid mul on selline tunne, otsekui elaksin tühjas ruumis, kuid ometi nagu oleksin kellelgi jalus; naine, jah, tuuseldab, otsekui oleks tal seljas igavene pidurüü, aga kaua see nii võib kesta? Ah, teie olete tõetark — teie ütlesite mulle ette, mis mind siin ootab. Ongi nii. Aga ma ei taha sellest pikemalt rääkida,» rüüpab suure sõõmu grokki, «kuid niipalju ma siiski pean ütlema, et ma enam kaugeltki ei istu oma sõiduvees; tunnen, otsekui oleksin võhivõõras siin maailmas ja et ma enam ei kõlba kuhugi. Võiksin veel olla ainult sõjaväelane.»

«No-noh,» võtab Kippel samasuguse lonksu ja pühib vurrusid, «küllap kohaneme.»

«Ei kohane,» väristab kapten pead. «Arvan, et ei kohane. Jah, kui oleksin üksi, siis, võib-olla, et kohaneksin, aga kui mu üle valitsevad võõrad võimud, siis vist küll ei kohane mitte kunagi. Linn ja maa on kaks isesugust asja: maal ma ehk veel kuidagi oleksin enda pannud maksma nagu mõned teisedki asunikud, kes elavad seal mõisasüdame läheduses, aga siin olen nagu pesast kukkunud linnupoeg, eriti siis, kui naine mind tirib hoopis võõrasse kanti. Neist peenustest, härra Kippel, me räägime kunagi edaspidi, praegu tunnen end natuke loiuna. Kas te ei sooviks teada, kuidas elatakse Paunveres? Ma hiljuti käisin sealtpoolt toomas oma viimast kremplit ja kuulsin natuke seda ja teist.»

«Noh, noh, väga huvitav?»

«Minu järeltulija Kiir on Pihlakal nüüd suur peremees ja kõik, aga... tal võib tulla ette keerulisi asju; ta nimelt olevat süüdi ühe mehikese surmas.»

«Oi, Jeesuke!»

«Jah, ta olla ühe Pilbaste küla asuniku kõva külma käes võtnud ihualasti; see saanud kopsupõletiku ja surnud. Selle asjaajamisega võib temal tulla suuri sekeldusi,

nagu räägib sõjaseltsimees Tõnisson. Ja kui te veel midagi teada tahate, härra Kippel, siis... siis... sünnitas Kiire abikaasa surnud lapse. Kas pean teile veel midagi ütlema?»

«Või nii...?» rüüpab Kippel jälle oma klaasist. «Siis tal ikkagi ei läinud hästi. See sügis murdis siingi... ükskõik, kes ette juhtus.»

«Jah, laskub kapten Paavel käsipõsakile, «see sügis murdis minugi, kuid... jumala arm on suur, nagu öeldakse. On ju võimalik, et ma siiski veel kord tõusen... ei, mitte k õ r g e l e, aga vähemalt nii... keskmise riigikodaniku seisundile.»

Tartus 1938

Sügis

II

Kui ma seda jutustust algan suure suvega, siis see küll pole kooskõlas pealkirjaga, aga seda ei pea võtma täpselt: neil, pealkirjadel, võib olla ka mõni teine mõte. Kui nende jutustuste-sarja esimese raamatu «Kevade» tegevustik ei alanud kevadel, vaid sügisel, miks siis ei tohiks viimase raamatu «Sügise» sündmused areneda suvel?

Kui talle Paunvere kihelkonnakoolis vanal heal ajal öeldi: väike Lesta, siis vist küll ei tulnud ütlejaile mõttessegi, et see väike poiss ometi kasvab, sirgub pikemaks, saab meheks, ja aastate kestes isegi tekivad hallid kiud tema juustesse. Ja rohkem kui võimalik, et mõnigi endine koolivend, kes temaga pole kokku puutunud koolipõlvest saadik, sammub temast nüüd mööda nagu võhivõõrast inimesest. Nii on lugu paljude koolivendadega ja kooliõdedega; võiks koguni ütelda, et vähe on seda koolirahvast, kes jääb isekeskis tuttavaks elusügiseni: veelgi vähem osa püsib sõpradena vanema eani. Säärast nähet korraldab elu ise ja ka isikute omavahelised suhted, ning seejuures pole midagi imestleda.

Lesta on Eestis juba ammugi enam-vähem tuntud kirjanik, aga ta oleks rohkemgi tuntud ja tunnustatud, kui ta kogu oma elu- ja tegujõu oleks võinud anda ainult kirjandusele. Näeb ja tunneb ka ise väga hästi, kuis tema eluaastatega kaugeltki ei pea sammu tema kirjanduslikud teosed. Ja ometi oleks tal veel nii paljugi ütelda. Ajuti on tal koguni tunne, otsekui poleks veel õieti alanudki oma kirjanduslikku tegevust, vaid ainult katsetanud... tükike siit, teine sealt.

«Jajaa,» arutleb vahel kibedusega, «kes võiks midagi, see ei tee midagi, aga kel polegi suuremat ütelda — too aiva laiutab.»

Sealsamas hakkab otsima vabandust oma loidusele. — Kui ta ongi süüdi, siis ometi mitte kõiges. Kas ta polnud nii-öelda igapäevase elu kütkes juba varajasest noorpõlvest saadik? Millal tal oli võimalustki ise juhtida oma elu nii, nagu tahtis, kui niihästi endal kui ka ta omastel alati lõi tuli katusest välja, oli alatine häda ja kibedik.

Rabeles, rabeles, kuid siiski ei ulatunud alati sügama sinna, kus sügeles.

Laskub käsipõsakile, mõtiskleb. — Kas öelda, et elu läheb nurja, läheb tühja? Või ehk on veel natuke vara seda ütelda, sest elupäevi on eelpoolgi... kui ei juhtu midagi erakorralist. Mine tea. — Meeleolud kipuvad vaheldumа liiga tihti.

Lesta peab ikka veel kindlapalgalist ametit ja teab, et ta sellest ei pääse enne oma surmatundi. Veider... Ei, isegi lapsik oleks nüüd, selles eas, veel haududa mõtet, et ta kunagi võiks oma elu rajada — kirjandusele, sellele haprale taimele Eestis, millel küll on palju okkaid, aga vähe roose. Jah, sellest ta küll kord unistas, aga need ajad on ammugi möödas.

Perekondagi ta pole endale soetanud; ta vaid imestleb Tali, Tootsi, Imeliku ja teiste koolivendade «julgust», kes olid astunud selle sammu... lihtsalt... otsekui pidanuks see nii olemagi. Tema, Lesta, vaatleb elu nagu kuskilt varjatud aknast, vaatab: mis v ä l j a s sünnib, mis t e i s e d teevad.

Ta elab juba mitmendat aastat väikeses, vaikses aiamajakeses, millist asukohta ta oli endale soovinud mine tea kui kaua, ning viimaks ometi leidnud; ajuti näib talle, otsekui mananuks selle esile oma unelmate kaudu.

Majake koosneb ainult kahest toakesest, ja neistki tarvitab Lesta endale elamiseks ainult üht. Teine on mõeldud v õ õ r a s t e t o a k s, ehkki ses hütikeses käib väga harva mõni võõras, otsekui oleks eksinud sinna. Kraamimas, kütmas ja tuulutamas seda lihtsat elamut käib vaikiv vanamutt Anna, kes sinna kunagi ei too mingeid uudiseid, kes üldse kõneleb ainult seda, mis hädavajalik. Aga vahel siiski, pühkides siit-sealt tolmu ehk kastes lilli, ta kõneleb — iseendaga. Ei tahagi kujutella, et Lesta elamu eest hoolitseks keegi teine olend kui seesama väike, kõhnake, aeglase toimega naisterahvas Anna.

Selleski tagasihoidlikus ruumis, mille Lesta on endale valinud elutoaks, on peaaegu kogu sisustus otsekui s u r u t u d ühte nurka. Avara diivani kohal ripub rida ülesvõtteid tuhmikates raamides, enamikult peremehe omaste ja sõprade pildid möödunud aegadest. Nende kõrval mõned majad ja maastikud. Diivani ees seisab ümmargune, massiivne laud, kaetud tumeroheka plüüškattega, millel lasub virn ajalehti ning mõni avatud ja avamata raamat. Otse

diivani juurest algab raamaturiiul, kaunis pikk, kadudes hämarikku.

Lesta nimetab seda omaette: mälestuste-nurgaks... vist küll päevapiltide tõttu seinal.

Ning lamaskelles samal mõnusal diivanil, esialgu natuke närvitsedes, imedes sigaretti, algab Lesta sõber Arno Tali, kes on suveks tulnud Tallinnast, üht juttu, mis kostab veidi nagu surmaeelse pihtimusena... kaldub sinnapoole. Nii vähemalt arvab Lesta.

*

Lesta tunneb Arnot juba kaua aastaid, kuid hoolimata sellest pole sõber veel mitte kunagi lasknud heita sügavamat pilku oma siseellu. Sõnaaher polnud Arno Tali ilalgi, ta elas endale nii-öelda s i s s e, ja väga võimalik, et just seesama osa tema iseloomust lähendaski teda Lestale.

Seegi olgu öeldud ainult hea õnne peale, sest kes teab...

Igatahes hoidus Lesta puudutamast oma sõbra hinge peenemaid keeli, olles täiesti teadlik nende hapruses ja õrnuses. Kuid juba ühest eelmisest jutlemisest ta märkas, et Arno Tali süda vaevleb tules, mis ei kustu; märkas enamgi: sõber kaalutles ja heitles enesega, kas usaldada temale rohkem kui seni oli usaldanud kellelegi teisele. Lesta näeb lausa ja taipab selgesti, et s õ b r a m õ õ t on t ä i s, aga kuivõrd ta sellest kavatseb ära valada, seda muidugi on võimata ennustada.

Järsku katkestab Tali oma jutu, mis seni oli piirdunud Tallinna eluga ja tema teenistuskohaga ühes keskkoolis, tõuseb diivanilt ja vaatab mõtiskelles aknast välja suursuvisesse viljapuuaeda. Oi, kuidas ta sel hetkel meenutab Lestale toda endist Arnot, keda nägi aastakümnete eest, olgugi et nüüd juba punuvad rohked hõbeniidid tihedat võrku sõbra tihedaisse juustesse.

Vaikib Lestagi, ootab, sest äkkivaibunud jutule nagu p e a k s järgnema midagi uut, midagi, mis ta seni pole kuulnud.

Siis väristab aknal seisev mees õlgu, otsekui läbistanuks teda külmajuga, pöördub ümber ja tuleb tagasi diivani juurde. Ning võtnud sellel mugava asendi ja pannud käed ristamisi rinnale:

«Jah, imelikke asju sünnib... maailmas.» Ja muiates: «Peaaegu oleksin öelnud s i i n maailmas, nagu öeldakse tavaliselt.»

Mispärast ta siis pelgab seda tavalist ütlust — küsib Lesta.

«Oh, ma just ei pelga, aga ma ju ei tea, kas ongi teisi maailmu, kus elaksid umbeski meietaolised olendid.»

«Jatka, Arno!» lausub Lesta süüdlaselt naeratades. «Sa nagu tahtsid midagi ütelda. Andesta mulle mu ebakohane vahemärkus.»

Teda valdab hirm, et sõber seetõttu enam ei kõnelegi edasi. Kui rumal temast: rikkuda teise arglik hoovõtt pikemaks lennuks!

Ent Tali jatkab siiski.

«Nojah,» võtab uuesti hoogu, «iga inimesega juhtub midagi üllatavat, eks ole? Niisiis... Kas ma olen sulle kunagi kõnelnud ühest naisest, kelle nimi oli Virve?»

Jah, ta kõneles Lestale kunagi nii... umbkaudu... ühest naisest, kelle nimi oli Virve.

«Neiust, jaa. Ta oli pärast minu naine.»

«O l i?» hämmastub Lesta. «Aga nüüd?»

«Nüüd ta... pole enam,» vastab sõber tumeda häälega ja vaatab maha, natuke etteheidetki silmis: kas siis teine seda veel ei tea?

«Oo!» hüüatab teine. Kuis peaks tema seda teadma.

«Olin Virvega abielus ja... Ja ma ei tea, kas sind huvitabki tema elukäik? Ei, ma ütlesin valesti. — Mitte ainult t e m a, vaid ka m i n u elukäik. Mis oleks, kui jutustaksin sulle üht kui teist meie ühiselust? Nii... mõne pildikese?»

Lesta muidugi kuulaks seda põnevusega; teda alati ja suurimal määral huvitab inimene ise ja inimese elu, inimese heitlus eluga. Võiks koguni ütelda, et ta iseendki kaunis tihedasti peab silmas, vaatleb kõrvalt.

«Aga,» tõstab Arno Tali pead, «kui mu jutustus sind hakkab tüütama, siis ütle kohe. Kas... kas annad seepeale oma sõna?»

Oi, Lesta annab seepeale oma kindlaima sõna; ja anda seda sõna pole tal kuigi raske, sest teab juba ette: sõbra jutustus ei hakka teda ialgi tüütama.

— Noh, kes teab. Parem, kui ta poleks sellele liiga kindel. Muuseas peab Arno siiski tähendama, et Lesta on esimene inimene ja jääb ka viimseks, kellele ta räägib säärase asjust. «Muidugi,» ütleb, «sead end nüüd küsimuse

ette, mispärast kõnelen sinulegi sellest? Kas tead, mu sõber: ma vist ei saa teisiti, kui p e a n seda tegema, muidu... noh, hea küll...

Oh, enne minu välismaa-teekonda oli mul siin veel rohkesti tegemist kellegi kraadepoisi Hannes Nigoliga. See oli rikka rahva ainus poeg, juba kogenud sell, eriti selles osas, mis puutus käitumisse tüdrukutega. Kus mina olin abitu ja saamatu, seal oli tema alati seisukorra peremees. Nägin teda aiva tihti Virve seltsis, ja võid juba arvata, mis siis sündis minuga. Selle asemel, et vahvasti sekka lüüa, ma lasksin nii-öelda saba sorgu ja põgenesin, et mitte näha —»

«Mida?» küsib Lesta aralt, kui sõber on vaikinud juba kauemat aega ja vajunud mõtteisse.

Tali ei saa aega vastata sellele küsimusele — uksekell kõriseb, keegi tahab sisse tulla.

«Tohoh, nii hilja!» võpatab Lesta. «Kes see võib olla?» Ning vaadates küsivalt sõbra poole: «Kas maksabki avada?»

«Ma ei tea,» naeratab Tali ja kehitab õlgu, «ma ei tunne siinset majakorda. Minu pärast igatahes ära muuda seda; tee nii, nagu mind ei olekski siin.»

Vanapoiss suleb elutoa ukse ja väljub kõheldes. Ta on juba jõudnud sinna ajastusse, mil teda tihti häirib üsna väike vahejuhtumike.

Tali kuulatab ja korraga kihvatab ta peas mõte, mis õieti on täiesti loogikavastane: kas ei tulnud s e e, keda nägi täna, keda pidas Virveks, teda taga otsima?

«Milline absurdum!» noomib end mõttes ja raputab pead, kui eeskojast ja siis võõrastetoast kostab temani kunagi kuuldud mehehääl. Lesta kuulukse vastavat tasa ja tusaselt.

Kuulatab, kuulatab Tallinna mees veel natuke ja on siis päris kindel, et tulija pole keegi muu kui...

Tõuseb diivanilt, avab ukse ja ennäe, ta ei eksinud. — Sügaval saalitoolil, käed põlvedel — esialgu näha ainult poolpaljas peakolu ja hall habemetutt — istub vana ärimees Kippel. Õige! Teispool lauda, toetudes aknapiidale, seisab tülpinud näoga Lesta, kellele see külaline ei näi sugugi meeldivat.

«Tere, härra Kippel!» tervitab Tali lõbusasti.

«Tere!» vastab ärimees ja tõuseb istmelt, terasesti, kuid siiski veidi kohmetult silmitsedes seda v õ õ r a s t härrat.

«Kas te mind enam ei tunne, härra Kippel?»
«Vabandage, äkki küll ei tule meelde.»
«Minu nimi on Tali. Kas te ei mäleta?»
«Õige!» kummardab Kippel viisakasti. «Nüüd ma tean.»
Seepeale suruvad isandad teineteise kätt ja istuvad. Lesta jääb akna juurde seisma ja kortsutab kulme: on nii ilus õhtu ja oli nii huvitav jutlemine sõbraga, aga nüüd tuli see vana tolmuimeja, Kippel, ajas kõik nurja. Pagan teda just n ü ü d siia ajas!
Ja kui juba on räägitud tükike siit, teine sealt, siis muutub aiamajakese elanik lausa kärsituks, pöördub otsemalt ärimehe poole ja küsib peaaegu viisakusetult:
«Kas te, härra Kippel, tahtsite mulle ütelda midagi erilist või tulite niisama? Asi on nimelt niisugune, et me kavatsesime härra Taliga täna õhtul veel välja minna.»
«Ah nii?» kargab ärimees süüdlasena püsti. «Ah nii? Oi, siis küll vabandage, et teid nii kaua kinni pidasin. Jah, härra Lesta, mul oli küll veidi asja teie juurde, aga küll ma tulen mõni teine kord.»
«See veel puudub!» arutleb Lesta mõttes. «Olgu siis juba ü k s valukannatamine.» Ning ärimehele, kes juba vaatab välisukse poole: «Ei, nii kiiret meil selle minekuga ka ei ole. Rääkige ära oma asi, kui juba kord tulite.»
«Oh, härra Lesta,» naeratab Kippel veidi virilalt, «olen siin juba mitugi head korda käinud, aga teid polnud kunagi kodus. Hommikul vara ei tihanud tulla, siis tulin nüüd õhtul hilja, et vahest ehk leian teid kodunt.»
«Noh, seda enam. Mispärast siis peaksite tänagi käima tühjalt, kui ma o l e n kodus. Istuge, palun! Nagu ma juba ütlesin: meil pole kiiret, me ei pea kuhugi ilmuma täpselt.»
«Jah, jah,» tõuseb Tali omakorda, «ega mina ei häiri teid, ma lähen sinna, teise ruumi.»
«Ei, jumala pärast, härra Tali!» sirutab Kippel käed välja. «Ärge minge kuhugi. On isegi soovitav, kui teiegi kuuleksite minu juttu. Kaege, kulla härrad, lugu on säärane, et ma hakkan vanaks jääma. See'nd muidugi pole kuigi suur uudis, ja ärge arvake, et ma ainult seda tulingi ütlema. Viimasel ajal ma töötasin niinimetatud pambumehena, mõlkusin maal ringi ja müütasin oma kaupa ja... ja ega polnud vigagi — elada sai. Ei, seda ametit ma peaksin edaspidigi, aga mu jalad, jalad... ei taha enam sõna kuulda. Vanadus.»
«Kui vana te's juba olete, härra Kippel?» küsib Tali.

«Oo, juba tublisti üle kuuekümne, aga nii... linna jaoks veel kõbus küllalt. Ja sellest mu jutt nüüd algabki. Ma püüan teha lühidalt, aga siiski, palun, ütelge kohe, kui tahate minna.»
«Pole viga,» ütleb Lesta. «Laske tulla.»
«Vaadake, mu härrad,» süütab Kippel tuliuue sigari, «üks endine Nossovi ärijuht ometi ei tohi jalgu jääda oma kaaskodanikele ega minna kerjama. Vaestemajas ta samuti ei taha lõpetada oma elupäevi. Aga võta'nd ja pane endale kabel kaela — see pole ilus. See oleks siis nagu oleksin põgenenud elu eest. Ei, vana Kippel, vana Viilias Vooks, tahab eluga veel kord rinnad kokku panna. Noh, mõtlesin ja mõtlesin ning jõudsin otsusele, et vaja oleks siinsamas linnas, kuskil turu ääres, avada putka, üks väike pood. Aja jooksul ju võib sellest kujuneda suuremgi kauplus, aga oleme esialgu rahul selle väikesega. Ei maksa kohe algusest peale ronida liiga kõrgele. Eks ole nii, mu härrad?»
«Nojaa, seda küll,» vaatab Lesta aknast välja, «aga miks te siis ei ava seda... seda... noh, kaubamaja?»
«See on täiesti põhjendatud küsimine,» puhub ärimees endast sigarisuitsu eemale. «Täna-homme ma seda muidugi ei kavatsegi avada — praegu on äriilmas vaikne aeg —, aga sügisel, siis... Praegu on ainult tarvis teha eeltöid: ruum valmis vaadata, kaupu tellida ja nii edasi.»
«Noh, egas see teil enam tegemata ole?» võtab Lesta rinnataskust pliiatsi ja veeretab seda näppude vahel, otsekui arutelles, mida nüüd õige kirjutama hakata.
«Härra Lesta,» köhatab Kippel ja tõmbab kopsudesse rohkem õhutagavara, «teie pole kunagi olnud ärimees, te ei tea —»
«Kuidas? Kuidas te ütlete: mina pole olnud ärimees! Mina olin juba kahekümneaastasena ärimees. Kas te ei mäleta, kuis ma oma esimese raamatu välja andsin?»
«Oijah,» muigab Kippel, «küllap mäletan. Väga hästi mäletan, ja väga hea, et te seda just ise meelde tuletasite: nüüd on minul vähem seletamist.»
«Ärge muutuge saladuslikuks, härra Kippel!» hoiatab Lesta.
«Ei, mitte sugugi. Ütelge mulle, mida te vajasite kõige enne, kui hakkasite oma raamatut välja andma?»
«Hm... hm...»
«Julgemini, julgemini, härra Lesta!» muigab Kippel ja vidutab silmi. «Te mäletate küll, ja mina võtan tagasi oma

sõna, nagu poleks te mitte kunagi ärimees olnud. Olite — teil on õigus!»

«Nojaa, aga mida ma vajasin eelkõige...» pomiseb Lesta, vahtides üksisilmi toanurka ja pingutades mõtet. «Ah, jaa,» ütleb siis äkki, «vajasin natuke kuraasi ja häid abimehi.»

«Jumala õige!» hüüab külaline võidurõõmsalt. «Ja just sedasama vajab iga algaja ärimees, sest iga tema samm on seotud niinimetatud rahaga. Mina küll pole algaja, aga siiski peab minu üritusele vaatama kui üleminekule — endisest kõrgemale.»

«Jah, ma taipan, millest on jutt. Hästi, isand Kippel, mina soovin teile kõike head ja aitan teid jõudumööda, aga kardan, et ainult minu abiga te küll ei suuda elul sarvist kinni haarata, sest minu abi on väike.»

«Ka mina võin natuke aidata,» sõnab Tali tasa ja tagasihoidlikult.

«Ma tänan, mu härrad!» tõuseb ärimees püsti ja teeb mõlemaile viisaka kummarduse. «Aga et juba algusest saadik vältida igasugust eksiarvamust, siis olgu öeldud, et teie lahke abi on vastuvõetav ainult laenu kujul. Ühe sõnaga: teie, mu härrad, aitate mind järjele, aga niipea kui avaneb võimalus, siis tasun selle laenu suurima tänu ja aukiitusega.»

«Hästi!» ütleb Lesta. «Kuid küsitav on, kas me kahekesigi jõuame teid järjele aidata? Aga seeüle kõneleme täpsemalt kunagi... noh, kasvõi homme õhtupoolikul.»

«Tänan!» lööb Kippel kannad sõjamehelikult kokku, soovib head õhtut ja lahkub.

«Kas kuulsid, Arno?» küsib Lesta, kui on külalise järel lukustanud välisukse ja tulnud tuppa tagasi.

«Mida?»

«Noh, seda Kippeli juttu. Vaata, kuis mõnel inimesel on sitke vaim! Ainult see on veider, et ta kogu oma eluaegse rähklemisega pole jõudnud põrmugi edasi... või kuidas seda nimetada. Inimene on tulvil täis energiat ja tegutsemisindu, haarab siit ja sealt, kuid ei nihku paigast. Tunnen paljusid isikuid, kes oma asju ajasid hoopis vaikselt, ilma vähemagi rabeluseta, aga siiski jõudsid järjele, nagu ütleb Kippel. Ja ometi pole seesama Kippel sugugi rumal mees. Tekib küsimus: mis tal puudub?»

«Tal puudub sirgejoonelisus,» arvab sõber. «Seep see asi ongi, et ta haarab siit ja sealt, kuna peaks tegutsema mingisuguse kindlama kava järgi. Ta võis Nossovi kaubamajas tõesti suur asjamees olla, aga teda ikkagi juhiti, ta ei saanud teha kõrvalhüppeid. Ent niipea kui jäi omapead, siis läks kõik uih-aih. Nii saan mina temast aru. Aga mine tea, võib olla et tal lihtsalt ei vea, nagu öeldakse. On ka sääraseid eksemplare.»

«Tühja kah — ei vea! Ma ei usu seda sõna. Ükskord ei vea, teinekord ei vea, aga kunagi ikka veab, kui inimene ise püüab ja kui ei taheta saavutada ilmselt võimatuid asju ja olukordi. Heakene küll, aga mis me siis teeme selle Viilias Vooksiga, kui ta homme tuleb? Ja et ta tuleb, see on kindel; tema peab sõna... eriti, siis, kui see tulek on tema enda huvides.»

«Noh, kui me kord juba lubasime...»

«Tubli! Eks näe. Läki nüüd aeda — vaata, milline hõbedane õhtu!»

*

On haruldaselt vaikne. Tumesinisest taevast muheleb vana, heatahtlik kuu, otsekui poseerides mõnele noorele armulaulikule. Metsistunud õunapuude vahel ja rohistunud jalgteil liuglevad hõbedased laigud, ja eemal, nende tumedate puude taga, näib paistvat uus valgus ning avanevat uus maailm ja sinised imed.

«Kuidas leidsid säärase muinasjutulise elukoha?» küsib Tali.

«Ah, seda ju polegi olemas,» vastab sõber. «See on ainult kujutelm, mõtiskelu, unelm. Iga kord, kui kõnnin siin, kardan virguda.»

«Hm, või nii on lugu...» süütab tallinlane sigareti. «Aga kui nüüd mina su äratan sellest unelmast, viin su tagasi reaalsesse, päris igapäevasesse ellu?»

«Aga muidugi tee seda — see oleks mulle aiva kasulik. Muidu, võib olla, hakkan isegi uskuma, mis räägin.»

«Nojaa,» vaatab Tali enese ette maha, «meil jäi seal sees pooleli üks jutt — kui see sind ei tüüta, siis ma jatkan.»

«Seda ma pidin sulle ise praegu meenutama.»

«Ma vist poleks sellest kunagi hakanudki kõnelema, aga see tänane ootamatu kohtamine...! Nojaa, kuhu ma jäingi? Ah, jaa: kupatasin välismaale. See ehk näib sulle võõrastavana, miks ma just sinna tormasin? — Pean ütlema, et see mõte tuli mulle endalegi äkki, selle sisendas

mulle keegi teine. Üks minu ülikooli-tuttavaid parajasti tuli välismaareisilt ja puhus mulle imelugusid; ja et mulle oli peaaegu ükskõik kuhu minna, kuhu pageda — ainult eemale siit! —, siis võtsin tuld. Kolasin ringi Saksamaal, isegi Pariisini ulatus teekond, kuid sellest räägime edaspidi, mõni teine kord. Praegu ütlen ainult niipalju, et ulades võõrsil, uues ja huvitavas ümbruses, mulle tõesti muutus udusemaks selle tüdruku kuju, kelle nimi oli Virve. Pärast juhtus sedagi, et ta ei meenunud mulle kogu päeva kestes. Ja kas tead, mis? — Ma ei kahetsenud seda, ei lugenud end sugugi mõneks truudusemurdjaks või ühepäevaliblikaks või kuidas nende nimetused kõik on. Ei, just vastuoksa. — Teadmine, et ma siiski olen võimeline unustama seda inimest, meeldis mulle, kosutas mind... sest üle piiri ma sõitsin otsekui raskesti haige... vähemalt oma arust.

Mõne aja möödudes jõudsin otsusele, et olin Virve Kivi vastu muutunud peaaegu ükskõikseks, nagu kord noorpõlves jahtusid mu suhted kellegi teise tüdrukuga... Hm, sa tead küll, kellega.

Huvitav, kui vähe ma siis veel tundsin iseend. — Vaevalt jõudnud kodumaale ja siiasamasse Tartusse, kui tuli, mis juba pidi olema kustunud, lõi uuesti lõkkele. Nojah, lõkkele, lõkkele... Sa, vanapoiss, ära pane nii väga tähele, kui ma vahel sekka tarvitan liiga luulelisi sõnu, kõnekäände ja võrdlusi, ehkki ma ei kirjuta mõnda raamatut, vaid jutustan niisama, kuidas juhtub.»

«Oh, mis'nd sellest!» puudutab Lesta sõbra käsivart. «Ega sa ometi arva, et olen väljas mõne uue teema jahil?»

«Olgu nii,» hingab Tali sügavasti. «Vaevalt sain Tartusse tagasi, kui algas seesama endine mäng, otsekui poleks mul vaheajal olnud mingisugust meeleolu muutust. Mis mind aga kohe puudutas võõrastavalt ja valusasti, oli see asjaolu, et Virvet sugugi ei huvitanud see ajavahemik, mil olin kadunud; ta ei küsinud sedagi, kus ma olin, mis tegin. Näis nii, otsekui oleksin lahkunud ma temast alles eile ning tulnud täna päris tavalisele kohtamisele. Ainult ü k s kord meenutas ta nii... muuseas seda ajajärku. «See oli siis,» ütles, «kui sind Tartus näha polnud.» Seega jäigi. Ja ometi olin mina omateada teinud nii-öelda suure numbri, reisinud välismail. Jah, nii mõne aasta pärast ta küll tegi sellest rohkemgi juttu. «Iga teine kavaler kui džentelmen oleks mindki kaasa võtnud sellele reisile,» heitis mulle ette, «aga sina läksid üksi,

tahtsid näidata, kui vägev mees sa oled. Tahtsid mind solvata südame põhjani, ja see õnnestuski sul täiesti.»

Aga see oli pärast, kui me juba olime niinimetatud abielus. See on juba minu vana komme: juhtumite õigele järjekorrale kuhugi ette rutata... kärsitus või mis see on.

Siis nägin Hannes Nigolit uulitsal ja... ehmusin. Endine moodne noorhärra oli tookord nii viletsasti rõivastatud, et mina meeleldi oleksin temast möödunud sõnagi lausumata, aga ta teretas mind, seisatas ja algas juttu.

«Kus te olete elanud, härra Tali? Pole teid juba ammuilma näha olnud.» Ja ootamata minu vastust: «Mina olen viimasel ajal natuke nii... noh, kuidas ütelda... natuke maha käinud või nii... habegi ajamata, rõivad närused, saapad katki. Kuid pole viga — tuleb ette, küllap ajad paranevad. Ega see pole Hannes Nigolil esimene kord, kus ta...» Ja ikka nii edasi, hüppeliselt ja segaselt, paisates mulle näkku vänget alkoholilehka. Ja viimaks ta laenas mult raha ning küsis otsekui vastutasuks: «Kuidas käib preilli Virve käsi?»

Jah, nii ta küsis, see vastik noormees. Tahtsin talle juba vastata üsna teravasti, aga heitsin käega, läksin oma teed. Oi, toibudes pisut ma koguni kahjurõõmustelin, et see poiss oli niivõrd langenud: säärasena ta igatahes ei saanud läheneda Virvele; vähemalt oli temagi võistlejate reast välja löödud.

Ent mõne päeva pärast ma kohtan teda jälle ja ehmun veelgi rohkem kui eelmine kord. Mis ma näen! Erksana ja lõbusana sammub tema kõrval mitte keegi muu kui — Virve. Kuid seekord on Hannes Nigol välimuselt jälle tipp-topp, ja kuidagi ei taha uskuda, et seesama isand alles hiljuti vägagi sarnles pätiga. «Hoo, härra Tali!» hüüab joviaalselt. «Kuhu nüüd nii tõsise näoga? Kui teil pole kiiret, siis tulge meiega kaasa. Kõnnime veidi nii... ilma muredeta.»

Aga Virve — mitte sõnagi; vahib ükskõikselt sinna kuhugi kõrvale, justkui ei puutuks see temasse, kas ma lähen nendega või ei. Kuid ilus ise ja ihaldatavam kui kunagi varem, heleblond juuksekihar kippumas sinise kübara alt. Kuidas ma küll võisin teda võõrsil unustada päevade kaupa?

Muidugi oleksin nendega kõndinud ilma muredeta, kui mind kutsunuks Virvegi, aga et ta seda ei teinud, siis lugesin paremaks minna teist teed — muredega. «Kurat

neid võtku!» mõtlesin nii... kasvõi enese mehistamisekski. Ja kohe meenus mulle see omakootud «tõde», sõites välismaale: «Naisi peab vallutama hooga, tormikalt, nagu teeb Hannes Nigol; mitte ara ja kõhkleva piiramisega... nagu mina. — Aga kui ma ei mõista seda moodsat vallutamiskunsti tegelikult?» küsitasin iseend. — «Siis ole vait!» vastas keegi teine minus. Eks ole veider? Minuga on üldse nii, et aeg-ajalt mulle lõikub mällu mõni tühisest tühjem asjake, mõni kunagi kuuldud sõna, mõni nähtud pilk, kuna paljugi hoopis tähtsamaid juhtumeid ununeb kas osalt või ka täiesti. Nii on lugu minuga; ma ei tea, kuidas on teistega.

Minu tolleaegset k o d u s t elu sa nägid ise... vähemalt välispidisest küljest — elasime ju ühes ja samas toas ja isand Kippel oli meie korterinaaber. Isegi koolivend Luts näis tundvat seda ajastut... välispidiselt, sest kuidas ta muidu sai kirjutada oma «Suvesid». Aga oma siseilmast ja suhetest Virvega ma vaikisin kõigile, kartes end teha naeruväärseks. Luts küll püüdis tungida sügavamale, aga...

Mis puutub minu ülikoolitöisse, siis selle hulkumisega välismail ma ei kaotanud rohkem kui ainult poole õppeaastat. Pärast töötasin sellegi tasa. Üldse ei teinud õppetööd mulle raskusi, ja kindlasti ma oleks võinud lõpetada ülikooli *cum laude*'ga, kui oleksin pingutanud end vähegi. Ent ma ei hoolinud aust ega kiitusest, kuna preili Virve täitis kogu mu olemuse.

Nüüd... jah, nüüd ma ei paista naeruväärsena mitte ainult sinule, vaid ka iseendale. Aga olgu! — Pole mina esimene ega jää viimseks, kes ajas ja ajab veelgi säärase asju.»

«Selles võid täiesti kindel olla, kulla sõber,» kõhatab Lesta ja vaatab üles kuu poole, mis vaheajal juba on nihkunud pisut teise kaarde.

«Mis?» naeratab Tali. «Kas sinagi oled läbi teinud mõne sarnase kursuse?»

«Nnoh...» kehitab küsitav õlgu, «egas minagi polnud mõni erak. Kuid mitte minust polnud praegu jutt.»

«Hea küll, nüüd ma rääkisin juba enesestki küllalt, et sind tüüdata. Piisab tänaseks. Muuseas on see viin minulegi veel liiga kange, et seda juua ühe sõõmuga. Küllap mõni teine kord jutustan edasi. Meie jalad on kastest märjad — peaksime minema majja.»

*

Järgmine varahommik. Tali on juba virgunud sel avaral diivanil, aga lamab vaikselt, et mitte äratada sõpra. Siis kuuleb, kuis teine tasa ja ettevaatlikult pöörab ajalehe külge. «Ohoo, vanapoiss,» ütleb, «tähendab, et sinagi ei maga enam. Tere hommikut!»

«Tere, tere!» vastab Lesta. «Kuidas magasid?»

«Noh, polnud viga. Magan nüüd jälle enam-vähem korralikult, aga oli aeg, mil ma ööde kaupa ei saanud sõbagi silmale. Siis oli öö mu vaenlane; nüüd enam mitte.»

«Siis on hästi. Aga kas tead, Arno, ma nägin sind unes.»

«Ohoh! See oli siis muidugi minu õhtuse jutustuse tagajärg.»

«Väga võimalik,» paneb Lesta ajalehe käest ja tõuseb voodis istukile. «Nägin sind Virve seltsis, su näol oli säärane õnnelik naeratelu... et minugi süda läks soojaks.»

«Ah, ära'nd aja vanatädi juttu! Oletame, et sa ei luuletagi, aga kas sa seda ei tea, et kõik unenäod tähendavad vastupidist? Nägid mind õnneliku naeratusega näol... hm, küllap siis tuleb veel mingisugune jant selle Virve-emandaga: egas tee meid eile muidu kokku viinud. Jah, ma võisin küll õnnelikult naeratada, aga see oli ilmsi, virgudes. — Päike vaatab aknasse, linnukesed laulavad, muidu kõik haruldaselt vaikne — päris muinasjutt! Ei, kulla veli, ma tõesti kadestan sind selle ülimõnusa elamu pärast, kuid oma elust ma ei räägi sulle enam kunagi vastu ööd, muidu sa jälle näed unes jumal teab mida... õnnelikke naeratusi ja...»

«Hästi! Räägi siis päeval, räägi hommikuti, räägi praegu. Tõusta on veel niikuinii liiga vara.»

«Hm... hm...» süütab Tali paberossi. Lesta saab sellest nii aru, et sõber närvitseb.

«Ei, ei,» hüüab süüdlaselt, «ega ma ei s u n n i sind! Tee nii, kuis ise heaks arvad.»

«Nojaa, seda küll. Olgu sulle's pealegi veel mõni üksikasjake... kasvõi õpetuseks ja äratuseks...

Jah, peale minu teekonda sinna ja tänna oli jälle pikem aeg, mil Virve mulle paistis säärasena, otsekui kasvanuks imeilusad lilled tema jälgedes. Ent siis üsna tihti tuli sinna vahele seesama Hannes Nigol ja tampis segi niihästi jäljed kui lilled. Ja kui ma praegugi vaatan tagasi

tollele veidrale ajastule, siis pean lausa imestuma, et ma siiski suutsin lõpetada ülikooli ja astuda ellu, nagu öeldakse. Ma ei kiitle sellega, ma ainult imestlen. — Kaks minu head tuttavat — muidu väga tublid ja andekad poisid, kes samuti olid umbes minu seisundis — ei suutnud seda. Nad heitusid onu Bacchuse üska ja... ja nii edasi.

Siis hakkas isegi mind tüütama säärane mäng taeva ja põrgu vahel. Mõtlesin, valmistusin ette, võtsin hoogu ning käisin välja oma viimse ja otsustava trumbi. «Sõidan nüüd ära siit linnast,» ütlesin Virvele. «Kas tuled ühes minuga või jääd siia?»

Ta vist ainult teeskles arusaamatust ja küsis: «Kuidas? Kuidas ma pean tulema sinuga?» — «Minu naisena,» vastasin vahvasti, et kord lõpetada seda pimesikumängu. Ja üsna pateetiliselt, nagu see mõnikord on omane isegi argadele: «Kas ei või jaa?»

Siis muutus Virveke veidi segaseks — kuid väga võimalik, et mängis sedagi osa — ja ütles tasa: «Hea küll, ma tulen sinuga, aga mispärast oled nii ärritatud?»

Ja nii pikk, nagu mäletan, oligi meie tookordne jutt peajoontes. Aga ma ei taipa tänini, mispärast ajasin seda asja nii salapäraselt: mitte keegi minu omakseist, sugulasist ega lähemaist tuttavaist ei tohtinud teada minu abiellumisest... otsekui saatnuksin korda mingisuguse kuriteo. Mõtle, milline häbematus: isegi sinule, vanale sõbrale, ma ei teatanud sellest. Laulatusel olid ainult mõned üksikud, peaaegu võõrad inimesed. Viimaste seas oli ka Virve ema, tüse, lotendava lõuaga, väga moodsalt riietatud naisterahvas, pensneega. Hannes Nigolit millegipärast ei olnud, ja just see asjaolu puutus mulle eriti silma. Mispärast puudus ta just sel tähtsal toimingul, kui muidu aiva tihti rippus Virve sabas? — Kummale küll võis tunduda piinlikuna see talitus, kas temale või Virvele?

Noh, heakene küll... Laulatusele järgnes väike ja igav omavaheline oleng, mida võinuks nimetada ükskõik milleks, ainult mitte pulmapeoks. Aga kui jäime kahekesi, siis ütles Virve, mu värskeltküpsetatud abisaasa:

«Vaat, just nüüd, Arno, oleks sul paras aeg minna välismaareisile ja võtta mind kaasa. See juba oleks midagi. Ja nii tehaksegi tavaliselt, nagu ma kuulnud ja lugenud olen.»

«Jah, muidugi,» vastasin, «nii tehakse küll, aga meile

on see tänavu võimata, sest varsti algab koolitöö (oli suve lõpupool) ja mina olen määratud kohale. Tuleval suvel sõidame kindlasti.»

«Hm...» ainult tegi tema seepeale.

«Nii, nii,» seletasin edasi, «kuidagi teisiti ei saa seda asja korraldada. Ja eks ole meile seegi teatavaks vaheldu-seks, kui kolime teise linna.»

«Ma ei taha kolida teise linna,» raputas Virve aeglaselt oma ilusat peakest ja ajas huuled toruli nagu pahur laps.

«Kuidas nii?» — Enne laulatust ta ju nõustus minuga kaasa tulema...

«Jah, ma saadan su sinna, aga ise tulen siia tagasi.»

«Kuhu — siia?»

«Siia, Tartusse.»

«Ja siin?»

«Elan mamma juures nagu senigi.»

Eks olnud tore väljavaade!» köhatab Tali ja teeb oma jutustusele pikema pausi. «Üldse aga,» jatkab siis, «võiks selle abielu kirjeldust suruda kasvõi ühte lausesse. — On ikkagi kunst piinata teist inimest ja sealjuures teha säärane nägu, otsekui piinataks just teda ennast. Aga nüüd katsume et voodist välja saame! Lausa patt on aeleda voodis säärasel kuldsel suvihommikul ja kaasitada mingisugust kribu-krabu oma minevikust! Kas tead, poisuke, mida see tähendab? — See tähendab seda, et ma hakkan vanaks jääma. Ja-jah. Puudub veel see, et ma, võttes ajalehe, eelkõige loeksin surmakuulutusi. Mis küll ütleks Paunvere vana koolipapa Lender, kui ta meid siin vedelemas näeks! Üles, üles!»

*

Siis riietuvad sõbrad. Lesta keedab oma miniatuurses köögikeses kohvi ja katab laua. Kõik on nii kodune ja käepärast, et Tali ei jõua küllalt imestleda seda mõnusust. «Kas tead, vanapoiss,» naeratab, «kui sina kord siit ära kolid, siis üürin mina selle hütikese endale.»

«Misjaoks? Sa ju elad Tallinnas.»

«Oh, mis sellest. Võtaksin ta sinna kaasa. Ei, ma ei kadesta sind, sõber, ma ainult tahaksin, et minulgi oleks nii mõnus eluase ja... ja nii mõnus elu kui sinul. Mõtle: sa oled üksi ja vaba, sind ei piina mingisugused mured!

Pane käsi südamele ja ütle, kas sooviksid veel midagi paremat?»

«Hm. Mina igatahes pole seni veel leidnud inimest — ja nende hulka kuulun minagi —, kes oleks täiesti rahul iseendaga ja oma eluga. Võib olla, et seda oli mõni vanaaja filosoof, aga neistki käivad ainult legendid.»

«Nii et siis —?»

«Ma ei saa ega saa vabaneda sellest tundest, et vähemalt pool osa minu elust ja tegevusest on jooksnud ja jookseb edaspidigi — liivale...»

«Oo, säärane tunne on kõigil isikuil, kes vähegi m õ t l e v a d. Sellest on vabad üksnes need, kes heitlevad ainult argipäeva pisimuredega. Jah, lugesin küll kord kuskilt, et üks vägagi tähtis mees olevat oma surmatunnil öelnud nii, et kui temale kuidagi võimaldataks uuesti alata oma elu, siis tema elaks just niisama, nagu oli elanud seni. Aga... seegi... võib olla... ainult legend. Tekib küsimus: Miks siis meiegi, need m õ t l e j a d, ei püüa elada nii, et see meid rahuldaks? Miks me ainult viriseme, aga ei tegutse? — Tähendab, et süüdi pole keegi ega miski muu kui meie ise. Oma vabanduseks ju võiksime ütelda, et mitte kõigile pole antud jõudu rahuldavaks tegutsemiseks, kuid... kuid egas halisedes tule jõud. Jõud tuleb teoga ja tööga. Ei, kulla mees, ma siiski pean sulle veel kunagi edasi jutustama oma elulugu — võib olla, et see on kasulik meile mõlemaile. Nüüd, kus need sündmused ja sündmusekesed juba on ammugi möödunud, võin ma neid küllalt kainelt, külmalt ja erapooletult hinnata. Ja viimane asjaolu on esmajärgulise tähtsusega, kui tahetakse jõuda tõele lähemale, see on: kui tahame tundma õppida mitte ainult oma kaasinimesi, vaid ka iseend.»

Välisuksele koputatakse. Tuleb koristaja, väike mutike Anna, teretab ja kohe asub vaikselt tööle. Näib, et ta oma lihtsat ülesannet võiks täita isegi pimesi.

Sõbrad astuvad välja, päikesesärasse, ja vaadates eemalt, nad otsekui sulaksid sellesse. Nad siirduvad kesklinna, kus Lesta ohates läheb oma ärri, kuna Tali... noh, nii, kuhu juhtub; tal ei ole mingisugust kindlat päevakava. Jah, lõunaajal nad kohtuvad seal ja seal.

Tali jääb üksi ja peaaegu argselt vaatab ringi: kuhu nüüd minna, mis nüüd teha? Tema ümber kihab elu ja tegevus, või vähemalt paistab see nii olevat, sest kõik ruttavad kuhugi. Tali on nüüd jälle oma kodulinnas, aga

tal pole siin ühtki head tuttavat ega sõpra peale Lesta. Seal eemal ta aiva tihti mõtles oma vanale ja armsale Tartule, aga jõudes siia, näis haihtuvat kõik selle linna kujuteldav võlu. Kui õige võtaks kätte, ostaks mõne ajalehe ning läheks tagasi Lesta vaiksesse asulasse? Kas homme või ülehomme ta muidugi läheb maale, Saarele, oma isatallu.

Liigub edasi, aeg-ajalt seisatades mõne rikkalikult ehitud vaateakna taga. «Kui ruttu siiski,» arutleb, «kosus Eesti maa ja linn pärast neid sõjamölle! Kuidas on n e i l jõudu alata otsekui uut elu? Milline sitke rahvas need eestlased! Küll laastasid ja pigistasid teda nii need kui teised, aga eestlane tõusis jälle nagu fööniks tuhast.» Ja imelik, et ta sellele mõtles just siin, Tartus, aga mitte Tallinnas! Või polnud tal Tallinnas selleks aega? — Väga võimalik: seal oli koolitöö, oli Virve, tema naine. Aga nüüd, jäänud üksi, ta tõesti on rohkem hakanud nägema sedagi, mis sünnib tema ümber; mõtted enam ei tegele alati ainult omaenda isikuga.

Ent siis äkki valdab teda tunne, otsekui ootaks kedagi, nagu määranuks kohtamise kellegagi. Aga kellega?

Talist möödub hulk ilusaid naisi ja neid teisigi, kes seda meeleldi tahaksid olla, kuid mis puutub see temasse? Samuti möödub üks maalikunstnik, kes õpib tegema ikka uusi ja algupäraseid sõlmi oma kaelasidemes... selle asemel, et õppida korralikult maalima. Aga mis puutub seegi temasse?

Kuidas see oligi eile? — Eilegi möödus temast keegi. Jah, ta nägi teda juba eemalt ega tahtnud uskuda oma silmi: Virve, tema naine! Õieti ju polnudki ses midagi erilist, sest mis oli lihtsam ja usutavam kui see, et Virve nüüd elas siin, oma ema juures. Nad möödusid teineteisest külmalt, võiks ütelda: nagu kalad. Tema, Arno, just tahtis teretada, kuid ei teinud seda, sest naise pilk, mille heitis temale, paistis ükskõiksena ja tardununa nagu paas... Ei, kuidas? Kas see oligi nii? Kas ei vilksatanud naise silmist siiski üks küsimus? Kas ei arvanud naine, et Tallinnast oli tuldud teda otsima? — Seegi oli võimalik, aga ta ei vaadanud kordagi tagasi, ja Arno Tali tervitus jäi hiljaks. Ja kui keegi oleks Talile kasvõi aastagi tagasi öelnud, et kunagi juhtub säärane lugu, siis oleks seesama Tali ennem andnud kolm tilka verd oma sõrmest, kui uskunuks seda. Eilne mühakus ju ignoreeris algelistki viisakust.

Mis peaks ta siis nüüd tegema? Kas minema sinna... mingisugusele kanossakäigule... mitte selle eilse pärast, vaid üldse? — Jah, ta teab, kus elab leskproua Kivi, aga... aga sinna ta ei lähe eluilmaski. — Kui Virve temast juba kord lahkus, siis tähendab see nimelt seda, et teda, Talit, enam ei taheta näha ega kuulda; nende vahekord on selge, mistarvis seda uuesti segi ajada? Ei, tema ja Virve mahuvad küll ühte linna, mahuksid elama isegi ühte ja samasse majja, aga nad ei mahu enam ühisesse korterisse. Tema ja Virve abielul ja kooselul on lõpp. Pühakiri ütleb küll nii ja nii, aga elu juhib teisiti.

Äkki silmab Tali üht isikut, kellega ta käesoleval tunnil ei sooviks kokku puutuda. Mõni samm eemal, jalgtee serval, vestleb ärimees Kippel ühe isandaga, kel on silmapaistvalt sõjamehelik hoiak. Tali peatub lähema vaateakna juures ja pöörab kõnelejate poole selja, kuid see ei päästa teda; juba on teda nähtud, juba tekib ärimees tema kõrvale, teretab viisakasti ja avaldab imestust, et teine nii vara väljas. «Aga,» jatkab, «kui te ei tõtta kuhugi ja teil on natuke vaba aega, siis ma tutvustan teid ühe väga mõistliku ja intelligentse härraga, erukapten Paaveliga.»

«Hm...» teeb tallinlane. Ning mõttes: «Misjaoks mulle uusi tutvusi?»

Ent see uus tutvus peaaegu sunnitakse temale peale, sest pikkamisi läheneb ka see isik, keda Kippel nimetas erukapten Paaveliks. Ja siis kujuneb olukord sääraseks, et need kaks uut tuttavat esialgu ei mõista teineteisele mitte kui midagi ütelda. Kuid milleks on siis ärimees Kippel?

«Vahest ehk sammume natuke edasi,» tähendab viimane, viibates käega sinna kuhugi.

Sammutaksegi edasi ja Talil on tunne, otsekui käiks keegi tema kannul, itsitaks tasa ja küsiks: «Hee-hee, millist osa siis teie siin mängite, härra Tali?»

Nii jõuavad kolm üksteisele peaaegu võõrast meest Barklai platsile, kus ärimees soovitab veidi istuda ning jalgu puhata.

Ja kui nad on istunud päikesevarjulisele pingile, siis algab isand Paavel üht juttu, mis osutub mitte just väga igavaks.

«Kunagi ei tohi naituda sõja ja möllu keerises,» ütleb otsekui sissejuhatuseks, «siis pole sa ise normaalne ega pole su äravalitugi palju targem. Eks ole?» Ning muiates: «Härra Tali muidugi teeb suured silmad ja arutleb mõttes, et mistarvis jalapealt see moraalitsemine, mis

võiks jääda pärastiseks, kui juba on öeldud midagi olulisemat. Aga noh, eks see ole ükskõik. Võib nii, võib ka teisiti. Kas mäletate, härra Kippel, kui meil möödunud talvel, ühel laadapäeval, tekkis jutt sellest, kuis üks vana sõdur ja pärastine asunik kolis maalt linna ning jäi seal kuivale nagu kala liival?»

«Mäletan, mäletan,» noogutab Kippel. «Väga hästi mäletan.»

«Noh, vaadake, kui ma praegu veel oleksin maal, oma kuldsel Pihlakal, siis elaksin ise ja võiksin teisigi kaasinimesi aidata. Aga nüüd — mokas kõik! Ja kes on süüdi?»

«Ei, mis'nd sellest enam!» heidab ärimees käega. «Sündinud asjad ei lase end muuta. Küllap me kuidagi ikka elame, olgu see maal või linnas.»

«Jah, k u i d a g i küll, aga halvasti. See tähendab: jutt ju puutub ainult minusse, mitte teisse ega mõnesse kolmandasse. Ei, miks mitte! Võiks ju elada linnaski, aga siis peab sul, hingel, olema oma kindel töö ja teenistus, oma ülesanne. Minul pole seda, nagu teate. Ja iga tund ja minut ma tunnen, et olen siin täiesti ülearune. Kui tunneksin mõnda ametit, kui oleksin näiteks kingsepp, rätsep, potissepp ja nii edasi — mis oleks siis viga! Käed külge, läheb lahti! Aga näe, mitte midagi ei mõista. Maal, oma asunikutalus... jah, seal juba kohanesin, tulin ilusasti läbi. Ent seal hakkas mind kiusama kurat naise näol ega andnud mulle rahu päevil ega öil: «Läki linna! Läki linna!» Noh, nüüd siis oleme linnas, ja naine kui endine linnainimene muidugi tunneb end siin nagu kodus, kuid minust endast küll võib ütelda, et kodunt ma pidin ära tulema, aga veel pole leidnud kohta, kuhu võiksin peatuma jääda.»

«Astuge tagasi sõjaväeteenistusse,» soovitab Kippel.

«Jah, — miks ei,» kallutab erukapten pead, «kui see oleks nii lihtne. Kas teate, mu härrad, millised võikad mõtted mulle aeg-ajalt kipuvad pähe: kui jälle tuleks sõda, siis kindlasti oleksin oma õigel kohal.» Ning vaadates tallinlasele: «Tean, tean, härra Tali, et teil jooksevad judinad üle selja, kuuldes säärast juttu, kuid ärge võtke seda tõsiselt. Ega ma seda kõnelegi kõikjal, kus juhtub. Siin, noh... siin pole meist keegi eilne poisike. Ja muuseas ma seega lõpetangi oma kõneluse e n e s e s t, muidu näib nii, otsekui loeksin end nii tähtsaks isikuks, kelle ümber ja kelle kasuks peaksid keerlema kõik maailma rat-

tad. Ja ma lõpetan sellesama sõnaga, millega algasin: Kunagi ei tohi naituda sõja ja mõllu keerises, nagu tegin mina!»

«See ju võib osalt õige olla,» sõnab Tali vaikselt, vaadates kuhugi eemale, «kuid ega ole vähe neidki abielusid, mis sõlmitakse sügava rahu ajal, aga siiski kujunevad sõjaks ja mõlluks omaette.»

«Muidugi, muidugi!» kohe nõustub sellega härra Paavel. «Aga rahu ajal ikkagi on aega vaadata ja rohkem tundma õppida seda inimeselooma, kellega sa kavatsed siduda oma elu. Sõjaoludes aga minnakse välja nii-öelda hurraa peale ja tavaliselt kukutakse armetult sisse. Ma tean paljusid teisigi peale minu enda: täna tutvusid, homme olid pulmad. Säärase tempoga koguni kiideldi ja nimetati seda toimingut mürtsutegemiseks. Aga vaata, kui pärast hakati sulle endale tegema mürtsu, vaat siis! Sest niinimetatud abielu ei lõpe pulmadega, vaid alles algab, nagu ütles Joosep Toots oma pulma ajal.»

«Kuid mina,» süütab Kippel oma kustunud sigarijupi, «— ma ei tea, kas ma olen tark või rumal — kuidagi ei saa aru, misjaoks üldse võetakse naine? Mis viga elada üksi? — Läheb sul kunagi halvasti, siis kannad seda risti üksi ja on vähemalt seegi troost, et sul pole kedagi kõrval irisemas, et vaata nüüd, mis sa tegid! Kas sa poleks võinud teha teisiti, nagu vaat see ja see mees! Ma ei usu, et mõni naine aitaks oma mehel risti kanda; ei, nad teevad selle risti veel raskemaks.»

«See oleneb sellest, milline on naine,» kehitab isand Paavel õlgu. «Ka mina pole eilne poisike ja olen näinud naisi, kes oma meestele on tõelisteks eluseltsilisteks nii häil kui kurjel päevil.»

«Ah,» heidab ärimees käega, «nad on kõik ühe vitsaga löödud!»

«Kas teil, härra Kippel, pole kunagi olnud kiusatust naituda?» küsib erukapten muheldes.

«Ei, jumal tänatud, mitte kunagi!» raputab küsitav ägedasti pead. «Ma pole endale lasknud säärast mõtetki pähe tulla. Kuidas? — Heast peast pugeda orjapõlve? Elada teise inimese surve all? Kas ma pole näinud, kuis mõni narr jookseb endal kannad alt, et saavutada seda «õnne», ja pärast uuesti jookseb kannad alt, et vabaneda sellest «õnnest». Teie, härra kapten, ütlesite nüüdsama, et rahu ajal olevat rohkem aega tundma õppida seda naist, kellega kavatsete abielluda ... Kas teate, mis ma seepeale

vastan? — Naist ei saa ei sõja ega rahu ajal iialgi täiesti tundma õppida enne, kui temaga olete abiellunud, noh, ütleme nii ... pärast mesinädalaid või kuidas. Ses asjas on härra Talil täieline õigus. Naised on sündinud näitlejad ja mängivad kõige paremini naiivide osi, kuni nad saavad tanu alla. Jah, siis nad muidugi näitavad oma õiget nägu ... rohkem kui soovite.»

«Hea küll, härra Kippel,» võtab kapten paberossikarbi taskust ja pakub Talile suitsu, «te pole kunagi mõelnudki abielluda, aga armastanud te ometi olete kunagi ... vähemalt noorpõlves?»

«Hm ... Mulle meeldib praegugi üks kui teine naine, aga armastust, nagu sellest kõneldakse ja kirjutatakse, ma ei tunne. Aga ma usun küll, et on olemas säärane tõbi, mida põevad peaaegu kõik mehed, üks varem, teine hiljem. Väga võimalik, et oleksin minagi oma noorpõlves armastama hakanud, kui mulle tüdrukutes kohe poleks puutunud silma nii üks kui teine vigur, mis mulle ei meeldinud. Ma ei ütle, et olen naistevihkaja. Ei, mispärast peaksin neid vihkama, kui jumal neid niisugustena on loonud; ainult ma ei taha end mitte ühegagi siduda. Oh, sellest on varemaltki palju juttu olnud, mind on nimetatud egoistiks ja pagan teab milleks —, ja võib olla, et ma tõepoolest olengi midagi säärast —, aga mis võin mina sinna parata: ega saa minagi end muuta ja teiseks teha kui ma olen. Ja siis võiks selle asjanduse kohta veel nii mõndagi tähendada. — Näiteks öeldakse, et armastus on pime, aga mispärast ei lisata sinna juurde, et küllap abielu ta nägijaks teeb. Jälle öeldakse, et abielud sõlmitakse taevas ... kuid veel on küsimus, kus neid rohkem sepitsetakse: kas taevas või põrgus? Ja võtame kasvõi Pühast Kirjast. — Näe, kui Aadam heitis Paradiisis natuke leiba luusse laskma, siis tegi meister Seebaot tema küljeluust naise, ja see oligi meie esiisa viimne rahulik uinak. Pärast tulid Eeva tempude läbi kõiksugused segased lood, nagu patulangemine, veeuputus ja nii edasi.»

Tali ja Paavel naeratavad; viimane koguni turtsatab tasakesi.

«Ei, mu härrad,» kinnitab Kippel, «see on ilmtingimata tõsi, et naiste läbi sünnib meestele lõpmata palju paha ja meelehärmi, mis mõnegi tundlikuma isanda on teinud maatasa ja enneaegu viinud maa alla.»

«Aga on veel üks rahvasõna,» kõhatab erukapten, «mis ütleb: Kas võtad naise või ei võta — ikka kahetsed.»

«Nojaa,» laiutab ärimees käsi, «see on nii, kuidas keegi asja peale vaatab. Mina, näiteks, ei võtnud naist, aga ei kahetse põrmugi, vaid tänan jumalat, et ma seda ei teinud.»

Tekib lühike vaikus. Tali silmitseb väikeperet, mis oma kühvlikestega ja pangekestega hoolikalt talitab liivahunnikus, tekitades pisikesi tolmupilvi, sest liiv on kuiv nagu tuhk; mudilaste näod, paljad käsivarred ja põlved on sellest lausa hallid. Ning meenub talle siis Virve vaade laste peale, mida see naine oli korduvalt avaldanud nende abielu ajal. Ei, Virve ei põlastanud lapsi, ta koguni armastas neid, nagu kinnitas; ainult temal endal ei tohtinud neid olla ega tulla. «See oleks kole!» raputas oma ilusat pead. Kahte asja kartis Virve: lapsi ja paksenemist. Aga ta paksenes siiski ja tihti näljutas end. Arno soovitas talle sportimist, kuid selleks ei leidnud Virveke kunagi aega, nagu ütles. Oieti küll oli ta selleks liiga laisk ja pidi tundide kaupa istuma kohvikus, imema musta kohvi ja sigarette. Seda märkas Arnogi, kuid asjalugu oli juba kord säärane, et ta rippus oma naise küljes, hoolimata kõigest.

«Tubli!» algab isand Paavel siis uuesti. «Nüüd oleme natuke rääkinud, aga kuidas see tuleb, härra Kippel, et te ei küsigi, mispärast ma nii järsku ja kahe jalaga hüppasin lahendama abieluprobleemi või... noh, nii?»

«Misjaoks küsida, kui ma seda aiman isegi.»

«Hm... Huvitav, mida te aimate? — Ahaa, nüüd aiman mina, mida teie aimate. — Te arvate, et mul täna hommikul jälle oli naisega järjekordne tüli ja sulgedepuistamine...? Ei olnud. Täna hommikul me ei vahetanud teineteisega sõnagi, ja ei teinud seda sel lihtsal põhjusel, et naine jäi minust oma voodisse magama; või-olla magab praegugi: temale on jumalast antud rohkem und kui seitsmele magajale kokku.»

«Hmhühüh,» lükkab Kippel oma habemetüüka kikki, «küllap sellepärast ei meeldinudki armulisele prouale talupidamine, sest talus pole aega magada ühegi inimese täit und, mis siis veel seitsme.»

«Kindlasti oli see üks neist põhjusist, mis teda tõmbas linna tagasi. Oh mind, halli lambapead! Easknud tal ometi minna, aga — üksi. Mispärast pidin mina seene hinna eest ära sahkerdama oma suurepärase Pihlaka ja tulema temaga kaasa? Mida otsima? Nüüd on taluke läinud, rahake läinud ja... väljavaadet mitte mingisugust.

Noh, ja vaat, just sellepärast ma võtsingi nii tormikalt üles selle abielu-küsimuse. Uskuge, härra Kippel, kui ma praegu oleksin Pihlakal, siis küll võiksin teid aidata ja teeksin seda nii tõesti kui mu nimi on Ants Paavel. Ent nüüd on mul näpud põhjas ja ma ei tea, mis must enesestki saab. Kui teil ses asjas pole saladusi, siis ma ütlen teile siinsamas midagi!»

«Pole mul mingeid saladusi,» heidab ärimees käega, eriti härra Tali ees. Alles eile õhtul oli mul härra Taliga jutt just samas asjas. Egas laenamine pole mõni häbitegu.»

«Hästi! Jääb sellega! Vaadake: ise ma teile laenata ei saa, aga ma annan teile head nõu ja juhatan, kust saab. — Paunveres, mitte kuigi kaugel minu endisest Pihlakast, elab kaks väga jõukat talunikku... ka omaaegsed vahvad sõdurid. Ühe nime ma juba nimetasin ennist, ja teda tunnete teiegi, härra Kippel.»

«Te arvate härra Tootsi?»

«Jah, just nimelt. Teine on minu truu sõjakaaslane Tõnisson. Too elab Paunverest küll natuke kaugemal, aga see ei tee viga: üks kilomeeter ees või taga. Võib-olla, et tunnete tedagi?»

«Ei tunne. Ja seda vähem lootust on temalt laenu saada. Väga võimalik, et ka isand Toots mu välja viskab, kui lähen Ülesoole laenujutuga, olgugi et oleme juba kauaaegsed tuttavad.»

«Päh! Ei viska teid keegi välja, härra Kippel, eriti veel siis, kui mina teiega kaasa tulen.»

«Teie tulete minuga kaasa?» teeb ärimees suured silmad ja pillab sigarijunni käest. «Üksnes selleks, et minule laenu muretseda?»

«Ei, mitte üksnes selleks, vaid et ka enesele laenu saada. — Mulle tuli praegu üks mõte, tekkis üks kavatsus, mille teostamiseks minagi vajan raha. Teiseks tahan ma jälle kord ilmsi näha oma üliarmast Pihlakat, mida just viimasel ajal aiva tihti näen unes. Mind lausa tõmbab sinna, kisub... vaatama, mis teevad minu pihelgad tare ümber. Küllap nad nüüd parajasti on valgeis ehteis, õitsevad, levitades oma uimastavat aroomi, mis paneb südame kiiremini tuksuma.»

Tali heidab kõnelejale uudishimuliku pilgu: ses erukaptenis ju näib pesitsevat mitu meest; näe, nüüd ta muutus isegi luuleliseks.

«Ja mida ma siin linnaski...?» jatkab see kentsakas

isik. «Tartu linn ainult võidab ilu poolest, kui siit mõneks ajaks kaob minusugune eksemplar.»

«Arvasin, et tegite nalja,» krõhvitseb Kippel oma habetunud põske.

«Mis nalja! Mul pole enam ammugi olnud naljatuju. Milline tuju võib kellelgi olla, kui ta kõrval elab inimene, kes teda peab vanaks kännuks ja ennast... vist küll roosiõieks. Ja ikka nii, et: «Näe, kõik leiavad enesele kohad ja jõuavad edasi, ainult sina ei nihku paigast; või kui nihkudki, siis ikka allapoole.» Ei, ei, teeme nii, nagu surm soovitas Laksi Tõnisele: «Lähme ära siit!» Lähme meiegi, kasvõi ajutiseks. Ja kas teate, härra Kippel, kuidas me seda teeme? — Läki j a l g s i läbi varasuvise looduse, siis päästame endile osagi sellest kaunist aastaajast, mis meie mail on lühike nagu õnnis unelm. Kes teab, see ehk ongi minu viimne suvi.»

«Nonoh!» pöördub ärimees kapteni poole, otsekui oleks teda keegi tõuganud. «Mis jutt see on?»

«Jajah, kes teab... Aga kui me teeme selle jalutuskäigu vabas looduses, siis nopime lilli... kullerkuppe, pääsusilmi, toomeõisi... Ei, ei, me ei nopi ühtki lille, me ainult vaatleme neid; kahju on murda lillekesi.»

«Imelik küll,» mõtleb Tali, «nüüdsama soovis sõda, tahtis lõigata inimeste kaelu... sealsamas on tal kahju murda lillekesi. See inimene on... kas puudulik või siiski on naljamees, kuigi ta seda salgab.» Aga millegipärast ometi meeldib talle erukapten. «Kaaskannataja...» muigab mõttes. «Hästi!» ütleb siis eneselegi ootamata. «Ma tulen teiega kaasa. Minu vanemad elavad sealpool kandis.»

«Suurepärane!» hüüab ärimees Kippel ja süütab uue sigari. «Morgenstunde hat Gold im Munde! Ilmtingimata tulge kaasa, härra Tali. Ja... ja kui me laenu saame, nagu loodab härra Paavel, siis koputage mulle turja peale, et ma ära ei unustaks, et...»

«Et mida?» küsib isand Paavel.

«Et teie hakkate minu äriosanikuks.»

«Mina — teie äriosanikuks? Noo? — Mina tean küll, mis on niit ja nõel, aga rohkem ka mitte kui midagi. Aga seda on vähe.»

«Küllap mina tean rohkem. Peaasi on, kui me rahad kokku saame, kõik muu on tühine asi. Ning siis jätame need jutud v i i m s e s t s u v e s t ja nii edasi; mulle ei meeldi säärased lood. Millal me läheme?»

oleksid läinud Paunverre, ega siis midagi... Mingu! Ent mis on neil asja Nürplile, Nõvele ja sinna Pilbutsile?»

«Pilbastele.»

«See on ükskõik. Peaasi: mis nad s i n n a läksid?»

Kehitab õlgu, raputab pead ja aeglaselt, otsekui vastu tahtmist, siirdub jaamahoonesse.

Aga need neli sammuvad vilkasti edasi ega pole neil aimugi, et valmistasid Kaavere jaamaülemale säärast hingepiina. Ärimees Kippel ja kapten Paavel lähevad ees, Lesta ja Tali nende järel.

«Siia nurka pole ma veel kunagi sattunud,» ütleb Lesta, heites pilgu ümbruskonnale.

«Mina ka mitte,» vastab koolivend. «Üsna troostitu maakoht. Suvel ju võib elada kõikjal, eriti kui läheduses on raudtee, kuid mis hakkavad need inimesed siin peale — talvel?»

«Nürpli küla!» vaatab kapten seljataha ja viipab käega ettepoole, kust paistavad väikesed, otsekui laudadest löödud majakesed, hädaehitised. Üüd veel nii pool tunnikest rändamise teed, siis olemegi Nõvel ja ühes sellega ka Pihlakal. Oi, härrased, ma tahaksin tõusta lendu!»

«Kas tead, Arno,» kummardub Lesta sõbra kõrva juurde, «ma arvan, see mees pole päris normaalne.»

«Einoh, muidugi ta liialdab ja Kippeli konjak aitab kaasa, aga kas ta just... Inimesed ja esemed muutuvad mõnikord armsaks just siis, kui me nad oleme kaotanud.»

Läbivad Nürpli asunikkudeküla, mida võiks lugeda elanikest mahajäetuks, kui mõne majakese lävel ja õues poleks näha lapsi ja vanu eidekesi. Siin-seal siblivad kanadki ja tõstab häält rootsus sabaga kukk. Kuskil eemal klähvib isegi peni.

Pt küla pole koguni maha jäetud. Rahvas on nurmel, sest käes on kibe tööaeg. Ja kui jumal aitab, siis mõne aasta pärast tekivad siia, nende hütikeste asemele päris korralikud elumajad ühes kõrvalhoonetega. Kõik võib olla. Kõik oleneb jumala armust ja inimeste usinusest.

Ainult kapten Paavel ei näe ega kuule midagi, tema aiva rühib edasi otsekui lahingukorras. «Näe, Nõve!» hüüab korraga. «Näe, Pihlaka talu!» sirutab käe välja; vaata, et ei pista jooksma oma t õ o t a t u d m a a l e. «Härra Kippel,» ähib, «ulatage mulle see Saradževi pudel, muidu ütleb üles mu süda!»

Joob kluginal, äigab frentšivarrukaga üle vurrude, purskab välja mingisuguse komandosõna, vaatab tagasi ja

käsib laulda.

«Hmh,» teeb Lesta. «Kuuled, Arno, sind kästi laulda.»

«Miks mitte. Hakka peale.»

Siis tuleb mööda põllupeenart keegi pikk, habetunud paharet, särgiväel, jalas takused püksid, käes suitsev «plotski».

«Oi!» jääb seisma nagu teenäitaja. «Härra kapten!»

«Mis? Kuidas?» jõllitseb isand Paavel. «Kas see oled sina, Mart?»

«Just nii, härra kapten!» võtab mees valveseisaku.

«Oi, kuramus, keda ma jälle näha saan!» jookseb vana sõjalane mehe juurde. «Tere, Mart!» haarab ta mõlemad käed. «Kas oled ikka veel elus ja terve?» Ning kaaslastele: «Vaadake, mu härrad, siin on mu truu seltsiline nii sõja kui rahu ajal! Ühes me mõglesime vaenlast, ühes me rühmasime Pihlaka aasal ja nurmel... ikka käsikäes. Oi sind, Mardikest! Andku jumal sulle tervist! Kuidas käsi käib? Kas oled ikka veel Pihlakal?»

«Ei ole enam Pihlakal,» ütlab mees pead. «Nüüd olen siin, Orvistel.»

«No aga Pihlaka on ikka veel alles?»

«Seda küll, härra kapten. Eks vaadake ise. Teie istutatud pihlakadki on alles. Õitsevad.»

«Hästi! Kas see pagana rätsep Kiir ka on alles?»

«On küll.»

«Noh, siis tule ühes, Mart, anname talle ühe hea keretäie tappa: mis ta, saadan, pettis minult selle ilusa talu.»

«Mis tast tühjast tappa — tal asjad isegi halvasti.»

«Kuidas nii — halvasti?»

«Noh, ikka selle Pilbaste mehe pärast, kelle ta tee peal paljaks kooris ja kes suri. Kiir on kohtualune.»

«Jah, jah, tean küll. Ei, mis me tast tapame... aga nii muidu... Tule ühes! Mispärast sa Pihlakalt ära tulid?»

«Seal on säärane... veider rahvas. Mina ei saa neist aru. Halvad nad just ei ole, aga... nad kunagi ei ütle otsekohe, mis nad õieti tahavad. Alati säärane virin või kuidas...»

«Hea küll!» põrutab kapten. «Läki edasi! Kui mul sinna pole muud asja, siis ma vähemalt sülelen ja suudlen neid pihlapuid.»

«Ja mina — peremeest ennast,» ütleb Lesta. «Et ma küll enne ei sureks uudishimu kätte! Ja sina, Arno? Millised kavatsused on sinul?»

«Mina vaatan pealt, kuidas see kõik sünnib.»

*

Sellal on Pihlaka talu uus peremees Georg Aadniel Kiir põllult parajasti koju tulnud. «Kurat võtku!» vannub juba lävel. «Küll võtab higiseks ja teeb roidunuks!» Ning Juulile, oma abikaasale, kes istub õmbluslaua juures: «Mis sul siin viga istuda nagu vanajumala seljataga, kuid katsu rabelda põllul, põletavas päikeselõõmas! Kurat selle küll välja mõtles, et just m e h e d peavad siin maailmas tegema kõik need raskemad tööd!»

Läheb veeämbri juurde ja joob endale peaaegu terve toobitäie vett nahka. Joob kolksudes nagu hobune, nohiseb, heidab üle toobiääre tigedaid pilke naise poole.

«Noh,» ütleb Juulike vaikselt, pea natuke viltu, «eks sina oleks niisama võinud istuda nagu vanajumala seljataga, kuid sa tahtsid talu.»

«Kas mina teda raiska nii väga tahtsingi!» viskab peremees kaabuloti nurka. «Mul ainult oli himu Paunvere masuurikatele näidata, et ma ilma nendetagi midagi võin. Ja näitasingi. Aga nüüd olen teisega hädas nagu tüdruk lapsega. Kurat, et need teenijadki meil ei seisa! Mis neil siin viga on? Või peletad sina nad siit minema?»

«Mina?» kohkub perenaine, haarates oma pisikese pea käte vahele. «Helde taevas! Mina püüan kõigi vastu lahke olla ega pole kellelegi halba sõnagi öelnud. Jumal küll!» puhkeb nutma. «Kui midagi viltu läheb, siis alati olen mina süüdi.»

«Ära tõina!» käratab Georg Aadniel. «Ja... ja too mulle süüa! Näed, sedagi ei taipa inimene ise, vaid iga kord klani ja mangu, enne kui sulle midagi tuuakse!»

— Kust tema's seda pidi teadma; egas praegu pole söögiaeg.

«Söögiaeg on siis, kui kõht on tühi. Saad aru?»

— Hea küll, ta toob kohe, ainult ärgu olgu nii tige.

Perenaine tõuseb kähku, pühib silmi ja nutuvärinail läheb sahvri; värisevi käsi kobab poolpimedas ruumis. Üks anum kukub riiulilt ja puruneb. Ja kohe on peremees jaol.

— Mis? Ah siis lõhkuma ka veel seda majakraaminatukest?

— Läks noh... kogemata.

— Läks! Egas kausil pole jalgu all, et ta võib m i n n a. «Tee ruttu! Ma lõpen nälja kätte.»

Tahab minna kambrisse, aga heidab enne põgusa pilgu õue ja sealt edasi maanteele. Ja mis ta seal näeb, see paneb mõneks hetkeks ta südame seisma. Tohhoo kurat-

veli! — Maanteed mööda läheneb Pihlakale neli meest, ja tema nagu tunneks neid kõiki; kahte igatahes kindlasti. Ja et nad tulevad just nimelt Pihlakale, selles pole vähimatki kahtlust. Susi neid söögu! Mida nad otsivad?

Peaaegu uimasena taganeb esikusse, sealt sahvri lävele.

«Tulen, tulen juba!» väljub perenaine sahvrist, toidunõud mõlemas käes.

«Ära too! Ära too!» kähistab Kiir. «Vii ruttu tagasi!»

«Noh . . . ?!»

«Vii tagasi! Kas saad aru?»

«Ei saa.»

«Ptüi! Võtku sind see ja teine! Siia tuleb praegu neli kaabakat, ja mina ei taha ennast neile näidata. Kas nüüd saad aru? Kui nad tulevad ja küsivad mind, siis ütle, et pole kodus. Ütle, et . . . et läks Paunveresse.»

«Jah, jah, aga kuhu sa siis peidad enda?»

«Hmh, kurat!» tiirutab õnnetu mees ringi ning vahib abiotsivalt sinna ja tänna, poeks kasvõi läbi seina. «Välja minna enam ei tohi,» tõmbub õlgadesse, «nad näevad mind; muidu poeks lauda lakka. Kas kuuled: nad on juba õues. Oh, pärgel neid küll siia ajas! Oota, pea! Lähen siiasamasse sahvrisse — ega nad siitki otsima hakka. Anna siia need kausid, ja sule uks mu järel! Pea meeles, et läksin Paunveresse!»

Juba ongi tulijad jõudnud tareni, ja kui isand Paavel just ei suudle ega sülele oma pihlakaid, siis vähemalt silitab neid ja ütleb neile hellitussõnu. Ja seni kui toimub see dramaatiline stseen, astub Lesta talumaja eeskotta ning koputab kambriuksele.

«Jah, palun!» avab perenaine ukse, aga tema meest küll praegu kodus ei ole. Ta läks Paunveresse.

«Ah, kui kahju!» raputab Lesta pead, ja tema näostki on näha, et see pole tühine kõnekõlks, vaid et tal tõesti on kahju.

«Mis on?» jõuab Paavelgi pärale.

«Härra Kiirt pole kodus,» vastab Lesta. «Ta on läinud Paunverre.»

«Ah nii? — Noh, ei tee viga. Paunverre läheme meiegi, aga enne puhkame siin jalgu, kui proua lubab.» Ning seades end esirinda: «Tere, proua Kiir! Kas tunnete mind veel?»

«Oh, miks ei, härra Paavel! Tere! Palun, astuge sisse.»

Vaesel Juulikesel on väga piinlik oma nutetud silmade

pärast, mida võõrad muidugi märkavad — egas nad pole pimedad. Veelgi piinlikum on talle see asjaolu, et peab valetama, kuna talle alati on olnud vastik igasugune vale.

«Noh, vaadake, mu härrad,» laiutab kapten käsi, kui tema kaaslasedki on jõudnud kambrisse, «neis ruumes ma veetsin oma elu ilusaimad aastad! Need olid töö- ja rõõmurikkad päevad, ja mälestus sellest kuldsest ajastust elab minus ikka edasi. Võtkem platsi, mu sõbrad, sest lahke proua Kiir muidugi ei keela meile siin puhkamast jalgu ja kuivatamast tiibu ühe veerandtunnikese või nii. Eks ole, proua?»

«Oi, palun, palun!»

Ja kui v ä s i n u d r ä n d a j a d on võtnud aset perekonna söögilaua ümber, siis tõstab kapten jälle häält ja soovitab Kippelile avada oma küllusesarv ning värskendada armsate koosolijate vaimu, sest täna seisab eel nii lõpmata palju matkamist.

Kippel toob oma seljakotist nähtavale konjakipudeli, asetab selle lauale ja vaatab abitult ringi. «Palun, proua, lubage meile üks klaas!» sõnab pobinal ja otsekui mangudes.

«Jah, kohe, kohe!» tõttab proua külalise soovi täitma. «Aga, palun, oodake üks silmapilk,» paneb klaasi lauale, «ma toon teile natuke suupistet.»

«Oh, ärge nähke vaeva, proua!»

«Noh, mis vaev see on,» läheb proua sahvri poole. «Silmapilk!»

Papi Kiir istub sahvris soolakoti otsas, matsutab suud ja kiiresti pilgutab silmi uksest tungiva valguse poole. «Mis nad tahavad?» sisistab naisele vastu.

«Nad ei taha midagi. Tulid ainult jalgu puhkama. Viin neile natuke suupistet, nad hakkavad viina jooma.»

«Ahhaa, või suupistet neile kah vaja! Mitte üht kübetki sa ei tohi siit puutuda! Ega siin pole mõni söögimaja või trahter igale hulgusele.»

«Aga, pai Jorh, ma lubasin viia . . .»

«Lubasid viia? Sina? Noh, eks sa siis vii, kui nii rikas oled. Jah, muidugi: kaasavarana ju tõesti tõid kaasa tubli noosi, terve mõisa ja seitse paari härgi. Vii, vii! Vii mehine seljatäis! Tee sahver tühjaks, siis on meil endil hea sõrme imeda.»

«Vaata ometi, Jorh, ainult see natuke leiba ja võid,» hakkab perenaine uuesti nuuksuma, «egas see sind maha

löö. Ja nad pole sugugi mõned hulgused, vaid on kõik intelligent inimesed.»

«Kuidas, kuidas? Mis sa ütlesid? — Intelligent? — Ohoo, brat, millise sõna leidis vana piksevarras! Kas sa ise teadki, mis tähendab intelligent? Ei, ütle, ütle, mis tähendab intelligent?»

«Oh jumal!» oigab Juulike. «Ma hüppan kaevu.»

«Miks mitte! Enne tassib sinna kaabakatele ja päevavarastele maailma vesumi võid, siis solgib kaevugi ära. Ptüi! Juulike tahab näidata, et tema on Pihlakal suur perenaine ja asjamees, kostitab lahke käega. Nojah, aga mis sa siis nüüd ägised ja pugised, kui ei vii neile kätte seda patsahkamit? Las mõglevad.»

«Oh, sa issand!» pühib perenaine põllenurgaga silmi, võtab võikausikese ja nihutab end kambri poole.

«Kas ütlesid, et ma läksin Paunveresse?» kahmab Kiir teda õlast.

«Jah, ütlesin.»

«Mis nemad ütlesid?»

«Ei midagi.»

Senikaua istuvad linnasaksad rõõmsasti koos, lastes konjakiklaasil päripäikest ringi käia. Kui rõõmsasti just keegi istub, seda on raske kindlaks määrata, sest kõneleb peaasjalikult kapten Paavel, aga noh, tehakse nalja, naerdakse. «Oi, suur tänu, proua!» hüüab seesama vana sõjalane pereema naastes. «Suur tänu! Mis meil nüüd viga elada ja poissme põlve pidada! Tulge nüüd ise ka meie seltsi ja rääkige, kuidas te siin Pihlakal elate ja olete? Aga proua Kiir...» vaatab Juulile teravasti otsa, «te olete täna nutnud. Mispärast te nutsite?»

«Ega ma ei nutnud,» püüab küsitav naeratada. «Mul on nohu. Silmad jooksevad vett.»

«Ah nii. Võtke siis siit kohe üks tubli suutäis — see on suurepärane nohurohi.»

Juuli tõstab klaasi suu juurde ja niisutab huuli.

«Ei, ei, proua Kiir,» tõrjub Paavel klaasi tagasi, «niiviisi see asi ei lähe! Nii see arstim ei aita. Võtke kenake lonks, siis on hoopis teine asi ja tuleb tervis.» Ei, proua Kiir on sümpaatne inimene ja meeldis temale juba algusest saadik, aga Kiir ise on vigurivänt. Ei, ärgu pandagu pahaks, seda ta ütleb kasvõi temale endale suu sisse. Proosit! Ja see ilus Pihlaka talu on Kiirele sedasama mis koerale vorst. Kiir paneb nahka selle kohakese. — Juba esimese pilguga ta nägi korratusi niihästi siin kui seal. Vil-

jad on liiga hilja maha tehtud, hobustel on suur kont, aga vähe liha, ja vaadake õue! — See on nagu juudipood. Karja ta pole näinud, aga küllap on sellelgi hing niidiga kaelas. Ei, ega tema isegi polnud algul suurem asi põllumees, kuid pärast juba läks; kõik oli korras. Ei, päris südamevaluga ta näeb nüüd, et... kits on Pihlakal kärneriks.

«See on õige!» noogutab Juuli pead. — Ta, abituke ja harjumatu, on sellest ainsast väikesest rüüpest jäänud pisut pehmeks ning tunneb end vähem rõhutuna kui enne. Oi, ta nüüd meeleldi valmistaks linlastele liharooga munaga, teeks kõik ja oleks, kui sahvris ei istuks see painaja.

Ja see painaja tõesti on ikka veel sahvris, sest ta ei julge sealt väljuda: vahest ehk nähakse. Limpsib võid ja koort, näkitseb singi kallal, ei raatsi süüa isegi, veel vähem anda palakest kellelegi teisele. «Kaua nad saadanad seal ometi jõlavad ega märka minema minna?» arutleb kasvava vihaga. «Näed, et on inimesi, kel pole vähimatki häbitunnet! Ja selle või nad muidugi neelavad ära viimse raasuni — seejuures pole kahtlust. Ja kõik selle vana ata Juuli süü. — Oleks öelnud neile santlaagreile, et... et pole aega neid vastu võtta, et peab kohe minema sinna kuhugi — ja kõik oleks olnud korras.» Oodaku see vana krõmps ja piksevarras, küll tema, Jorh, talle pärast näitab, kus ta õige koht on! Sest kord ju ometi läheb ära see kontvõõrastik; ega nad, paganad, jäe siia elama.

Nüüd aga on asi ammusest ajast nii, et iga suurem erutus mõjub Kiire organismile... omal viisil. Varsti tunneb Pihlaka pärishärra oma sisikonnas teatavat käärimist, mida saadab kohutav mürin ja kolin, otsekui söönuks Georg Aadniel endale sisse paari veskikive. Ta peab minema...

Tasakesi lükkab sahvriukse esikusse irvakile ja kuulatab. — Jah, need seal kambris jamavad ikka edasi, ja oodates, kuni nad jalga lasevad, võib temaga juhtuda midagi ebameeldivat. Edasi!

Pihlaka peremehe arvestus on täiesti õige, ja kõik areneks loomulikult, kui sinna vahele ei pistaks oma nina üks isemeelne isand, kellele aeg-ajalt meeldib lüüa uperkuuti nii mõnedki plaanid ja kavatsused. — Selle isanda nimi on Juhtum.

Ja juhtubki nii, et parajasti kui Georg Aadniel poetub

sahvrist esikusse, järsu tõmbega avaneb kambriuks ning hiilija nina alla tekib mees, otsekui kellestki tõugatuna.

«Noh?» jõllitab Paavel sahvrielanikku, justkui näeks vaimu.

«Noh?» teeb ka taluperemees Kiir, sest mingisugust muud sõna ei tule talle keelele. Ent sealt teisest kandist tuleb pirr ja praks.

«Sa ju pidid olema Paunveres?»

«Ke-kes seda ütles?»

«Sinu oma abikaasa.»

«Einoh, nojah, ma olengi Paunveres. Ei, ma praegu tulin Paunverest. Ei, ma alles lähen Paunveresse... Ma olin laudas, kohendasin loomade asemeid.»

«Hm...» raputab Paavel pead. «Ja mina olen purjus. Mitte midagi ei saa aru sinu jutust. — Olid ja tulid ja... ja nüüd oled siin. Või jumal sedagi teab, kas sina oledki sina. Ütle, kuidas su nimi on?»

«Kiir, noh!»

«Õige jah — Kiir! Aga sa ju pidid olema Paunveres. Abikaasa ütles.»

«Ah, kas Juuli või?»

«Nojah.»

«Oh, teda!» toibub Pihlaka peremees ruttu. «Tema on natuke... noh, nii...» koputab endale meelekohale. «Teda ei maksa võtta tõsiselt. Ma ainult l u b a s i n minna Paunveresse, kuid egas ma veel ei läinud. Olin laudas, kohendasin loomade asemeid ja sõimi. Eks sa tea — taluinimese asi. Oleks ma teadnud, et sa siin oled, siis ma oleksin kohe tulnud ja... Noh, kuidas käsi käib?»

«Oota, ma käin väljas ära, küll siis ütlen.»

«Mina ka pean väljas ära käima. Kas sa ei kuule, kuis mul sehes teeb jõrr ja jõrr?»

«Jah, kuulen küll. Käime's ära — üks tee ja kaks asja.»

«Käime ära jah. Mul... kurat, kui ma hiljaks ei jäe!»

Ütleb nii ja pistab punuma sinna kuhugi, püksid näpu vahel.

Paavel peab Kiirt õues tüki aega ootama: ta tahab Pihlaka peremehe enesega ühes kambrisse viia, otsekui kingituseks oma reisikaaslastele. Istub trepiastmele, süütab paberossi ja vajub käsipõsakile. Ta pea on raske, kuid töötab siiski.

Nojah, nüüd ta siis jälle on oma armsal Pihlakal ja... Aga mis see on? Oota, pea kinni, mis see tähendab? Armas

Pihlaka... Kas ta õieti ongi nii armas, nagu kujutles Tartus? Päris tavaline talukohake, nüüd, Kiire käes, juba märgatavalt alla käinud. Ja vaat mis... Et tal Tartus polnud midagi paremat teha — tal üldse polnud seal midagi teha —, siis mõtles alati ja vahetpidamata oma endisele omandile, küttis kujutelmas suureks selle ilu ja liialdas armastusega koha vastu. Vaat nii oli see asi! Aga noh, ei tohtinud ta ometi nüüd järsku sattuda teise äärmusse.

Siis sigineb Kiir kuskilt välja ning naeratab hapult.

«Noh, läki nüüd kambrisse vaatama, mis need teised seal teevad.»

«Kes —teised?» mängib Georg Aadniel mitteteadja osa.

«Küll näed. Tule aga tule, ega ma sind nüüd enam lahti lase, muidu jumal teab, kuhu jälle põletad. Noh,vaadake, mu härrad,» lükkab Kiirt enese ees, «siin ongi Pihlaka peremees oma täielikus elusuuruses.» Ning lükatavale: «Kas tunned neid härrasid?»

«Ei tunne,» valetab Aadnielike ja raputab pead.

«Mis sa veiderdad, Kiir!» tõuseb Lesta laua juurest ja haarab koolivenna käe. «Sina ei tunne mind? Vaata mulle näkku!»

«Kas te... kas sa...» kogeleb Kiir, «oled Lesta?»

«Muidugi. Kes ma's pean olema?»

«Vaata, kui suureks kasvanud ja vanemakski läinud! Oi, tere, tere, armas koolivend! Mõtle, kui palju aega on sellest möödas, kui me teineteist viimati nägime. Ega polegi ime, et ma sind kohe ära ei tundnud.»

«Noh, aga see isand seal?» viipab Lesta Tali poole. «Kas ei tunne tedagi?»

Jälle mängib Kiir enne natuke kometit. «Taevas tule appi!» hüüab siis. «See ju on Arno Tali. Tere! Kuidas käsi käib? Ega ma pole sindki näinud enam ammuilma. Kuulsin, sa elavat nüüd Tallinnas... Nojah, miks mitte! Tallinn on ilus linn.»

«Nii,» jätkab Lesta, «aga härra Kippelit sa ometi tunned?»

«Tunnen küll, ja kui mitte muidu, siis vähemalt selle pambu järgi, mida ta alati kaasas kannab. Tere, härra Kippel!»

«Tere, jumalime! Ah siis ainult pambu järgi tunnetegi? Et mind ennast nagu ei olekski?»

«Ei, mitte just seda, aga...»

«Hea küll!» pajatab isand Paavel. «Istugem nüüd jälle

laua juurde ning maitskem rõõmuga, mida jumal on andnud. Härra Kippel! Just praegu oli jutt teie pambust; vaadake ometi, vahest ehk leidub seal veel midagi meie jaoks.»

«Küllap leidub,» võtab ärimees pambust uue pudeli. «Vaadake, landrati-härra Kiir, te ärge hüljake seda seljakotti. See kott või pamp, nagu ütlete teie, teeb imet. Alles täna hommikul panin siia ainult ühe pudeli, aga nüüd on neid juba . . . Ma ei tea täpselt, kui palju neid just on, sest neid alatasa sigineb juurde.»

«Häh,» nohiseb Kiir, «säärast juttu ajage kuskil mujal; Pihlakal ei usuta mustkunsti. Aga, jumal paraku, meil ju pole siin midagi söögipoolist! Ma ei tea, mis see perenaine küll mõtleb. Küll on see üks saamatu olend! Juuli!» hõikab. «Juuli!» Ja kui kohkunud perenaine ilmub teise kambri lävele, siis: «Kuule õige, armas hing! Ega sa ometi taha meie kalleid külalisi siia ära näljutada?»

«Ei taha, aga ma arvasin, et nüüd soovite omavahel kõnelda — tõmbusin kõrvale.»

«Omavaheline jutt,» ütleb Kiir rõhuga, «sobib ainult siis hästi, kui kõhud on täis ja meeled head. Seepärast, vana Juulike, praadi meile sinki ja löö muna peale — tead küll?»

«Eks ma niipalju ikka tea,» heidab perenaine argse pilgu lauasolijate poole ja läheb sahvri. «Oh sa armutegu!» tõstab väriseva käe lauba juurde. «Kui ma nüüd teen vähe, siis on halb, ja kui ma teen palju, siis on veelgi halvem. Mitte midagi ei mõista . . .»

Vaheajal võtab kapten Paavel tubli lonksu, asetab küünarnukid lauale, võtab pea käte vahele ja kamandab:

«Noh, Kiir, nüüd, kus me su ikkagi kätte saime, nüüd anna meile aru oma majapidamisest!»

«Ku-kuidas ma seda pean tegema?» kogeleb Georg Aadniel.

«Räägi oma põldudest, koduloomadest, pudulojustest, tulevikuväljavaadetest ja nii edasi. Igal popsnikulgi on midagi jutustada oma majapidamisest, mis siis veel sinul! Lase tulla!»

«Jah, jah, aga mul ju on alles algaja asi, nii et härrad ärgu imestugu, et mul kõike on veel nii napilt ja kogu see värk pole täies hoos. — Kaks hobust, neli lehma, üks mullikas, kaks siga põrsastega, viis lammast, kanad . . . ja see ongi kogu see koduloomastik.»

«Küllalt esialgu!» trummeldab Lesta sõrmeotstega vastu

lauda. «Ma tean, et paljud, paljud hakkasid märksa vähemaga peale oma kahekümneviiehektaarilisel.»

«Ei, ega ma ei nurisegi, armas koolivend,» pöörab Kiir pea pisut viltu, «aga suurimaks nuhtluseks on see, et praegusel ajal kuidagi ei leia mõistlikke teenijaid. Nii, näiteks, oli siin juba algusest saadik keegi Mardi-nimeline sulane — Pruuel oli ta perekonnanimi —»

«Kuule, Kiir!» koputab Paavel lauale. «Ära sa Mardist ütle sõnagi halba. Mart on kuldne mees; temaga tegime läbi kogu sõja ning töötasime pärast ühes siinsamas Pihlakal. Aga kui ta siit ära läks, siis oled selles sina ise süüdi. Jumala õige!»

Pihlaka peremees heidab kaptenile usutleva pilgu ning jatkab:

«Nüüd on mul siin keegi Jakup, juba vana mees; ühe silmaga ikka näeb natuke, aga teisega mitte sugugi. Püüab kah, kuid ei edene oma tööga. Võtaks küll mõne noorema ja tööjõulisema, maksaks palkagi rohkem, kuid kust ma võtan, kui kõik endised taluteenijad on kolinud linna, paremat põlve pidama.»

«Selles'nd on sul küll osalt õigus,» noogutab Paavel. «Mind ennastki viidi sinna lausa kondiitri-kooke sööma.»

«Aga pea kinni, Jorh!» hüüab Lesta. «Sul ju olid vanemad, vennad ja . . . Kus need on?»

«Keskmine vend sai sõjas surma, ema suri möödunud talvel, isa ja noorem vend elavad Paunveres, sealsamas, kus ennegi. Nende majahütis elutseb ka minu naiseõde Maali; on nii-öelda virtinaks neile kahele ja nokitseb kudumistöödki, kui aega saab.»

«Mispärast ei koli nemadki siia?»

«Ah, mine tea!» heidab Georg Aadniel käega. «Isa ja vend juba ammust aega krillivad minuga.»

«Aga ütle nüüd, Kiir, päris avalikult ja õiglaselt,» sirutab kapten oma küünarnukid peaaegu üle laua, «kas oled rahul, et ostsid selle talu või kahetsed? Ei, mõtle, mõtle enne, siis vasta; peaasi on, et ütled tõtt.»

«Jah, ei tea, milline häda mind valetama sunnib. Mul on pea juba soe — ma ei mõistagi enam valetada; lähen segi.»

«Ohoh! Teised just sooja peaga hakkavadki valetama.»

«Kas tead, Paavel,» vidutab Pihlaka peremees silmi, «võin panna käe südamele ja ütelda, et ma ei tea isegi, kas ma olen rahul selle ostuga või ei ole. Kord olen rahul, kord mitte.»

«Hm . . .» tõmbab Paavel oma parema käe tagasi ja sügab kuklatagust, «siis see ikkagi on miinus. Asi oleks hästi, kui oleksid rahul a l a t i. No aga tulevikuväljavaated, uudismaad ja nii edasi?»

«Milliseid uudismaid ma jaksan teha selle poolpimeda Jakupiga! Hea, kui saan toime jooksvategi töödega. Jah, ma mõtlesin küll, et juurin üles selle lepastiku seal karjamaa serval, teen põlluks, aga noh . . . eks te kuulnud ise.»

«Teine miinus!» ümiseb kapten.

«Ei, olgu kõik, kuis on,» kõhatab Lesta, «aga mina imestlen sinu ettevõtlikkust ja julgust, kulla koolivend! On minulgi omajagu ettevõtlikkust, aga säärasele suurele asjandusele külge hakata — ei! Nii kõrgele ei ulatuks minu lend.»

«Oh, armas Lesta, sellest võiks paljugi rääkida. Ja eks ma olegi rääkinud.»

Munaroog singiga tuuakse lauale ja see lõhnab nii armsasti, et kõigi lauasolijate suud hakkavad vett jooksma. Ainult Kiire hing kipitseb tublisti: vaata, kui palju toidukraami jälle läheb minema . . . niisama . . . jumala muidu!

«Aitüma, perenaine!» hüüab Paavel. «Vaat, see on just see, mida ihkab meie süda ja hing praegusel momendil. Nüüd ruttu sinna alla veel üks tubli nähvakas, siis . . . Oh, paraku!» Aga istugu perenaine ise kah lauda, siis on kõik nii nagu kord ja kohus.

«Oh, mis'nd minust!» lõikab Juuli leivaviilukaid lauale. Aga vähemalt seda jookigi ta peab maitsma — sellest ta ei pääse.

«Ai-ai!» hüüab Kippel äkki ja tõstab nimetissõrme. «Nüüd peaaegu oleksin unustanud . . .»

Tõuseb lauast, kobab oma seljakotis, võtab sealt ühe väikese tahvlikese ja kummardades viisakasti ning lüües kokku oma uhkete purakiide kontsad, annab selle perenaisele. «See on spetsiell teile!» ütleb maheda naeratusega, ja paistab, otsekui naeratakse seejuures isegi ta habe, mis päikesepaistes näib veidi sinakana peale valgete karvade, mis enam kunagi ei muuda värvi.

Seepeale ta läheb tagasi oma endisele kohale ja siis tekib Pihlaka talu eeskambris peaaegu täielik vaikus, kuni külalised on kustutanud oma esimese näljahoo.

«Pakuks ju tõesti midagi olulisemat,» tõstab siis Kiir esimesena häält, «aga ei ole midagi pakkuda praegusel

aastaajal. Kui härrad soovivad, siis ma lasen valmistada veel teise portsjoni sedasama rooga. Kas lasen?»

«Ei, ei!» vastatakse läbisegi. «Küllalt!»

Ja siis Paavel üksi ja iseseisvalt:

«Küllalt, küllalt! Kui me endid liiga täis sööme, siis me ei jõua kõndida. Ja meil on täna veel küllalt kõndida. — Esiteks Tootsi juurde, sealt Paunverre, ja Paunverest ikka veel edasi. Selle asemel, et endale söögiga liiga teha, ma ütlen sulle midagi, Georg Aadniel. Kas oled valmis kuulama?»

«Miks mitte! Ütle aga ütle, kulla sõber!»

«Vaata, veli, sinu jutust, mis puutus Pihlakasse, ma püüdsin kinni kaks miinust. Neid muidugi on rohkem, aga piisab kahestki.»

«Noh, ja siis?»

«Müü mulle tagasi see koht.»

«Mi-mi-missugune koht?»

«Noh, ikka seesama Pihlaka.»

«Hm . . . hm . . . Kogu aeg ajasime tõsist juttu, aga nüüd, näe, vägisi läheb tõgamiseks. Kui säärast juttu puhuks mõni Toots, siis veel, et . . .»

«Ei, kulla sõber, ma ei mõtlegi sind tõgada. Ja kui teeksingi seda, siis langeks raskem osa sellest minu enda peale, et näe, tegi ringi seal kuskil, ei leidnud paremat ühti, ja tuli siis tagasi norima oma endist talu.»

«Hmh! Alles nüüdsama müüsid selle talu, ja juba tahad tagasi osta!»

«Jah, elu ongi niisugune: täna ta näitab sulle üht palet, homme — teist.»

Kiir vajub sügavasse mõttesse ja veel sügavamasse nohinasse. «Hm . . .» virgub viimaks. «Kõik võib olla, aga sellest räägime sügisel. Mina ostsin selle talu sügisel, ja kui ma ta müün — kui ma üldse müün —, siis ka ainult sügisel.»

«Hästi! Mina sinu asemel teeksin niisama. Ega sa ometi arva, et ma juba täna tulin siia küpse ostjana? — Ei, see mõte tuli mulle alles nüüdsama, meie jutu juures.»

«Härra Paavel!» süütab ärimees Kippel kustunud sigari. «Mis teete teie taluga? Me lubasime ju —»

«Oodake, oodake, härra Kippel!» vehkleb kapten käega. «Sellest me veel kõneleme; meil on ees pikemad teekonnad. Ja ega nüüd enam polegi muud, kui läki minema, mu härrad!»

«Minul pole seevastu midagi,» kuulutab Lesta. «Minu

oma silm nägi, mis ta nägi, ja nüüd ma võin rahus minna. Mis sina arvad, Tali?»

«Mina olen täiesti reisivalmis.»

«Aga ikka nii vaikne, vaikne,» noomib Lesta tasa, «justkui matusel! Oota, küll ma kaeban Tootsile, ja küllap me siis sulle elukest sisse puhume!»

Ent juba kamandab kapten Paavel. Näib, otsekui oleks ta enese konjakiga võrdlemisi kaineks joonud. «Aga Kiir!» möirgab. «Kuhu sa jäid, võrukael? Ahaa, seal sa oledki! Küllap tahtsid jälle putku panna, mis? Eks rääkinud sinagi Paunverre minekust?»

«Jah, jah, kohe! Ma ainult tõmban teised riided selga, siis läheme.»

«Muidugi. — Saab suurem ja auväärsem jõuk.»

*

Ent nad ei lähe Paunvere poole ühise jõuguna, vaid otsekui iseenesest jagunevad kahte ossa. Esimeses osas sammuvad ärimees Kippel ja kapten Paavel, teises — koolivennad Lesta ja Tali. Kiir tilpneb selle kahe rühma vahel, ühinedes kord esimesega, kord teisega. Aga kohe, kui ta tekib kas nende või teiste juurde, vaikib seal käesolev jutt ning hakatakse kõnelema hoopis kõrvalisist asjust. Kiir, tahes või tahtmata, meenutab sel matkal viiendat ratast vankri all.

«Noh, Arno,» küsib Lesta, kui Pihlaka peremees läheb eelminejate seltsis, «kuidas sulle meeldib Kiir?»

«Eks ta ole peaaegu seesama, mis oli kooliski. Ei, me kõik oleme peaaegu needsamad, ainult hoiame oma eneseavaldused valjuma kontrolli all. Kiirel aga näib seda kontrolli olevat vähevõitu.»

«Just samasugune on minugi arvamus temast. Kas ta ei teinud tänagi ühe vembu? Ma ei tea, kas panid tähele? — Oeldi, et teda pole kodus, et läks Paunverre, eks ju? Aga ta o l i kodus. Mine tea, kuidas ta Paavelile pihku sattus. Ta küll rääkis laua juures üht kui teist, püüdis jälgi segada, aga egas meiegi enam pole eilsed poisikesed. Jah, ja mis järgneb sellest? — Ta peitis end; ta ei tahtnud meid vastu võtta!»

«Noo? Kas sa tõesti arvad seda?»

«Kallis mees, ma ainult ei arva seda, vaid olen selles täiesti kindel. Tema abikaasa, see alandlik ja arglik inimene, muidugi oli sunnitud valetama, et teda pole kodus.

Sa nägid, kuidas ta mehe ilmumisel muutus täiesti segaseks ja põgenes teise tuppa.»

«Hm . . .» muigab Tali. «Kohe näha, et on tegemist kirjanikuga: ta näeb ja kuuleb kõik.»

Akki jääb Kiir kaptenist ja ärimehest maha ning ootab koolivendi järele; ta isegi tuleb neile paar sammu vastu ja naeratab sõbralikult . . . kuid . . . o m e t i m i t t e s õ b r a l i k u l t. Tal justkui oleks mingisugune jääkiht seal kuski sisemas, mis levitab külma hõngust enese ümber.

«Noh, armsad koolivennad,» küsitleb, «millistest häist asjust te's nüüd vestlete?»

«Nojah, räägime siin praegu Taliga, et küll on suvel maal ilus elada! Siin ole nagu jumala süles ja peaksid küll kõigil haihtuma halvad mõtted ja väiklased vigurid, kel neid on.»

«Eks ole, jah?» hüüab Georg Aadniel käbedasti. «Teie, näe, naudite loodust, aga need kaks seal ees muust ei räägigi kui ärist. Loodus ei maksa nende silmis kolme kopikatki. Ma ei saa aru, mis inimesed need küll on! Oleks ise veel olevat mingisugused ärimehed! Kippelil, sel pambumehel: hilp ees, teine taga, piimamees suus — see on kogu ta värk ja varandus.»

«Aga tal on väga korralikud saapad,» arvab Lesta.

«Noh, saapad! Aga ainult saabaste peale temale raha laenata — see igatahes on riskantne. Mina küll ei laenaks.»

«Kes siis laenab?»

«Sina ja Tali, nagu ma nende jutust aru sain.»

«Ah, nii. No kas müüd oma Pihlaka Paavelile?»

«Häh, millega ta ostab! Raha, mis ta mult sellesama Pihlaka eest sai, on ammugi läbi lagastatud; ta on paljas nagu nööp.»

«Kuid sügiseks võib asi muutuda.»

«Ah, tühja ta muutub! Raha läbi lasta mõistab igaüks, aga uut asemele teenida — see pole kaugeltki igamehe teha.»

Samal ajal käib Kippeli ja erukapteni vahel hoopis teistlaadi kahekõne.

«Kas teate, härra Paavel, mispärast Kiir meist praegu lahku lõi?»

«Ei tea just, aga . . . temal seal koolivennad ja . . .»

«Koolivennad koolivendadeks, kuid peapõhjus on teine. Me varsti jõuame Pilbaste külla ja Pilbaste metsavahelisele teele, ja temal, mehekesel, on selle kohaga ühendu-

ses üsna mürgised mälestused. Ta kartis, et ma talle neid hakkan meelde tuletama.»

«Ahaa, see jant Pilbaste mehega! Selle järelmäng ju olevat kohtus, nagu alles tänagi ütles Pihlaka endine sulane, see Mart. Kiir võib veel pokri minna.»

«Nojaa, aga siin juhtus enne kohutki aiva veidraid lugusid. See oli just sel päeval, kui me esimest korda sattusime Pihlakale; teie parajasti tulite Paunverest veskilt.»

«Mäletan küll. Miks ma ei mäleta!»

«Nojaa, nii see oli, kuid jätame selle, sest meil on kõnelda tähtsamaistki asjust, näiteks kasvõi sellestki, kuidas te nii äkki sattusite kohaostu-mõttele? Me ju pidime astuma kampa ja avama äri? Oieti küll me juba astusimegi kampa, eks ole?»

«Täiesti õige, härra Kippel, aga miks ma ei pidanuks kuulama maad; kui nägin, et Kiirel on Pihlaka taluga vesi ahjus. Ja teisest küljest — kui me asja peale vaatame päris tõsiselt —, siis ikka ja uuesti tekib küsimus: m i s k a u p m e e s - ä r i m e e s m i n a o l e n? Kui avaksime kõrtsi, siis küll saaks minust kuldne ettejooja ning kaklejate väljaviskaja, aga peenemas moe- ja segakaupluses . . . ? Noh, kujutlege, härra Kippel, et seisab seal leti taga minutaoline jõll . . . tugev mees küll nagu sõnn, aga prosta olekuga. Tulevad peened daamid ja härrad . . . Ma peletan nad minema juba oma välimusega.»

«Ah, kaptenihärra, te ainult püüate end välja rääkida, et minust vabaneda! Jah, jah. Ei, ma näen küll ja saan aru. Aga kui õigesti te tookord tähendasite enese iseloomu kohta — see oli veskipäevale järgneval päeval —»

«Mis ma tähendasin?»

«Ütlesite, et teil on iga viie minuti jooksul kuus tuju. Ja nüüd ma näen, et see tõesti on nii ja saan seda tunda omaenda nahal.»

«Härra Kippel!» hüüab kapten lõkendavi silmi. «Ega te ometi arva, et ma teid tahan sisse vedada? — Jumala pärast! Tehke oma laenud härradelt Lestalt ja Talilt ja ka Tootsilt — mina ainult toetan teid, niipalju kui jõuan; olen valmis andma allkirju . . . teen kõik ega taha sentigi oma kasuks. Kui minu kaunis häbematu kavatsus läbi läheb — see on: k u i t a l ä h e b —, siis võin minagi teid aidata. Ärge jääge — jumal hoidku! — minu pärast peatuma poolel teel! Ja kui minu plaan lendab uperkuuti, siis on väga võimalik, et ma mõninga rahaga ikkagi liibun

teie külge nagu peni, kel pole peremeest. Kas suudate minust aru saada, härra Kippel?»

«Jah, suudan,» ulatab Kippel kaptenile käe. «Ja ühtlasi taipan ka seda, et olin teie vastu ülekohtune oma sõnadega. Andestage!»

«Kõik on esialgu korras!» võtab kapten pakutava sigari. «Istume natuke kraavikaldale, puhkame jalgu.»

«Just seda ma pidin praegu ütlema,» kõhistab Kippel naeru. «Istume jah, ootame järele neid saksu. Ongi parajasti Pilbaste. Siin on väga mõnus Kiire-onuga värskendada mõningaid vanu mälestusi. Tema alati näkitseb minu pambu kallal, las ma nüüd näkitsen teda ennastki natuke. Ei, ega ma kanna ta vastu mingisugust viha ega midagi säärast paha; see olgu niisama . . . väike ajaviitenõõk.»

«Palume platsi võtta!» hüüab Paavel tulijaile, päästes lahti kõik oma frentšinööbid ja pühkides higist laupa. «Siin on hotell-restoran «Pilbaste». Kas tunnete veel seda kallist kohakest, härra Kiir?»

«Oh, küllap tunneb,» arvab Kippel. «Ta oli siin vanasti hea kunde.»

«Hea kunde?» seisatab Pihlaka peremees kraavipervel ja teeb näo, otsekui oleks joonud tinti. «Mis te sellega tahate ütelda, härra Kippel?»

«Noh, kas te's ei mäleta, kuidas meid siin ühes tares vastu võeti? Peremehe nime ma ei mäleta, aga käbeda perenaise nimi oli Linda. Tragi naine! Kes teab, kus ta nüüd on, pärast mehe surma?»

«Ärge tehke endale illusioone, härra Kippel, — ta on juba uuesti mehel.»

«Mina ei tule üldse kõne alla, aga ütelge ometi, mispärast te selle õnnetu inimese rõivaist lahti koorisite? — Ta'nd oli meie vastu küll natuke viisakusetu, aga see oli ikkagi liig, mis t e i e talle tegite.»

«See polnud sugugi nii, nagu Tõnisson selle asja laiali pasundas. Tõnisson on ladrakai!»

«Ei iialgi!» põrutab Paavel. «Tõnisson on kuldseim inimene, keda ma kunagi olen näinud; vapper mees nii igapäevases elus kui ka sõjas.»

«Kuramuse rasvamagu! Ta on oma ajudki rasva söönud, ei tea isegi, mis räägib ja on.»

«Hm!» raputab kapten pead. «Need on väga rasked sõnad, mis te valate minu sõjaseltsilise peale. Üldse paistab teie kõnest nii, nagu poleks teil kunagi olnud tegemist

korralikkude inimestega. Millest see tuleb? Ega te pöe maksahaigust? Või on teil sapikivid? Kas paeluss või bandvurm on ennast näidanud? — Ütleme, et nad on teil kõik kolm, aga selpuhul on väga kasulik aeg-ajalt võtta üks tubli tips alkoholi. Mis arvate teie sellest, härra professor Kippel?»

«Oalrait!» vastab ärimees ning hakkab tegelema oma seljakotiga. «Ei, kui härra Kiir vihkaks ainult inimesi . . . ! Isegi minu seljakott on talle pinnuks silmas. Einoh, ilmtingimata! Aga see on üks kallis seljakott — temale võlgneme palju tänu.»

«Täiesti õige!» hõiskab kapten. «Tõmmakem read koomale, mu härrad, istugem üksteisele lähemale nagu vanad sõbrad ja truud naabrid kunagi! Mul on täna säärane hea tuju, otsekui oleks lind mulle midagi pihku teinud. Ja kogu aeg mind ei jäta aimus, et minuga täna veel juhtub mingi lugu, mis ülendab mu meeli.»

«Või veel!» uriseb Kiir. «Pudel su käes on alles täis.»

«Ei, see pole mitte ainult pudel, vaid peab, peab olema veel midagi muud. — Aeg läheb, kuid egas seepärast õnn ei kao. Proosit! Elagu! Elagu Paunvere ja kõik selle mõnusa kotuse head kaitsevaimud!»

Pudel ringleb lõbusasti . . . kord päri-, kord vastupäikest, ja keegi ei märkagi, et Kippel on juba tükk aega kadunud. Ta äratab tähelepanu alles siis, kui tuleb metsast, käes äsjalõigatud reisikepp.

— Kus ta's nüüd käis? — küsitakse.

«Käisin,» seletab, «natuke sügavamal metsas; lõikasin selle kepi. Aga teist korda ma sinna enam ei lähe, vähemalt üksipäini mitte.»

— Nonoh, mis seal's oli? Kas hunt? Karu? —

«Ei, ei. Seal hulgub üks alasti mees. Paljas kondipuru, habe sorakil, juuksed sarvis. Prr! «Mis sa teed seal?» küsisin. — «Mul on külm!» väristas õlgu, nii et ta kondid ragisesid. Prr!»

— Voheh! Tohoh! Kes see's oli? —

«Ma ei tea. Aga ta väga sarnles selle Pilbaste asunikuga, kellest just enne seda oli jutt. Oli kuis oli, aga üksinda ma siia metsa enam ei lähe, ei öösi ega päeval. Palun, lubage mulle üks naps — ma ei tunne end hästi.»

«Jaa, jaa,» ulatab Paavel talle pudeli, «ega sääraste asjameeste ilmumine tervist kosuta. Ja veider küll: nüüd

pälse päeva ajal! Nojaa, aga see mets on tihe; seal eemal on ükskõik, kas päev või öö.»

«Ka-kas te's seda juttu usute ka või?» küsib Kiir huulte tõmmeldes.

«Miks ma ei peaks uskuma,» pilgutab kapten Kippelile silma, «kui vanem inimene räägib.»

«Kuuled, Arno,» müksab Lesta sõbrale külge, «siin juba lähevad lahti needsamad Tootsi-lood, nagu Luts neid kirjeldab.»

«Aga mis siis on lihtsam,» annab Kippel kaptenile «piimamehe» ja võtab endale teise, «kui lähete, härra Kiir, ja toote endale metsast samasuguse kepi kui minul. Väga võimalik, et t a . . . seesama isand . . . näitab end teilegi, sest kelle teise juurde peaks tal veel rohkem asja olema, kui just teie juurde. — Tal on külm, nagu ütles. Minge katke teda!»

«Jätke mind rahule!» tõmbub Kiir närvitsedes õlgadesse. «Minge ratsutage ta seljas, kui soovite, aga jätke minu hing rahule!»

Aga kui nad lähevad edasi Ülesoo poole, siis tärkab Arno Tali südames säärane rahu ja vaikne rõõm, millist ta enam ammu-ammugi pole tundnud. «Milline tore metsavaheline tee!» sõnab vaimustusega. «Seda vaigulõhnalist õhku võib mitte üksnes hingata, vaid ka juua! Kui mõistlik sinust, Lesta, et tõid mu välja sealt linnamüüride vahelt! Siin on hoopis, hoopis teine elu!»

Eel ootab huvitav kohtamine koolivend Tootsiga ja tema abikaasaga, endise Raja Teelega . . . Siis ta näeb jälle üle harva aja oma Saare vanakesi . . . Käib surnuaial, vanaema haual . . . kõnnib Saare põllupeenrail, heinamaal, istub risttee nurgal, kus koolipõlves ootas Raja Teelet . . . Oi, kui palju veetlevaid hetki ootab eel!

Vaat, nüüd oleks Kippelil paras moment laenust juttu teha: ta ei kõneleks kurtidele kõrvadele ega kinnisele südamele!

Kippel kõnelebki, aga mitte laenust. «Jah,» ütleb, «siin on tõesti teine elu! Seni ma kooserdasin ainult sügiseti maal ringi ega näinud midagi kevade ja suve ilust. Nüüd näen. Võib-olla on see minu viimane kevadsuvi, aga mis sellest. — Seda täpsemalt läks märki praegune teekond.»

Ainult Kiir on alatises hädas ja elab nagu keevas vees. Talle näib, otsekui käiks kogu ümbruskonna rahvas, labidad seljas, et temale auku kaevata.

*

Matkajad jõuavad Ülesoo tallu, millest juba nii palju on kõneldud ja kirjutatud. Avara õue paremal poolel on vana elumaja ühes rehetoaga, rehealusega ja talliga, aga otse vastu roobasteed ilutseb Ülesoo uus, kahekordne elumaja, täiesti valmisehitatuna. Pole siin kinni peetud tavalisest võttest, et uue maja valmissaamisel lammutatakse vana, otsekui häbenedes oma minevikku ja minevikuesemeid. Uutest kõrvalhooneist väärivad tähelepanu ait ja karjalaut.

Mis tulijaile kohe silma puutub, on õue korrashoid ja haruldane puhtus. Mitte kuski ei vedele siin, kas aia ääres või räästa all, mingisugust ülearust eset. Kõik näib olevat oma määratud kohal. Õue keskele on istutatud sirge kask, õueaia ääres kasvavad noored vahtrad ja varsti õitsele puhkevad sirelid.

«Oo!» teeb Lesta suured silmad, peatudes mõneks hetkeks ja vaadates ringi. «Pole äragi tunda endist Ülesood!»

«Jajah,» seisatab ka Tali ja noogutab pead, «vaata, mis koolivend Toots on teinud.»

«Häh, Toots pole siin midagi teinud,» uriseb Kiir. «Kõik Raja omade raha ja hool.»

«Noh, ometi ka tema . . .»

«Aga mitte kui midagi. Mitte lillegi lille peale pole Joosep ise tõstnud. Kõik tehti talle kätte valmis. Ma ju ise nägin.»

Lesta tahab talle ägedasti vastata — koolivend muutub talle üha ebameeldivamaks, —, aga just sel silmapilgul algab uue maja juures kõva kõne, otsekui tekkinuks tüli.

Majast on väljunud Ülesoo peremees Joosep Toots, ja Kippel on temale tutvustanud kapten Paavelit. Nüüd kestab see tutvumine edasi ning võtab Paaveli poolel üsna lärmika ilme. Lesta, Tali ja Kiir lähenevad neile kuulatades. Kiir, kulmud kortsus, nägu pilvine, timbib viimasena.

«Või nii, et härra Tóots!» rõõmutseb kapten. «Kas ma teist vähe olen kuulnud ja lugenud! Nüüd ometi kord sai mulle osaks see õnn: näha teid oma ihusilmaga! Andku teile jumal tervist ja head käekäiku! Te ju olete saanud legendaarseks niihästi igapäevases elus kui ka sõjas; olete kangelane juba koolipõlvest saati.»

Haarab mõlema käega Tootsi käe ning raputab seda nii

tugevasti, et vaene põdurik ei mõista esialgu kolmegi lugeda, vaid ainult naeratab kohmetult. «Oh, mis ma'nd ikka . . .» pomiseb viimaks. «Nad liialdavad. Aga küllap ma olen kuulnud teistki kõneldavat, härra kapten. Jajah.»

«Ah, mis'nd minust!» heidab Paavel käega. «Pole ma seda väärt, et minust kõnelda.»

«Aga ometi kõneleb teist kasvõi seesama Kantküla Tõnissongi iga kord, kui me kuski kohtume.»

«Ah, Tõnisson! Jaa, jaa, tema on minu vana sõjakaaslane. Oi, temaga me vahel tegime hulle tükke! Aga . . .» vaatab kõrvale, «ma ju teen nii, nagu oleksin üksi siin maailmas; siin ju soovivad teie koolivennadki teid tervitada.»

«Oijah, seda ma näen! Näe, Lesta! Näe, Kiir! Näe . . . näe . . . Tali! Ei taha järsku äragi tunda! Tere! Tere! No kuis ja kuidas te nii ühel meelel siia saite? See on ju päris üllatav!»

Suures heameeles surub koolivendade käsi ja ta silmadki muutuvad niiskeks. «Tulge,» juhatab, «istume esialgu natuke aias, puhake jalgu. Kaugelt need härrased siis nüüd tulevad?»

«Oh, ainult jaamast,» vastab Lesta. «Ega me polegi nii väga väsinud: puhkasime Kiire juures, puhkasime metsa vahel . . . Aga küll on sul, Toots, siin tore elamine!» hüüab vaimustatult, astudes Ülesoo noorde ilu- ja viljapuuaeda, mis muidugi on asutatud alles pärast Tootsi abiellumist.

«Noh, on mis on,» kehitab peremees õlgu, «aga eks ta ole ikkagi parem kui endisel ajal.»

«Suurepärane!» hõõrub Paavel käsi. «Vaat säärane peabki olema üks majapidamine, kui seda maailma elu ja olu võtta tõsiselt. Küllap oleksin minagi teinud oma Pihlakast aja jooksul midagi . . . kasvõi ligikaudugi säärast, aga . . . Aga mis sellest enam rääkida! Võidakse arvata, et ma kadestan härra Tootsi.»

«Jah, mõnel inimesel veab . . .» pöörab Kiir veidi viltu oma nugisepea.

«Veab, veab, aga peab ka i s e vedama,» arvab kapten, eriti toonitades sõna «ise».

«Ega sa, Joosep,» muutub Georg Aadniel asjalikuks, «ei tea mulle soovitada mõnda head sulast ja teenijatüdrukut? — Sellepärast ma õieti siia Ülesoole tulingi.»

«Hm . . . Sulast ja tüdrukut . . . ? Miks sa's nii hiljaks jätsid selle asja: praegu on juba kõik talutöölised ära

kaubeldud ja tööl. Aga eks me räägi sellest. Nüüd lähme ja istume sinna.»

Aia ääres, kahe lõhmuse vahel on suur nelinurkne laud kahe pika pingiga. Seal võetakse platsi, ja need, kes on suitsumehed, võtavad välja oma tagavarad ning kostitavad üksteist vastastikku.

«Ei, kõike võis oodata ja loota,» võtab Toots sõna, «aga et silmapiirile ilmub ka meie sõber Tali — seda küll ei teadnud uneski aimata! Mõtle, kui kaua me enam pole teineteist näinud! Oi-oi-oo!»

Ning siis peab koolivend kasvõi mõne sõnagagi jutustama, kus ta elab, mis ta teeb ja kuidas üldse käib tema käsi. Aga parajasti, kui ta on lõpukorral oma lihtsa lookesega, ilmub aiavärava juurde keegi priske ja tüsedavõitu naisterahvas, tõstab käe päikesevarjuks silmade ette ning vaatab aeda. «Ohoh!» muigab ja: «Päris haruldased külalised!» pomiseb omaette. Ta on peaaegu pühapäevakohaselt rõivastatud ja on endale teinud sobiva soengu. — Küllap ta juba nägi aknast või kuulis läbi avatud ukse, et väljas on kari mehi, kellele — enesest mõista! — peab temagi end näitama.

Natuke kohmetult läheneb istujaile, kahetsedes, et ei võtnud kätte mingisugust eset, sest käed äkki tunduvad otsekui ülearustena; neid pole kuhugi panna, kus oleksid vabalt... enam-vähem õigel kohal. Ent ta võtab end kokku ning teretab selge ja kõlava häälega.

Kõik, välja arvatud Toots ise, tõusevad püsti ja teevad talle viisaka kummarduse.

«Noh, Teele,» ütleb Ülesoo peremees kohase käeliigutuse saatel, «küllap vist tunned kõiki neid härrasid peale härra kapten Paaveli. Saage tuttavaks! Minu naine ja —»

«Väga rõõmustav!»

Aga kas see on tõelikult nii, või näib see Kiire-taolistele meestele ainult nii olevat, et proua Toots, endine Raja Teele, hoiab Arno Tali kätt oma käes mõne hetke võrra kauemini kui teiste omi? Kes, seda teab. — Ei seisa ju keegi seal juures kronomeetriga ega mõõda ajatäpsust. Ka süttib üks hele leegike Ülesoo perenaise silmis, kui heidab pilgu Arno Tali silmi. Ja jälle ei või keegi kindlasti ütelda, kas see särahtus oli määratud tema kunagisele austajale ja sõbrale või kellelegi muule? Ainult a i m a t a võib...

Siis ta taganeb paar sammu, raputab pead, paneb käed puusa (sest kuhugi ta peab nad ikkagi panema) ja ütleb,

et küll aga on see üks imede ime, mis ta täna näha saab: neli koolivenda ja üks kooliõde kohtavad päris tavalisel äripäeval... kuskil Ülesool! Säärane lugu juhtub harilikult ainult mõnes romaanis, aga mitte igapäevases elus. Las ta nüüd enne natuke võõrastab, küllap siis küsib tähemalt, k u i s ja k u i d a s, nagu küsib Toots alati, kui sünnib midagi erakordset. Aga nüüd — ärgu pandagu pahaks! — peab ta ivakeseks ära minema. Küllap tuleb vagati tagasi.

Lähebki kiiresti tare poole, kuid peatub jalgvärava juures, kuhu on ilmunud perepoeg Leksi, sõrm suus ja tublisti räpane.

«Ära mine sinna,» ütleb ema, «ennekui ma sind olen natuke kasinud! Ja mis sa sest sõrmest suus hoiad, suur poiss! Pane siis juba terve rusikas sinna.» Ning endamisi, peaaegu põlgusega: «Peavad tal ka kõik Tootsi kooliaegsed vigurid sees olema!» Ja siis jälle pojale: «Tule kambri, pese oma nägu ja tõmba uuemad ürbid selga, muidu oled justkui katasnik ja katkusulane.»

Läheb majja, aga Leksike ei mõtlegi täita käsku. Uudishimust aetuna hõõrutab poiss end võõrastele ikka lähemale ja lähemale, kuni teda märgatakse.

«Kuule, Joosep,» müksab Lesta koolivennale külge, «kas see poisu viimaks pole sinu poeg?»

«On küll.» Ning pojale: «Mis sa hiilid seal, Leksi? Tule siia, tereta külaonusid! Sõrm suust!»

Areldi ja poolpõiki tuleb poiss laua juurde ning ulatab kõigile järgemööda oma määrdunud käe. Ja siis ta kohe muutub julgemaks. «Kas sina, habemikonu,» peatub Kippeli juures, «andsid mulle tookord väikese noa?»

«Mina neh. Kas on alles?»

«Oh, ei ole! Ära kaotasin. Juba ammugi.»

«Kahju! Mul pole sulle täna teist asemele anda. Täna mul pole sinu jaoks muud kaasas, kulla laps, kui — oota, oota, ma vaatan oma kompsust — kui see tahvlike šokolaadi. Aga kui sa kord isaga linna tuled ja mu üles otsid, siis ilmtingimata kingin sulle uue noa; ja ühe suurema, mis ei kao nii kergesti.»

«Aitäh!» kummardab Leksi ja isegi saab sellega toime, et kaapab jalaga jalgtee liivas.

«Tubli poiss teil, härra Toots!» raputab Paavel parema käega poisikese käsivart ja silitab pahemaga oma sorgu vajunud vurrusid.

«Eks näe!» muheleb Kiir. «Las kasvab, küll siis teeb ära

needki tükid, mis vanast Tootsist tegemata jäid.»

«Noo? Mis tükke see vana Toots siis tegi? Minu ja paljudegi teiste teada oli härra Toots vahva sõjamees ja truu isamaakaitsja — mis tähendavad selle kõrval mõned koolipoisivembud! Kes meist koolis parem oli? Aga see ei loe. — Tähtis on see, mis ja kuidas inimene toimib oma pärastises elus, täiskasvanuna.»

«Täiesti õige!» hüüab Lesta. «Ühinen teie arvamusega täiel määral, härra Paavel. Mis kasu on sellest, kui mõni poiss või tüdruk oli koolis nii-öelda «eeskujulik», kui ta, astudes ellu, on igas asjas abitu ja saamatu. Egas kooliajaga lõpe inimese elu, vaid alles algab.»

«Noh, see käis osalt minugi pihta!» mõtleb Tali. «Ja mis ma nüüd seepeale ka iganes ütleksin, ikkagi oleks see lapsik ja naeruväärne.» Ning jälle hakkab teda rõhuma raske tusk, millest arvas enese vabanenud olevat vähemalt käesolevakski päevaks. Laseb pilgul uidata noores viljapuuaias, mis varsti lööb õitsele, otsekui saaks tõsiasjaks mõni kaunis muinasjutt.

Toots kummardub poja kõrva juurde ja sosistab talle sedasama, mis ütles emagi: mingu tuppa, pesku end ja seadku korda oma välimus; nii on näotu tulla söögilaua juurde.

«Aga sa ise oled ka justkui murjan!» itsitab Leksi.

«Küll mina muretsen enda eest. Mine! Ära hakka vigurdama võõraste inimeste ees!»

Poiss ajab huuled toruli ja läheb, käristades paberit šokolaadi ümbert. «Nii,» tuleb ema talle köögist vastu, «sa siis ikka käisid seal ega jätnud oma jonni. Hea küll. Tule nüüd keldrisse, ma annan sulle hea nahatäie rooska.» Teele uhkesse hinge ei mahu, et tema poeg luusib ringi säärase kaatsakuna. — Egas keegi süüdista poissi, vaid just teda, poisi ema. Mis küll mõtleb temast, Arno Tali, see peenetundeline isand ja esteet?

«Ära sa tule oma roosaga,» taganeb jõnglane jõllitsedes, «ma hakkan röökima, nii et kuulevad võõradki onud.»

«Seon su suu kinni — sa ei saa piuksugi teha.»

«Ah, ära prääme!da! Parem, säh, võta tükk sokulaadi.»

«Häbematu jõmpsikas! Oota, las lähevad võõrad ära, küll ma siis lasen isal su tagumiku nii kuumaks parkida, et sa kaua mäletad! Pese, põrsas, oma nägu puhtaks!»

«Sellega on aega,» mõtleb Leksi, laseb jalakannal tiiru ja läheb punase habemega sulase Madise jutule. «Kas tead,

mis see on?» näitab sellele šokolaaditahvlit.

«Noh, aga kuis ja kuidas siis sina ka elad, vana Arnoke?» küsib Toots, tõmmates Kippeli antud sigarit. «Vaikid ikka samuti nagu koolipõlveski . . .»

«Oh, pole viga! Küll hakkan minagi rääkima, kui mul midagi ütelda on.»

*

«Noh, härrased,» lendleb Teele liblikana aeda, «tulge süüd sisse! Võtame natuke kehakinnitust.»

«Hm . . .» liigutab Paavel oma rasket keret. «Alles hiljuti sõime Pihlakal — kas siis nüüd jälle?»

«Pole midagi! Kõik linnainimesed ütlevad, et liikudes maal, puhtas õhus, neil olevat kolmekordne isu.»

«Jah, lähme vaatame,» tõuseb Toots, «võib-olla ehk saame midagi hinge alla.»

«Noh, nüüd läheb see võit ja viimane siit paunast,» võtab Kippel oma seljakoti. «Eks näe, millega sinna Tõnissoni juurde minnakse?»

Aga selle mõttega eksib ärimees nii rängasti kui üldse võib eksida. — Ülesoo söögitoas on laud nii rikkalikult kaetud, otsekui oleks Tootside talus mõni tähtis pidu puhkenud. — Või, singi, munade, juustu ja peenleivalõikude vahel ilutseb paar kõhukat karahvini viinaga nagu kaks pirnipuud marjapõõsaste keskel.

«Palun, võtke platsi,» viipab perenaine, «ja maitske sellestki ainust, mis jumal on andnud.»

«Või sellestki «a i n u s t» . . . !» muheleb erukapten Paavel enesele vurrudesse. «Siia on jumal andnud üsna helde käega ja raputanud tema head inglid nagu külluse sarvest! Oijah!»

Peremees ise, kes kuski tagakambris on veidi silunud oma juukseid, tuleb nüüd tagasi ning istub otsekohe lauda. «Noh, olge head!» ütleb.

«Istu õige siia!» juhatab perenaine Arno Tali kohale ning poetub ise tema kõrvale. Kippel ja Lesta satuvad kõrvuti, kuna onu Paavel, nagu enesest mõista, asub Tootsi kõrvale. — Neil ju nii palju ühiseid mälestusi sõjast — on millest kõnelda; jääb ülegi. Kiir puudutab enne üht tooli, siis teist, ning istub siis kolmandale, kahe tühja tooli vahele. Saanud valmis selle raske valikuga, ta vajub kokku nagu käänispeaga nuga ja ohkab sügavasti.

«Nonoh, koolivend Kiir, mis sul viga on?» saab majaemand Teele tähelepanelikuks.

«Ei ole viga midagi,» vidutab küsitav silmi, nuusates korra s i s s e p o o l e, nagu tal on see ammuaegne komme. «Vaatan, et siia tuleb veel kaks inimest — kaks tühja tooli?»

«Aga mis sellest, kui nad tulevadki; ega nad häiri sind. Nad on väga vaiksed.»

«Aga kui nad tahavad istuda kõrvuti, siis ma pean ennast edasi nihutama.»

«Tee, kuis arvad: see on ükskõik. Need kaks on nüüd alati kõrvuti, võib-olla nad ehk soovivadki vahel veidi lahus olla.»

«Kellest te... kellest sa kõneled, Teele?» ajab Kiir enese sirgeks.

«Ma mõtlen Joosep Tootsi isa ja ema.»

«Tootsi isa ja ema!» jookseb Pihlaka peremehel jääkülm judin üle selja. «Aga-aga nee-need ju on sur-surnud!»

«Seda küll, kuid J o o s e p Toots olevat kustki lugenud, et jumalakartlikus ja viisakas perekonnas kaetavat laud ja antavat toolid ka oma armsaile lahkunuile; et kui nad juhtuvad siia kanti, siis näevad, et neidki pole unustatud.»

«Ah, jäta, Teele!» muigab peremees ja heidab käega. «See oli kord öeldud niisama... jutujatkuks ja naljaviluks. Mis sellest enam!...»

Ent Pihlaka peremees vajub uuesti kössi. «Mis põrgu päev see täna ometi on?» arutleb. — Hommikust saadik topitakse talle surnud inimesi nina alla ja nüüd koguni peab istuma kahe säärase eksemplari vahel! Küll ta oli loll, et kodunt välja tuli!

«Ei, jätame niisugused jutud,» ütleb Toots rõhuga, «ja võtame parem ühe mõistliku napsi. Terviseks! Elagu koolivennad!»

«— ja kooliõed!» täiendab Lesta, naeratades perenaisele.

Klaasid kõlisevad, nagu kõlisesid kord Tootsi pulma ajal, ja kõigest on näha, et kapten Paavel on kõnehädas nagu kana munavalus. Kuid vahva Kentuki Lõvi laseb teda esialgu veel küpseda tema enese rasvas ning pajatab ise, et võetagu nüüd kähku ette, mis keegi kätte saab, sest varsti on hilja ning pole sel laual enam iva ega marja. — Temale olevat järsku tulnud säärane hundiisu, et pistab kõik nahka, enne kui teised jõuavad kolmeni lugeda. Ja eks nad siis võta veel selle teise ja kolmanda jala jaoks ja —

«Joosep!» kergitab Teele kulme. «Sa oled päris käest ära! Mis on sinuga juhtunud?»

«Minuga? Minuga pole midagi juhtunud, aga käest ma võin küll ära olla: mul on tuline heameel, et mu sõbrad ja koolivennad meid nii ühel meelel tulid vaatama! Isegi oma vanu valusid ma ei tunne praegu ja võiksin tantsida. Niisiis: samas suunas edasi! Terviseks!»

Ja mida tihemini tõstetakse klaase, seda ladusamaks muutub omavaheline jutt, eriti Tootsi ja Paaveli vahel. Tõised lauasolijad, peale Kippeli, rohkem ainult maitsevad kibedikku kui teevad «põhjalikku» tööd. Kiir põrnitseb kõnelejate poole ja võrdleb siinset elu oma eluga Pihlakal. — Taevas ja põrgu! — Pihlakal on alatine ulumine ja hammaste kiristamine, aga siin, Ülesool... Kust kurat nad ometi võtavad selle hea tuju ja rõõmsa meele? Nojah, eks seda kõike tee küllus, mis valitseb majas! Ja Tootsi maja on ju nagu ülevoolav peeker; näe, isegi viinatagavara ta hoiab endal kodus!

«Oh, mis teil viga, härra Toots!» patsutab Paavelgi Ülesoo peremehe õlga. «Teie olete sangar juba koolipõlvest saati. Peksite vaenlast nagu rannamees rotti, paistsite kõikjal silma oma vaprusega, ja... ja eks teil nüüd ole jumalik olemine siin Ülesool.»

«Seda küll,» noogutab Toots pead. «Nurisemine oleks patt.»

«Jah, nii see on. Kuidas — keegi. Minagi olin sõjas ja tegin ka üht kui teist. Sain tasuks kenakese talu, oleksin võinud elada, aga... Noh, mis edasi sai, seda teate isegi. Nüüd meeleldi lööksin kokku härra Kippeliga ja hakkaksin kasvõi vürtspoodnikuks, aga pole niigi palju raha. Kui sõbrad ei aita, siis...»

«Missugused sõbrad?»

«Noh... härra Lesta, Tali ja seesama vanajõmm Tõnisson, minu truu lahingutekaaslane, kelle juurde ma siit lähengi.»

«Oi, kui asi on säärane, siis ju võin minagi jõudumööda sekka lüüa. Egas minagi jää maha oma tublidest koolivendadest! Võtke julgesti ka mind arvesse.»

«Suurepärane!» häälitseb Paavel. «Olge tuhandest tervel Kõik saab omal ajal ausasti tasutud. Las ma aga jälle saan jalad alla, siis kohe...»

«Nooh, sellega pole kiiret.»

Mehed raputavad teineteise kätt, ja vähemalt üks asi sel teekonnal juba on — ants.

Teele ja Tali vestlevad kord tasa, kord valjusti; aeg-ajalt langevad nende hääled koguni sosinaks, ja siis teeb Kiir nende kohta mõttes sääraseid märkeid, milliseid ei teeks igamees.

«Aga sul, Teele, on ju üks õde, A l i i d e vist ... Kus see on?» küsib Tali muuseas.

«Muidugi Rajal, vähemalt esialgu. Ta on isa juures perenaiseks. Meie emake on surnud, nagu ehk oled kuulnud.»

«Jah, jah. Aga mispärast sa ütled, et Aliide on seal e s i a l g u?»

«Hmh, sind kah, Arno! Kas sa siis seda veel ei tea, et iga inimese elu on muutlik. Eks ole temalgi aeg purjetada niinimetatud abieluranda.»

«Seda'nd küll. Kellele ta läheb?»

«Arva!»

«Mis tean mina arvata. Mina olen Paunvere elule aastate kestes juba nii võõraks jäänud, et siinsed uuemad uudised jõuavad minuni ainult juhtumisi ja pika hilinemisega.»

«Kas mäletad veel meie koolivenda Tõnissoni?»

«Helde aeg! Miks ma ei peaks mäletama? Ah, siis Tõnissonile ta lähebki?»

«Noo-jah. Vaata, kui satud Rajale, siis ta kindlasti kutsub sindki oma pulma.»

«Aga ...» meenub Arnole midagi, «kas ma'nd kuulsin või lugesin kuskilt, et kirjanik Luts pidi ju Liidega —»

«Ah, Lutsu juttu! Tema kolas kaua aega seal kuskil Venemaal ja muidugi unustas kõik oma lubadused.»

«Ahhaa, või nii on see asi!»

«Jah, nii, kulla Arno. Aga jutusta nüüd, kuidas elad sina ... oma Virvega?»

«Virvega ... hm ... Ma ei elagi enam Virvega.»

«Mis? Kuidas?» paneb Teele noa ja kahvli käest. «Mis jutt s e e on?»

«See on päris tõsine jutt; ma ainult ei taha praegu pikemalt rääkida.»

«Armas aeg!» surub surmani üllatunud kooliõde käed kokku ja vaatab lakke. Aga kaugemale ta oma hädaldamisega ei jõua, sest Lesta, kellele Kippeli ärijutud juba on tõusnud üle kõrvade, kolib nende juurde. Teiseks tahab ka Toots jälle midagi ütelda.

«Egas siis muud midagi, armsad koolivennad,» tõstab ta oma klaasi, «kui võtame jälle tsipake sestsamast sordist, sest meil on siin kaks nukrat sõpra, kelle nõrkevale vaimule me peame toed alla panema. Ma küll ei tea, millised kivid lasuvad Kiire ja Tali südameil, aga nad vaikivad ... nagu vaigiti kadunud prohvet Eelia ajal. Seepärast on meie kohus —»

«Vastaku koolivend Kiir ise enda eest,» muigab Tali, «aga mina igatahes kõnelen siin vahetpidamata. Ei mäletagi enam, kus ja millal ma nii palju kõnelesin.»

Kiir vastab enda eest kenakese nohinaga, tõmbab ninaga korra sissepoole, nihutub mööda ühest «surnust» oma pahemal käel ja istub Lesta asemele, Kippeli kõrvale. «Kas teate, härra Kippel,» kummardub ärimehe kõrva juurde, «mina ise hakkan teile kompanjoniks, kui ma talu ära müün. Mis te arvate, kas Paavelist saab selle tagasiostjat?»

«Mine tea. Praegu tal minu teada küll suuremaid rahasid ei ole, aga ta ütleb endal olevat häid sõpru, kes teda aitavad.»

«Kes need võiksid olla?»

«Ta paneb suuri lootusi oma koolivenna ja sõjakaaslase Tõnissoni peale.»

«Häh! — Sellelt kitsipungalt ja seasuretajalt tema loodab abi! Ennem kargab malk maast üles, kui see mees kellelegi laenab kopika. Küll võib mõni inimene olla naiivne! Ja ärgu ta sedagi lootku, et mina talle sendi osagi võlgu jätan. Ei, ei! Mina ise ostsin temalt selle krempli puhta raha eest, ja müün niisama. Jah, õige küll, et see neetud koht on mulle sedasama, mis kolk koerale, aga ... võlgu ma ei müü.»

«Nojah,» krõhvitseb Kippel habet ja kõrialust, «eks tehke nii, nagu heaks arvate.»

Söögitoa uks avaneb pikkamisi ja veidi kriiksudeski, ja kui Kiir seljataha vaatab, siis ta näeb lävel kahte olendit: üht, kes noorusest nõrk, ja teist, kes vanadusest väeti. — Ülesoo perepojast Leksist s a a b inimene, ja Paunvere kiriku kellamees Kristjan Lible — o l i inimene. Ime, et viimase armetu kondipuru ikka veel koos seisab! — mõtleb Kiir, krimpsutades nina: temale pole see vanamees kunagi meeldinud. Aga kui keegi, kes kõik näeb läbi, seisaks siin kuski kõrval, siis küsiks see kindlasti: «Kas on keegi kunagi meeldinud Georg Aadniel Kiirele?»

«No tulge, tulge, kui te kord juba tulemas olete!» hõikab Teele ukse poole. «Ärge tehke tõmbetuult!»

«Oi, Teele — prouake,» algab Lible krobeda häälega ja

komberdab lähemale, «ega ma poleks siia tuppa tulnudki, aga Leksike muudkui sundis, et tule ja tule! Tere, auväärt rahvas! Ega ma kohe näegi, kes siin on — eks mu seegi ainus silmake jäänd välja päikese kätte. Ega ta enne hakka nägema, kui harjub toas.»

«Hea küll!» ütleb perenaine. «Istuge nüüd sinna, seal on kaks tühja tooli. Juhata, Leksi!»

«Noh, jälle,» vaatab Kiir kõõrdi oma uuele lauanaabrile, «kui mitte just päris surnu, siis igatahes üks, kes on täna-homme minemas põrgu katlasse.»

«Jah, jah,» hingab Lible raskesti ja kohinal, «vahel on mul seoke veider tundmus, otsekui hakkaksin vanaks jääma. Jah, mis sa teed või oled!»

«Hakka nüüd sööma!» tõstab perenaine talle toitu taldrikule. «Näe, siin on sulle pits viinagi. Söö ja joo, küll sa pärast räägid.»

«Aitäh, aitäh, kallis perenaiseke! Ega mina või siin, Ülesool, päevagi käimata jätta, muidu justkui oleks kellelegi midagi võlgu.»

Aga ei Leksile meeldi üks ega teine toit: jonnib, viriseb, rüüpab siis isa viinaklaasist ja limpsib puhast sinepit peale.

«Kas ta alati teeb nii?» küsib Lesta.

«Jah, alati, kui meil on võõrad. Siis ta teab, et mul pole aega talle naha peale anda. Ega Toots ise ei puutu temasse; ega hunt hunti murra. Aeg-ajalt on kaunis ebameeldiv rahvas siin Ülesool!»

«Nonoh?» teevad Lesta ja Tali ühest suust.

«Jah, päris tõsi. Ma aiva tihti tüdinen siinsest elust ja põgenen päevaks või paariks Rajale puhkama.»

«Ehee!» kuulatab Kiir hinge pidades. «Siis ei lähegi see elu siin nii siledasti, nagu näis esimesel pilgul. Jajah: suur tükk ajab suu lõhki, ja kes sedagi teab, kui suur lõvi see Kentuki Lõvi ongi siin majas.»

Ja korraga on Pihlaka peremehel nii hea olla, otsekui oleks ta rüübanud tubli sõõmu magusat viina. Algab juttu isegi selle vastiku Liblega, kes istub tema kõrval ja kelle rõivaist immitseb piibupigi lehka.

Ent rauk ei kuulagi teda, vaid räägib kogu laudkonnale. «Vaat nüüd ma juba hakkan kuulma ja nägema, kes siin õieti on peale pererahva,» pajatab. «— Üks on minu vana sõbrake Arno Tali, teine — teda ma küll tunnen vähem, aga mäletan siiski — on Lesta — noorhärra, kes kihelkonnakoolis oli nii väikese kasvuga, et... Aga Kiire-

tühja ma tundsin kohe ära: tema nohiseb ja kohiseb alati nagu kuri ilm. Neid kahte härrat küll ei tunne. Noh, kuidas sa siis elad kah, Arnoke?»

«Elan ka nii... Ega või nuriseda.»

«Jumal tänatud! Näe ometi: veel kord saab mu silm sind näha, aga see vist küll ongi see viimne kord. Ega enam... Jah, ega minagi nuriseks oma elu peale, ainult tervis on otsakorral. Muidu võiks elada küll. — Tütar on juba ammugi mehel, juba kaks lastki teisel —, nüüd oleks meil vanamooriga päris kena teineteist ajaviiteks järada. Aga ikka on päris õige, nagu öeldakse, et inimese elu on justkui saabas: kui ta sulle juba hakkab jala järgi olema, siis on ta ka otsas.»

Ent näib nii, et vana kellamehe jutt ei häiri mitte üksi Kiire närve, vaid ka kellegi teise omi. «Noh, härrad,» heidab perenaine pilgu üle laudkonna, «miks te ei söö ega joo?»

Kõik kummardavad tänades. — Küllalt, küllalt! Ning siis isand Paavel üksi:

«Oh, proua, kui linnas oleks teadnud, et te meid siin nii rohkesti kostitate, siis poleks me seal paar päeva enne maalesõitu söönud mitte raasugi. Nüüd on küsimus, kas me siit jõuamegi edasi minna?»

Noh, ärgu'nd liialdagu! Aga kui külalised tõesti enam midagi ei soovi, siis võiks minna ja vaadata ka Ülesoo teisi ruume, olgugi et seal pole vaatamiseks midagi erilist.

«Meeleldi! Meeleldi!» tõusevad kõik lauast peale Leksi ja Lible ning valguvad naabertuppa.

«Noh, Lible,» küsib perepoeg, kui nad on jäänud kahekesi, «miks sa viina ei võta?»

«Mine tea, kas pererahvas lubab?» kõhkleb kellamees.

«Mis — pererahvas!» sõnab Leksi vaprasti. «Mina olen nüüd pererahvas ja luban.»

Täidab Lible klaasi ja valab endalegi poole. «Proosit! Kui on pidu, siis olgu!»

Aga Toots ja Teele käivad oma külalistega läbi kõik ruumid, ja kapten Paavel ei leiagi muid sõnu kui «hästi!» ja «suurepärane!». Ja kuigi Ülesoo eluhoones pole midagi suurepärast, siiski on kõik ruumid tarbekohaselt jaotatud ja korralikult sisustatud. Üllatusena näevad Lesta ja Tali, et Tootsi «kabinetis» ei puudu ka kenake kogu raamatuid. «Näe,» müksab Lesta koolivennale külge, «isegi Lutsu-onu on siin riiulil!»

«Jah, siin peaksid olema kõik Lutsu tööd,» seletab perenaine, «kahju, et ta ise teiega kaasa ei tulnud.»

«Küll ta veel tuleb,» arvab Tali. «Kui mitte enne, siis Liide pulma toome ta kasvõi vägisi ühes.»

«Jah, jah, tingimata tooge ta ühes!»

«Kelle pulma?» imestub Lesta. ««Kes need jälle hakkavad endid ajaviiteks järama?» nagu ütleb Lible.»

«Küll sa kuuled. Aga vaata, kelle raamatud need siin on?»

«Oh,» muigab Lesta tagasihoidlikult, «neid kas on või ei ole.»

«Seeüle otsustavad lugejad, mitte sina ise. Ainult üht tahaksin sult eneselt teada: mispärast on neid nii vähe?»

«Noh,» kehitab Lesta õlgu, «selles muidugi on süüdi kas autori andevaesus või laiskus.»

«Aga mitte kumbki neist!» raputab Tali ägedasti pead. Ning pooliti endamisi: «Istub inimene seal rohupoes ja otsekui varastab aega kirjanduslikuks tööks... Muidugi peavad teda paljudki ainult diletandiks. Oleks ammugi aeg heita kõrvale kõik muu ja käia oma õiget rada.»

«Olen sellelegi mõelnud vähemalt tuhat korda, aga... hm... Kui hakkaksin elukutseliseks, siis — ma tean —, oleks mul tunne, otsekui seisaksin alasti oma lugejaskonna ees. Kõik arvaksid, et pean end väga tähtsaks isikuks. Aga mina ei taha olla tähtis. Tahan olla... hm... — mitte midagi.»

«Noh,» laiutab Tali käsi, «olge nüüd nii lahked ja saage temast aru!»

«Mina küll ei saa,» ütleb Toots puhtsüdamlikult.

«Mina ka mitte,» naeratab Teele, pühkides põllenurgaga tolmu mõnelt riiuliveerelt. «Aga küllap ma pärast mõtlen neile sõnadele.»

Tootsi lihtsal kirjutuslaual lasub terve virn ajalehti ja ajakirju, kirjutustarbeid, blokivihikuid ja üks lahtine raamat.

«Et sa, Joosep, ei soeta endale ka moodsamat kirjutuslauda?» vaatab Tali raamatu esilehte. «Muidu ju on siin kõik nii tipp-topp, aga see laud on väike ja nigel.»

«Noh,» muheleb Ülesoo peremees, «ega minagi taha end teha tähtsamaks, kui olen. Palju's on minusugusel mehel toimetamist siin laua juures? Loen... enamikult pikali voodis.»

«Nojaa, see on umbes koolivend Lutsu kaup,» seletab Lesta. — «Üheks sünnipäevaks tahtis kirjastusäri temale

kinkida moodse kirjutuslaua sahtlitega ja nii edasi. — Ei, kus sa säärase jutuga! «Kui ma algasin selle lauaga, mis mul on,» ajas käed-jalad vastu, «siis ma ka lõpetan sellesamaga.» Hmh, mees on ebausklik; kartis, et ühes vana töölauaga läheb vett vedama ka tema vaim ja kirjanikuanne.»

«Kas see on võimalik?» küsib Teele suurisilmi.

«On küll. Selle kirjastuse juhataja rääkis mulle.»

«Aga ise ta pilkab igasugust ebausku, kus vähegi saab...?»

«Noh, sõnad ja tegu on kaks isesugust asja,» arvab Toots elutargalt nagu Mooses ja prohvetid.

Aga ülevalt, maja teise korra rõdult, paistab Tootside ilu- ja viljapuuaed nii väikesena, et seo teine kasvõi taskurätti ja võta kaasa. Ühel õunapuul on mõni pung juba puhkenud õitsele, ja see vist on sündinud nüüdsama, ühe tunnikese kestes. — Istudes ennist aias, nad ei näinud ühtki õit.

«Suurepärane!» kordab kapten Paavel jälle.

Ja siis nad lähevad alla tagasi — võõrad on näinud Tootside uut taluhoonet nii seest- kui välispoolt.

Leksi ja Lible konutavad ikka veel söögitoas ja mõlemad — on purjus; lällutavad nagu laadalelled.

«Oi, oi, mis siin tehakse!» hüüab Teele, haarates viinakarahvini laualt. «Siin on ju vaheajal läinud päris joomaks. Oota, oota, Leksi: tänane päev pole veel lõpul!»

«Jajah,» noogutab kapten pead, «ma vist küll pean oma sõnad tagasi võtma, et Leksi on tubli poiss.»

«Eks võtke tagasi,» heidab perepoeg hooletult käega, «ega minulegi neid vaja pole!»

«Kao siit laua juurest ja siit toastki!» käratab ema, punastudes häbi ja viha pärast.

Siis asutuvad linlased minekule. «Küll maad matkata, kui jalgu jatkub,» ütleb rahvasõna.

«Kas sina, Joosep, ei tule ka Paunvere poole?» küsib Lesta.

«Pole tal täna vaja kuhugi minna,» vastab Ülesoo perenaine oma mehe eest. «Las jääb koju. Muidu jälle, et valutavad kõik luud-kondid.»

«Vaata, vaata!» keksib Kiir mõttes ühelt jalalt teisele. «Mina vähemalt võin vabalt liikuda ega pole mul vaja kellelegi aru anda, kuhu lähen. Kuid siin, Ülesool, on hoopis teine tubakas: enne kui Joosepike tohib majast jalgagi

tõsta, peab naiselt luba küsima. Hii-hii-hii! Milline kasu tal on sellest uhkest häärberist, kui siin peab elama vangina!»

Külastajad tänavad kõige hea eest ning jätavad pererahva jumalaga, lubades veel kord tagasi tulla... kui mitte enne, siis tagasiminekul linna — kindlasti.

«Hästi!» raputab Toots südamlikult iga lahkuja kätt. Ning Paavelile, tasa: «Küllap siis õiendame ka selle asja, millest meil enne oli jutt.»

Liblegi püüab end püsti ajada ja midagi ütelda, kuid vajub sinnasamasse laua juurde kössi, pomisedes segaseid sõnu.

*

«Noh, elage siis hästi, mu härrad!» sõnab Georg Aadniel Kiir pühalikult, kui nad on jõudnud vana rätsepmeistri elukohani. «Ja head teed teile!»

«Kuidas?» seisatavad kõik tema senised kaaslased. «Kas edasi ei tulegi? Paunverre?»

«Oh, ei ma tule ühti. Mõtlesin järgi ja jõudsin otsusele, et parem lähen vaatan, mis teeb minu vanamees ja vennas.»

«Aga koolivend Tõnissoni juurde?» usutleb kapten mitte just ilma tagamõtteta.

«Tõnissoni juurde!» lööb Kiire nägu lõkkele ja hakkab värisema tema alumine mokk. «Ennem ma külastan vanakuradit ja tema seitset selli kui seda valelikku rasvamagu, kes mind püüab nülgida elusalt. Viige talle minu poolt kaasa mu sügavaim põlg ja needus. Hävinegu ta kari ja põllud ja ta ise!»

«Tohoh!» võõristavad linlased pärani silmi.

«Küll on kole!» taganeb Arno Tali paar sammu. «Lähme ära siit!»

«Jah, jah,» taganeb Kiirgi, kergitades oma kitsaservalist kübarat, «head teed! Ja käänaku Tõnisson oma kael!»

«Kas kuulsite?» küsib Lesta, kui nad on jõudnud tüki maad edasi rätsepamajast.

«Miks ei!» vastab Paavel. «Oli ju minulgi tegemist selle isandaga, kuid siis läks kõik enam-vähem korralikult. Ja väga võimalik, et mul temaga veelgi tuleb asjaajamist... Pihlaka suhtes nimelt. Eks näe, mis s i i s saab?»

«Küll läheb kaunis libedasti,» arvab Kippel. «Ta t a h a b sellest kohast lahti saada.»

«Kust teie seda teate?»

«Ta ise ütles mulle.»

«Hm... Kuid enne on veel vägagi tähtis, millise lauluga mind Tõnisson vastu võtab. Kardan, et see Kiire siunamine oli halb ennustus.»

«Päh!» naerab Lesta. «Keda Kiir ei siuna? — Kas arvate, et teie ise vähe saate... kuigi tagaselja?»

«Mis ta teeb tagaselja, see jätab minu kõhu külmaks, aga... Noh, eks näe! Kuid vaadake sinna, mu härrad! Mulle näib kogu aeg, et mitte meie ei lähene Paunverele, vaid et Paunvere tuleb meile vastu. Eriti kiireid samme teeb kirikutorn.»

«See võib väga võimalik olla,» arvab Lesta, «sest niihästi kirik ise kui ka torn on ümber ehitatud ja oma välimuse poolest nad enam ei tarvitse silmi maha lüüa ei oma rahva ega võõrastegi ees. Isegi pastor on uus; ainult köster ja kellamees on endised, aga küllap vajaksid needki remonti. Eks te näinud, milleni on jõudnud Lible?»

«Jah, ta on jäänud väga vanaks ja üsna põduraks,» raputab Tali pead. «Päris kahju teisest!»

«Või veel! Ta ju oli vanast ajast saadik sinu suur sõber.»

«Nojaa...» kõhatab kapten Paavel, «mina'nd küll tunnen Paunvere elu-olu kaunis pealiskaudselt, aga eks ma omal ajal ikkagi kuulnud üht kui teist... siis, kui ma seal Pihlakal elasin. Ütleme nii, et kellamees Lible — on ta kes ta on — siiski kannab i s e oma vaeva ja valu, kuna köster olevat siin mõnegi mehe s i s s e v e d a n u d, nagu öeldakse; muuseas, ka meie ühise sõbra Tootsi.»

«Huvitav küll, kuidas ta seda tegi?»

«Vekslitega. Allkirjad ja nii edasi...»

«Kes seda rääkis? Kas Toots?»

«Ei, Toots ei lausunud sellest sõnagi. Räägiti poes, meiereis ja... ja kas rääkijaid vähe nii maal kui linnas. Kas ei otsita kõikjal ainult teiste kaasinimeste vigu... nagu nad ise oleksid paremad? — Mis'nd Tootsist! — Tootsi on raske sisse vedada: temal ju, nagu isegi nägite, on kõva põhi all ja käbe naine kodus — temale ei saa naljalt keegi kanda taha panna: jutt oli neist teistest, kes nüüd kratsivad kukalt ja mõnda oma muudki ihuliiget. Mina ei usu naljalt kellegi juttu, aga selles ma olen kindel, et kui keegi siin Paunveres veel peab remonti minema, siis esimene olgu köster. Mis kellamehest, sellest tudikesest! — Tema läheb varsti sinna... noh, sinna,

kuhu läheb, ja lööb meilegi seal hingekella, kui meiegi s i n n a läheme. Ja et me sinna läheme kõik, seepeale võite julged olla, mu härrad ja heategijad; isegi mu isa ei jäänud siia, kuigi kõndis elust läbi: piibel ühes ja piip teises käes.» Ning hoopis teisel toonil: «Härra Kippel, kas meil on veel midagi ses teie paunas?»

«Minu paunas on veel mõndagi,» vastab küsitav, «aga meil on ees külavaheline tee. Kas poleks parem, kui me selle koti sisu uuriksime sealpool küla?»

«Hea küll, hea küll!» heidab isand Paavel käega, «täna on jäme ots teie käes: tehke nagu arvate. Aga vaadake, härrased, sealt tuleb meile vastu üks vana naine: tähendab, et meil on Paunveres halb õnn. Ärge pange pahaks, ma tõesti olen veidi ebausklik.»

«Oh,» ütleb Lesta tröostivalt, «egas see eideke pole meile täna e s i m e n e vastutulija. Teiseks, ega me tulnudki Paunverre otsima mingisugust õ n n e, ja kolmandaks: ta ei tulegi meile vastu, sest enne pöördume meie teisele teele, vaat siiasamasse, Paunvere *Köstri tänavale*. Mul on suur tung jälle, üle harva aja, heita pilku meie vanale koolimajale. Ühtlasi näeme siis ka kirikut lähemalt. Mis sina, Arno, seekohta arvad?»

Oo, küllap temagi armastab vanu, tuttavaid maju ja vanu, kord käidud teeradu. Näe, juba paistabki jõgi, millel iga kahe kilomeetri peale on kolm nime, aga siiski jääb selleks, mis ta oli mullu ja muistegi: *Amme*-jõeks.

«Vaata nüüd hästi terasesti, Arno, ja ütle, kas tunned seda hoonet?» viitab Lesta koolimajale. «Ta on vaheajal küll saanud uue katuse ja püüab end selle all teha tundmatuks, aga see on ainult esialgu; küllap ta varsti tunneb ära oma vanad sõbrad ja kutsub meid lähemale. Kahju, et siin kuskil pole pinki, istuks õige ja mõtiskleks veidi.»

«Millest need härrad siis nüüd kõnelevad säärase härdusega?» küsib kapten Paavel.

«Omast vanast koolimajast. Sellestsamast seal.»

«Kas siis teiegi käisite siin koolis, härra Lesta?»

«Jah, just samuti nagu minu sõber Tali.»

«Mm!» laseb endine sõjalane pahvaku suitsu õhku ja lükkab pea selga. «Ega ometi härra Tootsiga ühel ja samal ajal?»

«Aga muidugi. Kas te siis Ülesool ei kuulnud seda juttu neljast koolivennast ja ühest kooliõest?»

«Ahhaa, alles nüüd ma taipan. Küllap siis nägite teiegi neid Tootsi tempe, mis Luts kirjeldab oma «Kevades»?»

«Eks ikka.»

«No aga kas see oli ka tõesti nii, nagu Luts jutustab?»

Lesta heidab Talile tähendusküllase poolpilgu ja muigab. — Kas just täpselt oli nii, kes seda enam mäletab. Ja või siis temagi kõikjal juures oli nägemas ja kuulmas.

«Küll on kahju,» sügab isand Paavel kõrvatagust, «et Tootsi ennast siin ei ole!»

— Oijah, ka Kiir kuluks ära. Saaks jälle kuulda uusi needusi ja sajatusi.

«Kui mina Ülesool oleksin taibanud asjade õiget olukorda ja teadnud, et satume siia, siis ma oleksin tassinud niihästi Tootsi kui ka Kiire kasvõi oma seljas Paunverre. Kuid kahjuks ei räägitud seal peaaegu midagi ühisest koolipõlvest.»

— Noh, sellest on ennemalt juba küllalt räägitud. Egas alati . . .

«Ei, nojah,» nõustub erukapten, «tõsi küll. Mul on sellestki rohkesti rõõmu, et õppisin isiklikult tundma «Kevade» ja «Suve» peategelasi ning näen oma ihusilmaga neid kohti, kus nad kord tegutsesid. Küllap ma tean, mis tookord sündis siinsamas koolimaja õues, jões ja jõekaldal. Nüüd näidake mulle ainult veel, kus on see köstri või õpetaja saun, kus . . . siis ma jätan rahule teie hinge.»

— Seda pole enam näha. Küllap lammutati. Aga see oli seal nõlvaku all, s e l l e vahtra kohal.

«Tänan!» kummardub Paavel. «See on siis enamvähem kõik. Kui ma nüüd jälle koju jõuan, siis tingimata loen veel kord läbi need Lutsu noorpõlve-lood.»

Ent siis äkki muutub seesama vaikne koolimaja e l a v a k s. — Eeskojas paugatab uks, kostavad sammud, ning trepile ja õue valgub kenake trobikond poisse.

«Vahetund!» sosistab Lesta ja tõstab käe suu juurde, otsekui peljates kedagi häirida.

«Jah,» noogutab Tali pead, «Paunvere kihelkonnakoolis on vahetund. Vaatame nüüd, mis nad teevad.»

«Nad on palju vaiksemad, kui olime meie omal ajal.»

«Küllap nad võõrastavad meid. Neli tundmatut meest siin . . . Liiga lähedale tulime. Küll oleks tore, kui end nüüd kuidagi saaks teha nähtamatuks.»

«Oo!» naeratab Lesta. «See hea omadus oleks meile nii mõnelgi teisel korral üsna kasulik. Vaata, kui korralikult nad on rõivastatud; peaaegu kõik kannavad kaelasidemeid. Meie ajal polnud seda mitte ühelgi. Ainult Kiirel oli savikarva krae lõpuste vahel.»

Erukapten Paavel saadab koolivendadele muigava pilgu. «Kümme aastat annaksin oma elueast,» ütleb rõhuga, «kui nende hulgas kuidagi võiksin näha «Kevade»-aegset Tootsi ja Kiirt ja ka teid mõlemaid, mu härrad!»

«Mina niisamuti,» arvab Tali, «aga ma ikkagi tahaksin siis juba näha kõiki, kogu tolleaegset kooliperet. Kuidas sina, Mikuke?» pöördub Lesta poole.

«Ma juba näengi neid.»

«Nojaa... vaimus muidugi. Sa oled kirjanik. Näen minagi, kuid ainult osalt ja tumedasti. Selgesti näen ainult neid, kes praegu on mu silma ees. Vaadake ometi: neil on igaühel isegi oma s o e n g, kuna meie juukseid pügati vast ehk paar korda aastas. Kas mäletad veel, milliste kahludega tilpnesime m e i e siinsamas õues? Ning jalatsid... kõik linnamoodi. Polegi suuremat vahet nende ja minu Tallinna poiste vahel!»

«Einoh, ilmtingimata!» aevastab Kippel endale habemesse. «Aeg ja kombed muutuvad alatasa. Mis seal imestada? Minu ajal käidi Tartu Pudrukoolis (omaaegne vaesemate laste kirikukool Peetri kiriku läheduses) isegi p a l j a j a l u ja ilma mütsita, täid peas nagu mammud, keres ainult kuiv leib ja hapud kiisad.»

Koolipoisid kogunevad salkadesse, panevad pead kokku, sosistavad isekeskis ja põrnitsevad võõraste poole.

«Neile ei meeldi meie siinolek,» väristab Tali pead. «Lähme ära! Mispärast peaksime häirima nende vahetunni vabadust?»

«Õige, õige!» kinnitab Lesta esitlust. «Pealegi võime ju siia tagasi tulla mõnel pühapäeval, kui need jõnglased on kodus. Siis ma lähen jõe kaldale ja püüan leida seda lõkketuleaset, kus Toots —»

«Aga kui siiski läheksite härra Taliga,» tõstab isand Paavel käe, «ja ütleksite neile, et olete need ja need tegelased «Kevadest»? Saaks ometi näha, millised näod nad siis teevad.»

Koolivennad vaatavad küsivalt ja muheldes teineteisele näkku. Siis Tali: «Ei, see ei lähe. See paistaks justkui hooplemisena, et vaadake, kui tähtsate meestega teil on tegemist, et oleme isegi k i r j a s ja nii edasi. Oleks Luts

ise ka siin, siis küll võiks seda teha. Aga nüüd...? Ei, läki minema — see on kõige parem.»

Taanduvad kiriku õue ja peatuvad krobelise kiviristi juures, mis on raiutud kivisesse sõõri. Ja kui Tali sealt tagasi vaatab, siis näeb koolimaja aiapoolsel trepil seisvat üht lokkis juustega ja pruunika põskhabemega noormeest, keda ta kord juba nagu oleks kohanud kuskil. «Uus kooliõpetaja...» müksab Lestale külge.

«Vist küll,» vaatab seegi. «Meie sõber Laur läks siit juba ammugi ära. Jumal teab, kus ta praegu on. Peaks uurima välja tema asupaiga ja külastama seda tublit meest.»

«Jah, see oleks õige tegu. Ärgem unustagem seda.»

Matkajad silmitsevad Paunvere ümberehitatud jumalakoda igast küljest — justkui uus! Uus ja ilusamgi kui vana, aga see vana oli a r m s a m. Kahju, et ei pääse kiriku sisemusse, vaataks sedagi. Aga siiagi võib tulla pühapäeval, siis on üks tee ja kaks asja.

Kippelil ja Paavelil pole kirikust sooja ega külma; esimene koguni muutub kärsituks, kohendab oma seljakotti, krõhvitseb habet ja vahib kuhugi eemale. «Kas me ei hakkaks minema?» pöördub kapteni poole. «Nagu ütlesite, on sinna härra Tõnissoni juurde veel hea tükk maad.»

«Jah, jah, me läheme kohe,» nõtkutab isand Paavel energiliselt pead. Ja koolivendadele: «Vahest ehk tulevad härrad sinnagi kaasa?»

— Ei, ei. Lesta ja Tali lähevad nüüd oma vanakesi vaatama. Küllap nad kohtavad Tõnissoni Paunvereski, sest sel mehel — hee, hee! — on nüüd siiapoole arvatavasti üsna tihti asja. Ja ega nemadki jää siia päevaks ega paariks, vaid hoopis kauemaks.

«Noh, siis jumala nimel!» raputab erukapten Paunvere meestel kätt. «Kui me üksteist enne ei peaks nägema, siis Tartus kindlasti.»

— Jääb sellega.

Samuti lööb Kippelgi klõpsudes kokku oma uhkete purakiide kontsad ning paistab igast tema liigutusest, et nüüd on lausa minek.

*

«Noh, selle päevaga võime päris rahul olla,» ütleb Tali Lestale, kui nad kiriku juurest on siirdunud Köstri tänavale.

«Jah, võime küll,» arvab sõber. «Nägime neid ja teisi ja... Kui ainult poleks olnud seda Kiire jälki sajatamist! Aga unustagem see; laskem olla, nagu öeldakse. Võtkem käsile mõni teine asjaolu või... kuidas seda nimetada... See oli mul kogu aeg meeles... Tahtsin sult midagi küsida.»

«Miks sa's ei tee seda?»

«Tahtsin sult küsida... hm... milliseid tundmusi äratas sinus tänane kohtumine Raja — ei, proua Tootsiga?»

«Päris sõbralikke tundmusi. Võiksin temaga veel ja veelgi kõnelda... ükskõik, kui kaua... ja üsna rahulikult. Ei, ma mitte ainult võiksin, vaid koguni s o o v i k s i n temaga pikemalt kõnelda. Tänane vestlus oli... noh, nii... üsna pealiskaudne. Natuke siit, natuke sealt. Ah, ma ju tean väga hästi, et tahtsid küsida, kas minu vana arm on roostetanud. Eks ole?»

«Jah, jah.»

«Selle v a n a a r m u, selle lapsepõlve unelma ja tuhina peale võime nüüd vaadata üksnes heatahtliku muigega. Sellest on säilinud ainult huvi Raja Teele praeguse elujärgu vastu. Muidugi on ka proua Toots huvitatud m i n u elukäigust. Ja see ongi kõik. Ja kui sellele, mõne vanatädi kombel, veel juurde lisada, et soovin talle südamest kõike head, siis on öeldud natuke pealekaubagi. Oh, kui see uuski arm laheneks niisama lihtsalt kui too vana, millest praegu oli jutt.»

Tekib vaikus. Sõbrad sammuvad Köstri tänavalt surnuaia-teele.

«Nüüd sa andsid mu mõtteile hoopis teise suuna,» sõnab siis Lesta tasa, ettevaatlikult, otsekui valmistades pinda edasisele jutukäigule.

«Jah, seda ma tegin... eneselegi ootamatult,» naeratab Tali. «Tean su mõtete suunda. Aga, kulla mees, ma ei mäletagi enam, kuhu ma jäin oma nutulauluga. Ja kui ma nüüd hakkangi edasi heietama, küllap siis heietan ka t a g a s i, kordan sulle juba öeldud asju ja olukordi, korrutan. Aga kui sa ei karda surra igavusest, siis...»

«Nojaa, pulmad, pulmad...» vaatab kaugusse, otsekui oma minevikku, «ja Virve tahtis jääda Tartusse oma ema juurde. Ühe abielu üsna algupärane algus — eks ole?

Noh, tegin, mis tegin, aga ma ei mangunud ega nurunud teda tulema minuga, sest nüüd oli ta mulle ikkagi

teataval määral k i n d l u s t a t u d... või kuidas ütelda. Pakkisin vaikselt kokku oma vähesed asjakesed ja valmistusin ärasõiduks, sest minu elujärg ju oli Tallinnas.

Aga ta arvatavasti oli saanud tõuke kustki välispoolt — vist küll emalt —, ta tuli ja ütles:

«Ma siiski sõidan sinuga kaasa.»

«Kuidas arvad,» vastasin.

«Jah, ma pean tulema, sest kuidas näeks see välja, kui...»

Sa ainult kuula terasemalt, mu poiss, mis ta ütles! «Ma p e a n tulema, sest kuidas n ä e k s s e e v ä l j a, kui...» See tähendas seda, et ta ei tulnud mitte minu pärast, vaid ainult selleks, et rahvas ei hakkaks rääkima tema veidrusist. Aga nüüd luba, et süütan paberossi — ma närvitsen veidi. Ehk küll: millal ma ei närvitse? Olen närvitsenud kogu oma eluaja, kord vähem, kord rohkem; pingul on mu närvid olnud alati... peale mõne üksiku hetke, milliseid võib lugeda kasvõi sõrmedel. On osa inimesi, kes elab oma elu nagu kuumas vees. Mõned küll suudavad varjata oma tõsist m i n a, aga eks neil ole seda raskem.

Heakene küll, sõitsime Tallinna, kus meid ootas võrdlemisi mugavasti sisustatud korter ja närtsinud lilled. Virve tutvus nende ruumidega, aga ei lausunud sõnagi. Ja ometi ootasin mina peaaegu hinge pidades, millal mu noorik hakkab kõnelema tubade otstarbekohasemast jaotamisest, mööbli ümberpaigutamisest ja nii edasi. Ent tema tuli sinna nagu võõras, kel pole vähimatki huvi oma ajutise peatuskoha sisemise korralduse vastu.

«Noh, kuidas meeldib?» ma siiski ei läbenud jätta küsimata.

«Pole viga,» kehitas õlgu. «Päris kena.»

— Aga kas tal pole mingeid erilisi soove?

«Erilisi soove?» naeratas mulle näkku. «Milliseid erilisi soove võib mul siin olla, kui see on s i n u korter.»

«See nagu pidi olema meile mõlemaile...?»

«Nojaa, eks me näe. Sellega on aega. Praegu ma ei soovi muud, kui end veidi korraldada ja siis linna vaadata.»

Hästi! Läksime vaatama seda linna ja vaatasime peaaegu keskööni.

Vahepeal muidugi käisime mõnes lokaalis, sõime ja jõimegi. Siis kinno, ja siis uuesti ühte lokaali, kus mängis

muusika. Mul oli aega: koolitöö algas alles nädala või paari pärast.

Ja nii siis läksid need päevad... ikka v a a d a t e s l i n n a, kodus ainult öiti. Mina muidugi tegin kõik vahvasti kaasa, kuid üks osa minust oli valvel ja muutus rahutuks. Enesest mõista ei nõudnud see «osa», et Virve otsekohe haaranuks supikulbi ja panni, aga lugu oli säärane, et Virveke üldse ei teinud midagi; isegi ta reisikohvrid olid välja pakkimata. Ta elas nagu tõeline võõras, kes täna on siin, homme seal. Mul käis teenija oma kodunt, ja mis see hing küll võis arvata, koristades meie magamistuba!

Tuli aeg, mil hakkasin käima tööl. Arvasin, et küllap nüüd hakkab Virvegi end veidi liigutama, aga... aegapidi ma pidin veenduma selles, et mu naine põlgab igasugust tööd. Oli haruldane juhtum, kui teda leidsin kodus. Siis ta lebas diivanil, suitsetas sigaretti ja luges mõnda raamatut, enamikult mõnda tühipaljast armastusromaani, mille oli hankinud jumal teab kust. Ta armastas lugeda, nagu märkasin, kuid ei armastanud raamatuid. — Uute raamatute lehti ta lõigustas ükskõik millise esemega, mis selleks oli vähegi kõlbulik. Pliiats, kamm... ehk ka lihtsalt sõrm. Valus oli vaadata neid raamatuid, mis ta, loetuina, jättis sinnasamasse, kas diivanile või ka põrandale. Ja ometi oli paberinuga alati sealsamas lauakesel tema käeulatuses!

Kas kuuled, Mikk, millistest suursündmustest ma sulle pajatan. Ja sina, rumaluke, muidugi ootasid midagi muud, midagi suuremat, põrutavamat, eks ole? Miks sa ei naera?»

«Mispärast peaksin naerma?» küsib sõber vaikselt.

«Siis vähemalt muiga, sest ma ju tean, mis sa minust praegu mõtled. — Oled peaaegu kindel, et vana Arno Tali on teatavail põhjusil muutunud lapselikuks ja jutustab sulle igasugust kribu-krabu, mis hoopiski ei puutu asjasse.»

«Hm,» teeb Lesta. «Kui sa isegi m i n u vastu võid olla nii umbusklik, mis siis veel peavad ütlema teised. Kas pole võimalik, et just säärastest pisiasjadest koosnebki inimese elu ja ka a b i elu?»

«Hea küll,» süütab Tali uue paberossi, «ma räägin edasi nii hästi-kurjasti, kui see mul õnnestub. Aga ühe üldpildi sa pead saama minu abielust, olgugi see pilt nii tuhm ja segane kui säärane asi üldse võib olla.

Siis ma hakkasin märkama, et Virvel on kaks palet: üks minule ja teine teistele inimestele.

Kord, muuseas, ma üsna juhtumisi sattusin kuhugi kohvikusse — mul oli vaba tund — ja nägin seal Virvet istumas minule täiesti tundmatus seltskonnas... kaks daami ja kaks härrat. Võtsin laua poolpimedasse nurka, tellisin endale klaasikese kohvi ja vaatlesin sealt... peaasjalikult muidugi Virvet. Oo, ta oli armastusväärne, oli jutukas ja naeris nii sütitavalt, et polnuks ime, kui minagi naernuks kaasa oma nurgas. See polnud kaugeltki see Virve, keda nägin e n d a seltsis. Siin: elurõõmus ja ülekeev, aga minule ainult mõni kuiv, ühetooniline lause ja vahel sekka nõrk ja kahvatu naeratus nagu armuanniks.

Tekkis küsimus: miks nii? Mispärast säärane vahe? — Kui ma ei meeldinud talle või koguni äratasin temas vastikustunnet, misjaoks ta siis abiellus minuga? Hea küll, ta nägi, et armastasin teda, kannatasin tema pärast, aga ma pole veel kuulnud, et keegi mees või naine oleks abiellunud ainult kaastunde mõjutusel.

Juba sama päeva õhtul kavatsesin talt pärida selle kahepaiksuse põhjust, aga õnneks jõudis ta minust ette.

«Nägin sind täna kohvikus...» ütles nii, möödaminnes.

«Jah, ma käisin täna kohvikus. Mul oli natuke vaba aega.»

«Kas sa mind ei näinud?»

Nägin ta näoilmest ja kogu tema olemusest, et see küsimus teda väga huvitas, ei, rohkemgi: et see küsimus teda lausa p õ l e t a s. Taipasin silmapilkselt, et veel pole aeg välja mängida oma kaarte ja esitada küsimusi, ning seetõttu valetasin üsna vabalt:

«Ei näinud.»

«Jah,» ütles siis kergendatud toonil, «seal ju nii palju inimesi... Mina nägin sind alles siis, kui väljusid.»

— Kas tema oli üksi?

«Ei, ma istusin ühe tuttava prouaga,» vastas Virve lihtsalt ja väga otsekohese näoilmega.

Nii olime siis ilusasti tasa; valetasin mina, ja valetas temagi. Vahe oli ainult selles, et minult kui algajalt nõudis see kunsttükk siiski teatavat pingutust, temalt — niipalju kui suutsin tähele panna — mitte vähimatki.

Siis ma aegapidi nägin, kuis hakkas kaduma see e e t e r l i k olend, kelle olin maalinud oma kujutelmas ja

ihalenud oma unelmais; nägin, kuis asemele astus inimene — lihast ja verest.

Ent näe, Virve siiski hakkas end liigutama, kastis lilli, seadis korda oma kleidid ja pesu, käis õmbleja juures ja ostis üht kui teist. Vaatlesin neid toiminguid vaikse imestusega ja heitsin mõttes nalja. «Virveke hakkab mehele minema,» ütlesin enesele, «milleks muidu see rühmamine.»

Aga Virveke ei hakanud mehele minema; ta ainult valmistus jõulusõiduks Tartusse. Sellest olime juba rääkinud, kuid sinna oli veel aega. Seda üllatavam oli mulle uudis, kui ta ühel õhtul tuli kinost, istus diivanile, pani käed risti ja kuulutas, et juba homme sõidab ä r a.

«Sõidad ä r a?» jahmusin. «Kuhu siis, kui küsida tohin?»

«Jah, seda sa tohid küsida, armas Arno,» vastas tema pilkamisi, liigutades oma läikivate kingade ninu. «Ma sõidan, sõidan, sõidan . . .»

Ja seepeale ta vaikis, muidugi selleks, et mind ärritada.

Ma ei oodanudki kaua tema vastust, vaid läksin oma töötuppa, ehkki minust peale seda teadet polnud mingisugust töötajat. Tal oli väga kerge mind rööpast välja lüüa.

«Ma sõidan, sõidan, sõidan . . .» kordas tema teises toas poollauldes. Aga seepeale juba tõsiselt, hääles veidi metalli: «Kas sina ütlesid, kuhu sõidad, kui tookord kadusid Tartust?»

«Me polnud siis veel mees ja naine,» vastasin. «Siis võis kumbki meist teha, mida soovis.»

«Ahaa! Õige, õige! Siis võisime mõlemad teha, mis soovisime. Jaa, jaa — just seda, mis iganes soovisime. Ja kummalgi polnud ei siis ega pole praegugi teisele midagi ette heita, eks ole?»

Arvan, ta oli joonud likööri, ta oli enda kohta liiga jutukas sel õhtul. Jah, ja tema tulles oli toas tunda maguslääget lehka.

«Tule lähemale!» hüüdis siis. «Mispärast peaksime karjuma ühest toast teise, kui mahume siiagi kahekesi.»

Läksin tagasi tema juurde.

«Küll sa oled naljakas inimene!» ütles naeratades. «Kuhu sa õige arvad mind sõita võivat? Ega ma pole sinuks, et võtan kätte ja põletan sinna kuhugi . . . maailma teise serva. Mis küsimine see üldse on: kuhu mina sõidan? — Loomulikult, et Tartusse.»

— Aga me ju pidime sõitma ühes, nagu oli kõneldud?

«Seda küll, kuid kas see on nii tähtis? Pealegi on rongidel pühade eel suur trügimine, mida ma ei salli, ja Tartus ma võin enne pühi mammatki aidata.»

— Tehku nii, nagu arvab heaks.

«Aga ma näen, see ei meeldi sulle.»

— Paljugi, mis mulle ei meeldi . . .

«Ära'nd ole nii habras, armas Arno!» muutus õrnaks ja hoolitsevaks, võttis mu käe ja tõmbas mind istuma enese kõrvale. Muutusin minagi ja juba uskusin, et ta ei sõidagi ilma minuta, et see sõidutuhin oli ainult mööduv tuju . . .

Ent järgmisel päeval, juba kainena ja külmana, ta võttis oma kohvrid ja läks. Ja läks . . .»

*

Sõbrad on jõudnud mäele, surnuaia värava juurde.

«Astume õige siia surnute riiki,» peatub Tali, «ja istume sinna kuhugi pingile. Olen väsinud — ei tea, millest.»

Sammuvad surnuaia peateel, mis on otsekui palistatud alles kahvatult rohendavate puude ja põõsastega. Kõikjalt kostab lõpmatu elurõõmu helin, kogu taevaalune on seda tulvil täis, pole piiri ega puhkeaega. Siin ülal jälle kihab u u s elu, aga seal all on kõik vaikne.

Tali laskub lähemale pingile teeäärsel väikesel matuseplatsil. «Jakob Leivategija,» loeb ristiplaadilt. «Kes oli see Leivategija?» küsib endamisi. «Kas samuti keegi, kes leidis rahu alles põrmus?» Ning Lestale: «Miks sa ei võta platsi, poisu? Või tahad mind kuulata seistes? — Oo, selleks on minu jutt liiga tähtsusetu! Istu, ma kõnelen sulle veel natuke, siis on see lugu mul kaelast ära ja väga võimalik, et mul siis on kergem.

Virve sõitis Tartusse, ja mina olin kindel, et ta sinna jääbki: miks muidu võttis kaasa peaaegu kõik oma rõivad ja asjad. Mulle meenusid tema eelmise õhtu õrnused ja paistsid võltsidena. Kes teab, millise mõttega oli kavatsetud see stseen, aga väga võimalik, et tahtis enesest jätta vähemalt ühegi sõbraliku mälestuse. Edasi hakkasid torkima mu sisimat tema eilsed veidrasti toonitatud sõnad: «Siis võisime mõlemad teha, mis soovisime.» Ja eriti l i s a n d neile sõnadele: «Jaa, jaa — just seda, mis i g a n e s soovisime.» Mis tahtis ta seega ütelda? Kas mõtles mõnele oma teole, mille mälestus teda ehk häiris selle õhtuni?»

Ent siis tahtsin minagi näidata oma kangust ega sõit-

nudki pühiks Tartusse, vaid siiasamasse Saare tallu, kuigi see maksis mulle mitme päeva piina ja mitme öö unerahu.

Jõudes Tallinnasse tagasi, leidsin seal kirja, milles küsiti, kuhu ma jäin. — Ja mina jälle heitsin enesega veidi nalja ning vastasin päris valjusti, otsekui oleksid nad mind seal Tartus kuulnud: «Ah kuhu ma jäin? — Ära kadusin teel. Pühade eel on niipalju trügimist rongidel.»

See oligi mu vastus. Ma ei kirjutanud. Meie teenijanaine Marta oli uudishimust lõhkemas ja küsis: «Millal proua tuleb?»

«Ma ei tea,» ütlesin.

Aga meie Marta polnud kaugeltki sedalaadi olend kui sinu vaikne nunnake Anna seal Tartus. See oli teritatud vaimuga naine ja oli häbematu; ja küllap ta juba oli märganud mõningaid lahkhelisid minu ja Virve vahel. Umbes nädal hiljem ta küsis jälle: «Kas proua pole kirjutanud, millal ta tuleb?»

«Ei ole.»

«Aga ta ikka tuleb?»

«Ei tea.»

«Aga no kuidas siis —?» polnud tal korraga oma käsi kuhugi panna ja laskis neil vabalt liikuda õhus. «Kuidas siis —?»

Siis ma küsisin, mis häda tal on selle prouaga. Ta ju talitas siin ennegi, kui prouat veel polnud olemaski.

«Mul on temast igav,» valetas ja pööras viltu oma kitsa heeringapea. «Ta oli alati nii kena ja lahke inimene.»

Meeleldi oleksin selle naise saatnud hoopis minema oma korterist, aga ma nägin, ta armastas puhtust.

Veebruaris tuli Tartust kiri. «Kas elad veel?» küsis Virve. «Kui elad ja veel oled Tallinnas, siis kirjuta, kas tohin sind külastada?»

Hm... Pidanuks talle vastama, et e i e l a e n a m — huvitav, mis ta siis oleks teinud? Aga selleks mul ei jatkunud huumorit ega vaimukindlust, ja noorik sai päris tõele vastava kirja. Mõne päeva pärast ta juba oli Tallinnas ühes oma kohvritega. «Miks sa ei kirjutanud?» küsis etteheitvalt. «Lased mind seal istuda ja haududa kõiksuguseid mõtteid!»

— Milliseid, näiteks?

«Noh, et oled haige või kes teab, mis on juhtunud.»

— Sel puhul oleksin mina tema asemel otsemat teed Tallinna sõitnud... ilma pikema haudumiseta.

«Seda oleksin minagi teinud, aga mu ema oli haige.»

Ta muidugi kas valetas või liialdas — olukord nõudis seda. Ja mis maksis see temale, kui ta valetas ilma olukorra nõudetagi. Tookord ta oli väledam, otsekui oleks jätnud Tartusse oma flegma: ruttu pakkis välja oma rõivad ja pesu ning asetas kappi, kummutisse. «Kas tead, Arno, mis mulle soovitas mamma?» küsis, kui oli valmis selle toiminguga.

— Kuis võisin mina seda teada.

«Ta soovitas mulle valmistada lõunasööke — kodus. Tulevat palju odavam kui restos.»

«Või veel!» sattusin rõõmsasse tujju. «Ja siis vähemalt tead, m i s sa sööd; kodus valmistatud lõunasöök on palju toitvam. Aga sul ju pole köögiriistu?»

«Neid võib osta. Mamma andis mulle kokaraamatu.»

«Oo, siis on algus juba käes!» hõiskasin, et Virvele teha meelehead. Aga endamisi: andnud siis ühes kokaraamatuga paar kastrulitki, kasvõi kaasavaraks. Ent teguröömsal noorikul polnud aega minuga pikemalt vestelda. «Anna mulle nüüd raha,» kiirustas, «ma võtan Marta kaasa ja ostan kõik vajaliku.»

— Ons sellega säärane rutt? Puhaku enne reisiväsimusest.

«Ei, ma tahan juba tänaseks kombineerida midagi maitsevat. See on nii huvitav.»

Mis võis minul selle vastu olla. Toimigu, toimigu! Õnn kaasa!

Ja see lõunasöök, kuigi hiline, oli tõesti suurepärane. Ma ei läbenud suudki puhtaks pühkida, kui juba kippusin tänutäheks suudlema oma naist, seda kokakunstnikku. Ma ei jõudnud küllalt kiita tema osavust.

Nii see siis läks. Algasime Virvega otsekui uut elu ja mina ujusin nagu sprott õlis, läksin paksuks; piinlik oli peeglisse vaadata. «Kes sulle õpetas säärast keedukunsti?» uudistasin.

«Töö õpetas,» naeratas tema meelitatult. «Egas ainult pühakud tee savipotte, nagu vahel ütled ise. Ja ära unusta, et mul on mamma kingitud kokaraamat.»

Aga siis juhtus nii, et meie Martake kukkus, nikastas oma jala ja pidi heitma voodisse. Siis ta enam ei saanud abistada meid, vaid vajas ise abi; ja Virve võttiski tema saatusest osa säärase innu ja õhinaga, et tal enam polnud aega valmistada lõunasöökegi. Jälle lõunastasime kõrtsis... noh, ütleme restoranis.

Ent see ei meeldinud mulle ja ma tegin sellest juttu. «Miks pead,» ütlesin Virvele, «istuma kõik need hommikupoolikud Marta juures? Ta ju pole suremas. Ja pealegi on tal teisigi põetajaid peale sinu. Kui õige võtaksid kätte ja jälle valmistaksid meile koduseid lõunasööke. Nüüd, mil ma nendega harjusin, ei maitse mulle restosöögid mitte põrmugi.»

«Aga Arno,» vaatas Virve mulle tõsiselt otsa, «kuidas võid olla nii egoistlik!»

«Siin pole juttu egoismist,» seletasin. «Kõnelesin arstiga ja see ütles, et Marta tervist ei varitse mingi hädaoht ja et ta juba päris rahuldavalt võib toas liikuda ilma kõrvalise abita.»

«Ah nii? Siis on teine asi. Homme sööme kodus lõunat.»

Nii me tegimegi ja mina olin jälle õnnelik, kuni haigestusin kergesse grippi. Heitsin nii poolenisti moepärast voodisse ja ütlesin oma noorikule, et nüüd on tal koduski haige ja pole tal neid enam vaja linna mööda otsimas käia.

Ei mäleta enam, mis ta seepeale vastas, ja polegi tähtis iga sõna, mis me sel ehk teisel puhul vahetasime, kui minu jutustus niikuinii on lünklik ning jäävad puudutamata mõned pikemadki ajavahemikud, mis on kas ununenud või pole kuigi tähtsad. Aga niipalju ma märkasin juba esimesel haigusepäeval, et minu Virveke muutus rahutuks.

«No aga,» seisatas minu voodi ees, «niipalju sul ikkagi on jõudu, et võime minna lõunat sööma?»

«Kuhu?»

«Noh, sinnasamasse, kus käime alati. Mul pole täna vähimatki tuju kööki minna.»

— Oh, tehku niisama ... midagi kergemat, mis ei nõua pikka askeldamist. Välja minna ehk on siiski veidi kardetav: haigus võib võtta tõsisema pöörde. Ja pealegi kui mind seal juhtub nägema mõni kolleeg ... Mis haige see on, kes istub kõrtsis?

«Nojah, hea küll,» nõustus minu noor virtin selle esitlusega ning siirdus kööki. Kaunis kaua ta heitles seal pliidiga, aga kui tuli tuppa tagasi, siis teatas, et tänased puud ei võta tuld; ta teeb priimusel midagi.

— Noh, nagu see polnuks ükskõik, millel ja kuidas.

Viimaks ta tuli aurava kannuga, ja siis me sõime kuiva ja külma toitu ning rüüpasime kuuma teevett peale.

Järgmisel päeval oli Virvel äpardus: praad oli niivõrd ebaõnnestunud, et ta seda ei tihanud tuua lauale.

— Siis näidakugi vähemalt, — nurusin.

Ei, ka näidata ei tahetud.

Ja kolmandal päeval, kui juhtumisi sattusin kööki, nägin, kuis Virve pisarsilmi kiskus lehti mamma kuulsast kokaraamatust ja pildus neid pliidi alla tulle.

Siis oli mulle mu naise kokakunst teada.

Aga niipea kui Marta ilmus silmapiirile, hakkasime jälle saama maitsvaid lõunaroogi.

Ja nii me siis elasime ühes suuremate ja vähemate valedega ja veidrustega. Sa, mu sõbrake, muidugi imestled, et vaatamata kõigele sellele ma ikkagi rippusin ta küljes ega kavatsenudki teha mõnda tõsisemat sammu. Jah, ma armastasin teda kogu ta vigadega, ja kuigi ma aegajalt oma vaikimisega lõin astla vastu takka üles — nagu seisab pühakirjas —, siis kandis mu pärastine jutt anumise ja andekspalumise motiive. Mis võisin parata, kui mul iga viie minuti kestes oli kuus meeleolu.

Muidugi olid Virvelgi oma tujud ja «hingelised hooajad», ainult minu vastu ta võis püsida muutumata külmana ja tagasihoidlikuna. Need väikesed ja harvad erandid, mis olid tingitud rohkem kohusetundest kui millestki muust, ei suutnud muuta meie vastastikuseid üldsuhteid.

Ning jälle, jälle ma seisin ikka sellesama küsimuse ees: Miks ta abiellus minuga, kui ainult sallis mind enda kõrval nagu paratamata pahet? — Virve vaatepunktilt — arutlesin vahel — olin mina talle ikkagi rahuldav partii; tema majanduslik seisund oli nüüd kindlustatud ... nagu minagi arvasin teda enesele kindlustanud olevat — püha altari sakramendiga.

Kevadepühiks ta jälle sõitis Tartusse, aga ei jäänud sinna kauaks: linn olevat olnud tühi ja õudne ja veelgi igavam kui Tallinn. Siis hakkasime rääkima minu suvepuhkusest ja arutasime küsimust, kuhu minna selleks ajaks. Minule polnud see kuigi tähtis, aga eelkõige ma tahtsin tulla siiasamasse Paunverre, peaasjalikult Saarele. Kuid juba esimesel päeval, kui olime jõudnud siia, ma nägin, et maaelu ei meeldinud talle. Muidugi! Kui juba Tartu linn temale oli tühi ja õudne, mis siis veel kõnelda siinsest kõrvalisest maanurgast. Isegi minu vanad teerajad ja vaiksed nurgakesed, millistega olid seotud minu armsad mälestused, ei avaldanud temale vähimatki mõju. Umbes nädalapäevad ta siiski pidas vastu, aga siis oli lõpp ta

kannatusel. Muuseas ei meeldinud Virvele ka minu vanakesed, samuti kui tema ise ei meeldinud neile. Ja see oli alles minu puhkeaja algus; pärispuhkus oli ees nagu lai lagendik. Kuhu siis nüüd? Tartusse ta ei tahtnud sõita, sealt ta alles hiljuti tuli ja küllap oli seal tol aastaajal veelgi nigelam elu kui kevadepühil. Otsustasime tundma õppida kodumaad, vaadata Haapsalut, Pärnut, Kuressaart ja nii edasi. Aga enne kui asusime teele, oli mul kõnelus oma emaga.

«Noh, Arno,» algas mutike, «sa lähed nüüd jälle ära. Käid meil nagu tuld toomas.»

«Eks ma tule jälle,» püüdsin lahkumist teha võimalikult kergeks, «kasvõi selsamal suvel.»

«Tule, tule!» muutus eideke kohe rõõmsamaks. «Aga ... ära'nd saa pahaseks, kui ma sulle midagi ütlen.»

— Ei saa pahaseks. Ütelgu julgesti.

«Vaata, Arnoke,» sosistas ema, «kui sa jälle tuled, siis tule üksi ... nagu tulid möödunud jõulude aegu. Võib olla, et see ometi on paha, mis ma räägin, aga mis ma võin parata, kulla pojake ... Kui sa tuled üksi, siis on mul sinust kahekordne rõõm. Isal ka. See sinu naine on meie jaoks liiga suur proua ja meie ei mõista olla tema meele järgi. Kuidas küll s i n a temaga mõistad ümber käia! Kuidas on teie läbisaamine?»

«Päris kena,» püüdsin kõik asjad heaks käänata.

«Jumal tänatud! Eks see ole see peaasi.»

Umbes niipalju saimegi emaga tookord kõnelda, siis hüüdis mind Virve: oli vaja rutata rongile. Aga eks ma pärast täitnudki ema soovi ja täidan tänagi: lähen Saarele üksi, ilma naiseta.

Nii. Ei tea, mis ütleks seesama Jakob Leivategija minu jutu kohta, kui ta veel kuuleks?»

Tõuseb pingilt ja vaatab aeglaselt ringi. «Oijah,» sõnab, «päike sõuab, õhtu jõuab; varsti tarvis hakata vaatama, kust saab öökorterit. Aga sellega on veel natuke aega. Enne, kui soovid, jutustan sulle veel veidike, siis käin vanaema haua juures ja siis — Saarele.»

*

Arno Tali istub tagasi endisele kohale, süütab paberossi, tõmbab paar sõõmu ning jatkab oma jutustust. Kuid seekord teeb seda otsekui vastu tahtmist, vähemalt algul paistab nii.

«Nojah, sõitsime eelkõige jälle Tallinna, sealt Haapsallu, siis Pärnu, siis Kuressaarde, nagu olime kavatsenud.

Jah, Virve oli rahul nende linnadega, nad koguni meeldisid temale, aga — imelik küll! — ta tüdines neist ruttu. Ta justkui oleks juba kord käinud niihästi siin kui seal. Nägin lausa, et minu Virvekesel oli mingi tagamõte; oli ainult vaja oodata, millal ta sellega esile tuleb. Ja näe, viimaks see sündiski.

«Nõnda siis,» ütles ühel õhtul Kuressaare lossiaias, «oleme nüüd näinud peaaegu kõiki Eesti tähtsamaid linnu ja meil jatkub veel küllalt aega välismaalgi ära käia.»

«Välismaal?» kohkusin. «Nüüd, veel selsamal suvel?»

«Aga miks mitte?» küsis tema lihtsalt, nagu oleks jutt kas Abrukast või Vilsandist.

— Ei, see ei lähe. Esiteks polnud sõit välismaale meie kavaski, teiseks on aeg selleks siiski liiga lühike, kolmandaks puudus pikemaks reisiks see tähtsaim element: raha.

Virve tegi suured silmad, vaatas kõrvale ja ta ilusale, rõõsale näole tekkis nõrk, veidi pilklik naeruvine. «Sul puudub raha?» ütles tasa. «Siis muidugi on teine asi. Aga juba üliõpilasena sa elasid välismaal, ja nüüd, kus sul on teenistus —»

— See oli isa raha, mida ma tookord tarvitasin kurjasti. Ei või ma ometi nüüd jälle minna ja ... See oleks piinlik ja ebaõige tegu.

Teda kunagi ei huvitanud minu sissetulekud ega minu majanduslik seisund, ja kuni selle õhtuni ta vist pidas mind nii jõukaks meheks, kellele on tähtsuseta, kas üks välismaa-teekond vähem või rohkem. Ja nüüd ta otsekui virgus sellest illusioonist ... kui ta üldse uskus minu sõnu.

«Aga,» lohutasin teda agarasti, «kui me paargi aastat elame hästi kokkuhoidlikult, siis on meile keskpärane välismaa-teekond enam kui kindel.»

«Hm ...» pööris Virve oma kuldlokilise peakese aeglaselt minu poole. «Ega sa seega ometi taha ütelda, et me möödunud aastal priiskasime?»

«Ei, seda ma ei tahtnud ütelda, aga ...»

«Noh, mis «aga»?»

«Küllap me siiski veel võime kärpida oma väljaminekuid.»

«Ahaa, ma juba näen vaimus, kuidas seda võiks teha. — Eelkõige viskame Marta välja, sest koristada tube peaksin jõudma minagi. Samasugune lugu on pesuga,

Mistarvis seda anda pesunaise kätte, kui meil endilgi on hoovis pesukoda. Miks ei või mina ise küürida? Misjaoks valmistada toitu, kui see juba ongi valmis: leib, heeringad, silgud... turult natuke lõssi peale — suurepärane! Ja võtku see ja teine neid rätsepaid ja õmblejaid ja kingseppi! Tallinna vanakraamiturul on kõike seda värki külluses. Eks ole nii, mu kokkuhoidlik sõber?»

Säärasele lõõpimisele tahtsin vastata üsna käredasti, kuid teades, et ta pole mulle vääriv vastane, siis küsisin ainult, kuidas ta tunneb nii hästi neid kokkuhoiureegleid, otsekui oleks juba kord läbi teinud mõne sellekohase kursuse.

Ta mõtles hetke ja ütles siis: «Kuidas võiks see teisiti ollagi? Või on's veel mõni teine tee?»

«Jah on. — K u l d n e k e s k t e e.»

Siis jäi ta hoopis vaikseks. Ja seni, kui ta vaikis, mõtlesin mina: «Näe, Eesti jääb Virvele kitsaks! Ja ometi pole see inimene enne abiellumist saanud Tartust kaugemale kui Elvasse, nagu ta rääkis ise kunagi. Ent süües kasvab isu — ütleb üks rahvasõna.»

Niisama vaikselt me tulime tagasi oma kodukohta ja polnud raske näha, et see teekond ei kaalunud Virve silmis palju. Olin kuulnud ja märganud isegi, et reisidelt tuuakse kaasa värskust ja eluröömu, kuid minu eluseltsilisega oli lugu just vastuoksa: ta muutus apaatseks kõige ja kõigi vastu, päevade kaupa lebas diivanil, luges, tõusis ainult söögiaegadeks.

«Kas oled haige?» küsisin.

«Haige?» kostis ta vastuküsimusega. «Kuidas tuled sellele, et ma haige olen?»

«Noh, see alaline liikumatus... kuna väljas on suur ja sügav suvi, mis siiski juba hakkab kalduma lõpu poole. Sellest peaks päästma niipalju kui veel päästa laseb.»

«Küllap päästame,» naeratas loiult ning uuesti vajus patju. Ja sinna ta jäigi kuni minu koolitöö alguseni. Ta läks paksuks ja ta silmade alla tekkisid voldid.

«Sa muutud alatasa priskemaks,» ütlesin talle kord, tulles töölt.

«Kuidas nii?» tõusis käsipõsakile. «Millest peaksin muutuma priskemaks? Küllap tahtsid ütelda midagi muud.»

— Ei, mis ma muud... Vaadaku peeglisse või proovigu endale selga panna mõnd kleiti endisest ajast.

Ta hüppas diivanilt ja muutus nii segaseks, et sealsamas, minu nähes, hakkas selga proovima üht suvekleiti.

«Issand jumal!» kiljatas. «Ma ju olen paisunud paksuks nagu saianaine — mitte ükski haak ega nööp ei ulatu kinni. Armas aeg, mis see tähendab? Ja kuidas ma kartsin paksuks minna! Anna nõu, kallis inimene, mis ma pean tegema?»

«Hm... Peab rohkem liikuma.»

«Jah, see on õige. Peab rohkem liikuma. Miks sa ei öelnud mulle seda juba varemini, nüüd ehk on liiga hilja? Nüüd ehk jäängi sääraseks nagu olen, või paisun veelgi? Oh häda! Ütle midagi, Arno! Õpeta!»

«Ütlesin juba. Õpetasin.»

«Jah, õige küll. Mitte üht jumala iva ma ei söö täna, vaid ainult käin, käin.»

— See on teine äärmus — hoidugu sellest! Oli ju alles nüüdsama jutt kuldsest keskteest.

«Jah, õige, õige!» otsis kapist avaramat kleiti, ja ma nägin, et ta käed värisesid; ta närvitses. «Mis arvad taimetoitlusest?» saatis mulle abiotsiva pilgu.

— Pole katsetanud; ei tea midagi arvata. Ja asi ju pole esialgu sugugi nii traagiline, tarvis ainult alata normaalse eluviisiga. Liikugu, tehku sporti, siis ta on varsti niisama sihvakas, kui oli ennegi.

«Jajaa, ka see võib õige olla, aga kuidas ma liigun ja spordin, kui mulle enam ei kõlba ükski kleit. Ei saa ma ometi alasti liikuda ja sportida!» Ning juba nutuselt, mis ma nägin esimest korda meie abielu ajal: «Aita! Anna nõu!»

Noh, kuidas ma sain aidata üht naisolendit, kes oli v ä l j a k a s v a n u d oma kleitidest? Ma ainult nautisin tema paljaid õlgu ja käsivarsi ning olin võlutud nende ahvatlevast mängust. Just nii, abituna ja hirmununa, ta joovastas mind eriliselt ja sütitas mu vere. Rõõm läbis mu südame, kuid ei jäänud sinna peatuma. «Ah!» vabastas Virve enese pahuralt minu embusest. «Just nüüd siis leidsid paraja aja, mil...»

«Ma pole sind kunagi näinud nii ilusana,» kogelesin.

«Oli's seal välismaal vähe alasti naisi?»

— Võib olla, et neid oli seal paljugi, kuid mina ei näinud mitte ühtegi. Ma ei otsinud neid.

«Kust mina seda tean.»

«Aga kui ma ütlen, et see oli nii...?»

«Ütelda võib paljugi. Aga ma ei taha sinuga vaielda, parem mine ja tee midagi minu heaks.»

— Mida ma pidin tegema?

«Mine mõne õmbleja juurde ja ütle, et tulgu kohe siia, silmapilk. Ma pean käima, tegema liigutusi.»

— On's sellega säärane rutt? Egas ta pole täidetav õhupall, mis paisub iga minutiga.

«Sa oled hirmus inimene! Koletis!» hüüdis tema, viskus kummuli voodisse ja hakkas nuuksuma.

«Tasa, Virve!» püüdsin teda rahustada. «Ole mõistlik! Ma lähen kohe ja kutsun kasvõi pooltosina õmblejaid.»

Tahtsin saata Marta, aga see hea inimene oli juba kas läinud koju või kadunud kuhugi mujale nagu alati, kui teda kibedasti vajati. Mis edasi sündis, see pole tähtis, aga järgmisel päeval juba liikus minu naiseke, kus soovis. Liikus. Ja mina olin teda jälle tundma õppinud... hoopis uuest küljest. Ja nüüd sa, Lesta, võid uskuda, et oli aegu minu abielus, mis on ammugi ununenud, aga on ka üksikuid pilte, mis on säilinud meeles, otsekui oleksin näinud neid alles eile... nagu seegi, millest jutustasin praegu. Aga oota, sõber, mulle meenub veel midagi. — Pärast, kui ta juba oli v o r m i s, siis aiva tihti tegi mulle etteheiteid: mispärast lasksin ta tookord nii raisku minna? Küllap see olevat olnud minu ettekavatsetud plaan, et leiduks põhjust tema üle irvitada! Kas seegi polnud jälle midagi uut?

Ent aeg läks omasoodu ja jälle oli tegemist talvega. Ning jälle hakkas Virve kõnelema e n d a Tartu-sõidust, ilma et oleks nimetanud mind. Ta otsekui aimas, et ma ei salli tema mammat, seda liikuvat lihamühakat, kellega olin seni vahetanud ainult mõne üksiku lause.

Virve sõitis minema, ja esimene kord meie abielu kestes ma tundsin teatavat kergendust ilma temata. Kuid see oli nii ainult esimesil päevil pärast tema lahkumist; siis algas seesama vana tants: Millal ta küll peaks tulema? Ja kas ta üldse tuleb enam? — Oli ju meie koosellu juba põimunud üsna rohkesti lahkhelide-kuradikesi.

Naise äraolekul ma täiesti juhtumisi sattusin jutule ühe veidra mehega. Sõna «veider» muidugi ei ütle õieti mitte midagi, sest iga inimene on omaette veidrik, aga see isik, see käbe kartoteek või kuidas teda nimetada, kes oli käinud läbi maailma ja maa, see juba oli erisort sel alal ja võis seda nime kanda auga. Muuseas, ta näis tundvat kõiki inimesi kogu Eestis, ja kui meie jutt kaldus Kivide perekonnale Tartus, siis oli ta nagu oma kodus. «Jah, jah,» seletas üpris ladusasti, «vana Hermann Kivi oli viimasel ajal mitme äri kaubapakkuja ehk proovireisija ning ühtlasi ka vahesahkerdaja majade ostu-müügi alal. Teenis head raha ja elas laia elu, kuni sattus pokri, kuhu kärvaski.»

Lühidalt ja selgesti. Mõne inimese elu võib olla mine tea kui pikk, aga tema elu l u g u võib jutustada üheainsa hingetõmbega.

«Aga tal oli naine ja tütar,» osatasin tasa ja targu, «kes teab, mis neist sai?»

«Naine elab praegugi Tartus,» tühjendas minu jutukas veidrik oma klaasi ja pühkis õllevahuseid vurrusid, «ja tütar olevat mehel kellelgi kooliõpetajal siinsamas Tallinnas.»

«Hm... millest see leskproua nüüd elab?»

«Noh, egas proua Kivi hätta jää. — Esiteks tal on veel vana rasva kadunud Hermanni päevilt, teiseks ju ajab temagi äri.»

«Mis äri võib ajada säärane rasvaköhmus?» tõusis mu uudishimu äärmise tipuni.

«Oo, miks mitte! Vajaduse korral ta võib liikuda nagu linnu tiivul. See prouake juba oskab paarikesi kokku viia... kas jäädavalt või ka... ajutiseks. Nii, kuis juhtub.»

«Tal on siis midagi kosjakontori taolist?»

«Kontorit tal ei ole, aga eks ta i s e ole kontor. Ja küllap tütar aitab ka. Väimees olevat rikas mees. Aga mispärast olete nii huvitatud sellest perekonnast?»

«Tundsin omal ajal peretütar Virvet, kui ehk mäletate teda?»

«Või veel! Oli vahva tüdruk ja i l u s tüdruk. Aga egas temagi risti ette löönud. Vanemate lõbus veri! Kuid lõpuks, näe, läks kõik hästi: sai tubli mehe ja on nüüd auväärt proua igal ajal. Tema saatus!»

See jutt lõi mu esialgu täiesti nässu, aga kui toibusin ja tahtsin veel midagi küsida, siis polnud sel mehel enam aega. Ta pidi tõttama raudteejaama, et sõita Tartusse.

Vaata, poisu, milline juhtum! Justkui mõnes romaanis, eks ole?

— Mu pea hakkas kihama tuhandest mõttest. Lahkudes lokaalist, kus istusime selle veidrikuga, olin niivõrd segane, et ei märganud sedagi, kas oma käigul kohtasin mehi või naisi: kõigil olid hirmuäratav-kohutavad lõustad, otsekui ilmunuks uulitsale üksnes selleks, et õgida mind. Aga kui mu närvid kodus natuke rahunesid, siis hakkasin mõttes kordama võõra mehe juttu, eriti seda osa,

mis puutus Virvesse. Kuidas ütleski see kõiketeadja asjamees...? «Oli vahva tüdruk ja ilus tüdruk, aga egas temagi risti ette löönud. Vanemate lõbus veri!» Nojaa, eks olnud see küllalt selgesti öeldud. Ning äkki meenusid mulle Virve enese kunagi lausutud sõnad. «Siis, tähendab enne abiellumist, võisime mõlemad teha, mis iganes soovisime, ja kummalgi polnud ega pole praegugi teisele midagi ette heita.»

Kui hästi need sõnad sobisid vööra jutuga! Alles pärast mulle meenus sellesama vööra veidriku ütlus proua Kivi kohta: «See prouake juba oskab paarikesi kokku viia... kas jäädavalt või ka... ajutiseks. Nii, kuis juhtub.»

Halastus ja armutegu! Viimaks kauples ka oma tütre Virvega? Lausa ime, et ma, mõeldes sääraselt, ei muutunud sõgedaks. «Tema saatus!» ütles see mees Virve kohta. Ent minu saatus tollest päevast saati oli elada nagu kuumas vees. Siis ma täiesti iseseisvalt ja oma nahal avastasin uue tõe, et on olemas kaks sorti mürgiseid usse: üks, mille puremisest kas sured ruttu või tervened, teine, mis närib tunnist tundi ja päevast päeva kuni lõpmatuseni... ei, ikkagi lõpuni, kuid piinarikka.

Aga kui mu naiseke arvas heaks jälle ilmuda Tallinna, siis ma ei rääkinud talle sõnagi oma kõnelusest tolle kõikteadja mehega, kuigi olin peaaegu kindel, et ta praegugi elab kahepaikset elu. Mis oleks talle lihtsam olnud, kui kõik viimseni maha salata, seda enam, et mul ju polnud tema süüdistuseks esitada mingisugust fakti. Aga võid juba arvata, millise meeleheaga ma küsinuks talt, mitu paari ta õrn emake jälle kokku juhtis. Seeasemel küsisin, kuidas elatakse Tartus, või nii umbes.

«Pole seal midagi uudist,» raputas pead ja tegi käega halvakspaneva liigutuse. «Aga imelik küll,» pööras mulle selja, tehes asja lillede juures, «et sa kunagi ei küsi, kuidas elab minu mamma! Ta, nagu näha, ei lähe sulle põrmugi korda.»

«Noh, kuidas ta siis elab?»

«Mis ta elab... Ta on haige ja päris kitsikuses.»

— Nii, et —?

«Nii, et peaksid talle kombineerima natuke raha... kui on võimalik.»

— Sellest saame üle. Võtku kasvõi praegu ja saatku postiga; egas haiget inimest või nälga jätta. Terve hoolitseb ise enda eest.

«See on õige. Jah, kui papa veel elas, siis ei tundnud

mamma iialgi puudust. Mis oleks, kui võtaksime ta siia, endi juurde elama?»

Vaat see oli pauk, mis pani huugama mu kõrvad... sõna õiges mõttes. Õnneks ta tõttas postkontorisse ning lisas kohe juurde: «Hea küll, seda küsimust arutame kunagi edaspidi.»

Ta võttis raha ja läks. Vaatasin talle järgi ning mõtlesin: «Kas on tema kunagi küsinud, kuidas elab minu mamma?»

Ja siis me jälle nihutasime edasi oma elupäevakesi nii... pool omadena, pool vöörastena. Proua Kivi kolimisest meie juurde ei tehtud enam juttu, aga otsekui vastukaaluks sellele oli meil peaaegu iga päev rohkesti mõtete lahkuminekuid, pisitülisid, mis üksikult ja omaette polnud just väga mõõduandvad, aga kogusummas siiski käisid närvidele ja hävitasid tunduva osa mu eluenergiast. Nagu tead, on minu iseloomus peale kõige muu veel seegi masendav joon, et ma vähimastki erutusest toibun väga visalt. Ajuti oli mu meeleolu ja enesetunne raskem kui Siinai mägi; aga siis purunesid vanad «tõed» ja tulid uued, võib-olla, et needsamad endised, ainult uute signatuuridega. Iga üksik päev oli tohutu pikk, kuid üldiselt läks aeg siiski ruttu; needsamad päevad otsekui lendasid. Eriti rasketel momentidel võtsin oma viiuli ning kaebasin sellele oma häda ja viletsust, mida minul oli väike asi puhuda suuremaks, kui see tõelikult ehk oligi. Ja mis ma ka iganes tegin, ma kunagi ei jäänud sellega rahule; ikka oli tunne, et nii selle kui teise asja võinuks teha paremini.

Ent olgu see, mis ma sulle seni rääkisin, nii... kas või eeskõneks — järgnevale.

Juhtus nii, et ühel vaiksel, aga külmal veebruarikuu päeval, mil suits tõusis majade korstnaist sammas-sirgelt, ma olin unustanud koju ühe väga vajaliku eseme, ja suure vahetunni ajal tõttasin seda ära tooma. Tormasin, nii nagu ma olin, palitus, kalossides ja mütsiga oma töötuppa. Ja parajasti kui olin leidnud selle eseme, avati välisuks ning ühes jalgade kompsimisega valgus eeskotta mitu naiste häält. Palju neid tulijaid just nimelt oli, seda ma ei tea tänini, aga minu Virve hääl kostis üle teiste omade. Kuulatasin. Nad astusid niinimetatud saali, otse minu töötoa kõrvale, ja siis ma kuulsin nende juttu, mis muidugi oli alustatud juba väljas või seal kuskil mujal.

«Ehee, tuvikesed,» ütles Virve selge sõnaga ja üleolevalt, «nii te küll ei jõua kinni pidada oma tulevasi ega juba olevaidki mehi. Mehed ei tohi meid kunagi täiesti tundma õppida — ei enne ega pärast pulmi. Mehi peab hoidma näljas, peab laskma neil sipelda, ainult siis nad peavad paika. Oi, egas ma räägi kehalisest näljast, vaid... noh, a r m u näljast või kuidas. Küllap te taipate, kullakesed. Tehke teiste meestega, mida iganes soovite, aga o m a mehele või äravalitule peab kõike andma jaopärast; ja mida vähem — seda parem. Võtke see endale elureegliks, saagu siis mis saab. Ilma selleta ei saa mitte midagi.»

Talle vaesekesele ei tulnud mõttessegi, et ma sel päevaajal võisin kodus olla, seda enam, et eeskojas ei rippunud minu palitut ega mütsi; ja Martagi oli kadunud isegi siis, kui teda ei vajatud.

Ja nii ma avastasin mõne hetkega selle saladuse ja mõistatasin selle mõistatuse, mille lahendamisele olin asjatult kulutanud aastaid. Ja see avastus tundus mulle niivõrd valusana, et mu hing ja süda kiskus kägarasse ning suruti otsekui vastu krobelist seina.

Aga ma ei tohtinud end reeta milgi tingimusel. Andes tunnismärku enese kohalviibimisest, oleks sel avastusel olnud ainult poolik väärtus, ja peale selle oleksid naised mind võinud pidada luurajaks.

Mis ma pidin tegema? Kas ootama, kuni nad lahkuvad minu korterist? — Aga ma ju ei võinud puududa koolist. Ja kui teised kord ehk võtavadki aru pähe ja lähevad minema, egas seepärast lähe Virvegi... enne lõunasööki... kui ta alles nüüdsama tuli koju. Jah, ja siis jälle liikus üks uks — arvatavasti tuli Marta köögi kaudu. Põgenemine oli võimata. Olin sisse piiratud. Ka siis oli mu suurim soov: muutuda nähtamatuks, nagu tänagi seal kooliõues. «Ei,» pühkisin hirmuhigist laupa, «ma ikkagi oleksin k o h e pidanud kuidagi teadustama, et olen kodus. Nüüd on seegi hilja, ning täie õigusega nad võivad mind nimetada luurajaks.»

Kas ärritusest või mõnel muul põhjusel hakkas kipitama mu kõri. Lähenes köhahoog ühes meeleheitega. Viimsel hetkel hiilisin magamistuppa, surusin patju oma suu ja pea ning pugisesin seal, kuni vesi voolas silmist.

Köha möödudes kuulatasin jälle. Naised vadistasid edasi — õnneks polnud nad mind märganud. Ja üle teiste kostis ikka veel Virve hääl. Aga mis seal nüüd edasi kõneldi, see ei huvitanud mind enam, sest olin juba saanud selle kõne tuuma, ja sellest piisas mulle, poolsegahele, nagu ma olin neil minuteil.

Siis langes mu pilk aknale. See oli ainus aken meie korteris, mis oli kinni kleepimata sel talvel, et seda võiks õhupuhastamiseks avada igal hommikul.

Pikkamisi ja hiirtasa avasin selle, pugesin välja ning peaaegu oleksin hõisanud rõõmust. — Olin pääsenud... nagu varas varastatud varaga. Ja mu esimene mõte — nagu mäletan — oli see: mis ma küll oleksin teinud, kui ma oleksin elanud teisel või kolmandal majakorrusel?

— Oleksin hüpanud alla —, oli mu kindel otsus.

Muidugi oli mu õnn ja rõõm üsna üürike, sest varsti hakkas mind piinama see «vara», mille olin varastanud Virve suust. See ei nõudnud kuigi suurt korraldamist; oli juba küllalt sellestki ühest lausest: «T e h k e t e i s t e m e e s t e g a, m i d a i g a n e s s o o v i t e, a g a o m a m e h e l e v õ i ä r a v a l i t u l e p e a b k õ i k e a n d m a j a o p ä r a s t...»

Nii. Nii oli siis Virvelgi oma elutõde ja juhtmotiiv, mille järgi käis ise ja mida soovitas sõbrannadelegi. Kellelt võis ta selle saanud olla? Kas oma elutargalt mammalt? Või olid ta selleni viinud tema enese kogemused?

Ja mis siis järgnesid, need polnud enam assotsiatsioonid, vaid välkkiired mõttesähvatused, pöörased lühipildid, kõik läbisegi. Igatahes oli see õrn piir minu teadvuse ja teadvusetuse vahel nüüd purunenud ja mulle puhusid näkku kõledad sügistuuled.

Nojah, aga nüüd sa, Mikuke, võiksid juba küsida, kuidas ma pärast seda ikkagi veel suutsin elada ühist elu Virvega? Küsi ometi! Ava oma suuke ja küsi! Ei, ära küsi v e e l, vaid oota, kuni ma jõuan oma elu sügist o r m i d e n i. See kõlab küll rohkem kui traagiliselt, aga mis võin mina sinna parata; jutustan oma lugu just nii, nagu mõistan. Egas muidu öelnud Toots juba koolipõlves, et iga lind laulab just nii, nagu ta nokk on kasvanud.

*

«Mis sinuga on, Arno?» küsis kord Virve, kui istusime lõunalauas ja heeringapeaga Marta kolistas köögis söögiõudega. «Kas oled haige?»

«Ei ole,» vastasin.

«Aga oled jäänud nii vaikseks ja sõnakehvaks . . .? Räägi ometi midagi, nagu varemalt.»

«Küll ma räägin, kui vaja. Praegu pole selleks tarvidust.»

«Hm . . .» tegi tema.

Ja seega lõppeski meie jutt.

Küllap ta nägi ja aimas, et m i d a g i on, aga mis nimelt, seda ta lootis mult aegapidi niikuinii teada saada. Ei, ta ei kavatsenud mind pinnida — selleks ta tundis mind küllalt hästi. Kogemused olid talle näidanud, et ma ei jaksa kuigi kaua pidada ainult enesele oma saladusi. Aga ma ise muutusin tol ajastul väga tunnetusvõimseks. Jälgides vargsi iga Virve liigutust, kuulatades iga tema sõna ja hääletämbrit, arvasin lugevat tema mõtteid. Mul võis olla õigus, kuid siiski mitte alati — selleks oli Virve taolise naise mõttekäik vist küll liiga keeruline. Aga näiteks, kui ta Martale, kes küsis nõu mõnes majapidamise asjus, ainult kehitas õlgu ja ütles tülpinult: «Ah, ma ei tea . . . Ma tõesti ei tea . . .» siis oli mulle selge, et mängiti näitemängu, tahtes tüdrukule näidata, et ollakse suur proua ega taheta tegelda igapäevase elu pisiasjadega. Kuid arvatavasti ei suutnud ta sääraste viguritega Martalegi puru silma ajada, sest seda vana kala oli raske petta. Marta oli juba ammuaegne s a k s t e teenija ning muidugi märkas, kui proua Tali üsna tihti tungis mõnessegi pisiasjasse rohkem, kui oleks sobinud isegi keskpärasele perenaisele. Ja kindel oli ka see, et Virve alahindas minu vaimseid võimeid, pidas mind kohtlasemaks kui ma tõepoolest olin. — Oleks pidanud ainult nägema tema pilkav-üleolevaid muigeid, kui talle aeg-ajalt andsin asjalikke ja päris kasulikke näpunäiteid. Jah, ta küll võttis vaevaks mind kuulata, aga väga harva tegi minu nõuannete järgi. Mulle paistis, et vääristab minu isikut umbes nii: «Näe, seegi kohmats elab kuidagi ära oma elu ja peab end veel targemakski kui mõni teine. Aga jätame talle selle usu ja laseme tal lobiseda oma südamerahuks.»

Niisiis, et: «Las lapsuke mängib ükskõik kuidas ja millega, kui ta ainult ei viriseks.»

Ühel õhtupoolikul, kui olin üksinda kodus ning ajaviiteks lõikasin sõrmeküüsi, helistati uksekella nii valjusti, et ma lausa võpatasin. Avades ukse, seisis mu ees üks

maani ulatuv kasukas, millest piuksus peenike naisehääl ja küsis, kas proua Tali on kodus.

«Ei ole,» vastasin.

«Ah, kui kahju!» tuli kasukast, otsekui kustki mätta alt.

«Mis siis oli?»

«Proua Talile saadeti üks kiri ja raamat.»

«Noh, need võin minagi talle edasi anda. Olen Tali, tema mees.»

«Ah nii, ah nii. Olge siis jah nii lahke, härrake, andke prouale edasi see kiri ja raamat, aga . . . k o h e, niipea kui ta koju tuleb.»

«Saab tehtud. Kas muud veel midagi?»

«Ei ole enam muud midagi, kulla härrake. Head päeva!»

Sulgesin ukse, läksin tuppa tagasi, panin ajalehte mähitud raamatu kuhugi kõrvale ja silmitsesin kirja ümbrikku laualambi valgel. «Väga austatud proua V. Tali . . . seal ja seal» — hmhühüh! Aga ümbriku vasemal ülaserval: R u t u l i n e!

— Vaata mul asja! — heitsin kirja sinnasamasse raamatu juurde. Või r u t u l i n e ka veel! Aga . . . aga midagi kiireloomulist pidi selle asjaajamise juures siiski olema, miks muidu kinnitas toojagi, et andku ma see värk prouale k o h e edasi, niipea kui ta koju tuleb. Kui vaataks õige, mis raamat see säärane on? — Hea küll, kiri kirjaks, aga raamatut ikkagi tohtis vaadata. Hmh, «Nägematu käsi» — väärtusetu kriminaalromaan, nagu neid vedeles Virve peeglilaual kümneid . . . Milline kiir küll võis olla säärase lipakaga? Ei, kiiru põhjuseks muidugi oli kiri, aga mitte see kirjanduslik «suurteos» . . .

Ja kuula nüüd, Mikk, mu silmaterake! M a a v a s i n s e l l e k i r j a. Sest kui sa, hing, juba kord oled kahtlustuse ja kiivuse teel, siis viib see ka mõninga alatuseni.

«Armas Virve!» lugesin. «Saadan tagasi Sinu raamatu. Väga põnev. Eriti meeldis mulle üks koht, lk. 48. Loe Sinagi see veel tingimata läbi, siis Sa näed . . . Aga loe k o h e!! Tervitan ja suudlen. Johanna.»

Lehekülg neljakümne kaheksas . . .

Kleepisin kirja uuesti kokku, võtsin raamatu ja lugesin hoolega läbi neljakümne kaheksanda leheküljе. Sellel polnud mitte midagi huvitavat ega põnevat . . . Noh, reisis seal üks noorpaar, jõudis kuhugi linna ja peatus kell seitse õhtul hotell «Tsentraalis». Ja isegi eelmiselt ega

järgmiselt leheküljelt ma ei leidnud midagi, mis üheski lugejas võinuks äratada huvi.

— Mis see küll tähendab? — murdsin pead. — Kas ses kirjas ja raamatus ei peitunud mingisugune konks? Oi, kui see «kasukas» mul siis veel olnuks käepärast, küllap ma siis tuuseldanuks seda kuni... Ei, ma oleksin talt nii või teisiti välja pressinud, kes oli saatja?

Ütleme, et see J o h a n n a oli keegi Virve sõbrannadest, aga... aga mis ta mõtles selle «Nähtamatu käe» neljakümne kaheksanda leheküljega?

Siis kihvatas mu peas üks mõte: pilt oli lihtne ja selge. Ja parajasti, kui olin lahendanud selle mõistatuse, tuli Virve.

«Sulle toodi üks kiri ja raamat,» viipasin lauanurgale.

«Ahah. Kas postiga?»

«Ei. Post tuuakse ainult hommikupooliti.»

«Kes see peaks olema?» avas naine kirja ja luges. Jälgisin tema näoilmet otsekui mikroskoobi all. — Ta valitses end suurepäraselt, aga ometi teevad meistridki vigu igal alal. — Üks vaevumärgatav vari libises üle Virve külmast õhetava näo ja ta silmad... Ta teadis juba, kes oli kes; küsimus oli vaid k u s ja m i l l a l?

Hooletult viskas kirja lauale tagasi ja võttis raamatu. «Hah,» muigas üleolevalt — seda muiet ma juba tundsin —, «toda tühja raamatukest hakkab tema tagasi saatma!»

«Kes see on?»

«Keegi mamma sugulane. Ka üks Kivi-nimeline.»

«Kas mees või naine?»

«Naine. On üks vanatüdruk.»

Ja siis ta jälle tegi suure vea: ta l e h i t s e s seda tühja raamatukest, mille vastu oli kaotanud igasuguse huvi, otsis minu juuresolekul neljakümne kaheksandat lehekülge!

Vahtisin äärmise pinevusega, kas temagi saab jagu sellest salapärasest kutsumisest niisama ruttu kui mina? — Oo, Virve sai sellega veel ruteminigi toime. «Jah,» muigas jälle, «need vanatüdrukud muutuvad kõik lapsikuks! Vahel on neist päris kahju. Nad ise ütlevad küll, et nad e i t a h t n u d mehele minna, aga õigem on, et neid e i v õ t n u d keegi. Eks ole?»

«Nojah,» vastasin elutargalt, «nad ei mõistnud mehi kinni pidada. Meestega on lugu säärane, et neile kunagi ei tohi kõiki kaarte välja mängida.»

«Vaata, vaata, kui hästi sa tunned mehi!» heitis naine mulle veidi üllatunud pilgu.

— Või veel! Eks minagi olnud mees.

Seepeale ta kergitas kulme ja saatis mulle veel teise pilgu, mis tähendas: «Noh, mees küll, aga nii kaunis naiivne ja tumedavõitu.» Ja võttes kirja ühes raamatuga ning minnes teise tuppa: «Kas sa täna linna ei lähegi?»

— Ei. Mul oli sel päeval veel rohkesti tööd.

«Hästi. Siis ma ei häiri sind kauemini, vaid lähen õige ja vaatan, mis see vanapiiga seal teeb. Tal on alati väga maitsvad küpsised.»

— Millekski on iga inimene välja arenenud. — Ja peaaegu oleksin minagi teinud suure vea ning pursanud välja, et mõni inimene on õppinud üliosavasti valetama, aga sain veel õigel ajal sõnasabast kinni.

Ja tõesti oli lausa imestamisväärt, kui tõenäoliseks ta oskas teha oma valed!

«Praegu on kell... pool seitse,» tuli tagasi ja vaatas seinakella. «Kui ma ei tule õhtusöögiks tagasi,» viskas nii otsekui muuseas, «siis ära tee sellest suurt numbrit — sa tead ju, kus on söök. Teed keeda priimusel.»

— Oh, küllap ma toime saan.

«Tubli! Ela's hästi! Ma ei jääkski sinna kauemaks, aga vana Johannake ei lase mind kunagi nii kergesti tulema. Tal on üksinda igav.»

«Muidugi on tal üksinda igav,» nõustusin sellega ja vaatasin minejale järele... võid juba kujutella, millises meeleolus!»

«Luba, kulla mees,» pöördub Lesta järsku oma sõbra poole, «ma ei taipagi, millest sa praegu räägid.»

«Oota veel natuke,» naeratab Tali, «küllap siis taipad.»

— Nojah, vaatasin järele oma lahkuvale naisele ja küsisin eneselt: «Kas kurat neelab tervelt, või närib ka... neid, kes kord on sattunud tema ohvriks? — Ei, ta kindlasti närib, ennegu neelab,» jõudsin otsusele, «ühte lühemat, teist pikemat aega.»

— Siis pugesin minagi palitusse, vajutasin endale talimütsi asemel pähe suvikübara, väljusin majast ning võtsin kursi hotell «Tsentraali» poole.»

«Nüüd ma mõistan!» surub Lesta oma käe jutustaja käele ja ohkab raskesti.

«Noh, vaata!» naeratab Tali jälle. «Ma ju ütlesin... — Sammusin kiiresti ning sain ta kannule just sel hetkel, mil ta avas hotelliukse ja kadus selle taha.»

Tekib vaikus. Vaikivad need kaks meest seal ülal, ja vaikib ka Jakob Leivategija seal all. Ainult tume vankrimürin Paunvere poolt häirib surnuaia sügavat rahu.

«Pean's ma nüüd veel edasi jutustama?» võtab Tali kübara peast ja äigab käeseljaga üle lauba, millele on on tekkinud tibatillukesed higipisarad. «Mis oleks kergem olnud kui neid tabada *in flagranti*...? Mul oleks vaja olnud hotelli eeskojas ainult vaadata elanike nimestikku või küsitleda uksehoidjat, minna siis ja koputada juhatatud numbritoa uksele ning ütelda veidi moonutatud häälega: «Telegramm Johannes Nigolile», ja kõik oleks klappinud. Algul ma nii kavatsesingi teha, aga asi oli selletagi küllalt selge. Ning siis jälle meenusid mulle Virve kohutavad õpetussõnad oma sõbrannadele. Tükk heletulist rauda hakkas hõõguma mu rinnas, ja et seda kuidagi kustutada, läksin lähemasse restosse. Ühtlasi tahtsin just seal mõtelda, mis minust edaspidi saab, sest tundsin, et ma ei tohi minna koju ja jääda üksi; pidin nägema inimesi.

Mul oli õnne või kuidas seda nimetada... Mulle kohe kleepus külge üks poolpurjus isand, kes mind ütles tundvat juba kauemat aega, kuid vaatamata sellele nimetas mind härra Petersoniks. Kui talle ütlesin oma õige nime, siis ta ei uskunud seda, ja ei puudunud palju, et ma seda ka ise poleks uskunud, sest mu pea oli segasest segasem. Tema enda nime ma ei mäleta enam, aga tema kuju on mul nii enam-vähem meeles. Tema suures ja nurgelises peas mustendas kaks imepisikest silma ja ühtlasi tungisid kuidagi esile ka tema mustendavad ninasõõrmed. Kui sinna veel juurde arvata tema väike, otsekui kinni kasvanud oa-suu, siis oli mul vist küll veidi õigustki, kui mõtlesin: «Selle inimese pea on täis a u k e.»

Ent see oa-suu polnud veel päriselt kinni kasvanud: sellest veel mahtus väljuma küllalt sõnu. Ta ei puudutanud minu isikut enam pikemalt — ta ju tundis mind ammugi! —, vaid kohe hakkas rääkima enesest.

«Nagu teate, härra Peterson,» algas, «on mul ikka veel käimas see neetud kohtuasi, see lahutusprotsess —»

— Mis? Kuidas? — lükkasin, kogemata ümber oma viinaklaasi. — Ma ei teadnud sellest mitte midagi. Rääkigu!

«Ah, ärge mängige kometit!» tõrjus tema enda karvase käega. «Küllap teate. See protsess kestab juba üle aasta, aga lõppu pole ikkagi näha. Jah, nüüd te näete, sõber, kui

kerge on enesele naist kaela võtta, ja kui raske on tast lahti saada!»

«Aga mispärast,» nurusin, «tahate temast lahti saada?» Ning luisates hea õnne peale: «Tema ju nii kena naisterahvas.»

«Jah, kena küll, aga kenad vigurid kah sees.»

«Mis ta's tegi?»

«Ah, ärge mängige lolli, Peterson! Sellest rääkis omal ajal pool Tallinna linna.»

«Noh, kuigi. Aga need võisid olla ainult kuulujutud.»

«Jah — kuulujutud! Ilusad kuulujutud, kui ma ise nägin oma silmaga, kui Paula istus kabinetis sellega... noh, teate küll...»

«Aga kas teil siiski pole kahju temast lahkuda?» küsisin, suures ärevuses. Tema vastus oli mulle väga tähtis.

«Kellest?» küsis tema vastu.

«Noh, ikka sellestsamast Paulast.»

«Hm...» liigutas mu kaaslane oma oa-suukest, ning siis rõhuga, peaaegu kurjasti: «Kahju ehk mitte, aga egas ma võtnud teda naiseks t e i s t e l e, vaid endale.»»

Tali peatub ja vaatab sõbrale uurivalt näkku. «Kas usud seda juttu?» küsib naeratades.

«Miks mitte,» vastab Lesta.

«Aga säärane kokkusattuvus ometi ei või olla võimalik.»

«Maailmas on kõik võimalik.»

«Paistab küll olevat nii. Aga kui ma seda juttu võõrast kõrtsisõbrast räägiksin mõnele teisele, siis küll ei usuks seda keegi; kõik arvaksid, et see on väljamõeldud lugu... kasvõi enese lohutuseks või kuidas...

Jõime kaua ja palju. Imestlen tänase päevani, kuis ma küll talusin säärast kvantumi alkoholi, kuna ma ju millalgi pole olnud joomamees. Ent seda ma küll võin ütelda, et kui mu «sõbra» peas olid mustendavad augud, siis olid minu peas kuumavad pulgad. Kesköopaigu me juba olime sinasõbrad ja ütlesime teineteisele s i g a. «Kui sina, vana mereröövel,» ütles mu lahke kaaslane muuseas, «kord naise võtad, siis vaata ette ja taha, et sindki ei veeta ninapidi! Mina olen selle karika juba tühjendanud ja tean, kuidas see maitseb. Hoia ohjad pingul! Ja kui sa kunagi vajad head nõu, siis küsi oma sõpradelt. Ja kui sa ei usu oma sõpru, siis küsi oma vaenlastelt. Ja

kui sa ei usu ka oma vaenlasi, siis võta pea täis, mine koju ja küsi seda head nõu oma naiselt. Ja tee siis just vastupidi sellele, mis naine sulle soovitab. Siis oled õigel teel.»

Ning siis me lahkusime... jumal ise teab, mis kella aegu, lubades järgmisel päeval kohtuda sealsamas. Muidugi ma ei läinud sinna ei järgmisel päeval ega edaspidigi. Ja pole ma seda isandat, oma saatusekaaslast, sestsaadik enam kordagi näinud.

Vaatamata väga hilisele ajale polnud Virve minu koju jõudes siiski veel voodisse heitnud. «Oo!» hüüdis imestunult ja etteheitvalt: «Sa siiski käisid linnas!»

«Jah, käisin.»

«Ja tuled nii hilja?»

«Jah, tulen.»

«Oi-oi! Mina olen juba ammuilma kodus ja ootan sind.»

Seegi oli vale. — Tema palitu ja kübar olid soojas eeskojas veel täiesti külmad; ta võis tulnud olla ainult mõni minut enne mind.

«Kus sa's olid nii kaua?»

— Noh, juhtub vahel...

Kavatsesin talle luuletada mõne keerulise loo, mis talle meenutanuks tema enese tänast käiku, aga kartsin teha vigu; olin purjus. Läksin oma töötuppa ja heitsin diivanile, rõivais, nagu ma olin.

«Kas magama ei tulegi?» hüüdis tema magamistoast.

Ma ei vastanud. Ja vist küll uinusin juba järgmisel minutil.

*

...Nüüd sa, sõbrake, muidugi tahaksid teada, milliseks kujunes meie edaspidine elu,» algab Tali peale pikka vaikimist.

«Osalt ma juba tean seda,» ohkab Lesta.

«Jajaa, aga oli ju veel üks vaheaeg — s e l l e s t päevast kuni tänaseni. Hea küll, ma teen ruttu ja jätan siis rahule niihästi sinu kui ka omaenda hinge... kui see on võimalik... eriti see viimane lubadus.

— Noh, vaikisin, vaikisin; kõnelesin ainult hädavajalikest asjust, tehes sedagi otsekui telegrammi stiilis. Ja Virve olnuks kurt, kui ta seda poleks märganud. Ning kui

sinna veel juurde lisada see asjaolu, et ma enam ei astunud üle meie ühise magamistoa läve, siis oli talle selge, et midagi on liimist hoopis lahti. Ta muutus väga närviliseks, paigutas korterikraami ühest seinast teise, ilma mingisuguse vajaduseta tassis asju sinna ja tänna, nii et Marta, see heeringapea, kes kunagi polnud teinud säärast «lamavoi» tööd (nagu ta praalis), juba tõstis häält ja kuulutas, et jäägu kõik sinna paika, aga tema oma naba paigast ei tõsta. Siis pöördus Virveke minu poole ja ütles paluvalt:

«Tule sinagi appi, kulla Arno!»

«Mis ma pean tegema?» urisesin.

«Aita nihutada seda kappi... sinna.»

«Mistarvis?»

«Siis on korteri sisustus rohkem kooskõlas.»

Taas tõstis minus pead suur ja sarviline trots... osalt vist küll selle armetu näitlemise puhul, millega võibolla taheti midagi avastada, midagi päästa.

«Nihuta,» ümisesin, «see kapp ja kogu mööbel kasvõi lakke — mina appi ei tule. Ega minugi naba pole rauast.»

«Fui, kui häbematu!» langesid naise käed lõdvalt alla. Ning aeglaselt lähenedes mulle: «Mis on sinuga juhtunud, Arno?»

«M i n u g a,» vastasin rõhuga, «pole midagi juhtunud.»

«Kellega siis?»

Ta uuris mu näoilmet ja ootas kramplikult, mis ma edasi ütlen. Aga ma ei öelnud midagi rohkem, ma ainult vaikisin nagu see sein, kuhu ta tahtis tirida seda kappi. Tekkis õudne vaikus ja... siis hakkas mul temast kahju. Ütle, Lesta, mis peavad need mehed endaga peale hakkama, kellel iga viie minuti jooksul on kuus tuju? Siinsamas olin valmis teda kägistama, nüüd tahtsin nutta ühes temaga: oh, pole viga, Virveke — kõik inimesed on ekslikud! Vaatasin talle korraks otse silmi, tahtsin näha, kas neis on endine sügavsinine meresina, mis mind kord viis kasvõi hullumeelsuseni. — Ei, — vähemalt näis mulle nii — need endised... põhjatumad, või kuidas ütelda, olid tuhmimad, ja nende silmade alla olid tekkinud kahtlased kortsud. Siis — nagu mäletan — hakkas värisema mu vasem käsi; parem, mu töökäsi, ei värise kunagi, isegi vist siis mitte, kui vaataksin silma — surmale.

Nüüd olnuks vaja kuhugi minna, kaduda jäädavalt. Aga kuhu? Kuhu ma pidin minema?

Virve jättis rahule meie mööblitükid ja Marta üliõrn

naba, arvatavasti, jäi vanasse kohta. Elu näis minevat endisse ratta. Ainult see vaikus! Isegi Marta, see veidi lärmikas subjekt, oli õppinud käima kikivarbail, otsekui olnuks majas haige. Virve, võib olla, et käiski kohvikus, aga minu tulekuil ta alati oli kodus. Ei, ta polnud silmapaistvalt alandlik, kuid ikka teenistusvalmis; mul tarvitses ainult heita pilku: juba ta teadis, mida vajasin. See oli liigutav. Aiva tihti kippusid mulle pisarad silmi, kuid sealsamas: «Nägematu käsi», lehekülg 48... Ning kohe võttis mu meeleolu hoopis teise lehekülje, kuigi ma ei tea, mitmenda; igatahes kaugemale pisaraist. See oli peaaegu kurttummade elu, mis me siis elasime. Minu asemel oleks iga õ i g e mees teinud selge arve, kas nii või naa, aga olin's m i n a või olen praegugi see õige mees. Kui minagi kord hakkan kirjanikuks ja kirjutan raamatu, siis panen selle pealkirjaks: «Vinduv mees» ehk: «Mees, kes vindus». Mis sa arvad sellest, vanameister?»

«Arvan niipalju,» väristab Lesta oma hallisegust pead ja vaatab taeva pooole, «et mina küll mitte kunagi ei võta naist!»

«Võta või ära võta, aga küll sa ikkagi kahetsed. Sa mõtle ainult, et poissmehena jääb sul elamata pool elu.»

«Jäägu või kõik.»

«Oota, oota, kulla sõber: kelk on veel lakas ja ohelik küljes. Küllap...»

Lestat valdab äge köhahoog, aga kui see vaibub, siis jatkab Tali oma juttu. Lubas küll teha rutulise lõpu, aga valutavast südamest kipub esile ikka uusi helisid.

«Ühel varakevadisel õhtupoolikul,» vaatab kaugusse, «pani Virve oma ahtakese käe mu õlale ja küsis haruldase õrnusega:

«Kas oled haige, Arno?»

Mul juba oli keelel pahur vastus, et jätku mind rahule, mingu oma Hannes Nigoli juurde, kuid leidsin selle siiski liiga palju olevat ja ütlesin lihtsalt: «Ei ole.»

«Aga mis siis on sinuga, armas inimene? Või rõhub sind mõni mure? Vaikid alati ja oled nii enesesse tõmbunud, et päris hirm tuleb peale, kui sind vaadelda. Või olen mina sind kuidagi pahandanud? Ütle! Kõnele! — Võib olla, laseb see asi end veel heaks käända, ja võimalik seegi, et siin mängib osa mingisugune arusaamatus.»

Jälle ei puudunud palju, et hakanuks rääkima Nigolist, kuid... vaikisin. Ja kas ei teki praegugi nii-öelda päevakorrale seesama küsimus: miks ma ei teinud selget vahe-

korda enese ja tema vahel? — Ent üks on kindel: siis oleks ta püüdnud end kõigiti päästa v a l e g a, milles ta oli haruldaselt osav meister.

Ta kehitas õlgu, pilgutas silmi ja läks magamistuppa. Mis ta seal tegi, seda ma ei tea, aga nagu oleks kuulda olnud nuuksumist. Aga kui ta tõepoolest nuttis, siis võis seegi olla võlts.

— Ent kuula, kuula, mu väike süütu rinnalaps Mikuke, mis siis sai. — Mu naine, Virve, mängis välja oma viimse trumbi. Ta oli enese kiskunud poolalasti, ilmus magamistoa lävele, viipas mulle käega ja sosistas kirgliselt: «Tule siia, Arno, ma tahan sinuga kõnelda!»

— Ta oli kindel, et just s e e võte mõjub minusse rohkem kui kõik muu; ja tal oli õigus: kogu mu olemust läbistas kuum juga ning jälle hakkas värisema mu vasak käsi. Veel kunagi varemalt polnud ma näinud Virvet nii veetlevana, kui just sel momendil. Aga... Usu mind, mu sõber: ma jäin liikumata istuma oma laua juurde. — Seda ilusat suud oli suudelnud keegi võõras, ja seda ilusat keha olid käperdanud võõrad käed!

«Tule! Tule!» kutsus veel kord. «Tule ometi!»

Aga mina ei liikunud oma kohalt. — Neljakümne kaheksas lehekülg ometi ju ei öelnud veel kõik: s e e võis olla sündinud juba varemaltki, korduvalt, kasvõi aastate kestes.

— Ta kadus magamistuppa, ja seekordki ma ei teadnud, mis ta seal tegi. Ja kui ta üldse midagi tegi, siis toimus see täielises vaikuses.

— Ning alates selle varakevadise õhtupoolikuga jäi veelgi vaiksemaks meie elukorter. Siis ei kõneldud isegi hädapäralisemaistki asjust — need t e h t i enesestmõistetavaiks. Enne vaikisin mina üksi, nüüd vaikisime mõlemad. Õnnetu Marta käis nüüd vaevalt kuuldavate sammudega, alatasa saates meile luuravaid pilke ja vist küll oleks hoopis lahti öelnud oma nabast, kui ainult oleks saanud meie vaikimise põhjuse jälile. Ja veel üks teine asjaolu pidi puutuma silma isegi kottpimedale: proua Virve elustas oma endised eluviisid, käis kohvikus, võttis võõraid vastu, hilines lõuna- ja õhtusöökidele, tuli hilja koju, ja hommikuti ei näidanud end üldse. Mind kas oli või ei olnud; minust ei tehtud väljagi.

— Jajaa, oli saanud raske hoobi Virvekese uhke vaim. — Mida ma enne olin käinud temalt kerjamas, ja mida mulle anti jaopärast, seda oli ta mulle ise pakkunud. Ja mina

olin lükanud tagasi selle ohvri nagu isehakanud ja äsja-ilmunud kuningas. Ei, seda alandust võidi mulle andestada ainult siis, kui uuesti olin laskunud põrmu. Ja seegi andestus võis sündida ainult näiliselt.

Jäin täiesti üksi ja juba olin laskumas oma troonilt. Tegin... tegin seda, mis ma poleks pidanud tegema.

«Milline tore ilm täna!» ütlesin kord lõunalauas. See tuli mulle eneselegi ootamata. Väga võimalik, et ma tõesti olin armsast kevadeilmast niivõrd vaimustatud, et vajasin kedagi, kellega jagada oma tundeid; ükskõik, kellega.

— Virve ei vastanud sõnagi, tõusis varsti ja läks oma tuppa.

Mine tea, kui madalale oleksin astunud oma kõikuvalt ja pragisevalt troonilt, mille olin ehitanud... ülehinnates oma jõudu, kui silmapiirile poleks tekkinud mitte keegi muu kui Hannes Nigol.

«Nägin täna Nigolit,» ütlesin Virvele nii... möödaminnes, otsekui muuseas.

«Noh, ja siis?» heitis naine mulle küsiva, kuid täiesti külma ja ükskõikse pilgu.

«Ei midagi,» püüdsin niisama rahulikult vastata kui naine küsis. «Ta on jälle Tallinnas.»

«Jälle Tallinnas...» kergitas Virve kulme. «Millal ta siis j ä l l e oli?»

— Vaat siis läbistas mind mitu head elektrivolti: kas polnud nüüd justkui jumala loodud moment, mil Arno Tali võis teha selge rehknungi Virve Kiviga? — Hm... millal ta siis j ä l l e oli? «Ükskõik,» mõtlesin kaunis kähku, «mis ma nüüd ka iganes ütlen — pärast ma niikuinii kahetsen seda ütlemist.»

«Ta oli siis Tallinnas, kui *Nägematu käsi* su viis hotell «Tsentraali», tema juurde,» püüdsin seletada võimalikult vaikselt, aga kuidas see tõelikult kujundus — seda ma ei tea; võib-olla, et kõnelesin liiga kõvasti, sest mu sõnad tulid otsekui tõugatuina, otsekui pressi alt.

«Mis? Mis?» kahvatus. preili Kivi ja taganes minust paar sammu, sõrm suus. Ja imelik, et see kahvatus algas just tema silmaaluseilt, valgudes pärast üle kogu ta rõõsa, neitsiliku näo. «Imelik,» targutasin jälle, «et suguelulised liialdused naljalt ei muuda naiste nägu... kui seejuures elatakse kainet ja karsket elu.» See, mida ses asjus rääkisid mõned teised mehed, oli tühine loba. Virvele võis selkorral anda aastat kakskümmend kaks, mitte rohkem,

ehkki ta oli juba lähenemas kolmekümnendale aastakäigule.

«Sa oled hullumeelne!» karjus siis see ilus suu inetuid sõnu. «Sul on hullumeelne fantaasia! Sa ei tea isegi, mis räägid! Seevaldis on su koht!»

— Nii umbes... ja veel rohkemgi... mida ma ei taha korrata; päris roppu sõimu käis sinna hulka.

— Ja siis ta läks oma tuppa. Ja mina hakkasin tasapisi pakkima oma vajalikemaid asju, et sõita Tartu kliinikusse, kus mind pidi lõigatama tükkideks, siis õmmeldama kokku ja tehtama u u e k s inimeseks. Nii vähemalt seisis ametlikul paberil, mille kirjutasin koolivalitsusele. — Seepärast ma tilpnengi siin enne kooliaja lõppu. Veider, et sa ei pärinud mult aru juba enne seda, et kuidas ja mil kombel ma sattusin siia just s e l ajal.»

«Ja mis siis nüüd saab?» küsib Lesta tasa, sügades oma värisevat, natuke habetunud lõuga; ja just seepärast, et see lõug on hõbetikanduses, tuleb see väring eriti nähtavale.

Tekib väga pikk paus. Isegi Jakob Leivategija, see seal all, ei vasta esitletud küsimisele. Kerged rünkpilved, need seal üleval, moodustavad mitmesuguseid kujusid, kord jumalaid, kord kuradeid, aga needki ei vasta. Aga sealt ülalt kostab otsekui summutav viiulimäng. Üsna lähedal nagiseb tuules üks haige puu. Üks metsmesilane lendab lillelt lillele, kuid miskipärast jätab mõned vahele, ei puuduta seda ega teist. Valib. Üks lend pääsulinde lendleb sirinal üle vaikijate peade, ja Leivategija naaberhauale otsekui pudeneb kuskilt trobikond varblasi.

«Ah mis siis nüüd saab...?» hingahtab Arno Tali raskesti. «Nüüd saab seda... noh, seda, et ma ei tohi tunnikski jääda üksinda. Tulen sinu juurde, lähen Tootsile külla, panen oma valutava pea Teele sülle... Kas tead, kuidas ma nüüd vaatan Teelele? — Nagu vaatasin oma emale. Võib olla, et kaeban temalegi oma häda ja viletsust. Kuis küll võib mõnigi mees käest ära mängida oma õnne... oma e l u õnne! Väga võimalik, et Virvel siiski on õigus, et Seevaldis on mu koht. Esialgu ma küll kleepun sinu külge nagu nahk pigisse. Eks ole tore võrdlus, eks? Sa tead, Mikk, et ma pole joodik, aga praegu küll võtaksin suure sõõmu, et unustada kogu seda prahti kas-või natukeseks ajakski.»

«Läki tagasi Paunverre. Joome. Minulgi on säärane enesetunne, justkui oleksin tapnud mõne inimese. Einoh,

jooma me ei lähe, aga üksi ma sind ka ei jäta: sa võid teha asju, mida pärast keegi ei suuda parandada. Lähme kõnnime, liigume — see Leivategija haud ei meeldi mulle enam.»

*

Paar päeva hiljem kuulevad Lesta ja Tali, et Virve olevat käinud Paunveres, otsimas oma meest. Ta peatunud Saarel ja Rajal, kaevelnud oma haigusi, ja öelnud lõpuks, et noh, kui Arno end tema eest lausa varjab, siis polevat midagi parata; siis ta läheb Tartusse tagasi ja elab seal oma ema juures ... niikaua kui ta üldse veel elab ... sest tema haigus olevat tõsine.

Liblegi teab kõnelda sellest käigust. — Kooberdab see lagunev kondipuru seal kusagil Paunvere pool, vidutab oma ainsat silma, seisatab, tõstab käe laubale päikese varjuks ja küsib:

«Kas see oled sina, Arno?»

«Mina jah. Tere, Kristjan!»

«No tere, jumalime, kulla sõbrake! Kuidas suvitamine läheb?»

«Hästi läheb. Mis Paunveres viga elada ja olla.»

«Siis on ia. Aga kas tiad, mis: eile otsis sind taga üks linnamampsel. Jah, jumala õige. Pidas mu siinsamas küla vahel kinni ja nii ... peris kurjasti, et: «Kas sina oled kellamees Lible?» — «Jah, olen küll.» Noh, siis et: «Sina oled Arno Tali suur sõber, hulgud siin ja seal — kas sa ei tia, kus ta praegu on? Annan sulle ühe krooni, kui ütled, kust ma ta kätte saan?» — «Hmh, krooni te ju võite anda, aus preilna, aga kus Arno täna viibib, seda ma ei tia. Et eile või üleeile küll nägin teda Ülesool, Tootside juures, aga kus ta praegu on, sellest mul põle aimugi.»»

«Noh, ja mis siis sai?»

«Siis ei saanud midagi,» pühib Lible määrdunud varrukaga oma vesist silma. «Preilna ütles: kurat võtku! ja läks minema.»

«Ja sina jäidki sellest kroonist ilma?»

«Ilma ikke. Ma ju ei teadnud ütelda, kus ta sind võib leida.»

«Säh, vana sõbrake, siin on sulle see kroon,» ulatab Tali vanakesele rahatähe, «ja jatka oma teed. Meil Lestaga on kiire minek.»

Lible tänab t u h a n d e s t ja tahaks veel paljugi kõ-

nelda, aga juba on linlased eemaldunud: neil on nüüd jälle midagi, mille üle mõtteid vahetada.

«Vaata, Arno,» vangutab Lesta pead, «ta otsib sind. Vesi on ahjus. Kuid ühest ma ei saa aru: miks ta ei kõnetanud sind juba Tartus, kui seal kohtasite?»

«Ta lootis, et mina kõnetan t e d a esimesena. Ohoo, Mikk, sa ei tunne seda inimest. — Isegi intiimsemail hetkil ta võis olla külm, otsekui täites ainult oma paratamatuid kohustusi. Tõesti, kui võtta täiesti erapooletult, siis ta peaks häbenema, sest tema sisetunne on must nagu korstna tapet. Ja tema h a i g u s — see muidugi on välja mõeldud ainult selleks, et enese vastu äratada kaastunnet.»

«Jumala õnn, et meid polnud seal, kui ta käis Rajal ja Saarel! Küllap ta käis Ülesoolgi ... seda enam et Lible ütles talle sind seal näinud olevat.»

«Jah, see on vägagi võimalik. Aga seda kära, mis nüüd küll tõuseb Paunveres! Seda pahna ja tolmu! Oi-oi!»

«Oh, see ei võta sul tükki küljest. Mind huvitab üks hoopis teine küsimus.»

«Näiteks?»

«Mis saab siis,» ütleb Lesta rõhuga, «kui sa siiski veel kord kohtad Virvet?»

«Siis ... Hm ... Ma ei kohtagi teda enam.»

«Kust sa seda tead? — Ei saa sa ometi õhku tõusta ja ära lennata, kui ta sulle äkki kuskilt nurga tagant vastu tuleb.»

«Ma ei lähe enam Tallinna ega Tartusse. Jään siia, Paunverre, hakkan pidama Saare kohta. Isa on juba vana ja niikuinii ei saa sellega enam toime.»

«See mõte on hea, aga kas arvad, et ta sind siit kätte ei saa? Näe, ta juba nüüdki käis Saarel.»

«No egas ta mind ometi vägisi saa enda juurde tagasi viia?»

«Ta ei tahagi sind enda juurde tagasi viia; ta tuleb s i n u juurde.»

«Hm ... Hm ...» vaatab Tali enese ette maha. Siis ägedasti: «Ma ei taha teda! Ma nõuan lahutust, maksan talle alimenti, kui tarvis.»

«Noh, kui asi tõesti nii on, siis ... siis olgu jumala rahu sinuga. Ma ainult kardan, et ... Ütlesid ju kord, et sul iga viie minuti kestes on kuus tuju.»

«Ei, sel puhul enam mitte. Ses suhtes olen juba läbi küpsenud, läbi põlenud ... või kuidas öelda. Sild minu ja selle naise vahel on jäädavalt hävitatud. Las Virve

Kivi kõnnib nüüd s e d a silda mööda, mis oli ja on praegugi alles — las saab õnnelikuks oma Hannes Nigoliga. Ei, ei, ta ei näita enam kunagi siia oma nägu: tema kõrk ja tõrges vaim ei luba endale enam uusi alandusi... eriti m i n u ees. Nigoliga võib olla teine lugu. Jah... ja nüüd lõpp sellega! Küllalt! Punkt ja semikoolon.»

Sõbrad teevad väikese ringi surnuaial, lähevad siis maanteele tagasi ja sammuvad aeglaselt oma kodude poole. Suure paju juures, kust algab roobastee Raja tallu, peatub Arno Tali, viipab vanale puule ja ütleb nukralt:

«Vaata, Mikk, ära hakkab kuivama see pajuke, see minu ammuaegne sõber. Vaata, kui vähe lehti on ta oksadel. Vanadus! Kas meie ka saame nii vanaks kui tema?»

«Ei saa,» raputab Lesta pead, «aga kuidas tekkis see sõprus sinu ja paju vahel? Sellest pole sa mulle veel kunagi rääkinud.»

«Istume siia kraavi kaldale, puhkame jalgu, siis ma jutustan sulle. Nüüd varsti me ju hakkamegi jõudma neisse aastaisse, mil elatakse peaasjalikult oma noorpõlve mälestusist. Sellesama paju juures ma ootasin Raja Teelet igal hommikul... kui me alles käisime Paunvere koolis. Eks ma olnud siis Teelesse armunud nii sügavasti kui keegi üldse võib armuda. Oi, ja juba siis mul oli piinapäevi, sest ka Teelel olid oma tujud ja tujukesed. Olin lihtsameelne poisike ja võtsin kõike ülitraagiliselt, aga võiks ka kohe lisandada, et ega ma nüüdki pole palju teisem. Tollelgi ajal oli seesama armastus ja valu, ainult väiksemas mastaabis. Ja kui mul oli eriti suur pakitsus südames, siis kaebasin sellesamale pajule oma hingepiina, nagu nüüd kaebasin sinule Jakob Leivategija haua juures. Eks näe, kumb meist kummagi üle elab. See ei tähenda veel midagi, et mu sõbral on vähe rohelisi lehti: võib olla, olen mina oma sisimalt veelgi lagedam.»

«Pidi ju olema lõpp sellega?» sõnab Lesta kärsitult.

«Jah, muidugi. Ongi lõpp. See tuli nii... tahtmatult... otsekui inertsi mõjul.»

«Parem ütle mulle, kuidas läksid pärast lahku sinu ja Teele teed?»

«Issanda ja armastuse teed on imelikud. Sellest juba on keegi kuskil kirjutanud — ja peaaegu õigesti. Küllap oled lugenud.»

Surnuaia poolt kostab tugev vankrimürin, ja kui sõbrad

vaatavad sinna, siis näevad, et neile ühes tolmupilvega kiiresti läheneb üks eredas päikesepaistes läikiv sõiduk, ees jõuline traavel. Vedruvankris istuvad kolm meest, kaks taga, üks ees; viimane konutab kössis ja kägaras tagaistujate jalge juures.

«Kes siis need saksad peaksid olema?» kehitab Tali õlgu. «Nüüd, äripäeval...?»

«Kui ma veel ei tunne neid kahte,» muigab Lesta, «siis kolmandat — kindlasti. Habe ja seljakott on Kippeli omad; küllap siis vana Nossov ise ka nendega kaasas on.»

«Ahaa, no siis pole teisi vaja nähagi; siis on juba teada, kes seal kihutavad, otsekui tõttaksid tulekahjule.»

Sõiduk teeb äkilise pööraku roobasteele, ja puudub vähe, et ei langeks ümber. Siis libiseb hobusejuhi pilk kraavikaldal istujaile. «Ptrr! Ptrr! Ptruu!» Märg ja vahune hobu peatatakse äkki ning siis kraaksub punetav ja tolmune Tõnisson:

«Vaadake ometi, härrased, kes seal istuvad!»

«Oijah,» hüüavad Kippel ja Paavel justkui ühest suust, «need on ju... Tere!» Ning Tõnisson: «Mis te teete seal, poisid?»

«Suvitame, suvitame,» vastab Lesta.

«Tõuske jalamaid jalule! Läki Rajale!»

«Aga enne,» köbib Kippel vankrilt, «kui me jõuame kuhugi pärale, vaadake hästi järgi, kas ma veel elan? See oli üks kohutav sõit!» väristab õlgu, habe sorgus, silmad pahupidi. «See oli surmasõit! Kogu aeg ma pidasin hinge kinni ja arvasin, et nüüd, vaat nüüd lagunen koost.»

«Eijah, härrad,» hüppab Paavelgi vankrilt, «see oli üks mehine sõit, nii-öelda: viis versta veerand tunniga.» Ning Tõnissonile: «Lase nüüd sammu, las ruunake jahtub. Ega sellel teel enam saagi sõitu teha.»

«Ei liigu mina enne paigast, kui härra Kippel mind ja meid kõiki on valgustanud oma seljakotist. Noh, tulge, tulge lähemale, Lesta ja Tali! Ärge häbenege ühti — ega tädipoeg pole saks.»

Ja ongi veider lugu selle Kippeli seljapambuga: mida rohkem sellest võeti ja võetakse, seda suuremaks see paisub; näib tõesti nii, nagu oleks siin tegemist mõnesuguste nõiatempudega. Aga küllap see nüüd sisaldab uusi pudeleid, ja mine tea, mida veel; ja vägagi tõenäolik, et Tõnissongi on selle sisu osanik — ega ta muidu käsutaks Kippelit nii vaprasti.

Nii nad siis lõpuks jõuavadki Raja talu õue. Kippel ja Paavel ei suuda küllalt imestleda toredat elumaja, mis ei jää Tootsi ja Tõnissoni omadest põrmugi maha. «Küll on siin, Paunveres, jõukas rahvas!» hüüab erukapten, lüües käsi kokku. «Meie seal Nõvel oleme ju lausa popsid teie kõrval. Ja mis puutub minusse isiklikult, siis ma pole sedagi. Ma ei räägi kadeduse pärast, aga, nähes kõikjal seda ülikullust, siiski tekib küsimus: mis siis minust saab?»

«Pole viga, Antsuke,» surub Tõnisson oma raske käe tema õlale, «küll mina sinust mehe teen, niisama nagu sina minust sõja ajal mehe tegid. Anna aega atra seada. Samuti ma ei jäta hätta ka härra Kippelit.»

«Oi, suur tänu, härra Tõnisson!» lööb ärimees kannad kokku ja tõstab käe mütsisirmi juurde.

«Ei, mes seal'nd!» heidab Kantküla mees käega. «Olen ma kord luband, siis saab see ka täidetud. Meest sõnast... Ja veel vana sõjameest...!»

Elumaja lävele tekib noorevõitu naisterahvas, heidab argse pilgu õue ja kaob ruttu. Uuesti ilmudes, on ta juba julgem, astub trepiastmeist alla ja naeratelles läheneb meestele.

«Oi, Liide!» unustab Tõnisson kõik muu siin maailmas, tormab tulijale vastu ja haarab ta mõlemad käed. «Oi, Liide, Liideke!» raputab kaua neid käsi ja lähendab oma suure kolu naise ilusale peale. «Kuidas elad? Kas ootasid mind? Vaata, ma nüüd tulin ja tõin sulle külalisi kaasa — osalt sinu vanad tuttavad, osalt minu vanad sõbrad.» Ning meestele: «Vaadake, härrased, siin on minu pruut. Tema nimi on Liide. Saage tuttavaks!»

Raja peretütar tervitab kõiki kättpidi ning on igati lahke ja viisakas. «Väga rõõmustav! Väga hea, et tulite! Väga huvitav, kuis taipas Tõnisson teid endaga ühes kutsuda. Aga, palun, tulge nüüd sisse!»

Veidi kõheldes astuvad mehed Raja mugavasse võõrastetuppa. Aga Tõnisson on ses talus nagu oma inimene, läheb «edasi», kõneleb seal kellegagi, tuleb tagasi ning on rõõmus ja ülemeelik nagu peigmeespoiss kunagi.

Siis palutakse külalised söögituppa. Laud on rikkalikult kaetud, justkui oleks peigmeest ja tema sõpru tõelikult oodatud. Miks muidu küsitles Tõnisson Liidet: «Kas ootasid mind?» Ja kui Kippel oma põhjatumast pambust «koorib» välja mõned kõhukad pudelid, siis on see laud veelgi rikkalikum. Tuju tõuseb.

Tõnisson peab midagi kõnetaolist, mis on segane nagu Kört-Pärtli särk pühapäeva hommikul, aga niipalju selgub sellest siiski, et varsti ta viib oma Liidekese siit ära ja siis tuleb siia uhiuus perenaine, proua Paavel nimelt, et see talu läheb härra kapten Paavelile rendile ja... ja nii edasi. Sest igas majas peab olema peremees ja perenaine, muidu see asi ei kõlba kuhugi.

«Saab näha, kas ta peab oma sõna, kui saab kaineks?» arutleb Lesta mõtiskelles. — «Oi, peab küll,» jõuab otsusele. «Tõnisson peab sõna. Ja teiseks: ta ei saagi kaineks kuni on peigmees, sest kõrvuni armunud inimene on niisama hea kui joobnugi. Sela!»

«Einoh,» tõuseb Paavel toolilt, hoides viinaklaasi käes, «see on jumala õige jutt. Asi on ants. Aga võtame, kallid saksad, seepeale veel ühe napsi, sest natuke veider on siit maailmast ja hädaorust lahkuda kainelt ning ilmuda karskelt issanda palge ette. Issand võib küsida: «Mis kometit sa mängid, Ants Paavel? Maapeal sa alati olid täis nagu vamm, nüüd tuled siia ja tahad mulle puru silma ajada, justkui oleksid elanud kainet elu.» Proosit! Elagu noorpaar! Ja tulgu neile lapsi nagu sibulaid.»

«Braavo!» müristab Tõnisson. «Hästi öeldud!»

Aga Liide punastab tihedasti ja kummardub oma taldrikule, otsekui näeks seal kala asemel vähki.

Arno Tali vaatleb teda teraselt. Liide polegi enam noor, aga ta on päris kena, ja temast saab hea naine ja veel tublim perenaine. Kuidas ta küll sarnaneb Teelega! Ja ammu's see oligi, kui seesama Liide oli alles üsna pisike plõnn... Kui ruttu läheb aeg! Ja varsti, varsti on see kõik möödas, vajub igavikku. Kas maksabki seda elukest võtta liiga tõsiselt? Veelgi rumalam oleks end ise hävitada ühe isiku pärast, kes pole seda väärt, nagu näiteks... noh... kasvõi seesama Virve Kivi.

Luts, O.

L90 Sügis I—II: Tootsi-lugude järg. — 3. tr. — Tln.: Eesti Raamat, 1989. —248 lk.

ISBN 5—450—00682—9

Populaarsete Tootsi-lugude seeria viimane raamat, mis tervikuna alles 1988. a. esmakordselt lugejani jõudis.

Sõjavintsutused ja eluraskused on meie vanu tuttavaid küll tublisti muserdanud, ometi jätkub nostalgilisemate lehekülgede vahele eluröömugi, tihtipeale aga kipub sündmustik kirjaniku tahtel lausa jantlikuks.

L $\frac{4702700100—287}{901(15)—89}$ TL—8—13—87 84.3E

Литературно-художественное издание
Л у т с Оскар
ОСЕНЬ I—II
3-е издание
На эстонском языке
Художник-оформитель И. Раудсепп
Таллинн, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja R. Kilgas
Kunstiline toimetaja M. Raid
Tehniline toimetaja H. Kruustee
Korrektorid M. Makki ja H. Vissarionova
ИБ № 7043
Laduda antud 06. 12. 88.
Trükkida antud 28. 03. 89.
Formaat 84×108/32
Trükipaber nr. 1
Kiri: literaturnaja
Kõrgtrükk
Trükipoognaid 7,75
Tingtrükipoognaid 13,02
Tingvärvitõmmiseid 13,17.
Arvestuspoognaid 14,95.
Trükiarv 30 000
Tellimus nr. 2986
Hind rbl. 1.40
Kirjastus «Eesti Raamat», 200090,
Tallinn, Pärnu mnt. 10
Trükikoda «Ühiselu», 200001,
Tallinn, Pikk t. 40/42